

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ กรณีศึกษา อาคาร
ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ADAPTIVE REUSE OF HISTORIC BUILDINGS TO CREATIVE LEARNING SPACE:
CASE STUDIES OF THE BUILDINGS IN THE BANGKOK CONSERVATION AREA.

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture in Architecture
Department of Architecture
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2018
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การปรับปรุงนโยบายสินเชื่ออสังหาริมทรัพย์เพื่อเป็นพื้นที่ การเรียนรู้สร้างสรรค์ กรณีศึกษา อาคารในพื้นที่อนุรักษ์ของ กรุงเทพมหานคร
โดย	น.ส.ณัฐริ อัมพันธ์สุข
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ)
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ (รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ)
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ)
.....	กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจจวร)
.....	กรรมการ (อาจารย์ ดร.ภัทร์ สีสัมพรโรจน์)
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวลลักษณ์ วัสสันตชาติ)

6073332025 : MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORD: Adaptive reuse Historic building Creative learning space The Bangkok conservation areas

Bhuree Ampunsook : ADAPTIVE REUSE OF HISTORIC BUILDINGS TO CREATIVE LEARNING SPACE: CASE STUDIES OF THE BUILDINGS IN THE BANGKOK CONSERVATION AREA.. Advisor: Asst. Prof. WIMONRART ISSARATHUMNOON, Ph.D.

Adaptive reuse is one of the best conservation ways to reuse abandoned-historic building. It can also refer to the way of adjustment, reusing, upgrade, or change the usability of abandoned-historic building in order to support new requirement.

The purpose of this dissertation is to explore the adaptive reuse process of historic building to creative learning space. The process includes the creation of design concept architectural program, and space planning. The case studies are the three historic buildings in the Bangkok Conservation Area, including Thailand Creative and Design Center, Bank of Thailand Learning Center, and Bangkok City Library. This study applied the two main concepts are the adaptive reuse concept and the design of creative learning space to research theoretical framework.

The study revealed that all case studies were conducted according to the international – based adaptive reuse process, which were started from initial project planning stage, to a planning stage, and implementation stage, and a monitor operation stage. The study also found that all cases were the modern-style building that were converted from the offices of public services to the creative design and learning centers. Regarding each project has chosen the level of conservation which consist of preservation, renovation, adaption, and remodeling. Even though these building will change in structure, space plan, service and stuff but the building still maintaining its appearance.

Finally, Adaptive reuse of Historic building to Creative learning space bring to the conclusion that adaptive reuse is not only just a way to preserve the building to its original condition but also gives importance to the value and authenticity of the historic building. Along with changing the usage according to current needs efficiently.

Field of Study: Architecture

Student's Signature .....

Academic Year: 2018

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เนื่องจากความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ ในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ดำเนินการไปอย่างราบรื่น และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์คณะกรรมการทุกท่าน อันได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐติ ผศ. ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร ผศ. ดร. นवलักษณ์ วิสสันตชาติ และอาจารย์ ดร. ภัทร์ สีสัมพรโรจน์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาให้คำแนะนำและข้อชี้แนะที่เหมาะสมตั้งแต่ช่วงเสนอหัวข้อมาจนถึงสอบปิดเล่มเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณคุณทิวติย์ วัชรภักย์ เทพาคำ ประธานบริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด คุณปุยฝ้าย คุณาวัฒน์ ประธานบริษัท ครีเอทีฟครุส์ จำกัด และคุณตรีหทัย สุพรรณธนะริดา ผู้อำนวยการออกแบบบริษัท ไรท์แมน จำกัด รวมถึงผู้ให้สัมภาษณ์ที่ได้อนุเคราะห์ความช่วยเหลือและความร่วมมือเป็นอย่างดีสำหรับข้อมูลโครงการ สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด

ภุรี อัมพันสุข

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	5
1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	7
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย.....	7
1.4.1 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1.4.2 การสำรวจเบื้องต้นและจัดทำรายการ.....	8
1.4.3 การศึกษาคลัง จากกรณีศึกษาที่เลือก.....	8
1.4.5 การสรุปและข้อเสนอแนะ.....	9
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับประโยชน์ใช้สอย.....	12
2.1.1 นิยามและความหมายของการปรับประโยชน์ใช้สอย.....	12

2.1.2	หลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์	13
2.1.3	กระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยในอาคารประวัติศาสตร์.....	14
2.1.4	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับประโยชน์ใช้สอย	22
2.2	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์	23
2.2.1	นิยามและความหมายของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์	24
2.2.2	ลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์.....	25
2.3	กรณีตัวอย่างอาคารประวัติศาสตร์ที่ปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์	27
2.4	สรุปแนวคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ...	29
บทที่ 3	ข้อมูลทั่วไปของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ ในพื้นที่อนุรักษ์ของ กรุงเทพมหานคร	30
3.1	พัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทย	30
3.2	การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร.....	33
3.2.1	พื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร	33
3.2.2	รูปแบบอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของ กรุงเทพมหานคร	35
3.2.3	สถานการณ์ปัจจุบันของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร.....	39
3.3	รายการอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของ กรุงเทพมหานคร	40
3.4	การเลือกกรณีศึกษา.....	53
บทที่ 4	วิเคราะห์กรณีศึกษา.....	54
4.1	ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ.....	56
4.1.1	ข้อมูลเบื้องต้น.....	56
4.1.2	ประวัติอาคาร	56

4.1.3	กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ	57
4.1.3.1	ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ	57
4.1.3.2	ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ	58
4.1.3.3	ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร	76
4.1.3.4	ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งาน	82
4.1.4	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยของโครงการ	82
4.1.5	ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานและการใช้งานอาคาร	84
4.2	ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	88
4.2.1	ข้อมูลเบื้องต้น	88
4.2.2	ประวัติอาคาร	88
4.2.3	กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	89
4.2.3.1	ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ	89
4.2.3.2	ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ	90
4.2.3.3	ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร	106
4.2.3.4	ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งานและในอนาคต	113
4.2.4	สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยของโครงการ	113
4.2.5	ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานและการใช้งานอาคาร	114
4.3	หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร	119
4.3.1	ข้อมูลเบื้องต้น	119
4.3.2	ประวัติอาคาร	119
4.3.3	กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร	120
4.3.3.1	ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ	120
4.3.3.2	ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ	121
4.3.3.3	ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร	138

4.3.3.4	ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งาน	144
4.3.4	สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอย	145
4.3.5	ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานและการใช้งานอาคาร	146
4.4	อภิปรายผลกรณีศึกษา	150
4.4.1	อภิปรายผลด้านลักษณะเฉพาะของโครงการ	150
4.4.2	อภิปรายผลด้านกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอย	151
4.4.3	อภิปรายผลด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอย	161
4.4.4	อภิปรายผลจากข้อจำกัดของการดำเนินงานและการใช้งานอาคารตามหลักทฤษฎีการ อนุรักษ์สถาปัตยกรรม	164
บทที่ 5	สรุปผลและข้อเสนอแนะ	171
5.1	ผลสรุป	171
5.1.1	สรุปภาพรวมและพัฒนากาแนวความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ใน กรุงเทพมหานคร	171
5.1.2	สรุปประเด็นสำคัญของโครงการที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้ สร้างสรรค์	172
5.1.3	สรุปประเด็นที่ได้จากแนวคิด โปรแกรม และการจัดผังพื้นที่ใช้สอย	175
5.2	ข้อเสนอแนะ	175
5.2.1	ข้อดีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ..	175
5.2.2	ข้อควรพิจารณาในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ การเรียนรู้ สร้างสรรค์	176
5.2.3	ข้อเสนอแนะในเรื่องการนำสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ รวมถึงมรดกสถาปัตยกรรมประเภท อุตสาหกรรมมาปรับใช้ประโยชน์ใหม่โดยเฉพาะการใช้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์	176
5.3	ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป	177
บรรณานุกรม	.....	178

ภาคผนวก..... 181

ประวัติผู้เขียน..... 186

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางสรุปลักษณะเฉพาะของแต่ละโครงการ	150
ตาราง 2 ตารางสรุปกระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยแต่ละกรณีศึกษา.....	168

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา.....	6
ภาพที่ 2 อาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับความเสียหายเบื้องต้นเพื่อสำรวจและทำรายการ.....	7
ภาพที่ 3 ระดับของการปรับประโยชน์ใช้สอย.....	18
ภาพที่ 4 ลำดับชั้นขององค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคารที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเมื่อทำการปรับ ประโยชน์ใช้สอย.....	20
ภาพที่ 5 Campbell Ewald Headquarters.....	28
ภาพที่ 6 The Lochal.....	28
ภาพที่ 7 ขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครที่ใช้ในงานวิจัย.....	35
ภาพที่ 8 ตัวอย่างพระตำหนักและวังในยุคแรกที่มีการนำมาปรับประโยชน์ใช้สอย พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติปรับการใช้งานมาจากพระราชวังบวรสถานมงคล.....	36
ภาพที่ 9 ตัวอย่างบ้านและตึกแถวยุคเปลี่ยนถ่ายที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอย (ซ้าย) พิพิธภัณฑ์ ธนาคารแห่งประเทศไทยพระตำหนักใหญ่ วังบางขุนพรหม และ (ขวา) ตึกแถวเก่าได้รับการปรับ ประโยชน์ใช้สอยเป็นโรงแรม here hostel.....	37
ภาพที่ 10 (ซ้าย) ตัวอย่างอาคารและตึกแถวยุคสมัยใหม่ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอย อาคารราช ดำเนินปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นหอสมุดเมืองฯ และ (ขวา) ตึกแถวย่านเจริญกรุงปรับประโยชน์ใช้สอย เป็นร้านอาหาร และโรงแรมขนาดเล็ก.....	38
ภาพที่ 11 รายการอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของ กรุงเทพมหานคร.....	42
ภาพที่ 12 มิวเซียมสยาม (อาคารกระทรวงพาณิชย์).....	43
ภาพที่ 13 นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ (อาคารราชดำเนิน).....	44
ภาพที่ 14 หอศิลป์ราชดำเนิน (อาคารราชดำเนิน).....	45
ภาพที่ 15 ศิริราชพิมุขสถาน (อาคารสถานีรถไฟธนบุรี).....	46
ภาพที่ 16 พิพิธภัณฑ์ลำพู (อาคารโรงพิมพ์คุรุสภา).....	47

ภาพที่ 17 ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ (อาคารไพบรณีย์กลาง บางรัก).....	48
ภาพที่ 18 ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร).....	49
ภาพที่ 19 หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน).....	50
ภาพที่ 20 (ซ้าย) ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (กลาง) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (ขวา) หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร.....	53
ภาพที่ 21 แผนภาพแสดงประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์กรณีศึกษา	55
ภาพที่ 22 (ซ้าย) อาคารไพบรณีย์กลางบางรักในอดีต (ขวา) อาคารไพบรณีย์กลางบางรักในปัจจุบัน	57
ภาพที่ 23 วิเคราะห์แนวคิดการออกแบบโปรแกรมและการจัดวางผังการใช้สอยที่สอดคล้องกับ แนวคิดของ พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ	67
ภาพที่ 24 แสดงความสัมพันธ์ของโปรแกรมและการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยอาคารของศูนย์สร้างสรรค์ งานออกแบบ	68
ภาพที่ 25 ผังพื้นที่ชั้น 5 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วย พื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม ชั้นหนังสือ สวนดาดฟ้า นอกจากนั้นยังมีพื้นที่บริการ พื้นที่ธุรกิจที่เป็น ส่วนสนับสนุนโครงการ	69
ภาพที่ 26 ผังพื้นที่ชั้น 4 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วย พื้นที่ทำงานส่วนตัว ชั้นหนังสือ สวนดาดฟ้า และมีพื้นที่อเนกประสงค์ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ	69
ภาพที่ 27 ผังพื้นที่ชั้น 3 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วย พื้นที่ห้องปฏิบัติการ และมีพื้นที่อเนกประสงค์ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ	70
ภาพที่ 28 ผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วย พื้นที่ห้องวัสดุ และมีส่วนสำนักงานที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ	70
ภาพที่ 29 ผังพื้นที่ชั้น m แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ที่เป็นส่วนสนับสนุน โครงการ	71
ภาพที่ 30 ผังพื้นที่ชั้น 1 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนต้อนรับที่เป็นส่วนหลักในการดึงผู้ใช้งาน ขึ้นไปยัง พื้นที่หลักที่อยู่ชั้น 5 โดยใช้ลิฟต์เป็นทางสัญจรหลัก และส่วนของห้องนิทรรศการที่เป็นส่วน หนึ่งของ ส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์.....	71
ภาพที่ 31 ส่วนต้อนรับชั้น 1 ที่เป็นส่วนหลักในการดึงผู้ใช้งานขึ้นไปยังพื้นที่หลักที่อยู่ชั้น 5 โดยใช้ ลิฟต์เป็นทางสัญจรหลัก.....	72

ภาพที่ 32 ส่วนต้อนรับเป็นพื้นที่หลักส่วนแรกของชั้น 5 โดยพื้นที่ส่วนนี้จะเป็นส่วนลงทะเบียนเพื่อเข้าไปใช้งานภายในพื้นที่อื่น ๆ ของโครงการ ซึ่งถัดจากจุดลงทะเบียนจะเป็นร้านค้ากาแฟและร้านค้าธุรกิจที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน	72
ภาพที่ 33 ร้านกาแฟและร้านค้าธุรกิจที่อยู่ในบริเวณเดียวกันกับส่วนลงทะเบียนบริเวณชั้น 5	72
ภาพที่ 34 พื้นที่ทำงานส่วนตัว ที่สามารถเอื้อเพื่อที่นั่งทำงานร่วมกันได้ โดยเน้นความเงียบในการใช้พื้นที่ พร้อมด้วยชั้นหนังสือและนิตยสารที่จัดวางไว้บริการรอบพื้นที่ บริเวณชั้น 5	73
ภาพที่ 35 พื้นที่สำหรับทำงานกลุ่มบริเวณชั้น 5 จัดในรูปแบบห้องคันทรีและห้องประชุมขนาดเล็ก	73
ภาพที่ 36 พื้นที่สวนหลังคาบริเวณชั้น 5 ที่เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อน มีการจัดภูมิทัศน์เป็นสวนขนาดเล็ก	73
ภาพที่ 37 พื้นที่ทำงานส่วนตัวบริเวณชั้น 4 มีลักษณะเป็นโถงสูงขนาดใหญ่ เน้นเปิดรับแสงจากธรรมชาติและเปิดมุมมองกับบริบทโดยรอบอาคาร	74
ภาพที่ 38 ชั้นหนังสือบริเวณพื้นที่ทำงานส่วนตัวชั้น 4	74
ภาพที่ 39 พื้นที่ใช้สอยของห้องปฏิบัติการบริเวณชั้น 3 พื้นที่บริเวณนี้ไว้สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ..	74
ภาพที่ 40 ห้องวัสดุ (material room) บริเวณชั้น 2 เป็นห้องที่จัดไว้สำหรับให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้สำหรับงานด้านออกแบบแขนงต่าง ๆ โดยพื้นที่ส่วนนี้สามารถปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ทำงานและพื้นที่นิทรรศการได้	75
ภาพที่ 41 ส่วนนิทรรศการชั่วคราวบริเวณชั้น 1 เป็นพื้นที่นำเสนอผลงานที่ภายในมีการผลัดเปลี่ยนนิทรรศการไปตามกิจกรรมของโครงการ	75
ภาพที่ 42 ห้องประชุม ห้องสัมมนา ที่เป็นส่วนหนึ่งของส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ บริเวณปีกขวาของอาคาร	75
ภาพที่ 43 (ซ้าย) รูปลักษณ์อาคารทางด้านหน้ามีการรักษาสภาพความดั้งเดิมของวัสดุพื้นผิวและองค์ประกอบตกแต่งเปลือกอาคารไว้ในสภาพเดิม และ (ขวา) ทางเข้าด้านหน้าปรับปรุงด้วยการแก้ไของค์ประกอบของประตูให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับพื้นที่ภายใน	77
ภาพที่ 44 ที่ตั้งอาคารที่มีการใช้งานเป็นส่วนหนึ่งของงาน Bangkok design week ซึ่งการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยพื้นที่บริเวณนี้เป็นของไปรษณีย์และไม่ได้ให้เช่าเพื่อปรับปรุง ดังนั้นในการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยศูนย์สร้างสรรค์ งานออกแบบจึงไม่ได้ดำเนินการปรับปรุงในส่วนนี้	78

ภาพที่ 45 พื้นที่หลักของโครงการที่เกิดจากการต่อเติมโครงสร้างเหล็ก โดยพื้นที่ส่วนนี้ใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ของโครงการ 79

ภาพที่ 46 พื้นที่ภายในส่วนที่ได้รับการเจาะพื้นอาคารเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ในแต่ละชั้นของโครงการ ... 80

ภาพที่ 47 องค์ประกอบภายในอาคารที่ได้ปรับปรุงด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวทั้งส่วนพื้น ผนัง ฝ้าเพดาน ประตูและหน้าต่าง โดยการปรับปรุงและซ่อมแซมจะเน้นการใช้วัสดุใหม่ที่เพื่อให้เข้ากับการใช้สอย. 81

ภาพที่ 48 อุปกรณ์ภายในอาคารที่ได้รับการปรับปรุงให้เป็นเครื่องเรือนใหม่ เช่น โต๊ะเก้าอี้ ชั้นวางหนังสือ เป็นต้น..... 82

ภาพที่ 49 (บน) อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรก่อนการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอย และ (ล่าง) อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรหลัง การปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยเป็นศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย 89

ภาพที่ 50 วิเคราะห์แนวคิดการออกแบบโปรแกรมและการจัดวางผังการใช้สอยที่สอดคล้องกับแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย..... 98

ภาพที่ 51 แสดงความสัมพันธ์ของโปรแกรมและการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยอาคารของ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย 99

ภาพที่ 52 ผังพื้นที่ชั้น 1 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยส่วนนิทรรศการ และส่วนพักผ่อน นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ และพื้นที่ธุรกิจที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ 100

ภาพที่ 53 ผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและพื้นที่กลุ่ม โถงกิจกรรม ที่นั่งพักผ่อน นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์และพื้นที่บริการ ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ 100

ภาพที่ 54 ผังพื้นที่ชั้น 3 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและห้องค้นคว้ากลุ่ม นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์และสำนักงานที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ 101

ภาพที่ 55 ผังพื้นที่ชั้น 4 แสดงการวางผังพื้นที่สำนักงานซึ่งประชาชนทั่วไปไม่สามารถใช้งานได้ 101

ภาพที่ 56 ผังพื้นที่ชั้น 5 แสดงการวางผังพื้นที่ห้องประชุมที่ในตอนแรกจะให้ประชาชนเข้าใช้งาน แต่เนื่องจาก ความปลอดภัย พื้นที่บริเวณนี้จึงไม่สามารถใช้งานแบบสาธารณะได้ ซึ่งพื้นที่ส่วนนี้เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ 102

ภาพที่ 57 ส่วนต้อนรับชั้น 2 โดยพื้นที่บริเวณนี้ให้บริการสอบถามข้อมูล ลงทะเบียนเข้าพิพิธภัณฑ์	102
ภาพที่ 58 พื้นที่ใช้งานชั้น 2 มีลักษณะเป็นโถงสูงเชื่อมต่อกับชั้น 3 พื้นที่ภายในประกอบไปด้วย พื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม พื้นที่นั่งพักผ่อน ที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา	102
ภาพที่ 59 การเชื่อมต่อกันของพื้นที่ภายใน ชั้น 2 และชั้น 3 เน้นการจัดวางพื้นที่ใช้สอยให้ติดริมแม่น้ำ	103
ภาพที่ 60 พื้นที่ใช้งานชั้น 3 ที่ภายในประกอบไปด้วย พื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม พื้นที่นั่งพักผ่อนที่สามารถมองเห็นแม่น้ำเจ้าพระยา	103
ภาพที่ 61 พื้นที่กลุ่มที่อยู่บริเวณ ชั้น 3 จัดไว้ในรูปแบบห้องคั่นคว่ำกลุ่มแบบมัลติมีเดีย	103
ภาพที่ 62 ทางเข้าส่วนพิพิธภัณฑ์ ชั้น 2 และแสดงการเชื่อมต่อระหว่างห้องสมุดกับพิพิธภัณฑ์ ผ่านมุมมองทางสายตาของผู้ใช้บริการ	104
ภาพที่ 63 พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ ชั้น 2	104
ภาพที่ 64 (ซ้าย) พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ ชั้น 3 และ (ขวา) พิพิธภัณฑ์ ชั้น 1 และเป็นทางออกของพิพิธภัณฑ์	104
ภาพที่ 65 พื้นที่พักผ่อน และพื้นที่ธุรกิจร้านค้าแพ บริเวณชั้น 1สามารถเชื่อมกับ โถงกิจกรรมอเนกประสงค์ของชั้น 2 ได้	105
ภาพที่ 66 โถงกิจกรรมอเนกประสงค์ของชั้น 2 ที่ใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ มีลักษณะพื้นที่กึ่งภายนอกอาคาร	105
ภาพที่ 67 เปลือกอาคารผนังกระจกที่มาจากรีดออนผนังคอนกรีตเดิมของอาคารโรงพิมพ์ออกเพื่อเปิดมุมมองให้เชื่อมต่อกับภายนอกและรับแสงธรรมชาติเข้าภายในอาคาร	107
ภาพที่ 68 การติดตั้งแผงอะลูมิเนียม และแผงกันแดดที่มาจากแนวทางการอนุรักษ์พลังงาน	108
ภาพที่ 69 การปรับภูมิทัศน์ภายนอกอาคารของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	109
ภาพที่ 70 พื้นที่ภายในส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงและซ่อมแซม ด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวใหม่ในการปรับปรุง อาทิเช่น พื้นมีการปูกระเบื้องใหม่พร้อมปูพรมทับ ปูพื้นปาเก้ใหม่ ผนังเปลี่ยนเป็นกระจกหรือทาสีใหม่ ฝ้าเพดานทาสีพร้อมบุวัสดุดูดซับเสียง และส่วนในบางองค์ประกอบ เช่น กระเบื้องผนังของอาคารที่ยังมีสภาพดี และแสดงถึงความแท้ของตัวอาคารก็มีการเก็บรักษาไว้	111

ภาพที่ 71 งานระบบที่ได้รับการออกแบบและจัดการใหม่ของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	112
ภาพที่ 72 อุปกรณ์ภายในอาคารมีการออกแบบให้เข้ากับโครงการ โดยส่วนใหญ่จะใช้เป็นเครื่องเรือนที่มีลักษณะโค้งมน	112
ภาพที่ 73 (ซ้าย) อาคารราชดำเนินก่อนการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอย และ(ขวา)หลังการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยเป็นหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร	120
ภาพที่ 74 วิเคราะห์แนวความคิดการออกแบบโปรแกรมและการจัดวางผังการใช้สอยที่สอดคล้องกับแนวคิดของ.....	128
ภาพที่ 75 แสดงความสัมพันธ์ของโปรแกรมและการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยอาคารของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร	129
ภาพที่ 76 ผังพื้นที่ชั้น 1 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ ส่วนนิทรรศการ ห้องภาพยนตร์ นอกจากนั้นยังมีส่วนต้อนรับและลงทะเบียน และร้านกาแฟ ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ	130
ภาพที่ 77 ผังพื้นที่ชั้น M แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วย พื้นที่พักผ่อน และห้องปฏิบัติการ	130
ภาพที่ 78 ผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ ส่วนนิทรรศการชั่วคราว นอกจากนั้นยังมีพื้นที่อเนกประสงค์ได้แก่ห้องประชุมและสัมมนาเป็นส่วนสนับสนุนโครงการ.....	131
ภาพที่ 79 ผังพื้นที่ชั้น 3 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ ส่วนนิทรรศการชั่วคราวและถาวร นอกจากนั้นยังมีพื้นที่อเนกประสงค์ได้แก่ห้องประชุมและสัมมนาเป็นส่วนสนับสนุนโครงการ	131
ภาพที่ 80 ส่วนโถงต้อนรับชั้น 1 มีลักษณะเป็นโถงสูงเชื่อมต่อกับชั้น M และชั้น 2 ผ่านมุมมองทางสายตา.....	132
ภาพที่ 81 พื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ ที่ต้องใช้ความเงียบในการใช้งาน บริเวณชั้น 1 โดยพื้นที่บริเวณนี้เน้นการจัดที่นั่งไว้ติดกับริมอาคาร เพื่อนำแสงจากธรรมชาติเข้ามาภายในตัวอาคารให้ได้มากที่สุด และส่วนที่ไม่ติดกับกระจกเป็นส่วนนิทรรศการชั่วคราว	132

ภาพที่ 82 ส่วนพื้นที่จัดนิทรรศการ ที่อยู่ถัดจากพื้นที่นั่งทำงานเข้ามาภายในอาคาร พื้นที่ส่วนนี้สามารถปรับเปลี่ยนผนังให้สามารถเปิด ปิด ไปตามการใช้งานได้ด้วย	133
ภาพที่ 83 ร้านกาแฟ บริเวณอาคารด้านซ้ายของชั้น 1	133
ภาพที่ 84 การเจาะช่องแสงภายในตัวอาคารตั้งแต่ชั้น 1 ถึงชั้น 3 เพื่อดึงแสงจากธรรมชาติเข้ามาภายในอาคาร	134
ภาพที่ 85 พื้นที่พักผ่อนในส่วนชั้น M เป็นการจัดพื้นที่ที่เน้นการใช้งานสำหรับเด็ก ถัดไปเป็นห้องปฏิบัติการไว้สำหรับกิจกรรม workshop.....	134
ภาพที่ 86 กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในห้องปฏิบัติการมีหลายรูปแบบ โดยที่จะเน้นการลงมือปฏิบัติการเป็นหลัก	135
ภาพที่ 87 พื้นที่ใช้สอยบริเวณชั้น 2 ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ.....	135
ภาพที่ 88 พื้นที่กลุ่มบริเวณชั้น 2 จัดไว้ในลักษณะห้องค้นคว้ากลุ่มสำหรับให้ผู้ใช้งานแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้โดยไม่รบกวนผู้ใช้งานคนอื่น.....	136
ภาพที่ 89 โถงพื้นที่อเนกประสงค์ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เป็นห้องประชุม ห้องสัมมนาจากการเปิด-ปิดผนังบานเลื่อน	136
ภาพที่ 90 พื้นที่ใช้สอยบริเวณชั้น 3 ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ ที่ต้องใช้ความเงียบในการใช้งาน และส่วนนิทรรศการถาวร	137
ภาพที่ 91 พื้นที่ใช้สอยบริเวณชั้น 3 ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ.....	137
ภาพที่ 92 ผนังอาคารหลังจากการปรับประโยชน์ใช้สอยด้วยการเปลี่ยนวัสดุประตูและหน้าต่าง ด้วยการรื้อหน้าต่างเดิมและทำเป็นผนังกระจกเพื่อเปิดมุมมอง ซ่อมแซมผนังเดิมจากการเสื่อมสภาพ	140
ภาพที่ 93 การเจาะช่องแสงและต่อเติมโครงสร้างหลังคาด้วยวัสดุใหม่เพื่อเน้นการนำแสงจากภายนอก เข้าสู่พื้นที่ภายในอาคาร	142
ภาพที่ 94 การซ่อมแซมและปรับปรุงองค์ประกอบพื้นที่ภายในอาคารให้เข้ากับโปรแกรมการใช้งานใหม่ ด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวทั้งพื้น ผนัง เพดาน เนื่องจากของเดิมมีการเสียหายและเสื่อมสภาพไปมาก	143
ภาพที่ 95 งานระบบใหม่ภายในอาคารที่ได้รับการปรับเปลี่ยนให้เป็นอุปกรณ์ใหม่ทั้งหมด	144

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หากกล่าวถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ แหล่งโบราณสถานเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่โดยแท้จริงแล้วความหมายของการอนุรักษ์นั้นได้ขยายครอบคลุมออกไปสู่การปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์อีกหลายประเภท ด้วยเหตุนี้ในการอนุรักษ์จึงจำเป็นต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับอาคารแต่ละประเภท ซึ่งในการทำการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์ก็จะมีวิธีการในการอนุรักษ์ตั้งแต่วิธีที่แต่ต้องตัวอาคารน้อยที่สุดไปยังวิธีที่แต่ต้องตัวอาคารมากที่สุด ได้แก่ การป้องกัน (protection) การสงวนรักษา (preservation) การบูรณะ (restoration) การฟื้นฟู (rehabilitation) การปรับประโยชน์ใช้สอย (adaptive reuse) การสร้างใหม่ (reconstruction) และการต่อเติม (addition) โดยแต่ละวิธีก็มีกระบวนการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป (Feilden, 2007)

การปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นหนึ่งในวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่ดำเนินการโดยการนำอาคารประวัติศาสตร์ที่ถูกทิ้งร้างหรืออาคารที่ไม่สามารถตอบสนองการใช้งานเดิมได้ มาปรับปรุงพร้อมกับปรับเปลี่ยนการใช้สอยใหม่ (Douglas, 2006) สำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารเล็กน้อยแตกต่างกันไปจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และการเลือกระดับของการปรับปรุงอาคาร ที่มีตั้งแต่การคงสภาพไปจนถึงการปรับเปลี่ยน และต่อเติมตัวอาคาร ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยจะต้องคำนึงถึงการคงคุณค่า และความสำคัญของตัวอาคารไว้ให้ได้มากที่สุด หรือหากมีการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่จะต้องส่งเสริมคุณค่าของอาคารให้มีความเด่นชัดขึ้น (วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, 2560b)

วิธีการอนุรักษ์ด้วยการปรับประโยชน์ใช้สอยเริ่มปรากฏให้เห็นในประเทศตะวันตก ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 แต่ต้องถูกต่อต้านจากพวกอนุรักษ์นิยมว่าเป็นการทำลายคุณค่า และความสำคัญของอาคารซึ่งทำให้วิธีการนี้ไม่เป็นที่ยอมรับเท่าที่ควร จนมาถึงในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 นักอนุรักษ์จึงได้มีการพัฒนาวิธีการของการปรับประโยชน์ใช้สอยควบคู่ไปกับแนวทางการบูรณะอาคาร จนเป็นที่ยอมรับว่าการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นหนึ่งในวิธีการอนุรักษ์ที่ช่วยนำอาคารกลับมาใช้งานใหม่ที่เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ซึ่งการปรับประโยชน์ใช้สอยมักจะพบเห็นควบคู่ไปกับการฟื้นฟูเมืองเก่า โดยเป็นวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมตามหลักสากลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ดังที่ปรากฏให้เห็นในกฎบัตรบูรนา (Boonprasong, 2016) จากแนวทางการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารที่เริ่มเป็นที่ยอมรับ จะเห็นได้ว่า

การปรับประโยชน์ใช้สอยนับเป็นวิธีการอนุรักษ์ที่ช่วยรักษาคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการคืนชีวิตให้อาคารสามารถกลับมาใช้งานใหม่ ตลอดจนก่อให้เกิดประโยชน์กับตัวอาคารและบริบทที่อาคารนั้นตั้งอยู่ นอกจากนี้วิธีการดังกล่าวยังช่วยในการขับเคลื่อนเมืองเก่าที่เสื่อมโทรมให้กลับมามีชีวิตชีวาได้ ดังที่ Feilden (2007) ได้กล่าวไว้ว่า “การปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยเป็นหนทางเดียวที่จะรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสุนทรียภาพไว้ได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่อาคารจะถูกปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องการใช้งานในช่วงเวลานั้น”

สำหรับในประเทศไทยการอนุรักษ์ด้วยวิธีการปรับประโยชน์ใช้สอยเริ่มปรากฏให้เห็นในรูปแบบของการปรับปรุงอาคารมาตั้งแต่เมื่อประมาณช่วงปี พ.ศ. 2520 แต่วิธีการนี้ก็ยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในเอกสารสำคัญของการอนุรักษ์เท่ากับการบูรณะโบราณสถาน โดยหมุดหมายสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการเริ่มปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวคือ เมื่อครั้งที่มีการปรับประโยชน์ใช้สอยโรงพยาบาลสิทธิการมาเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ เมื่อปี พ.ศ. 2521 จากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2540 จึงนับได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่เริ่มเห็นว่าวิธีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในเอกสารสำคัญ กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2546 มีการประกาศระเบียบการสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยนโยบายการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ที่ต้องการให้มีการดำเนินการด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการส่งเสริมให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อาคารเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูย่านเมืองเก่า นโยบายดังกล่าวเอื้อให้เกิดการนำอาคารประวัติศาสตร์ที่ถูกทิ้งร้าง หรือมีสภาพที่ไม่สามารถตอบสนองการใช้งานเดิมได้ มาปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อให้เกิดการใช้งานให้เข้ากับยุคสมัย ทั้งนี้แนวทางในการปรับประโยชน์ใช้สอยในช่วงเวลานั้นเน้นไปที่การปรับปรุงอาคารให้ใช้ประโยชน์ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งให้หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ หันมาให้ความสำคัญกับการปรับปรุงอาคารเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่มากขึ้น นอกจากนี้ผลที่ได้รับตามมาก็คือย่านเมืองเก่าอันเป็นที่ตั้งของอาคารเหล่านั้นก็ได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาตรงตามนโยบายที่ได้วางไว้ด้วย

นอกจากนโยบายที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว ในปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมาได้มีแนวคิดในการผลักดันกรุงเทพมหานครไปสู่เมืองแห่งการออกแบบเพื่อสร้างศูนย์กลางแห่งการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และวัฒนธรรมที่หลากหลาย นโยบายนี้ได้รับการดำเนินการโดยสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ และสำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) โดยมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าให้กับย่านเมืองเก่า เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกรุงเทพมหานคร ที่สะท้อนออกมาในลักษณะพื้นที่ที่เรียกว่า

“ย่านสร้างสรรค์”¹ และกลายเป็นแหล่งรวมความคิดสร้างสรรค์ในระดับภูมิภาค ทำให้นโยบายดังกล่าวมีส่วนช่วยกระตุ้นให้กลุ่มคน และหน่วยงานในหลายภาคส่วน หันมาให้ความสนใจกับการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์ด้วยมุมมองใหม่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้ทรัพยากรได้ถูกให้ความสำคัญ และนำกลับมาใช้งานใหม่เพื่อรองรับกิจกรรมทั้งจากระดับอาคารและระดับย่านอีกด้วย

เมื่อพิจารณาการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร พบว่าโครงการที่ถือว่เป็นการเริ่มต้นของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เริ่มต้นในปีพ.ศ. 2521 ได้แก่ การนำโรงภาพยนตร์ลิทธิการ มาปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ในชื่อ **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์** และในเวลาต่อมาก็มีการใช้วิธีการปรับประโยชน์ใช้สอยในการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์แห่งอื่นตามมาได้แก่ ในปี พ.ศ. 2540 มีการนำวังบางขุนพรหม มาปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ในชื่อ **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครแห่งประเทศไทย** และในปี พ.ศ. 2545 มีการนำห้างยอนแฮมสันแอนด์ซัน มาปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ในชื่อ **พิพิธภัณฑพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว**

ในช่วงปีพ.ศ. 2550 เป็นต้นมาการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ ได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับแนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านเมืองเก่า มีอาคารประวัติศาสตร์หลายแห่งได้ถูกนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยการใช้งานใหม่ในช่วงเวลานี้ก็ยังคงปรับเป็นพิพิธภัณฑ แต่จะเป็นพิพิธภัณฑที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายมากกว่าโครงการที่ผ่านมา เริ่มจากโครงการแรกในปีพ.ศ. 2551 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้นำเอาอาคารกระทรวงพาณิชย์มาปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ในชื่อ **มิวเซียมสยาม** และต่อมาในปี พ.ศ. 2553 สำนักงานทรัพย์สิน

¹ ย่านสร้างสรรค์ หมายถึง พื้นที่ที่เกิดขึ้นมาจากการผสมผสานความคิด ทักษะ และวิถีชีวิตของผู้คนย่านที่รวมตั้งแต่ผู้อยู่อาศัยเดิม ผู้ประกอบการ และนักลงทุนที่สนใจในย่านให้มีความเข้าใจ ความคิดเห็น และเป้าหมายในการพัฒนา ย่านดังกล่าวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้สามารถหาเอกลักษณ์ ความถนัดเฉพาะทางที่มีร่วมกัน และต่อยอดให้เกิดเป็นความเข้มแข็งของย่านต่อไป ประกอบด้วยปัจจัย 9 อย่าง ได้แก่ 1. เครือข่ายความร่วมมือในระดับชุมชน 2. องค์กร หรือสถาบันทางวัฒนธรรมในพื้นที่ให้การสนับสนุน 3. มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์ของย่าน การให้ประโยชน์ทางระบบภาษี และการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ 4. ในย่านสร้างสรรค์มีทั้งที่อยู่อาศัย และที่ทำงานสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการ และบุคลากรในกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ 5. เกิดเครือข่าย และการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ – บุคลากรสร้างสรรค์ 6. สร้างระบบนิเวศเชิงสร้างสรรค์ภายในพื้นที่ ด้วยการมีสถานที่แหล่งเรียนรู้ที่รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับบุคลากรสร้างสรรค์ต้องการ เช่นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ในย่านนั้น 7. มีโครงการ และสถานที่เพื่อการบ่มเพาะทักษะ 8. มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจในระดับย่าน 9. มีกลไกสนับสนุนทางการเงิน และการให้สิทธิประโยชน์มากขึ้น

ส่วนพระมหากษัตริย์ ได้นำเอาอาคารราชดำเนินมาปรับประโยชน์ใช้สอยในชื่อ **นิทรรศน์โกสินทร์** และในปี พ.ศ. 2555 **สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย** ได้นำเอาอาคารราชดำเนินมาปรับประโยชน์ใช้สอยในชื่อ **หอศิลปร่วมสมัยราชดำเนิน** และในปี พ.ศ. 2556 คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้นำเอาอาคารสถานีรถไฟธนบุรีมาปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ในชื่อ **ศิริราชพิมุขสถาน** และในปี พ.ศ. 2557 กรมธนารักษ์ ได้นำเอาอาคารโรงพิมพ์คุรุสภามาปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่ ในชื่อ **พิพิธบางลำพู**

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2557 จนถึงปัจจุบัน การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ มีการพัฒนาแนวคิดให้เกี่ยวเนื่องกับนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทำให้หน่วยงานหลายแห่งได้นำเอาอาคารประวัติศาสตร์มาปรับการใช้สอยให้เอื้อต่อการเป็นระบบนิเวศสร้างสรรค์ภายในพื้นที่เมืองเก่า ส่งผลให้อาคารที่มีการปรับใช้งานในช่วงเวลานี้ มีการใช้งานใหม่ในลักษณะของพื้นที่รองรับกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ตลอดจนรองรับการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มคนหลากหลายสาขา อาชีพ ปรากฏให้เห็นใน 3 โครงการสำคัญ ได้แก่ (1) ในปีพ.ศ. 2559 ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์การมหาชน) ได้นำเอาอาคารไปรษณีย์กลางบางรักมาปรับการใช้งานใหม่ ภายใต้ชื่อ **ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ** และเปิดใช้งานในปี พ.ศ. 2560 (2) ในปีพ.ศ. 2558 ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้นำเอาอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรที่เลิกใช้งานมาปรับการใช้สอยใหม่ภายใต้ชื่อ **ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย** และเปิดใช้งานในปี พ.ศ. 2561 และสุดท้าย ในปีพ.ศ. 2560 กรุงเทพมหานคร ได้นำเอาอาคารราชดำเนินมาปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ ภายใต้ชื่อ **หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร** และเปิดใช้งานในปี พ.ศ. 2561 ทั้งนี้จะสังเกตได้ว่าทั้งสามโครงการนี้เป็นโครงการที่มีการจัดทำขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน อีกทั้งในแต่ละโครงการยังมีลักษณะเฉพาะของโครงการที่แตกต่างกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าโครงการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องโดยที่แนวทางมีแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ดังนั้นวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นไปที่การศึกษาการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน โดยเลือกที่จะทำการศึกษาเชิงลึกไปในกรณีศึกษาซึ่งได้รับการคัดเลือกมาจากโครงการที่ได้รับการปรับใช้งานใหม่พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ทั้งนี้ประโยชน์ที่จะได้จากงานวิจัยนี้คือเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งผลสรุปที่ได้จากการศึกษาสามารถมาเป็นแนวทางเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์ด้วยวิธีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์หลังอื่น ที่ต้องการจะปรับการใช้งานใหม่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 ศึกษากระบวนการของการปรับปรุงโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์
- 1.2.2 ศึกษาการวางแผนคิดในการออกแบบโครงการ การจัดทำโปรแกรมการใช้สอยอาคาร และวางแผนพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร จากอาคารที่ได้รับการปรับปรุงโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่ปรับปรุงแล้วเสร็จและมีการเปิดใช้งานแล้ว
- 1.2.3 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับปรุงโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์
- 1.2.4 นำเสนอแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการปรับปรุงโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ให้กับโครงการทั้งในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร และเมืองเก่าแห่งอื่นของประเทศไทยต่อไป

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

1) ในระดับพื้นที่

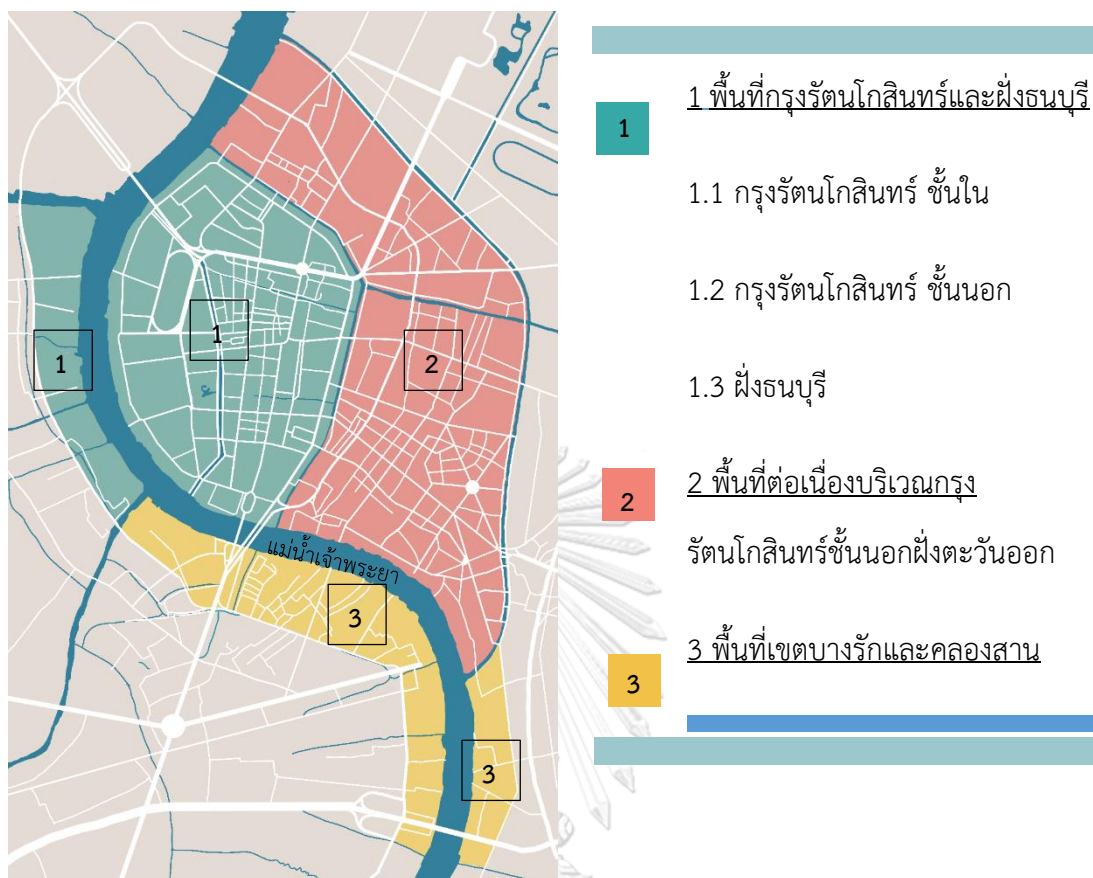
วิทยานิพนธ์นี้ได้ทำการเลือกพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่อนุรักษ์ในกรุงเทพมหานคร (ดูภาพที่ 1) อันประกอบด้วยพื้นที่ 3 ส่วน ได้แก่

(1) พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และฝั่งธนบุรี อันเป็นพื้นที่ที่มีข้อกำหนดเคร่งครัดเรื่องการดัดแปลงอาคารบางชนิดภายในบริเวณนี้อันเนื่องมาจากพื้นที่บริเวณนี้อยู่ในท้องที่ของเขตพระบรมหาราชวัง

(2) พื้นที่ต่อเนื่องบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกฝั่งตะวันออก อันเป็นพื้นที่ที่มีข้อกำหนดเรื่องการดัดแปลงอาคารบางชนิดภายในบริเวณนี้อันเนื่องมาจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

(3) พื้นที่เขตบางรักและคลองสาน อันเป็นพื้นที่ที่เป็นต้นแบบของการนำย่านเมืองเก่ามาอนุรักษ์และฟื้นฟูตามแผนแม่บทการฟื้นฟูเมืองเก่าฯ

ภาพที่ 1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

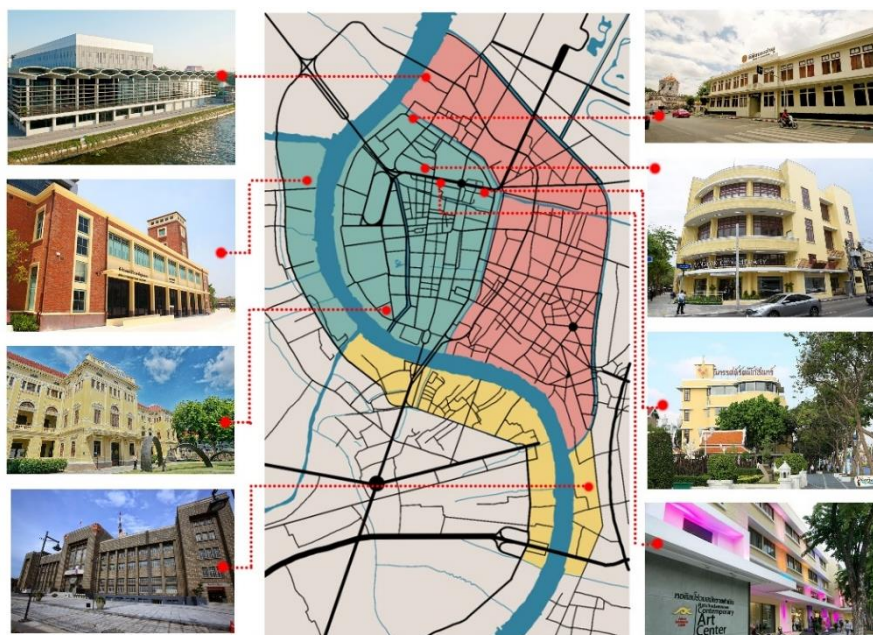
ที่มา: google map ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

2) ในระดับโครงการ

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาโครงการการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ที่ได้รับการดำเนินการในช่วงที่เรียกได้ว่าเป็นกระแสความนิยมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2550 ถึงปัจจุบัน² อันประกอบด้วย มิวเซียมสยาม นิทรรศรัตนโกสินทร์ หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน พิพิธบางลำพู ศิริราชพิพิธสถาน ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

² ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าอาคารประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ที่ได้รับการนำมาปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยจากโครงการที่กล่าวมานี้ เป็นอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีตั้งแต่อาคารที่สร้างในช่วงแรกของยุคจนถึงอาคารที่สร้างช่วงปลายยุคโมเดิร์น ซึ่งอาคารในรูปแบบนี้นับเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยที่การศึกษานี้จะทำการศึกษาเชิงลึกต่อไป

อนึ่งงานวิจัยนี้เลือกศึกษาโครงการที่มีกระบวนการในการปรับประโยชน์ใช้สอยที่มีความชัดเจน ตั้งแต่เริ่มโครงการไปจนถึงการเปิดใช้งาน ซึ่งโดยมากเป็นโครงการที่ได้รับการดำเนินการจากหน่วยงานภาครัฐเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 2 อาคารประวัติศาสตร์ที่รับศึกษาเบื้องต้นเพื่อสำรวจและทำรายการ
ที่มา: google map ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาด้วยมุมมองของทฤษฎีด้านการอนุรักษ์ ด้วยวิธีการปรับประโยชน์ใช้สอย โดยจะเน้นไปที่การศึกษากระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยในขั้นตอนต่าง ๆ นับตั้งแต่ขั้นตอนกำหนดโครงการ ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการดำเนินงาน รวมทั้งขั้นตอนการดูแลหลังการใช้งาน และนอกจากนั้นยังศึกษาด้วยมุมมองของแนวคิดในการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่เป็นปัจจัยสำคัญของงานวิจัยนี้

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยที่งานวิจัยนี้เลือกใช้ประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจเบื้องต้นและจัดทำรายการ การศึกษาลงลึกกรณีศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปและข้อเสนอแนะ โดยที่แต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนวรรณกรรมจาก หนังสือ บทความที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดและทฤษฎี การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม เน้นไปในเรื่องการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ และแนวคิดของการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

1.4.2 การสำรวจเบื้องต้นและจัดทำรายการ

การสำรวจเบื้องต้นและจัดทำรายการอาคารประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ของ กรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยตั้งแต่ พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่จำเป็นต่อการสำรวจ และการวิเคราะห์รายละเอียดในการดำเนินงานตามขั้นตอน มีดังนี้

- สำรวจเบื้องต้น จากแหล่งข้อมูลเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งรูปถ่าย แผนที่เก่า และแผนที่ปัจจุบัน

- สำรวจพื้นที่ตามข้อมูลจากแหล่งที่มาข้างต้น โดยทำการถ่ายภาพ จุดบันทึก และสอบถามผู้ดูแลโครงการถึงข้อมูลพื้นฐานโครงการ

โดยข้อมูลในรายการประกอบด้วย ชื่อโครงการ และตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร รวมถึงรายละเอียดเบื้องต้นของโครงการ อันประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางสถาปัตยกรรม และการใช้งานปัจจุบัน

1.4.3 การศึกษาเชิงลึก จากกรณีศึกษาที่เลือก

เมื่อได้ทำการสำรวจเบื้องต้นและจัดทำรายการแล้ว ก็นำมาสู่การเลือกกรณีศึกษาเพื่อการศึกษาเชิงลึก โดยขั้นตอนจะทำการสำรวจภาคสนาม โดยวิธีการ สัมภาษณ์ สังเกต และรวบรวม ข้อมูลครอบคลุมประเด็นสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

1) ข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม ประเด็นที่ศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

- อาคารก่อนทำการปรับปรุง โดยใช้การสำรวจและข้อมูลทฤษฎีภูมิเป็นเครื่องมือสำหรับการวิจัย ให้ได้มาซึ่งข้อมูลเบื้องต้น และข้อมูลเชิงลึกทางด้านกายภาพของอาคาร เช่น ประวัติอาคาร ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ที่ตั้ง การใช้งานเดิม เป็นต้น

- อาคารหลังทำการปรับปรุง ขั้นตอนนี้จะใช้การสำรวจเป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลทางถ่ายภาพของอาคาร โครงสร้าง การใช้งานปัจจุบัน หลังจากปรับปรุงแล้ว

2) ข้อมูลด้านการออกแบบ ข้อมูลด้านนี้เป็นการดำเนินการเก็บข้อมูลจากสถาปนิกผู้ออกแบบจะใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินการ โดยสัมภาษณ์ครอบคลุม 3 ประเด็นสำคัญ ในแต่ละกรณีศึกษา ได้แก่ กระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร ประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ และมุ่งเน้นประเด็นสำคัญไปที่การวางแผนคิดในการออกแบบโครงการ การออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร และวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในโครงการ

1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละกรณีศึกษา เพื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยการแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- **ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการ** ประกอบด้วย ชื่ออาคาร ปีที่สร้าง เจ้าของอาคารเดิมที่ตั้ง ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ปีที่ทำการปรับปรุง ประวัติการก่อสร้างอาคาร ประวัติการปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อการใช้งานใหม่ ที่ได้มาจากเอกสารและการสัมภาษณ์

- **ข้อมูลด้านการออกแบบ** เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อแจกแจงรายละเอียดในแต่ละประเด็น และนำมาเปรียบเทียบกรณีศึกษา ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ประมวลผล อภิปรายร่วมกับแนวคิดและทฤษฎี โดยแบ่งเป็นบทวิเคราะห์ในเรื่อง แนวความคิดในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร คุณค่าของอาคาร ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร ระดับของการปรับปรุงอาคาร และขั้นตอนการปรับประโยชน์ใช้สอย

1.4.5 การสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการปรับประโยชน์ใช้สอย เพื่อเสนอเป็นข้อมูลและแนวทางการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ในปัจจุบันและอนาคต หรือเพื่อรองรับกิจกรรมประเภทอื่น ๆ ในอาคารประวัติศาสตร์ ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร และเมืองเก่าอื่น ๆ ของประเทศไทย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยของอาคารประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

1.5.2 เข้าใจในเรื่อง การวางแผนคิดในการออกแบบโครงการ การออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร และวางผังที่เหมาะสมกับโปรแกรมการใช้สอยอาคาร พื้นที่ภายในอาคารประวัติศาสตร์

1.5.3 ความเข้าใจถึงวิธีแก้ปัญหาจากข้อจำกัดทางด้านสถาปัตยกรรม ของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์

1.5.4 แนวทางการปรับประโยชน์ใช้สอยในอาคารประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ กรณีศึกษาอาคารในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบของการศึกษาและดำเนินการวิจัยให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ โดยรายละเอียดของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้
  - นิยามและความหมายของการปรับประโยชน์ใช้สอย
  - หลักการด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่ใช้สำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์
  - กระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์
  - ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอย
- แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ อันประกอบไปด้วยประเด็น ดังนี้
  - นิยามและความหมายของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์
  - องค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์
  - ตัวอย่างอาคารที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์
- กรณีตัวอย่าง
- สรุปการปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับประโยชน์ใช้สอย

แนวคิดและทฤษฎีของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ เป็นแนวคิดที่กำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เห็นได้จากการนำแนวคิดและทฤษฎีนี้มาใช้ในการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์หลายแห่งให้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เพื่อที่จะรักษาความต่อเนื่องของการใช้สอยและความสำคัญของอาคารนั้นไว้ให้ได้ ยิ่งไปกว่านั้นแนวคิดของการปรับประโยชน์ใช้สอยยังเป็นผลดีกับการช่วยลดพลังงาน และมลภาวะที่ไม่จำเป็นในการสร้างอาคารใหม่ที่จะมีผลต่อความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมตามมาด้วย ในช่วงเวลาที่ผ่านมาจะเห็นว่าโครงการที่เป็นการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ ส่วนมากได้รับความนิยมประสบความสำเร็จ เนื่องจากการอนุรักษ์ด้วยวิธีการนี้เป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมแบบร่วมสมัย โดยเป็นการปรับไปตามความต้องการและนิยามที่เกิดขึ้นไปตามยุคสมัย ณ ช่วงเวลานั้น ๆ

2.1.1 นิยามและความหมายของการปรับประโยชน์ใช้สอย

การปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นหนึ่งในวิธีการอนุรักษ์โดยการนำอาคารที่ถูกทิ้งร้างหรืออาคารมีสภาพที่ไม่สามารถตอบสนองการใช้งานเดิมได้ มาดำเนินการอนุรักษ์ด้วยการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ภายใต้กรอบอาคารเดิมเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ณ ช่วงเวลานั้น ซึ่งในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารเล็กน้อยแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และการเลือกกระดัดของการปรับปรุง ที่มีตั้งแต่การปรับปรุงการใช้งานขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงการปรับเปลี่ยน และต่อเติม (Douglas, 2006) โดยสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการปรับประโยชน์ใช้สอยคือการรักษาคุณค่าและบูรณภาพของอาคารเดิมไว้ให้มากที่สุด หรือหากมีเหตุจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตัวอาคารเพื่อให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยใหม่ การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นการกระทำเพื่อส่งเสริมคุณค่าของตัวอาคารให้มีความเด่นชัดขึ้น (วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, 2560b) ซึ่งการปรับประโยชน์ใช้สอยจะสามารถรักษาและยืดอายุการใช้งานจากการเสื่อมสภาพและทรุดโทรมของวัสดุ องค์ประกอบ รูปแบบและประวัติศาสตร์ของอาคารให้สามารถกลับมาใช้งานได้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยฟื้นฟูบริบทที่ตั้งที่มีความชอบใจให้กลับมามีชีวิตชีวาดังเดิมได้ (ยงธนศรี พิมลเสถียร, 2556)

2.1.2 หลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร ประวัติศาสตร์

จาก New Uses for Heritage Places ได้กล่าวไว้ว่าในการดำเนินการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ จะต้องดำเนินการอย่างเป็นมาตรฐาน ด้วยการทำความเข้าใจสภาพของอาคารก่อนการอนุรักษ์ เพื่อรักษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของอาคารไว้ให้มากที่สุด โดยที่การดำเนินงานนั้นจะต้องเคารพต่อความงาม บุรณภาพ ในด้านประวัติศาสตร์และกายภาพอาคาร รวมถึงตลอดการดำเนินงานจะได้มีการจดบันทึกเป็นข้อมูลทั้งหมด (Office, Chapter, & Wales, 2008) ดังนั้นในการกระทำการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ควรจะต้องยึดหลักการดังต่อไปนี้

1) ควรจะทำความเข้าใจบริบทและที่ตั้งอาคารประวัติศาสตร์

การทำความเข้าใจเรื่องที่ตั้งและบริบทโดยรอบของอาคารประวัติศาสตร์เป็นขั้นตอนที่จำเป็นจะต้องทำเป็นอันดับแรก โดยในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงคุณค่าของพื้นที่และความสำคัญของเนื้อเมืองให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

2) ควรจะพิจารณาคุณค่าและความสำคัญของอาคารประวัติศาสตร์

ในหลักการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ เมื่อได้ทำความเข้าใจถึงลักษณะทางกายภาพของอาคารและบริบทที่ตั้งไปแล้ว ต่อไปสิ่งที่จะต้องทำเป็นส่วนถัดมา คือ การพิจารณาถึงคุณค่าและความสำคัญของอาคารประวัติศาสตร์แต่ละแห่งด้วย ซึ่งอาคารประวัติศาสตร์แต่ละที่จะมีคุณค่าและความสำคัญที่แตกต่างกัน

3) ควรพิจารณาประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมกับอาคารประวัติศาสตร์

สำหรับการพิจารณาประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมกับอาคารประวัติศาสตร์ ควรเลือกพิจารณาประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่ส่งผลกระทบต่ออาคารประวัติศาสตร์ให้น้อยที่สุด ซึ่งสิ่งสำคัญอีกประการคือการพิจารณาว่าจะการใช้สอยใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นเข้ากันได้กับอาคารประวัติศาสตร์ที่จะทำการอนุรักษ์หรือไม่ หากเข้ากันได้การใช้สอยใหม่จะต้องส่งผลในด้านดีกับตัวอาคาร

4) ควรกำหนดระดับการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับอาคารประวัติศาสตร์

การเลือกระดับของการปรับปรุงอาคาร จะต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้งาน ซึ่งผลกระทบต่ออยู่ในระดับน้อยที่สุดทั้ง โครงสร้างภายนอกและพื้นที่ภายในอาคาร หากจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ต่อเติม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะต้องส่งเสริมคุณค่าของอาคาร

ให้เด่นชัดขึ้น และ การต่อเติมควรจะดำเนินการภายใต้แนวทางที่หากในอนาคตหากการรื้อถอน ก็ยังทำให้อาคารนั้นยังคงความสมบูรณ์อยู่ได้

5) ควรจะรักษาความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้งและมุมมองของอาคาร

ในการปรับปรุงอาคาร ควรคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาคารและบริบทที่ตั้ง ซึ่งจะต้องรักษาความสัมพันธ์และคงความเชื่อมโยงของบริบทที่ตั้งและมุมมองของอาคาร

6) ควรจะระบุการจัดการในระยะยาวของการอนุรักษ์อาคาร

ในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ควรจะต้องมีการวางแผน และการจัดการเพื่อไว้สำหรับการใช้งานในระยะยาวขณะเปิดใช้งานและในอนาคตด้วย

7) ควรจะมีการประชาสัมพันธ์โครงการสู่สาธารณะชน

เมื่อปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์เพื่อประโยชน์ใหม่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ควรจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและรับรู้เรื่องราวของอาคารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการประชาสัมพันธ์นับได้ว่าเป็นจุดขายของโครงการอีกด้วย

2.1.3 กระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยในอาคารประวัติศาสตร์

สำหรับกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ผู้วิจัยได้ทำการสรุปมาจากกระบวนการปรับปรุงอาคารของ Douglas (Douglas, 2006) และกระบวนการอนุรักษ์กายภาพอาคารประวัติศาสตร์ที่อธิบายโดย วิลลาร์ด อีสระธรรมบุญ (วิลลาร์ด อีสระธรรมบุญ, 2560a) ซึ่งเป็นการอธิบายกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์สามารถแบ่งขั้นตอนในการปรับประโยชน์ใช้สอย ได้ดังนี้

1) ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ

การทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการเป็นขั้นตอนที่ต้องทำเป็นอันดับแรกในการปรับประโยชน์ใช้สอย โดยในขั้นตอนนี้จะเป็นการกำหนดรายละเอียด ที่มาที่ไป และกำหนดวัตถุประสงค์โครงการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเหมาะสมกับอาคารประวัติศาสตร์ที่จะนำมาปรับปรุง ทั้งนี้ในขั้นตอนนี้จะมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจและกำหนดโครงการ อาทิ เจ้าของโครงการ เจ้าของอาคาร สถาปนิก เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่ได้จาก

ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการคือข้อสรุป รายละเอียด และแนวทางในเบื้องต้นของโครงการ

2) ขั้นตอนการจัดทำแผนงานและออกแบบโครงการ

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบสภาพอาคาร ประเมินคุณค่าอาคาร ออกแบบและวางแผนงานโครงการ รวมไปถึงการกำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ซึ่งขั้นตอนการจัดทำแผนงานและออกแบบโครงการสามารถแบ่งได้เป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

(1) การตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร

การดำเนินงานในส่วนนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญของอาคาร อันได้แก่ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และข้อมูลทางสถาปัตยกรรม ในการตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคารนี้ต้องมีการทำความเข้าใจลักษณะทางกายภาพอาคาร วัสดุและวิธีการก่อสร้าง สภาพความเสื่อมของอาคาร รวมถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาคารในช่วงเวลาต่าง ๆ ทั้งนี้การตรวจสอบจะเป็นประโยชน์ต่อการเริ่มต้นการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไปของการปรับประโยชน์ใช้สอย

(2) การพิจารณาคุณค่าและความสำคัญของอาคาร

การพิจารณาคุณค่าและความสำคัญของอาคารถือเป็นอีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญในการอนุรักษ์อาคาร เนื่องจากอาคารแต่ละประเภทมีลักษณะทางกายภาพ และประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้คุณค่าความสำคัญของอาคารแต่ละหลังมีความแตกต่างกัน (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2556) ดังนั้นการประเมินคุณค่าจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อนำมาใช้ในการจัดลำดับความสำคัญ และพิจารณาเลือกใช้วิธีการในการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับอาคาร ซึ่ง ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2556) ได้จำแนกคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ขึ้นพื้นฐานที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในอาคารประวัติศาสตร์ ไว้ดังนี้

(ก) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ หมายถึง คุณค่าที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญในอดีตที่มีการบันทึกไว้ การศึกษาประวัติศาสตร์มีประโยชน์พื้นฐานคือช่วยให้ประชาชนในประเทศได้เข้าใจรากฐานความเป็นมาของตน และนอกจากนี้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สามารถใช้ในการอ้างอิงความสัมพันธ์ระหว่างอาคารประวัติศาสตร์กับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญในอดีตได้อีกด้วย

(ข) คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม

คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม หมายถึง คุณค่าที่เกิดมาจากการก่อสร้างหรือลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่อันโดดเด่นในด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในแต่ละยุคสมัย วิธีก่อสร้าง วัสดุ ตลอดจนการออกแบบองค์ประกอบต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้คนในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยเครื่องมือและเทคโนโลยีในยุคสมัยนั้น

(ค) คุณค่าทางด้านจิตใจ

คุณค่าทางด้านจิตใจ หมายถึง คุณค่าที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคนในสังคม ที่มีต่ออาคารหรือสถานที่นั้น ๆ สิ่งบ่งชี้คุณค่าในกลุ่มนี้ ได้แก่ อายุของอาคาร ความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ความทรงจำของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับอาคาร ความเป็นเอกลักษณ์ของอาคาร ตลอดจนความเชื่อที่สัมพันธ์ไปกับอาคารหรือสถานที่สำคัญ เป็นต้น

(ง) คุณค่าด้านสุนทรียภาพ

คุณค่าด้านสุนทรียภาพ หมายถึง คุณค่าที่สามารถสะกดให้ผู้พบเห็นอาคารหรือสถานที่เกิดความตื่นตาตื่นใจ ซึ่งอาจจะเกิดจากสุนทรียภาพขั้นสูง ความละเอียดและความงามของส่วนประดับตกแต่งอาคาร ทั้งนี้คุณค่าในด้านนี้มีลักษณะเป็นนามธรรม และในบางครั้งอาจจะขึ้นอยู่กับทัศนคติและการรับรู้ของแต่ละบุคคลเป็นหลัก

(จ) คุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม

คุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง คุณค่าด้านนี้เกิดจากการที่อาคารประวัติศาสตร์ส่งเสริมประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยไม่ทำลายเอกลักษณ์ของพื้นที่

(ฉ) คุณค่าด้านการใช้งาน

คุณค่าด้านการใช้งานมีความเชื่อมโยงกับคุณค่าทางเศรษฐกิจ เนื่องจากคุณค่าด้านการใช้งานต้องมีการพิจารณาต่อเนื่องไปยังการใช้งานในอดีตและปัจจุบัน แม้ว่าอาคารหรือสถานที่อาจมีการเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลาหรือขาดการใช้สอยเนื่องมาจากสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป แต่วิธีการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยจะเป็นอีกทางหนึ่งในการเพิ่มคุณค่าด้านการใช้งานให้กับสถานที่นั้นได้

สรุปได้ว่าการปรับประโยชน์ใช้สอยต้องพิจารณาว่าอาคารประวัติศาสตร์ที่นำมาปรับปรุงนั้นมีคุณค่าโดดเด่นในด้านใดบ้างที่ได้กล่าวมาในข้างต้น เพื่อวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่เด่นที่สุดเอาไว้ โดยยังคงคุณค่า ความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วยตามความเหมาะสม

(3) การวางแผนคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการ

การวางแผนคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นขั้นตอนที่ต้องนำข้อกำหนดโครงการมาตีความให้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการออกแบบ และปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในขั้นตอนนี้ก็คือแนวคิดที่นำเสนอต้องเป็นแนวคิดที่เข้ากันได้กับตัวอาคาร พร้อมทั้งแนวคิดนั้นจะต้องส่งเสริมลักษณะทางกายภาพของอาคารเดิมให้เด่นชัดมากขึ้น และจะต้องคำนึงถึงการรักษาคุณค่าและบูรณภาพของอาคารไว้ให้ได้

(4) การออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร

เนื่องจากเป้าหมายในการปรับประโยชน์ใช้สอยคือการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์เพื่อรักษาคุณค่าและบูรณภาพของอาคารรวมถึงบริบทโดยรอบ จึงทำให้ในการดำเนินการออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคารต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญ คือการออกแบบโปรแกรมการใช้สอยใหม่จะต้องให้เหมาะสมไปกับพื้นที่ภายในอาคาร อีกทั้งการวางโปรแกรมต้องมีการออกแบบให้สอดคล้องไปกับลักษณะสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอาคารและบริบทที่ตั้ง รวมถึงสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นได้ เพื่อให้ได้แนวทางการใช้สอยที่ดีที่สุดต่ออาคาร

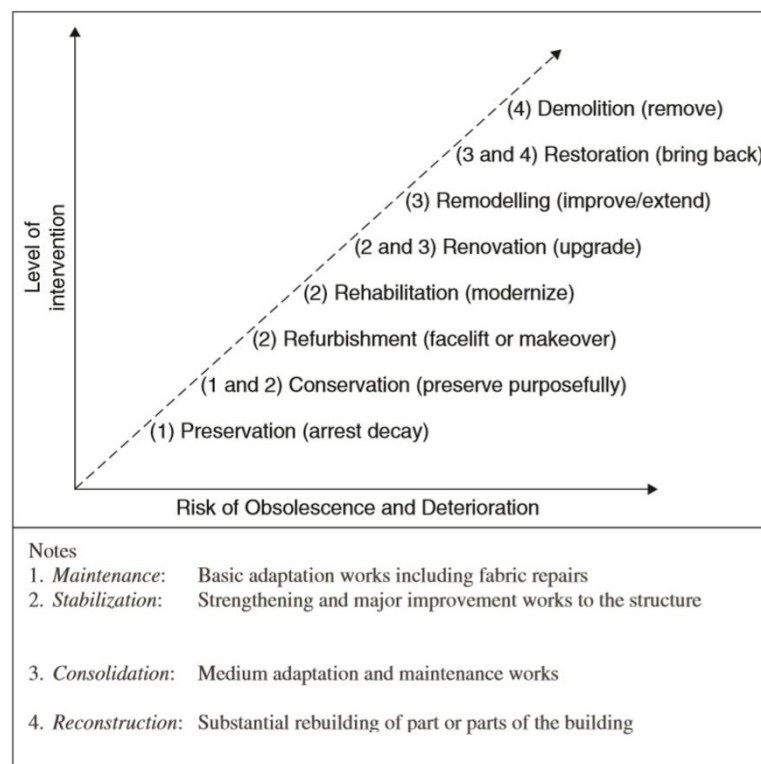
(5) การวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ในส่วนของการวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารเป็นขั้นตอนที่ต้องนำแนวคิดและโปรแกรมการใช้สอยมาพิจารณาเพื่อจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยให้เหมาะสมกับพื้นที่ภายในอาคาร โดยเป้าหมายของขั้นตอนนี้เป็นการหาแนวทางการใช้สอยที่ดีที่สุดต่อองค์ประกอบของอาคาร ซึ่งประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาในขั้นตอนนี้คือการวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารจะต้องช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพด้านการใช้งานของพื้นที่ภายในอาคาร และการวางผังจะต้องไม่สร้างผลกระทบทางด้านการใช้สอยพื้นที่ในระยะยาวที่จะเกิดขึ้นด้วย

(6) การกำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์

การกำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์และเลือกวิธีการอนุรักษ์ถือเป็นขั้นตอนที่จำเป็นที่ต้องกระทำเป็นขั้นตอนท้ายสุดของการวางแผนการปรับปรุงอาคารหลังจากที่ได้มีการดำเนินการ

ในขั้นตอนต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว สำหรับใจความสำคัญของขั้นตอนการกำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์ คือผู้ออกแบบต้องพิจารณาข้อมูลที่ได้รับมาจากขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุป ในการเลือกระดับและวิธีการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้น โดยระดับของการปรับประโยชน์ใช้สอย ครอบคลุมตั้งแต่ขั้นพื้นฐานคือการสงวนรักษา (preservation) ไปจนถึงการปรับปรุงขั้นที่สูงที่สุด คือการรื้อถอน (Demolition) ซึ่งระดับของการดำเนินการอนุรักษ์นี้สามารถแบ่งได้ตามลำดับจาก การตัดต่อตัวอาคารจากน้อยที่สุดไปสู่มากที่สุด (Douglas, 2006) ได้ดังนี้ (ดูภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ระดับของการปรับประโยชน์ใช้สอย

ที่มา: (Douglas, 2006)

ระดับ 1 ระดับซ่อมบำรุงขั้นพื้นฐาน (maintenance) ประกอบด้วย

- การสงวนรักษา หมายถึงการป้องกันและรักษาสภาพจากการเสื่อมสภาพของ อาคารทั้งภายนอกและภายในให้คงอยู่ในรูปร่างเดิมให้ได้มากที่สุด (1)

ระดับ 2 ระดับเสริมความแข็งแรง (stabilization) ประกอบด้วย

- การอนุรักษ์ (conservation) ที่เป็นการดูแลรักษาอาคารตามวัตถุประสงค์เดิมที่ได้วางไว้ (1 และ 2)

- การทำให้สภาพดีขึ้น (refurbishment) เป็นการซ่อมแซมให้กลับมามีสภาพเดิมหรือดีขึ้น (2)

- การฟื้นฟูสภาพ (rehabilitation) เป็นการฟื้นฟูอาคารให้กลับมาใช้งานได้อีกครั้งด้วยการนำอาคารกลับมาใช้งานใหม่ (2)

ระดับ 3 ระดับการปรับปรุงและบำรุงรักษาอาคาร (consolidation) ประกอบด้วย

- การปรับปรุงและซ่อมแซม (renovation) เป็นการยกระดับด้วยการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ให้เข้ากับอาคาร (2 และ 3)

- การต่อเติม (remodeling) เป็นการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขด้วยการต่อเติมองค์ประกอบสำหรับการใช้สอยใหม่ที่ดีขึ้นและซ่อมแซมองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกิดการเสียหาย (3)

ระดับ 4 ระดับการสร้างใหม่ (reconstruction) ประกอบด้วย

- การทำให้อาคารกลับคืนสู่สภาพเดิม (restoration) เป็นการซ่อมแซมอาคารที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมาสู่สภาพเดิม (3 และ 4)

- การรื้อถอน (demolition) เป็นการรื้อถอนอาคารหรือเคลื่อนย้ายอาคารไปสร้าง ณ ที่แห่งใหม่ (4)

จากระดับวิธีการอนุรักษ์อาคารอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การปรับประโยชน์ใช้สอยมีขอบเขตของวิธีการอนุรักษ์ที่กว้างขวางมาก ตั้งแต่การสงวนรักษาสภาพอาคารให้คงเดิม ไปจนถึงการรื้อถอนเพื่อสร้างใหม่ ซึ่งการที่จะเลือกว่าจะใช้ระดับใดในการดำเนินงานนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการปรับประโยชน์ใช้สอย

3) ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร

จากขั้นตอนกำหนดโครงการและวางแผนจนได้ข้อสรุปของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ ขั้นตอนต่อมาคือการดำเนินการปรับปรุงอาคาร โดยสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญในขั้นตอนนี้ คือการดำเนินงานจะต้องมีขอบเขตที่เป็นไปตามข้อกำหนดโครงการและแผนงานที่วางไว้ ซึ่งการปรับประโยชน์ใช้สอยสามารถพิจารณาได้จากลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบอาคารที่ได้แบ่งความสำคัญตามลำดับขั้นขององค์ประกอบอาคาร ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ ที่ตั้ง โครงสร้างเปลือกอาคาร งานระบบ ที่ว่างอาคาร และอุปกรณ์ประกอบอาคาร ซึ่งรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคาร (Brand, 1995) อธิบายได้ดังนี้

(1) เปลือกอาคาร (Skin) หมายถึง พื้นผิวด้านนอกของอาคารซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะมีการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ 20 ปีเพื่อให้ตัวอาคารเข้ากับยุคสมัย เทคโนโลยี และการใช้งานใหม่

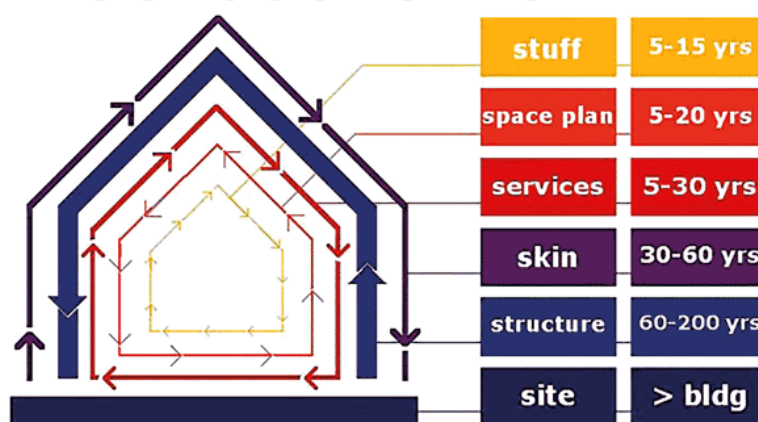
(2) ที่ตั้ง (site) หมายถึง ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอาคาร ซึ่งอาจอยู่ทั้งในเขตเมืองและเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย โดยที่ตั้งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยากและมักจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง

(3) โครงสร้าง (Structure) หมายถึง โครงสร้างหรือองค์ประกอบที่ใช้ในการรับน้ำหนักอาคาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายและใช้งบประมาณสูงหากจะมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งโครงสร้างอาคารเหล่านี้มีอายุการใช้งาน ประมาณ 30 - 300 ปี โดยจะไม่มี การเปลี่ยนหรือรื้อถอนใด ๆ หากไม่จำเป็น

(4) ที่ว่างภายในอาคาร (Space plan) หมายถึง พื้นที่ภายในรวมถึงงานออกแบบ ตกแต่งภายใน อันประกอบด้วย ผนัง ฝ้าเพดาน พื้น ประตูและช่องเปิดต่าง ๆ ในกรณีที่ที่ว่างอาคาร เป็นพื้นที่ในเชิงพาณิชย์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ 3 ปี แต่ในกรณีอาคารที่ไม่ได้มีการใช้สอยอาจ ใช้ส่วนนี้ได้ถึง 30 ปี

(5) งานระบบ (Services) หมายถึง ส่วนที่เป็นระบบการทำงานในอาคาร ซึ่ง ประกอบด้วย ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบดับเพลิง และระบบระบายอากาศ รวมถึงระบบขนส่ง ลิฟต์และบันไดเลื่อน โดยงานระบบเหล่านี้ควรได้รับการจัดการทุก ๆ 7 - 15 ปี

(6) อุปกรณ์ประกอบอาคาร (Stuff) หมายถึง อุปกรณ์และเครื่องเรือนต่าง ๆ เช่น เก้าอี้ โต๊ะรับแขก โทรศัพท์ รูปภาพ เครื่องใช้ในครัว คอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยอุปกรณ์ในส่วนนี้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ภาพที่ 4 ลำดับชั้นขององค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคารที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเมื่อทำการปรับประโยชน์ใช้สอย
ที่มา: (Brand, 1995)

นอกจากนี้ การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารยังต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อไม่ให้เป็นการทำลายลักษณะทางกายภาพที่สำคัญของอาคาร โดยทั่วไปจะปฏิบัติตามมาตรฐานของการอนุรักษ์อาคาร ซึ่งหนึ่งในมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับคือ “มาตรฐานการฟื้นฟูอาคาร” (Grimmer, 2017) ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

- 1) อาคารประวัติศาสตร์ควรได้รับการใช้งานตามที่เคยเป็นมาในอดีต หากจำเป็นต้องเปลี่ยนใช้งานใหม่เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ควรมีการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุดเพื่อรักษาลักษณะทางกายภาพของอาคารเดิมไว้ ทั้งวัสดุ พื้น ที่ ความสัมพันธ์ของพื้นที่
- 2) ลักษณะเฉพาะของอาคารประวัติศาสตร์ควรได้รับการเก็บรักษาไว้ และควรป้องกันไม่ให้มีการนำวัสดุที่สำคัญของอาคารออกไป จนเกิดการสูญเสียลักษณะทางกายภาพของอาคาร
- 3) อาคารประวัติศาสตร์ควรได้รับการบันทึกข้อมูลทางกายภาพเอาไว้ในแต่ละช่วงเวลา ทั้งเรื่องการใช้งานและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ เพื่อป้องกันการผิดพลาดของข้อมูล
- 4) อาคารประวัติศาสตร์มักจะมีเหตุที่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของอาคารประวัติศาสตร์ควรได้รับการดูแลรักษาไว้
- 5) เทคนิคการก่อสร้าง หรืองานฝีมือแบบดั้งเดิมของอาคารประวัติศาสตร์ควรได้รับการเก็บรักษาไว้
- 6) องค์ประกอบที่สำคัญของอาคารประวัติศาสตร์ที่เสื่อมสภาพลงควรจะได้รับการซ่อมแซม หรือแทนที่ด้วยของใหม่ โดยของที่นำมาทดแทนนั้นจะต้องมีความกลมกลืนและใกล้เคียงกับของดั้งเดิม
- 7) การซ่อมแซมอาคารประวัติศาสตร์ด้วยสารเคมีควรจะดำเนินการอย่างระมัดระวัง เพื่อให้ส่งผลเสียต่ออาคารน้อยที่สุด
- 8) แหล่งโบราณคดีควรได้รับการคุ้มครองจากการถูกรบกวนในขณะที่ซ่อมแซมอาคาร
- 9) การต่อเติมของใหม่เข้าไปในอาคารเดิม ควรจะต้องไม่ทำลายประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ โดยจะต้องแยก หรือทำให้แตกต่างไปจากของเดิม เพื่อรักษาความสมบูรณ์ของอาคารประวัติศาสตร์เดิมเอาไว้
- 10) การต่อเติม หรือสร้างของใหม่มาติดกับอาคารเดิม ควรคำนึงถึงการรื้อถอนในอนาคต ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ส่งผลกระทบต่ออาคารประวัติศาสตร์

จากมาตรฐานทั้ง 10 ข้อ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นหัวใจสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการปรับ
 ประโยชน์ใช้สอย โดยจะต้องพิจารณาความเหมาะสมในการดำเนินการปรับปรุงอาคาร เพื่อให้ส่งผล
 กระทบต่ออาคารน้อยที่สุด

4) ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งาน

เมื่อดำเนินการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์
 และแผนงานที่ได้วางไว้และได้มีการเปิดใช้งานอาคาร ในขั้นตอนนี้จึงเป็นการประเมินผล หรือการ
 ติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานของอาคาร เพื่อที่จะนำผลที่ได้ไปแก้ไขและวางแผนการดูแล
 โครงการ ซึ่งจะย้อนไปถึงการดูแล ที่ตั้ง โครงสร้าง เปลือกอาคาร งานระบบ ที่ว่างอาคาร และอุปกรณ์
 ประกอบอาคาร พร้อมทั้งวางแผนในอนาคตเพื่อรองรับการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอาคาร

2.1.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับประโยชน์ใช้สอย

สำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยไม่ว่าจะเป็นในระดับอาคารหรือในระดับย่าน
 ล้วนแต่มีข้อพิจารณาที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนแตกต่างกันไป โดยขึ้นอยู่กับ
 ลักษณะทางกายภาพอาคาร บริบทโดยรอบ สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Bullen
 & Love, 2011) ได้ระบุไว้ว่า การปรับประโยชน์ใช้สอยมีปัจจัยที่ควรพิจารณาหลายประเด็น
 เช่น ความสามารถของอาคารในการปรับใช้อาคาร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง
 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น เช่น ทุนทรัพย์ กฎหมาย สภาพแวดล้อม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ควรได้รับ
 การพิจารณาตามความเหมาะสม โดยทั่วไปโครงการแต่ละแห่งจะมีทั้งข้อจำกัด และโอกาส
 ซึ่งผู้ดำเนินการจะต้องศึกษาให้รอบครอบ เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ที่เหมาะสม
 ต่อไป (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎี, 2552) กล่าวโดยสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการดำเนินการ
 ปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารไว้ 5 ประเด็นสำคัญ อันได้แก่

1) **ปัจจัยด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง** ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการ
 ดำเนินการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มคนหรือหน่วยงานมีผลต่อ
 การตัดสินใจในการกำหนดโครงการ วางแผนโครงการ และดำเนินโครงการ ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน
 การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์แต่ละส่วนต่างก็มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบแตกต่างกันไป
 โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก ๆ ประกอบไปด้วย ผู้ลงทุนอันได้แก่เจ้าของโครงการหรือผู้อำนวยการ
 ผู้ออกแบบและจัดการโครงการ ได้แก่สถาปนิก หรือวิศวกรคุมงาน ที่ปรึกษาโครงการ

2) **ปัจจัยด้านสถาปัตยกรรม** ลักษณะทางกายภาพของงานสถาปัตยกรรม นับเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการสร้างกรอบของแนวคิด การออกแบบโปรแกรม การจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในของโครงการ รวมทั้งขอบเขตของการดำเนินการปรับปรุงตัวอาคาร เนื่องจากสถาปัตยกรรมแต่ละรูปแบบล้วนแต่มีลักษณะเฉพาะและข้อจำกัดในตัวเอง ทำให้ในการปรับปรุงอาคารจำเป็นต้องพิจารณาความเหมาะสมของตัวสถาปัตยกรรมควบคู่ไปกับส่วนอื่นด้วย

3) **ปัจจัยด้านพื้นที่ตั้งหรือบริบทโดยรอบ** พื้นที่ตั้งและบริบทโดยรอบอาคารนับว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามสำหรับการนำอาคารประวัติศาสตร์กลับมาใช้งานใหม่ เนื่องจากบริบทและที่ตั้งของอาคารมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งแสดงถึงลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน และพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยจำเป็นต้องนำประโยชน์จากบริบทที่ตั้งมาใช้ในการออกแบบแนวคิดไปจนถึงการปรับปรุงองค์ประกอบตัวอาคารเพื่อให้สอดคล้องและสัมพันธ์ไปกับบริบทโดยรอบ

4) **ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม** เศรษฐกิจและสังคมนับเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจที่จะปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารให้เป็นไปในทิศทางใด ซึ่งในการที่จะทำให้อาคารมีมูลค่าเพิ่มขึ้นโดยได้ผลตอบแทนหลังจากปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้จำเป็นต้องพิจารณาให้สอดคล้องไปกับความต้องการของสังคม รวมถึงการคำนึงถึงสุนทรียภาพอันเกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการปรับการใช้งาน

5) **ปัจจัยด้านกฎหมาย** การดำเนินการปรับประโยชน์ใช้สอยในแต่ละอาคารมีปัจจัยทางด้านกฎหมายส่งผลกระทบต่อการทำงานที่แตกต่างกัน ทั้งอาคารที่มีความเข้มงวดและอาคารที่ไม่มีความเข้มงวด ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นได้ทั้งข้อดีและข้อเสียในการนำอาคารกลับมาปรับประโยชน์ใช้สอย

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจไปในเชิงสร้างสรรค์³ อิทธิพลของระบบนี้ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่หันมาให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตที่เป็นไปในรูปแบบของตนเอง และ

³ แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึงแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม (Culture) การสั่งสมความรู้ของสังคม (Wisdom) และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ (Technology and Innovation) ซึ่งขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ใน

มีอิสระด้านการทำงานมากขึ้น ซึ่งส่วนมากที่พบมักจะเป็นการหาประสบการณ์แปลกใหม่สำหรับการทำงานและใช้ชีวิตประจำวัน จึงทำให้คนในยุคต้องการพื้นที่สำหรับการสรรค์สร้างความคิดใหม่ ๆ และเวลาทำงานที่เหมาะสมกับตัวเอง (Florida, 2003) ดังนั้นปัจจัยหลักที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์คือสถานที่หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งสำหรับรองรับการทำงานและการใช้ชีวิตของกลุ่มคนสร้างสรรค์หรือคนทั่วไปที่ต้องการสถานที่สร้างแรงบันดาลใจเพิ่มเติมความรู้ โดยสถานที่นั้นต้องมีกิจกรรมการใช้งานหลากหลายรูปแบบโดยไม่กีดกันระหว่างการทำงานได้ จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นนิยามและความหมายของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ซึ่งจะอธิบายเป็นลำดับถัดไป

2.2.1 นิยามและความหมายของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ หมายถึง พื้นที่ใช้สอยที่เป็นการใช้งานในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้ (learning space) และพื้นที่ทำงานร่วมกัน (co - working space) เพื่อให้เกิดเป็นสถานที่สำหรับสร้างประสบการณ์และสร้างแรงบันดาลใจด้านการเรียนรู้และการทำงานอย่างอิสระให้กับบุคลากรสร้างสรรค์หรือบุคคลทั่วไป ด้วยการสืบค้นข้อมูลความรู้จากฐานข้อมูลหลากหลายประเภท นั่งทำงานนำเสนอผลงาน หรือมาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน โดยที่บรรยากาศของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์มีความแตกต่างออกไปจากบ้านและที่ทำงานทั่วไป จากที่ผ่านมามีการจัดโปรแกรมใช้สอยภายใต้พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ มีส่วนในการช่วยกลุ่มผู้ใช้งานให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Pratt, 2017)

สำหรับการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพนั้นสามารถทำได้โดยการออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในพื้นที่ให้ผู้มาใช้งานได้รับรู้ถึงความผ่อนคลายเพื่อที่จะปลดปล่อยความคิดและจินตนาการออกมาได้ สำหรับการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องออกแบบพื้นที่ในลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งสูง มีการเปิดรับแสงธรรมชาติ มีการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ภายในอาคารแต่ละส่วนให้เชื่อมถึงกันได้

ประเทศไทย แบ่งเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ศิลปะ สื่อ และงานสร้างสรรค์ และออกแบบ และดำเนินการโดยบุคลากรสร้างสรรค์ในการขับเคลื่อนผลงานในแต่ละกลุ่ม ซึ่งกลุ่มบุคลากรเหล่านี้มีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการช่วยสร้างสรรค์ผลงานให้ออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ถือเป็นกระแสนิยมที่เกิดขึ้นทั่วโลกในการสร้าง แหล่งรวมการเรียนรู้ (อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ, 2553)

2.2.2 ลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

จากนิยามของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่กล่าวไว้ในข้างต้นเป็นเหมือนการแสดงความหมายในภาพรวมว่าพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์จะต้องมีการใช้สอยพื้นที่ในลักษณะใด และต้องออกแบบพื้นที่อย่างไรเพื่อให้ได้พื้นที่ที่มีประสิทธิภาพต่อการใช้งาน ซึ่งการที่จะเกิดเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่มีประสิทธิภาพได้นั้นจะต้องมีลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่ที่ส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่ง Wurkon (2559) ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของพื้นที่สำหรับทำงานสร้างสรรค์ว่า **“พฤติกรรมและความนิยมด้านการทำงานของคนยุคใหม่เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการกำหนดลักษณะของพื้นที่สำหรับเรียนรู้และการทำงานในยุคปัจจุบัน”** (wurkon, 2559) โดยสรุปพื้นที่ที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เกิดจากสถานะการทำงานของมนุษย์ 5 แบบ ได้แก่

1) สถานะการกระตุ้น (Stimulate) คือสถานะที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะหาแนวคิดใหม่เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์ สถานะนี้เริ่มต้นสร้างได้ด้วยการจัดให้มีมุมหนังสืออ่านเล่น มุมจัดแสดงงาน พื้นที่นั่งสนทนากัน หรือมุมที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ ท้องฟ้าหรือความสดใสร่มรื่น

2) สถานะจดจ่อ (Focus) คือสถานะที่ต้องการครุ่นคิด ไตร่ตรอง มุ่งความสนใจกับการทำงานโดยหลีกเลี่ยงจากการถูกรบกวนหรือขัดจังหวะ สถานะนี้สร้างได้ด้วยการออกแบบพื้นที่ให้มีลักษณะของพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัวโดยเฉพาะ

3) สถานะร่วมมือ (Collaboration) คือสถานะการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรือการทำงานเป็นกลุ่ม สถานะนี้สร้างได้ด้วยการจัดให้มีห้องทำงานกลุ่ม หรือจัดเป็นมุมหนึ่งในพื้นที่ทำงานที่เปิดโอกาสให้คนทำงานได้มีกิจกรรมร่วมกัน

4) สถานะเล่นสนุก (Play) คือ สถานะที่เอื้อให้เกิดการเล่นหรือการลงมือทำบางสิ่งบางอย่าง โดยเปิดโอกาสให้มีการทดลองทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นการผ่อนคลายจากสถานะอื่น ๆ สถานะนี้สร้างได้ด้วยการจัดให้มีห้องปฏิบัติการ ลานกิจกรรมที่อาจจะเปิดพื้นที่โล่งให้คนทำงานได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

5) สถานะตกผลึก (Learn) คือ สถานะที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางความคิด และการถ่ายทอดความรู้จากผู้มีประสบการณ์ สามารถพบได้ตามพื้นที่ห้องสมุด และห้องจัดแสดงงาน สถานะนี้สร้างได้ด้วยการเปิดให้มีฐานข้อมูล อาทิเช่นห้องสมุด ที่รวบรวมหนังสือที่ให้ความรู้ในการทำงานหรือเอกสารงานต่าง ๆ หรือเป็นมุมที่เอาไว้จัดแสดงผลงาน

นอกจากสถานะการทำงานของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดเป็นลักษณะพื้นที่การเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสร้างสรรค์ดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้น ยังมีผู้วิจัยอีกหนึ่งท่านที่ใช้หลักการคิดเดียวกันนี้เพื่อ

สร้างพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพสำหรับทำงานในยุคปัจจุบัน Thoring (2016) เป็นหนึ่งในนักวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ในงานวิจัย เรื่อง Design the Campus: Introducing a Toolkit for developing Creative Learning Spaces โดยได้ระบุงองค์ประกอบของพื้นที่แต่ละชนิดที่ก่อให้เกิดเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ (Thoring, Mueller, Badke-Schaub, & Desmet, 2017) ซึ่งองค์ประกอบของพื้นที่มีด้วยกัน 5 ประเภท ดังนี้

1) พื้นที่ทำงานส่วนตัว (Personal space) เป็นพื้นที่สำหรับทำงานที่ต้องการความสงบสำหรับการคิด การวิเคราะห์ โดยพื้นที่นี้จะต้องให้ความรู้สึกถึงความเป็นส่วนตัว จากการจัดพื้นที่รองรับ อาจเป็นแค่ผนังกันระหว่างโต๊ะที่นั่งทำงาน หรือเน้นความเงียบในการใช้สอยพื้นที่ส่วนนี้

2) พื้นที่กลุ่ม (Collaboration space) เป็นพื้นที่ที่ถูกรออกแบบขึ้นมาเพื่อรองรับการใช้ร่วมกันของกลุ่มคนที่ต้องการนำเสนอความคิดหรือออกความเห็นซึ่งกันและกัน โดยส่วนใหญ่พื้นที่กลุ่มจะเป็นห้องประชุมขนาดเล็กที่สามารถเก็บเสียงในขณะที่มีการเสนอความคิด

3) พื้นที่นำเสนอ (Presentation space) เป็นพื้นที่ที่ออกแบบไว้เพื่อนำเสนอผลงานจากกลุ่มบุคลากรสร้างสรรค์หมุนเวียนกันไป เพื่อให้ผู้ใช้สอยอื่น ๆ ได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ผ่านเรื่องราวที่ได้รับการนำเสนอผ่านส่วนนิทรรศการที่วางไว้

4) พื้นที่ปฏิบัติการ (Making space) เป็นพื้นที่ที่ออกแบบไว้สำหรับปลดปล่อยทดลอง และเล่นสนุก ด้วยการได้ลงมือทำบางสิ่งบางอย่างกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยพื้นที่ปฏิบัติการอาจจะเป็นพื้นที่ในรูปแบบห้องหรือลานกว้างก็ได้

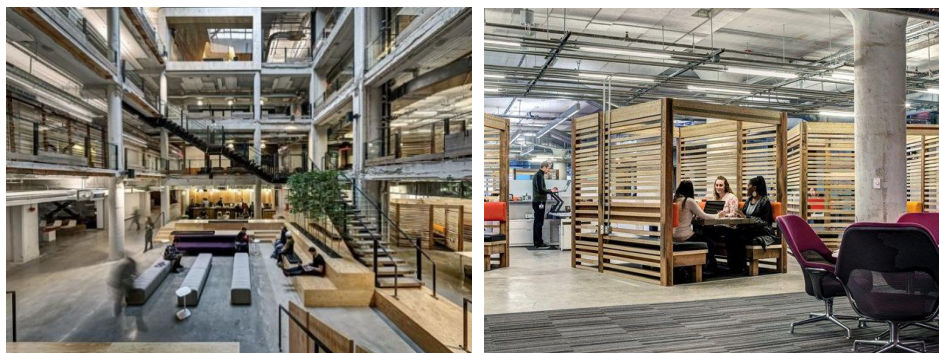
5) พื้นที่พักผ่อน (Intermission space) เป็นพื้นที่ที่ออกแบบไว้เพื่อเป็นพื้นที่เปลี่ยนถ่ายกิจกรรม หรือใช้พักผ่อนในรูปแบบต่าง ๆ โดยพื้นที่ส่วนนี้มีทั้งที่รวมอยู่ในพื้นที่ทำงาน หรือแยกออกมาต่างหาก ซึ่งมีทั้งพื้นที่พักผ่อนภายในและกลางแจ้ง

จากการศึกษาลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ อันเกิดจากการรวมพื้นที่ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านการเรียนรู้และการทำงานที่กล่าวมาในข้างต้น ส่งผลให้ในการวิจัยนี้ มีการแบ่งองค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ เพื่อที่จะใช้ทำการศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษาในบทถัดไป อันประกอบด้วย (1) **พื้นที่ทำงานส่วนตัว** สำหรับนั่งทำงานหรืออ่านหนังสือ อาจจะเป็นแค่คอกกั้นสำหรับอ่านหนังสือหรือทำงานคนเดียว (2) **พื้นที่ทำงานกลุ่ม** เป็นพื้นที่สำหรับนั่งทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่สามารถออกความเห็นซึ่งกันและกัน โดยส่วนใหญ่มักจะออกแบบเป็นห้องประชุมหรือห้องค้นคว้าขนาดเล็ก (3) **พื้นที่ปฏิบัติการ** เป็นพื้นที่สำหรับลงมือทำงาน ทำกิจกรรม

หรืออาจจะเป็นพื้นที่สำหรับปลดปล่อย ทดลอง และเล่นสนุก โดยส่วนใหญ่พื้นที่ปฏิบัติการมักจะมี การจัดไว้เป็นห้องหรือเป็นลานกิจกรรมที่ไม่รบกวนพื้นที่ใช้สอยส่วนอื่น (4) **พื้นที่นำเสนอผลงาน** เป็นพื้นที่สำหรับนำเสนอและจัดแสดงผลงาน มีทั้งรูปแบบนิทรรศการชั่วคราว ที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามกิจกรรม และนิทรรศการถาวร (5) **พื้นที่พักผ่อน** เป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ ฝ้าดู สิ่งก่อสร้างรอบตัว พื้นที่ส่วนนี้มักจะถูกจัดให้สอดแทรกไปตามพื้นที่ทำงานส่วนตัวด้วยโซฟา โต๊ะเก้าอี้ ขนาดเล็ก หรือในบางครั้งอาจจะจัดแยกออกไปเป็นสวนหย่อมที่เป็นพื้นที่เปิดโล่ง หรือจะเป็นร้าน กาแฟก็ได้ นอกเหนือจากพื้นที่ที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้ว ยังมี (6) **พื้นที่ฐานข้อมูล** ที่เป็นพื้นที่ใช้สอย ที่สอดแทรกไปตามพื้นที่ทำงานส่วนต่าง ๆ ไว้สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลความรู้สำหรับผู้ใช้งาน โดยส่วนใหญ่จะออกแบบพื้นที่ฐานข้อมูลในรูปแบบห้องสมุดที่ประกอบได้ด้วยชั้นหนังสือ ชั้นนิตยสาร และ ส่วนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.3 กรณีตัวอย่างอาคารประวัติศาสตร์ที่ปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

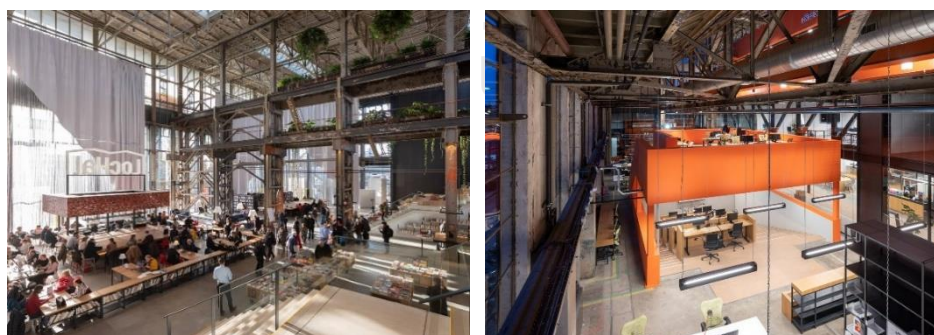
การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ เป็น แนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าอาคารประวัติศาสตร์มาปรับเปลี่ยนการใช้งาน ใหม่ ในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตัวอย่างการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ จากต่างประเทศ ได้แก่โครงการ “Campbell Ewald Headquarters” ที่ได้รับการออกแบบ จาก Neumann/Smith Architecture บริษัทรับออกแบบและปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเก่า ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านสถาปัตยกรรม การจัดวางผัง ออกแบบภายใน และอนุรักษ์อาคาร ประวัติศาสตร์ด้วยการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารเก่าเพื่อเป็นพื้นที่ทำงานที่มีการใช้งาน แบบผสมผสาน สำหรับโครงการนี้เป็นการนำอาคารเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อายุร้อยกว่าปีมา ปรับการใช้สอยเพื่อให้มีการใช้งานอย่างสร้างสรรค์สำหรับคนยุคใหม่มากขึ้น โดยขอบเขตของการ จัดการพื้นที่อาคารแห่งนี้มีทั้งหมด 5 ชั้น ประกอบด้วยพื้นที่หลักได้แก่ พื้นที่นั่งทำงานแบบส่วนตัว พื้นที่นั่งทำงานแบบกลุ่ม พื้นที่ทำกิจกรรม พื้นที่ประชุม พื้นที่พักผ่อน ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์ประกอบ ของพื้นที่ภายในอาคารพบว่าพื้นที่ใช้สอยดังกล่าวเป็นไปในลักษณะของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ซึ่งโครงการนี้ถือว่าประสบผลสำเร็จและได้รับรางวัลเป็นจำนวนมาก ทั้งจาก Arch Daily Building of the Year Award 2015 , Architizer A+ Award, Special Mention, 2016 เป็นต้น (ดูภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 Campbell Ewald Headquarters

ที่มา: <https://www.neumannsmith.com/project/campbellewald>

นอกจากกรณีศึกษาในข้างต้นยังมี โครงการ “The Lochal” ที่เป็นการนำโรงรถไฟแห่งชาติของดัตช์มาปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้แห่งใหม่ในเนเธอร์แลนด์ โดยที่สถาปนิกออกแบบโดยการนำลักษณะทางกายภาพของตัวอาคารที่เป็นโรงขนาดใหญ่มาปรับเปลี่ยนการใช้สอยให้เป็นห้องสมุดสำหรับผู้รักการอ่านพร้อมทั้งมีพื้นที่สำหรับทำงาน ห้องประชุม อีกทั้งยังเป็นสถานที่อเนกประสงค์สำหรับการจัดงานแสดงงานต่าง ๆ และภายในมีคาเฟ่ที่นับเป็นจุดเด่นสะดุดตาด้วยการใช้กระเบื้องเซรามิคสีแดงน้ำตาลด้วย The Lochal ไม่เพียงแต่เป็นห้องสมุด แต่ยังเป็นห้องปฏิบัติการที่ทำนายผู้เข้าชมให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ ๆ ห้องปฏิบัติการที่ออกแบบมาเป็นพิเศษสามารถพบได้ทั่วทั้งอาคาร (ดูภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 The Lochal

ที่มา: https://www.archdaily.com/909540/lochal-library-mecanoo-plus-civic-architects-plus-braaksmandroosarchitectenbureau?fbclid=IwAR1QpS64cAGdyCqtmNfC9Ny4_ib8iyn9HAAD8CTOBlX850W40Ahm_HsnHCA

2.4 สรุปแนวคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ หมายถึงการนำอาคารเก่าที่มีคุณค่าและความสำคัญในด้านต่าง ๆ มาทำการอนุรักษ์ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดการอนุรักษ์ที่ต้องการยกระดับอาคารที่ถูกทิ้งร้างให้กลับมาเป็นพื้นที่ใช้สอยใหม่ในรูปแบบพื้นที่เรียนรู้และพื้นที่ทำงานร่วมกัน โดยหัวใจหลักของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์นี้จะประกอบไปด้วย พื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม พื้นที่ปฏิบัติการ พื้นที่พักผ่อน และพื้นที่นำเสนอผลงาน รวมถึงพื้นที่ฐานข้อมูลเป็นหลัก โดยพื้นที่ทั้งหมดนี้จะเป็นองค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยภายในตัวอาคารที่กระตุ้นให้การใช้งานหลอมรวมกันเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่มีประสิทธิภาพ จากกรณีตัวอย่างอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการนำมาปรับการใช้สอยเป็นอาคารที่มีขนาดใหญ่ พื้นที่ภายในมีความโอโถง เป็นอาคารที่สามารถรองรับการใช้งานเป็นพื้นที่สาธารณะได้ จึงจะถูกนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ และอาคารที่นำมาปรับปรุงจะเน้นการอนุรักษ์ตามหลักการและมาตรฐานของการอนุรักษ์อาคารเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารให้น้อยที่สุด

จากบทสรุปข้างต้นของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในบทนี้ จะนำไปใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ซึ่งในบทต่อไปจะเป็นการนำเสนอเรื่องการปรับประโยชน์ใช้สอยที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และลงลึกไปในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครที่เป็นต้นแบบของการปรับการใช้งานอาคารประวัติศาสตร์ของประเทศไทย และทำการเลือกกรณีศึกษาของอาคารที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์และนำไปใช้วิเคราะห์ในบทถัดไป

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับประโยชน์ใช้สอยรวมถึงแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ในบทก่อนหน้า ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงภาพรวมของการปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ทั้งจากทฤษฎีของการปรับประโยชน์ใช้สอย ทฤษฎีของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ และกรณีตัวอย่าง ในบทนี้จึงเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนมาเป็นกรอบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับอาคารประวัติศาสตร์ ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร เพื่อเลือกอาคารที่ตรงตามกรอบทฤษฎีไปวิเคราะห์เชิงลึกในบทต่อไป

3.1 พัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

พิริยา บุญประสงค์ (2559) ได้อธิบายพัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ไว้ว่า พัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเริ่มมาจากแนวคิดในการนำอาคารที่ถูกทิ้งร้าง หรือความไม่ประสบความสำเร็จของการใช้งานเดิม อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ กลับมาใช้งานใหม่ สำหรับพัฒนาการในช่วงแรกของการปรับประโยชน์ใช้สอยเริ่มมาจากการนำเรือนไทยมาปรับการใช้งานใหม่เพื่อประโยชน์สาธารณะที่หลากหลาย ซึ่งตัวอย่างที่มักพบเห็นได้คือการนำเรือนไทยที่ไม่ได้ใช้งานมาบริจาคให้กับวัดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางศาสนา เช่น เรือนไทยที่เคยเป็นที่ประทับของรัชกาลที่ 1 ก็ถูกนำมาบริจาคให้กับวัดและได้นำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่เป็นหอไตรที่วัดระฆัง และอีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจคือการปรับนำพระอุโบสถหลังเก่ามาปรับการใช้งานเพื่อเป็นศาลาการเปรียญซึ่งพัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นอย่างนี้เรื่อยมา (Boonprasong, 2016)

จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 การปรับประโยชน์ใช้สอยมีการเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบที่แปลกใหม่ขึ้น จากตัวอย่างของการนำพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) มาปรับเปลี่ยนการใช้งานใช้สอยใหม่เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีไว้สำหรับจัดเก็บโบราณวัตถุที่สำคัญของประเทศไทย จากตัวอย่างที่ได้กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทยยุคเริ่มต้น ไม่ใช่การอนุรักษ์ตามหลักการที่ถูกต้องตามหลักสากล แต่เป็นเพียงการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับประโยชน์ใช้สอยใหม่โดยพิจารณาไปตามความเหมาะสมของแต่ละอาคาร โดยสรุปแล้วอาคารในยุคแรกที่มีการ

ปรับการใช้งานส่วนใหญ่จะเป็นแบบการใช้งานชั่วคราวโดยสามารถปรับกลับมาใช้งานอย่างเดิมได้โดย
ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับตัวอาคาร

การปรับปรุงอาคารได้รับการพัฒนาอย่างช้า ๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2475 อาคาร
ประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานรัฐบาล จึงมีการนำอาคารประวัติศาสตร์
กลับมาใช้งานใหม่ โดยส่วนใหญ่ในช่วงเวลานี้จะเน้นใช้งานในทางราชการเป็นหลัก เช่น การนำวัง
บางขุนพรหมและวังลดาวัลย์มาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นสำนักงาน ซึ่งภาพรวมของการปรับการใช้สอย
จะเน้นไปที่การเปลี่ยนเครื่องเรือนภายในให้เหมาะสมกับการใช้งานใหม่เท่านั้น

สำหรับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เริ่ม
เด่นชัดขึ้นเมื่อมีการจดทะเบียนเกชารัตนโกสินทร์เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่แรกของประเทศไทย เมื่อปี
พ.ศ. 2520 จึงทำให้อาคารหลายแห่งในพื้นที่ได้รับการดูแลในฐานะอาคารประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการ
รูปธรรมมากขึ้น และอาคารส่วนใหญ่ก็ถูกนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์และ
หอศิลป์โดยที่เป็นการใช้งานเพื่อประโยชน์สาธารณะมากขึ้น จากตัวอย่างได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติ หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย และพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนิยมที่จะนำอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมตะวันตกในสมัยรัช
การที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ทำการปรับประโยชน์ใช้สอยเนื่องจากอาคารในยุคดังกล่าวเป็นอาคารที่มี
รูปลักษณะสวยงามและมีขนาดใหญ่ทำให้สามารถรองรับการปรับใช้สอยที่หลากหลายได้ (Boonprasong,
2016)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 มีนโยบายว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
เกิดขึ้น ส่งผลให้การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานี้เป็นไปตามหลักการ
อนุรักษ์สถาปัตยกรรม อาคารสำคัญหลายแห่งที่เคยใช้งานเป็นสถานที่ราชการถูกเสนอให้มี
การปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่เป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้⁴ เห็นได้จากตัวอย่างของการปรับประโยชน์
ใช้สอยอาคารกระทรวงพาณิชย์เป็นมิวเซียมสยาม และการปรับอาคารราชดำเนินเป็น
นิทรรศรัตนโกสินทร์ ซึ่งตัวอย่างนี้เป็นโครงการที่เป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งแรก ๆ ที่สร้าง
ความแปลกใหม่ในการชมพิพิธภัณฑ์ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ มีการจัดแสดงเรื่องราวผ่านเทคโนโลยี

⁴ พิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นแหล่งรวมความรู้และแหล่งศิลปะวิทยาการที่ครบวงจร โดยนำเสนอ
เนื้อหาในเชิงบูรณาการ สำหรับนักเรียนนักศึกษา และประชาชน ซึ่งพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้จัดตั้งขึ้นโดย “สถาบัน
พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ” ภายใต้สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) เปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2548 (อุบล ชาญปรีชาสมุทร, 2548)

สมัยใหม่ โดยที่โครงการที่เกิดขึ้นนี้มีแนวทางการปรับเปลี่ยนการใช้สอยที่แตกต่างไปจากที่ผ่านมาโดยมีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยตัวอาคารให้สอดคล้องและเหมาะสมกับโครงการ

จากตัวอย่างของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์มาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่าการปรับประโยชน์ใช้สอยมีการวางแผนและจัดการโครงการอย่างรอบคอบตามหลักการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรม และทำให้เกิดการปรับประโยชน์ใช้สอยในอาคารที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานราชการในลักษณะเดียวกันตามมาอีกหลายโครงการ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์บางลำพู ศิริราชพิพิธสถาน หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน ซึ่งแนวทางนี้ถือว่าการอนุรักษ์และฟื้นฟูอาคารประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกหนึ่งวิธี นอกจากนี้ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ยังมีอาคารอื่นที่ไม่ได้อยู่ในความดูแลของหน่วยงานรัฐบาลก็มีแนวโน้มที่จะนำวิธีการปรับประโยชน์ใช้สอยไปใช้กับอาคารในเชิงพาณิชย์มากขึ้นด้วย

จากการปรับประโยชน์ใช้สอยที่มุ่งเน้นให้เป็นพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่งผลต่อเนื่องให้ในปี พ.ศ. 2557 ประเทศไทยมีแนวคิดที่จะพัฒนาประเทศไปในแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy) จึงเกิดเป็นความร่วมมือจากองค์กรทางภาครัฐบาลโดยสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้และสำนักนายกรัฐมนตรี ผลักดันกรุงเทพมหานครไปสู่แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์มากขึ้น โดยนโยบายดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าให้กับย่านเมืองเก่า เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่สะท้อนออกมาให้เห็นด้วยความเป็นย่านสร้างสรรค์ ซึ่งนโยบายที่เกิดขึ้นส่งผลต่อแนวคิดในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ตามไปด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในช่วงปี พ.ศ. 2557 จนถึงปัจจุบัน เป็นการสานต่อแนวคิดของการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับการใช้งานเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ โดยสิ่งที่ได้มาก็คือในช่วงเวลานี้การปรับประโยชน์ใช้สอยเน้นไปในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้นในรูปแบบ “พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์” เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันได้ เนื่องจากโปรแกรมการใช้งานของพื้นที่จะเน้นให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ผสมกับการเป็นที่รองรับการทำงานในบริบทเดียวกัน สำหรับในประเทศไทยการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ปรากฏให้เห็นในโครงการที่อยู่ภายใต้การดูแลจากหน่วยงานรัฐบาล ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบที่ปรับปรุงมาจากอาคารไปรษณีย์กลางบางรัก ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ปรับปรุงมาจากอาคารโรงพิมพ์ธนบัตร และ หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ที่ปรับปรุงมาจากที่อาคารราชดำเนิน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีการปรับตัวไปตามกระแสความนิยมในแต่ละยุคสมัย ในช่วงแรกการปรับการใช้สอยก็เป็นแค่การเปลี่ยนการใช้งานโดยไม่มีหลักการและไม่มีวิธีการที่เป็นรูปธรรม ทำให้การปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นไปตามความเหมาะสมในแต่ละอาคารเพียงเท่านั้น และในเวลาต่อมาเมื่อการปรับประโยชน์ใช้สอยมีหลักการการอนุรักษ์และนโยบายจากผู้เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นกรอบในการดำเนินการจึงส่งผลให้วิธีการนี้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น จนถึงในเวลาปัจจุบันพัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยก็ไม่ได้หยุดนิ่ง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนไปตามกระแสความนิยมที่เกิดขึ้นไปตามยุคสมัยต่อไป

3.2 การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

3.2.1 พื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

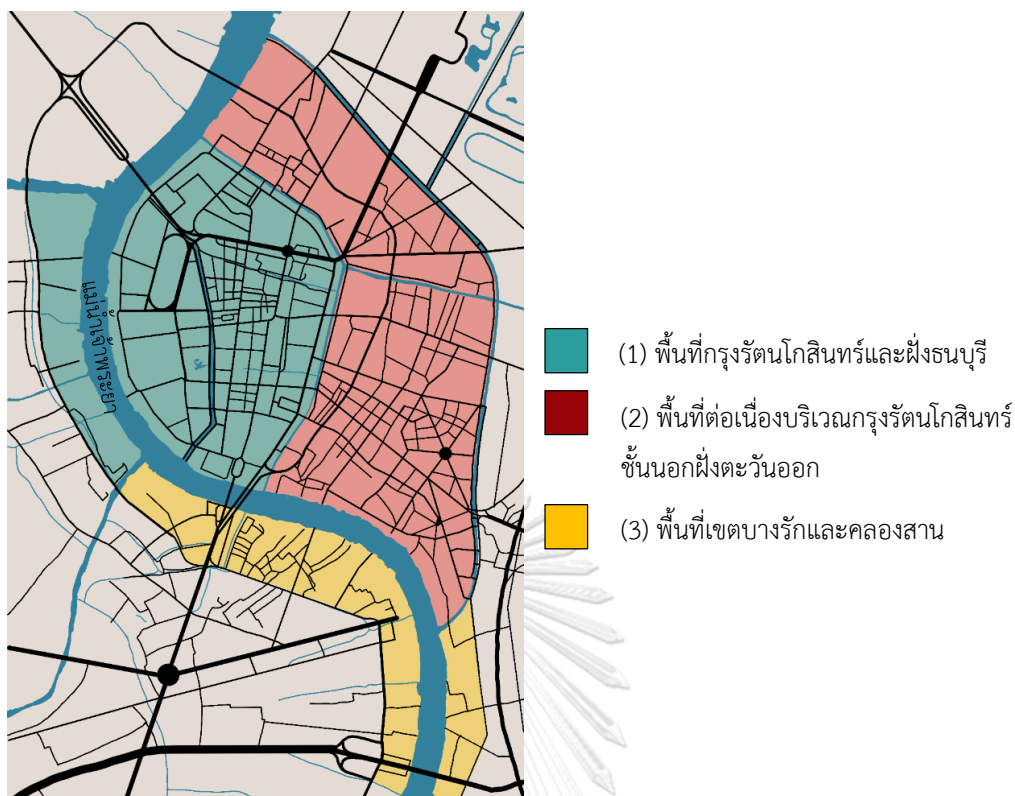
พื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร หมายถึงพื้นที่ย่านเมืองเก่าอันเป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดความเจริญรุ่งเรืองด้านศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ("ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า," 2546) โดยทั่วไปย่านเมืองเก่าอันเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร จะประกอบด้วยสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อาคารประวัติศาสตร์ประเภทต่าง ๆ ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจากวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบทอดมาในแต่ละยุคสมัย นอกจากนี้พื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครต้องมีบริบทที่ตั้งที่แสดงถึงรากเหง้า รวมถึงพัฒนาการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

สำหรับพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครเกิดขึ้นมาจากแนวโน้มในปัจจุบันที่มีความต้องการสร้างอาคารขนาดใหญ่และสูงเป็นจำนวนมากภายในย่านเมืองเก่า ทำให้ไม่สอดคล้องและกลมกลืนกับบริบทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่สำคัญโดยรอบ จึงทำให้หน่วยงานที่ดูแลมีการกำหนดนโยบาย และข้อกำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ดังกล่าวได้ให้สูญเสียอัตลักษณ์ของพื้นที่ ทั้งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2542 และผังแม่บทการฟื้นฟูเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร ที่เป็นระเบียบการสำหรับส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่าที่ครอบคลุมทั้งสถาปัตยกรรมและบริบทเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร

ในช่วงแรกขอบเขตของพื้นที่อนุรักษ์ถูกกำหนดแค่เพียงกรุงรัตนโกสินทร์ตามกฎหมายกำหนด แต่เนื่องจากมีสถาปัตยกรรมและอาคารประวัติศาสตร์ที่สำคัญอยู่มากและควรค่าแก่การรักษาไว้ตามแนวทางการอนุรักษ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 ประชาชนและภาคประชาสังคมได้มีความเคลื่อนไหวต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ต่อเนื่องฝั่งตะวันออกมากขึ้น กรุงเทพมหานครได้เริ่มจัดทำผังแม่บทใหม่ โดยพัฒนาจากพื้นที่เดิมให้ครอบคลุมพื้นที่กว้างมากขึ้นเนื่องจากพื้นที่โดยรอบกรุงรัตนโกสินทร์ก็ถือเป็นย่านเมืองเก่าและมีชุมชนเก่าที่สำคัญอยู่เป็นจำนวนมาก โดยพื้นที่ต่อเนื่องนี้ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครที่มีความสมดุลระหว่างการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาให้ทันสมัยท่ามกลางความหลากหลายทางพลวัต ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการสานต่อกระแสการอนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครอย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ที่สำคัญของกรุงเทพมหานครมาอย่างต่อเนื่องแล้วนั้น ในปี พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมายังมีโครงการที่จัดทำผังแม่บทสำหรับอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าในย่านอื่น ๆ โดยครอบคลุม 17 เขตพื้นที่การปกครองในเขตเมืองชั้นในของกรุงเทพมหานคร ทำให้ขอบเขตของการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าขยายออกไปยังย่านประวัติศาสตร์อื่น ๆ มากขึ้น อาทิเช่นพื้นที่ในเขตบางรักและคลองสาน โดยที่เป้าหมายนี้สำนักผังเมืองกรุงเทพฯจะดำเนินการให้บรรลุภายในปี พ.ศ. 2575 ด้วยการให้ภาพอนาคตของย่านเมืองเก่ากรุงเทพฯ พ.ศ. 2575 เป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนและสร้างโอกาสและความหลากหลายของทุกคน (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558)

ดังนั้นในงานวิจัยครั้งนี้ขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครได้อ้างอิงมาจากพื้นที่ในย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นตามข้อกำหนดว่าด้วยการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร และผังแม่บทการฟื้นฟูเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งเรียงตามลำดับความสำคัญของพื้นที่ อันได้แก่ (1) พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และฝั่งธนบุรี อันเป็นพื้นที่ที่มีข้อกำหนดเรื่องการดัดแปลงอาคารบางชนิดภายในบริเวณนี้อันเนื่องมาจากพื้นที่บริเวณนี้อยู่ในท้องที่ของเขตพระบรมหาราชวัง (2) พื้นที่ต่อเนื่องบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกฝั่งตะวันออก อันเป็นพื้นที่ที่มีข้อกำหนดเรื่องการดัดแปลงอาคารบางชนิดภายในบริเวณนี้อันเนื่องมาจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (3) พื้นที่เขตบางรักและคลองสาน อันเป็นพื้นที่ที่เป็นต้นแบบของการนำย่านเมืองเก่ามาอนุรักษ์และฟื้นฟูตามแผนแม่บทการฟื้นฟูเมืองเก่าๆ

ภาพที่ 7 ขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครที่ใช้ในงานวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

3.2.2 รูปแบบอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของ กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรุงเทพมหานครมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน 237 ปี ในฐานะเมืองหลวงของประเทศไทย และนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีการเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2547) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลมาถึงงานสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างกันโดยมีปัจจัยมาจากสังคมและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และมีการก่อสร้างและบูรณะอาคารในรูปแบบต่าง ๆ มาตามลำดับ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน (สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2558) ดังนี้

1) อาคารยุคแรก

อาคารยุคแรกเป็นอาคารที่ก่อสร้างตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์จนถึงช่วงปลายรัชกาลที่ 5 การสร้างอาคารบ้านเรือนในช่วงนี้รับการสืบทอดวัฒนธรรมมาจากสมัยอยุธยา จึงทำให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่มีเอกลักษณ์ที่เป็นอาคารทรงไทยทั้งบ้านเรือนไทย เรือนแถวไม้ ส่วนอาคาร

ทางศาสนาเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนที่เป็นกำแพงรับน้ำหนัก โดยโครงสร้างอาคารในสมัยนี้มีทั้งที่เป็นไม้ ดินผสม หรือก่ออิฐถือปูนส่วนหลังคานิยมทำเป็นหลังคาจั่ว

จากพัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยพบว่าอาคารในยุคแรกส่วนมากที่นิยมนำมาปรับการใช้งานใหม่จะเป็นอาคารของเจ้านาย ขุนนางหรือคหบดี รวมถึงพระราชวังและอาคารทางศาสนาที่มีความต้องการจะปรับไปใช้งานใหม่ อันเนื่องมาจากเจ้าของเดิมของอาคารไม่สามารถใช้งานต่อได้ และทายาทเห็นว่าอาคารยังมีประโยชน์ต่อสาธารณะจึงได้บริจาคเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อาทิเช่น หอไตรวัดระฆัง พระราชวังบวรสถาน เป็นต้น

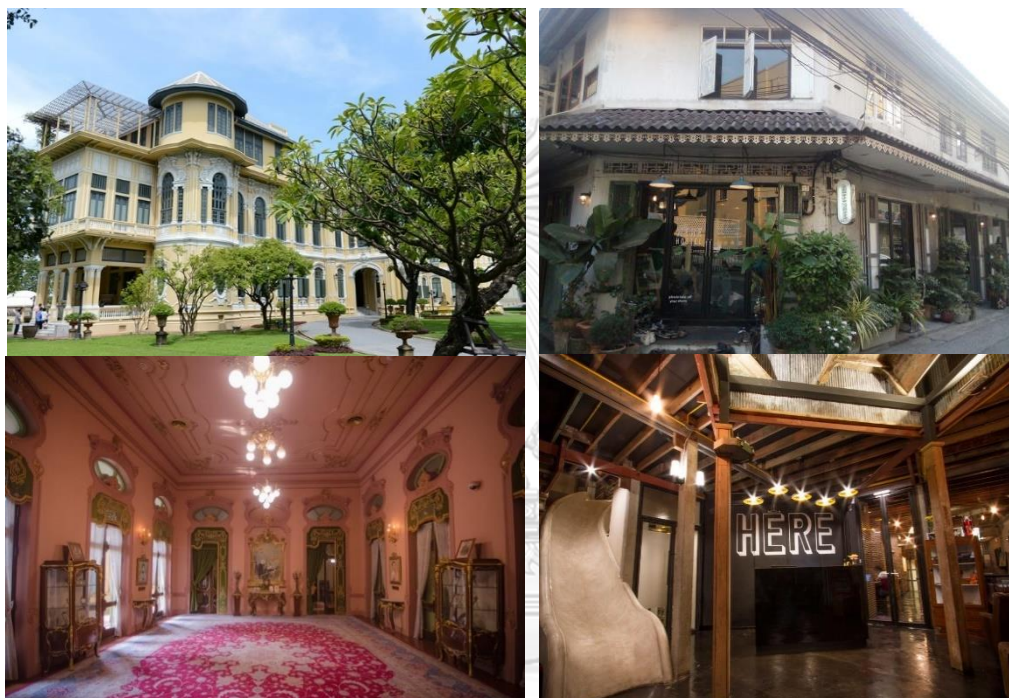
ภาพที่ 8 ตัวอย่างพระตำหนักและวังในยุคแรกที่มีการนำมาปรับประโยชน์ใช้สอย
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติปรับการใช้งานมาจากพระราชวังบวรสถานมงคล
ที่มา: <http://www.finearts.go.th>

2) อาคารยุคเปลี่ยนถ่าย

อาคารยุคเปลี่ยนถ่ายเป็นอาคารที่ก่อสร้างในช่วงรัชกาลที่ 5 จนถึง พ.ศ. 2475 ในช่วงเวลานี้เป็นยุคสมัยที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากเป็นยุคล่าอาณานิคมของยุโรป จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงหลายด้านให้มีความทัดเทียมต่างประเทศ อีกทั้งในยุคสมัยนี้มีการทำการค้าขายกับต่างชาติจึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมขึ้น ทำให้อาคารในยุคสมัยนี้ได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตกที่แสดงถึงความเจริญและความทันสมัย จึงทำให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีการเปลี่ยนแปลงจากอาคารทรงไทยมาเป็นอาคารรูปแบบตะวันตกทั้งแบบอาคารไม้และอาคารตึกก่ออิฐฉาบปูน

จากการศึกษาพัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยทำให้เห็นว่าอาคารในยุคเปลี่ยนถ่ายเป็นอาคารที่ได้รับความนิยมในการนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นอย่างมาก เนื่องจากอาคารในยุคสมัยนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานภาครัฐทั้งบ้านเรือนขุนนางไปถึง

ตึกแถว อาคารในยุคนี้มักจะถูกปล่อยเช่าและนำมาปรับการใช้งานเนื่องจากลักษณะทางกายภาพส่วนใหญ่ของอาคารมีทั้งที่เป็นพระราชวัง บ้านเรือน อาคารพาณิชย์ และตึกแถว ซึ่งมีพื้นที่ภายในอาคารที่สวยงามเป็นสัดส่วนสอดคล้องไปกับการใช้งานใหม่ โคนส่วนใหญ่อาคารยุคเปลี่ยนถ่ายมักจะถูกนำมาปรับการใช้งานเป็นพิกัดภัณฑ์ โรงแรมขนาดเล็ก ร้านอาหาร ร้านกาแฟ และส่วนหนึ่งปรับใช้เป็นสำนักงานของหน่วยงานนั้น ๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าขอบเขตของการปรับการใช้งานอาคารยุคเปลี่ยนถ่ายมีความหลากหลายมากขึ้น โดยส่วนมากนิยมนำมาปรับใช้ในเชิงธุรกิจและปรับใช้เพื่อการเรียนรู้

ภาพที่ 9 ตัวอย่างบ้านและตึกแถวยุคเปลี่ยนถ่ายที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอย
(ซ้าย) พิกัดภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทยพระตำหนักใหญ่ วังบางขุนพรหม และ
(ขวา) ตึกแถวเก่าได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นโรงแรม here hostel

ที่มา: <https://www.bot.or.th/> และ <https://www.booking.com/hotel/th/here-hostel.th.html>

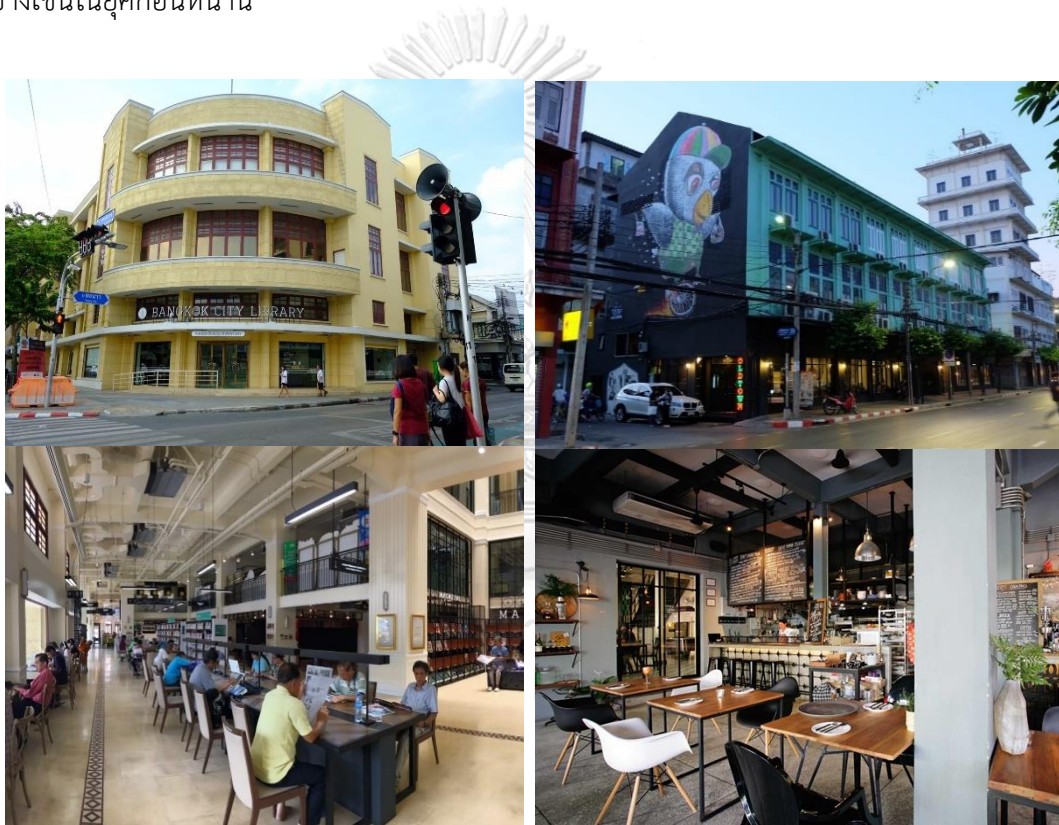
3) อาคารยุคสมัยใหม่

อาคารยุคสมัยใหม่หรืออาคารยุคโมเดิร์นเป็นอาคารที่สร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นไป อาคารในยุคนี้มีการพัฒนารูปแบบมาจากยุคก่อนหน้า แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดจากสถานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำและเป็นผลพวงมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศตะวันตก ทำให้การก่อสร้างอาคารในยุคนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบอาคารจากเดิมด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีการลดทอนรายละเอียดมากขึ้น อาคารยุคสมัยใหม่จึงมีการพัฒนาการของโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเข้ามาใช้

ในการก่อสร้าง ทำให้สามารถก่อสร้างอาคารได้สูงและขนาดใหญ่มากขึ้น ทั้งที่องค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคารมีขนาดเล็กลงเป็นระบบโครงสร้างเสาและคานและมีรูปทรงที่บางเบา ซึ่งอาคารในยุคนี้ นิยมสร้างเป็นอาคารสำนักงานประเภทต่าง ๆ

สำหรับอาคารยุคสมัยใหม่ที่นิยมนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยมีทั้งอาคารที่เคยเป็นสถานที่ราชการและตึกแถว โดยอาคารที่เป็นสถานที่ราชการและไม่ได้ใช้งานส่วนใหญ่เจ้าของโครงการจะนิยมนำมาทำเป็นพื้นที่ใช้สอยที่รองรับการใช้งานรูปแบบพื้นที่สาธารณะ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้สร้างสรรค์ต่าง ๆ ส่วนตึกแถวก็ยังคงนิยมนำมาปรับการใช้งานเป็นโรงแรม และร้านอาหาร อย่างเช่นในยุคก่อนหน้านี้

ภาพที่ 10 (ซ้าย) ตัวอย่างอาคารและตึกแถวยุคสมัยใหม่ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอย อาคารราชดำเนินปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นหอสมุดเมืองฯ และ (ขวา) ตึกแถวย่านเจริญกรุงปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นร้านอาหารและโรงแรมขนาดเล็ก

ที่มา: (ซ้าย) ผู้วิจัย และ (ขวา) <http://www.tigerbrandth.com/th/inspiration/64/206>

3.2.3 สถานการณ์ปัจจุบันของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของเมืองสร้างสรรค์และกำหนดนโยบายการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์เป็นนโยบายหนึ่งภายใต้พันธสัญญาการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐบาล ที่มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ภายในพื้นที่โดยการต่อยอดภูมิปัญญาไทย สำหรับประเทศไทยไม่ได้มีข้อกำหนดขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างชัดเจน แต่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดการรวมตัวของกลุ่มบุคลากรสร้างสรรค์ได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

เมื่อมีกระแสของแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดขึ้นทำให้อาคารประวัติศาสตร์บางส่วนที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานภาครัฐบาล มีการนำกลับมาใช้งานใหม่เพื่อรองรับการใช้งานของกลุ่มคนสร้างสรรค์ โดยบุคลากรกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่มีความต้องการพื้นที่สำหรับทำงานที่เป็นแหล่งรวมความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกัน รวมถึงการแบ่งปันองค์ความรู้ กระตุ้นแรงบันดาลใจ และเป็นพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์ สันทนาการ ที่สร้างความสนุกสนานรื่นรมย์ให้กับคนทำงานได้ (TCDC, 2017) การนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อรองรับการใช้งานสร้างสรรค์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในวิธีการที่ช่วยทำให้นโยบายที่ได้กล่าวมามีสถานที่รองรับการใช้งานตามนโยบายที่มีความชัดเจนมากขึ้น ด้วยศักยภาพของตัวอาคารที่มีทั้งรูปลักษณ์สวยงาม พื้นที่ใช้สอยขนาดใหญ่ ทำเลที่ตั้งล้อมรอบไปด้วยย่านชุมชนเก่าที่ปรับตัวไปตามสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเหมาะสมสำหรับการเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้คนหลากหลายอาชีพเข้ามารวมตัวกัน ยิ่งไปกว่านั้นพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างสรรค์ยังมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างความเป็นชุมชนสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่นการจัดเทศกาล งานสำคัญต่าง ๆ ทำให้พื้นที่สาธารณะเหล่านี้สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้งาน ท่องเที่ยว ซึ่งนับได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากอาคารประวัติศาสตร์ที่ถูกปิดไว้ให้กลับมาใช้งาน ถือได้ว่าเป็นการสร้างมุมมองใหม่สำหรับการอนุรักษ์อาคาร อีกทั้งในยังเป็นการรายได้สร้างงานให้กับผู้คนที่เกี่ยวข้องได้อีกด้วย

จากสถานการณ์ในปัจจุบันพบว่า กว่าสิบปีที่ผ่านมาจำนวนและประเภทของแหล่งรวมความคิดสร้างสรรค์ (hub) ได้เพิ่มขึ้นในประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และกลุ่มผู้ใช้งานในยุคปัจจุบัน ด้วยพื้นที่ในลักษณะที่เป็นศูนย์รวมความคิดสร้างสรรค์เริ่มได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าทาง

เศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากพื้นที่รูปแบบดังกล่าวเป็นพื้นที่สำหรับรองรับการทำงานในยุคสมัยใหม่ได้ด้วยโปรแกรมที่มีความหลากหลาย ซึ่งช่วยให้ผู้คนในสายงานอาชีพต่าง ๆ สามารถเข้าใช้งานได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการสืบค้นและการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ทำงาน พื้นที่กลุ่ม ห้องปฏิบัติการ หรือพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้งาน (Britishcouncil, 2018)

3.3 รายการอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

ในการศึกษาและจัดทำรายการอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครในครั้งนี้ เป็นการสำรวจและจัดทำรายการอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ภายในขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครที่ได้กำหนดไว้ในงานวิจัย โดยเป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของอาคารที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการปรับการใช้งานอาคารที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

ในการศึกษารายละเอียดเบื้องต้นของแต่ละอาคารที่สำรวจ ประกอบด้วยประวัติอาคาร ปีที่สร้าง ปีที่มีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร เจ้าของโครงการ การใช้งานเดิม การใช้งานใหม่ และระดับการปรับปรุงอาคาร ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วจะได้สรุปผลประเภทการใช้งานใหม่ของอาคารที่ได้ทำการสำรวจ และนำไปสู่การเลือกกรณีศึกษาเพื่อทำการศึกษาเชิงลึกในบทต่อไป

อนึ่งการศึกษานี้จะทำการสำรวจเฉพาะอาคารประวัติศาสตร์ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ โดยไม่สำรวจและทำรายการอาคารประเภทตึกแถว บ้านพักอาศัย ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากวิจัยนี้มุ่งเน้นอาคารที่เป็นโครงการที่กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยการสร้างโปรแกรมการออกแบบอย่างชัดเจน เพื่อทำความเข้าใจถึงเหตุปัจจัยและการดำเนินการในการปรับใช้อาคารตั้งแต่ต้นจนเปิดการใช้งาน

- เกณฑ์การเลือกอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

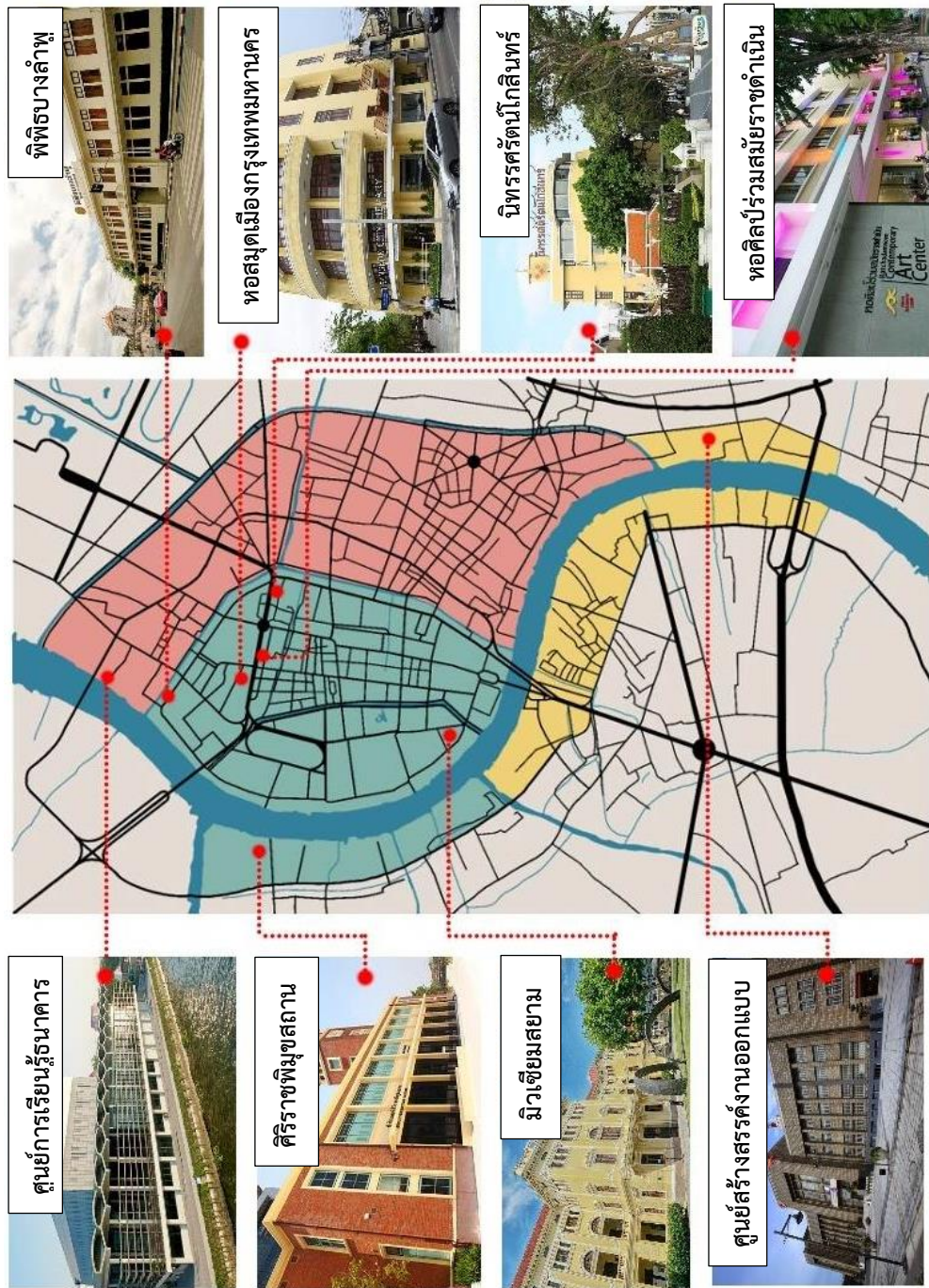
การสำรวจเบื้องต้นและจัดทำรายการอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครแล้ว ใช้เกณฑ์คัดเลือกกรณีศึกษา ดังนี้

- (1) เป็นอาคารที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และตั้งอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

- (2) เป็นอาคารที่ได้รับการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยหลังจากมีกฎหมายการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
- (3) เป็นอาคารที่อยู่ภายใต้การดูแลภาครัฐทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ
- (4) เป็นอาคารที่มีการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยในช่วง พ.ศ. 2550 ถึงปัจจุบัน
- (5) เป็นอาคารที่ได้รับการใช้ประโยชน์ใหม่เพื่อประโยชน์สาธารณะ

จากเกณฑ์ข้างต้น พบว่า อาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครที่ตรงตามเกณฑ์การศึกษามีทั้งสิ้น 8 โครงการ (ดูภาพที่11) ได้แก่ มิวเซียมสยาม นิทรรศรัตนโกสินทร์ หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน พิพิธบางลำพู ศิริราชพิพิธสถาน ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งในส่วนต่อไปจะเป็นการศึกษารายละเอียดของการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยทั้ง 8 อาคาร

ภาพที่ 11 รายการอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร
ที่มา: ดัดแปลงโดยผู้วิจัย

- อาคารที่ตรงตามเกณฑ์ของอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขสอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

1) มิวเซียมสยาม (อาคารกระทรวงพาณิชย์)

ภาพที่ 12 มิวเซียมสยาม (อาคารกระทรวงพาณิชย์)

ที่มา: <https://www.museumsiam.org/>

มิวเซียมสยาม (อาคารกระทรวงพาณิชย์) ตั้งอยู่ที่ ถนนสนามไชย แขวง พระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2463 เพื่อเป็นสำนักงานที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นอาคารสูง 3 ชั้น มีผังเป็นรูปตัวอี (E) ก่ออิฐถือปูนเรียบทาสีเหลืองอ่อนโดยออกแบบให้มีระเบียบในส่วนด้านหน้าของอาคารทุกชั้น ลักษณะอาคารและลวดลายเป็นแบบเรอเนสซองส์ (Italian Renaissance) ที่ออกแบบให้มีความเรียบง่ายมากขึ้น ลักษณะของโครงสร้างอาคารเป็นแบบผสมระหว่าง ระบบเสาคานที่มีคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นวัสดุหลัก ซึ่งถือว่าเป็นวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่มากในขณะนั้น และระบบผนังรับน้ำหนักมาช่วยเสริมความแข็งแรง โดยทั่วไปการใช้คอนกรีตเสริมเหล็กในสมัยนี้ นิยมใช้กับคานช่วงสั้น ซึ่งหากมองในด้านสถาปัตยกรรม โครงสร้างของอาคารแห่งนี้มีความสำคัญ ในแง่ของการเป็นรอยต่อทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมที่อยู่ในยุคเปลี่ยนผ่านจากระบบการก่อสร้างแบบโบราณมาสู่ยุคสมัยใหม่ (มิวเซียมสยาม, 2553)

ในปีพ.ศ. 2551 มีการปรับปรุงแก้ไขสอยอาคาร โดยสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ และมีการใช้งานใหม่เป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเน้นการสร้างประสบการณ์รูปแบบใหม่ในการชมพิพิธภัณฑ์ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และเรื่องราวของไทยเป็นไปอย่างสนุกสนานยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบด้วย นิทรรศการถาวร นิทรรศการหมุนเวียน กิจกรรมเรียนรู้ที่มีความสร้างสรรค์ รวมทั้งในปัจจุบันมีการเพิ่มร้านกาแฟ และห้องสมุดขนาดเล็กไว้รองรับอีกด้วย

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารมีการปรับปรุงและซ่อมแซมทั้ง ส่วนภายนอกและภายในจากการเสื่อมสภาพให้กลับมาคงสภาพเดิม ทั้งการคงรูปแบบอาคารเดิมไว้ ไม่มีการต่อเติม หรือตัดแปลงโครงสร้างอาคาร และส่วนภายในเป็นการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ด้วยการออกแบบจัดการพื้นที่ภายในและอุปกรณ์ประกอบอาคารเพื่อรองรับการจัดแสดงนิทรรศการ

2) นิทรรศน์โกสินทร์ (อาคารราชดำเนิน)

ภาพที่ 13 นิทรรศน์โกสินทร์ (อาคารราชดำเนิน)

ที่มา: ผู้วิจัย

นิทรรศน์โกสินทร์ (อาคารราชดำเนิน) ตั้งอยู่ที่ ถนนราชดำเนินกลาง ใกล้ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2480 เพื่อเป็นอาคารสำนักงาน และอาคารพาณิชย์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลแนวนีโอ-คลาสสิก (หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร, 2559) รูปลักษณะภายนอกอาคารออกแบบให้แกนสมดุอยู่กึ่งกลางอาคาร โดยกำหนดให้มีทางเข้าหลักตรงกลาง มีแนวคريبคอนกรีตเสริมเหล็ก (คสล.) ทางตั้งระหว่างหน้าต่างและกันสาด ยื่นออกจากแนวผนัง เพื่อเน้นทางเข้า ซึ่งในบริเวณหน้าต่างส่วนอื่น ๆ มีเพียงกันสาด คสล. ด้านบน ส่วนกลางอาคารระหว่างโค้งเป็นหลังคาจั่วโครงไม้มุงกระเบื้อง ยกขอบสูงเพื่อบังหลังคากระเบื้อง และทำเป็นกันสาด

ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 มีการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยอาคาร โดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อใช้งานใหม่เป็นนิทรรศน์โกสินทร์ เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับรัตนโกสินทร์ด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย ทั้งสื่อจัดแสดง หุ่นจำลอง การนำเสนอผสมเสมือนจริง 4 มิติ สื่อมัลติทัช มัลติมีเดีย แอนิเมชัน ในลักษณะอินเตอร์แอกทีฟ เซล์ฟ เลิร์นนิ่ง (Interactive Self-learning) โดยแบ่งการจัดแสดงนิทรรศการออกเป็น 9 ห้องจัดแสดง (ทัศนีย์ หงษ์สา, 2555) นอกจากนี้ทรรศการแล้ว ยังมีพื้นที่สำหรับนิทรรศการหมุนเวียน (Event Hall) ที่บริเวณโถงชั้น 1 พื้นที่ประมาณ 300 ตรม. เพื่อสำหรับให้บริการแก่สถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชน ในการใช้จัด

กิจกรรม หรือนิทรรศการทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ตลอดจนบริการห้องสมุด ร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก อาหารเครื่องดื่ม

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารมีการซ่อมแซม และต่อเติมบางส่วน ในส่วนด้านหลังอาคารเพื่อรองรับงานระบบโดยไม่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของด้านหน้าอาคาร ส่วนหลังคามีการรื้อชุดเดิมออกและติดตั้งโครงสร้างชุดใหม่เข้าไปแทน มีการต่อเติมชั้นลอยเพื่อเพิ่มพื้นที่การใช้งาน รวมถึงต่อเติมส่วนดาดฟ้าอาคารสำหรับเป็นจุดชมวิว นอกจากนี้ส่วนพื้น ผืนผ้าเพดานมีการซ่อมแซมด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวให้เข้ากับการใช้งานใหม่ และมีการออกแบบจัดการพื้นที่ภายในเพื่อรองรับการจัดแสดงนิทรรศการ

3) หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน (อาคารราชดำเนิน)

ภาพที่ 14 หอศิลป์ราชดำเนิน (อาคารราชดำเนิน)

ที่มา: ผู้วิจัย

หอศิลป์ราชดำเนิน (อาคารราชดำเนิน) ตั้งอยู่บริเวณถนนราชดำเนินกลาง ใกล้อนุเสาวรีย์ 14 ตุลาสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2480 เพื่อใช้งานเป็นอาคารพาณิชย์และสำนักงาน มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลแนวนีโอ-คลาสสิก (หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร, 2559) ด้วยรูปลักษณะภายนอกอาคารออกแบบให้แกนสมดุลอยู่ที่กลางอาคาร โดยกำหนดให้มีทางเข้าหลักตรงกลาง มีแนวคريبคอนกรีตเสริมเหล็ก (คสล.) ทางตั้งระหว่างหน้าต่างและกันสาด ยื่นออกจากแนวผนังเพื่อเน้นทางเข้า ซึ่งในบริเวณหน้าต่างส่วนอื่น ๆ มีเพียงกันสาดคอนกรีตเสริมเหล็ก ด้านบน ส่วนกลางอาคารระหว่างโค้งเป็นหลังคาจั่วโครงไม้มุงกระเบื้อง ยกขอบสูงเพื่อบังหลังคากระเบื้อง และทำเป็นกันสาดคريبขอบปูนปั้นผิวผนังภายนอกให้มีรูปทรงสี่เหลี่ยมและวงกลมคล้ายกัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 มีการปรับปรุงโยชน์ใช้สอยอาคารโดยสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อใช้งานใหม่เป็นหอศิลป์ ที่เป็นพื้นที่จัดแสดง

นิทรรศการศิลปะร่วมสมัย กิจกรรมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมใน 6 สาขา ได้แก่ ทัศนศิลป์ สถาปัตยกรรม วรรณศิลป์ ดนตรีและการแสดง การออกแบบ และภาพยนตร์ เป็นนิทรรศการชั่วคราวปรับเปลี่ยนการใช้งานไปตามงานจัดแสดง

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารภายนอกมีการซ่อมแซมโดยไม่ทำลายรูปลักษณะอาคารเดิม แต่ส่วนภายในอาคารมีการปรับปรุงและซ่อมแซมตัวอาคารทั้งหมด ด้วยการปล่อยเปลือยให้เห็นโครงสร้างอาคาร พื้น รวมถึงผนังภายในที่ไม่มีการทาสี ซึ่งการปรับปรุงจะไม่เน้นการออกแบบตกแต่งภายใน

4) ศิริราชพิพิธสถาน (อาคารสถานีรถไฟธนบุรี)

ภาพที่ 15 ศิริราชพิพิธสถาน (อาคารสถานีรถไฟธนบุรี)

ที่มา: <http://www.museumthailand.com/th/museum/Siriraj-Bimuksthan-Museum>

ศิริราชพิพิธสถาน (อาคารสถานีรถไฟธนบุรี) ตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟธนบุรีเดิม แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2493 เพื่อใช้งานเป็นอาคารสถานี บางกอกน้อยเพื่อเชื่อมการสัญจรลงภาคใต้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารสถานีเป็นอาคารสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ตัวอาคารมีความเรียบง่าย ลดทอนรายละเอียดในการประดับประดา ตัวอาคารก่อสร้างจากอิฐสีแดง (CivilSpice, 2005)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 มีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร โดยคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล เพื่อใช้งานใหม่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่นำเสนอเรื่องราวที่ทรงคุณค่ายิ่ง ทั้งทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่บริเวณคลองบางกอกน้อยวังหลัง ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี สืบมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นยังแสดงประวัติของศิริราช ประวัติการแพทย์แผนไทย แบ่งเป็นพื้นที่จัดแสดง ได้แก่ ห้องศิริราชชัตติยพิมาน ห้องสถานพิมุขมงคลเขต ฐานป้อมพระราชวังหลัง ห้องโบราณราชคัมภีร์ ห้องคมนาคนบรรหาร

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารภายนอกมีการซ่อมแซมตัวอาคารจากความเสื่อมสภาพโดยที่ไม่ทำลายรูปลักษณะอาคารเดิม ส่วนภายในมีการซ่อมแซมและปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยให้เข้ากับการใช้งานใหม่ที่เป็นพิพิธภัณฑ์ พร้อมทั้งมีการปรับภูมิทัศน์โดยรอบอาคารให้สอดคล้องไปด้วย

5) พิพิธภัณฑ์บางลำพู (อาคารโรงพิมพ์คุรุสภา)

ภาพที่ 16 พิพิธภัณฑ์บางลำพู (อาคารโรงพิมพ์คุรุสภา)

ที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/พิพิธภัณฑ์บางลำพู>

พิพิธภัณฑ์บางลำพู (อาคารโรงพิมพ์คุรุสภา) ตั้งอยู่บริเวณ ถนนพระสุเมรุ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2467 การใช้สอยเดิมของอาคารหลังนี้มีการใช้งานเพื่อเป็นโรงพิมพ์คุรุสภา ในปี พ.ศ. 2493 โดยรับงานพิมพ์ทั้งจากกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนลักษณะทางสถาปัตยกรรม อาคารหลังนี้ออกแบบโดย พระสาโรชรัตนนิม แบ่งเป็นอาคารสองหลัง อาคารหลังแรกอยู่ริมถนนพระสุเมรุ ก่ออิฐถือปูนแบบเบาเฮาส์ ที่มีลักษณะหลังคาสูง และมีหน้าต่างรายล้อม ชั้นบนทำด้วยไม้สัก ส่วนอาคารด้านหลังซึ่งตั้งอยู่ริมคลองบางลำพู หรือ คลองรอบเมืองตรงข้ามกับวัดสังเวช มีลักษณะเป็นโถงสูง ทำจากไม้สักและไม้สแบก ได้รับอิทธิพลการออกแบบจากศิลปะอาร์ตเดคโคที่นิยมสร้างในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกยุคแรกๆที่ออกแบบโดยคนไทยในยุคสมัยรัชกาลที่ 7 (ลลิตา อัครสกุลฤชา, 2559)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2557 มีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร โดยมีกรมธนารักษ์เป็นเจ้าของโครงการ เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับจัดแสดงนิทรรศการตามเนื้อหาประวัติศาสตร์ ออกแบบเป็นสองชั้นและแบ่งเป็นห้องนิทรรศการหมุนเวียนและนิทรรศการถาวร ดังนี้ บริเวณชั้น 1 นิทรรศการเอกบรมองค์ราชินี (นิทรรศการหมุนเวียน) นิทรรศการป้อมเขตชั้นจัตนโกสินทร์

(นิทรรศการถาวร) บริเวณชั้น 2 นิทรรศการสืบสานคุณค่าธนารักษ์ จัดแสดงบทบาทหน้าที่ของกรมธนารักษ์ อาคารเรือนไม้ เป็นอาคารที่จัดแสดงเรื่องราวและวิถีชีวิตก่อนเก่าของชาวบางลำพู

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารภายนอกมีการซ่อมแซมตัวอาคารจากความเสื่อมสภาพโดยไม่ทำลายรูปลักษณ์อาคารเดิม ส่วนปรับการใช้งานใหม่ภายในอาคารมีการปรับปรุงและการซ่อมแซมทั้งพื้น ผนัง ฝ้าเพดาน ทั้งนี้การออกแบบตกแต่งพื้นที่ภายในถูกออกแบบให้มีความสัมพันธ์กับการจัดการพื้นที่นิทรรศการ

6) ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) อาคารไพบรณีย์กลางบางรัก

ภาพที่ 17 ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไพบรณีย์กลาง บางรัก)

ที่มา: ผู้วิจัย

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) อาคารไพบรณีย์กลางบางรัก ตั้งอยู่บริเวณถนนเจริญกรุง แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร อาคารหลังนี้สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2478 เพื่อใช้งานในกิจการไพบรณีย์และโทรเลข ลักษณะทางสถาปัตยกรรม อาคารไพบรณีย์กลางมีแผนผังเป็นรูปตัวที (T) ความสูง 4 ชั้น รวมชั้นใต้ดิน 1 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก รูปทรงอาคารเป็นลักษณะของงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ตามแนวทางของศิลปะในยุค Neo-Classicism ผสม Functionalism เน้นการออกแบบที่มีความเรียบง่าย ตรงไปตรงมา ลดทอนการประดับประดา ให้เรียบง่ายขึ้นตามแบบอย่างสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ผิวนอก อาคารตกแต่งด้วยซีเมนต์เซาะร่องให้เป็นแนวเสมือนว่า อาคารก่อด้วยหิน อาคารหลังนี้มีจุดเด่นที่สำคัญอีกประการคือ ที่ปลายยอดอาคารส่วนกลาง มีประติมากรรมรูปครุฑ ขนาดใหญ่ ขนาด 2 เท่าตัวคน ประดับตกแต่งอยู่ 2 ข้าง เป็นศิลปกรรมแนว Realistic Art (ไทยรัฐ, 2553)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 มีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร โดยศูนย์สร้างสรรค์งาน ออกแบบภายใต้สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) เพื่อใช้งานใหม่เป็นพื้นที่ การเรียนรู้สร้างสรรค์ในชื่อ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบเช่นเดิม โดยมีการใช้พื้นที่ภายในเป็น ทั้งนิทรรศการ ห้องสมุดที่รวบรวมหนังสือและข้อมูลข่าวสารด้านการออกแบบที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งใน เอเชีย พื้นที่สำหรับนั่งทำงานและศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ห้องประชุมกลุ่ม พื้นที่เปิดโล่งบริเวณ ดาดฟ้า รวมทั้งพื้นที่ปฏิบัติการ ตลอดจนพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และสนทนาการต่าง ๆ โดยโปรแกรมทั้งหมดที่ถูกจัดไว้ในพื้นที่แห่งนี้เป็นกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจ ประสบการณ์ ให้ผู้ใช้งาน

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารไม่เน้นการปรับปรุง ส่วนภายนอก แต่จากการสำรวจพบว่าโครงการนี้เน้นการปรับปรุงและซ่อมแซมพื้นที่ภายในอาคาร และมีการต่อเติมพื้นที่ด้านหลังเป็นหลัก

7) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร)

ภาพที่ 18 ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร)

ที่มา: ผู้วิจัย

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) ตั้งอยู่บริเวณ สะพานพระราม 8 ถนน สามเสน แขวง วัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร อาคารแห่งนี้ สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2506 เพื่อใช้งานเป็นโรงพิมพ์ธนบัตรของประเทศไทย ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ในยุคก่อนที่จะเป็นยุคโพสโมเดิร์น การออกแบบตัวอาคารเน้นความแข็งแรง และปลอดภัย น้ำหนักได้อย่างแน่นอนหนา เพื่อรองรับเครื่องพิมพ์ธนบัตรที่มีน้ำหนักมากเครื่องพิมพ์สีพื้น เครื่องพิมพ์เส้นนูนและเครื่องพิมพ์แรกหมายลายเซ็น รวมทั้งสิ้น 16 เครื่อง ตัวอาคารเป็นโถงโล่งไม่มี เสาชั้นกลาง เพื่อตั้งเครื่องจักร หลังคาเป็นลอนรูปไข่ดูดซับเสียงไม่ให้ดังออกไปข้างนอกและระบาย

อากาศ จึงได้เลือกใช้เทคโนโลยีการก่อสร้างทั้งงานสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมที่ทันสมัยที่สุดในยุคนั้น (ธีรพันธ์ ลีลาวรรณสุข, 2561)

ในปี พ.ศ. 2561 มีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารโดยธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อใช้งานใหม่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ในชื่อศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย โดยมีการใช้พื้นที่แบ่งออกเป็นหลายส่วน ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่จัดแสดงงานต่าง ๆ และส่วนห้องสมุดพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ที่ภายในสามารถแจกแจงพื้นที่การใช้งานหลายรูปแบบทั้งพื้นที่ทำงาน (co-working space) และห้องสมุดที่รวบรวมหนังสือมากมายหลากหลายชนิด ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการเงินและการธนาคาร ไปจนถึงหนังสือแนวอื่น ๆ และสื่อมัลติมีเดีย นอกจากนี้ยังมีพื้นที่พักผ่อนที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่อยู่ทางด้านริมแม่น้ำ และมีพื้นที่กิจกรรมในส่วนด้านล่างของอาคาร ที่มีทั้งส่วนจัดนิทรรศการชั่วคราว ร้านกาแฟและพื้นที่สำหรับทำงาน ทำให้อาคารแห่งนี้ เป็นสถานที่แห่งใหม่มีผู้คนนิยมเข้ามานั่งทำงาน นั่งพักผ่อน แลกเปลี่ยนความรู้ และนั่งทำงานท่ามกลางมุมมองของแม่น้ำเจ้าพระยาและสะพานพระราม 8

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารมีการปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารจากการใช้งานเดิมให้เข้ากับการใช้งานใหม่ ทั้งรูปลักษณ์อาคาร พื้นที่ภายในอาคาร และบริบทที่ตั้ง ก็มีการปรับปรุงร่วมไปกับโครงการที่เกิดขึ้น

8) หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน)

ภาพที่ 19 หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน)

ที่มา: ผู้วิจัย

หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) ตั้งอยู่บริเวณถนนราชดำเนินกลาง ใกล้อนุสาวรีย์ 14 ตุลาสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2480 เพื่อใช้งานเป็นศูนย์บริการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ลักษณะทางสถาปัตยกรรม อาคารราชดำเนินถูกออกแบบโดย นายจิตรเสน อภัยวงศ์ เป็น

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ รูปแบบสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลแนววินีโอ-พลาสติก (หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร, 2559) ซึ่งการออกแบบมีความเรียบง่ายทั้งรูปลักษณ์และองค์ประกอบอาคารไม่มีการประดับประดา ก่อสร้างด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยในช่วงเวลานั้นผสมผสานกับการก่อสร้างแบบไทย โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ส่วนกลางอาคารเป็นหลังคาจั่วโครงไม้มุงกระเบื้อง ยกขอบสูงเพื่อบังหลังคากระเบื้อง และทำกันสาดครีบยื่นออกจากแนวมุขให้มีรูปทรงสี่เหลี่ยมทางตั้งและทางนอนระหว่างหน้าต่างและกันสาด เพื่อเน้นประตูทางเข้าและหน้าต่าง

ในปี พ.ศ. 2561 มีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารโดยกรุงเทพมหานคร เพื่อใช้งานใหม่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ในชื่อ หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ได้ปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่เพื่อเป็นห้องสมุดของกรุงเทพมหานคร ตามนโยบายที่จะพัฒนาให้กรุงเทพมหานครให้เป็น “มหานครแห่งการเรียนรู้” พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์แห่งนี้ถูกแบ่งออกเป็น 4 ชั้น พื้นที่ฐานข้อมูลมีการจัดเก็บหนังสือแต่ละประเภทแยกเป็นสัดส่วนแต่ละชั้น พร้อมทั้งมีการจัดการพื้นที่ใช้สอยหลากหลายรูปแบบไว้รองรับผู้ใช้งานทุกประเภท ทั้งพื้นที่ทำงานหรืออ่านหนังสือส่วนตัว พื้นที่ทำงานกลุ่ม พื้นที่สนทนากาแฟที่สามารถปรับใช้เป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ และพื้นที่นิทรรศการ สำหรับพื้นที่ในอาคารส่วนใหญ่จะเน้นแสงจากธรรมชาติสำหรับการนั่งทำงานและนั่งอ่านหนังสือ นอกจากนี้บริเวณด้านข้างยังมีร้านกาแฟสำหรับรองรับผู้ใช้บริการของหอสมุดเมืองและผู้สัญจรอีกด้วย

สำหรับการปรับปรุงอาคารในเบื้องต้นพบว่าตัวอาคารมีการปรับปรุงอาคารโดยคงไว้ซึ่งรูปลักษณ์อาคารเดิม และเน้นการปรับปรุงและซ่อมแซมพื้นที่ภายในเป็นหลัก

- สรุปการใช้ประโยชน์ใหม่ของอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร

จากการสำรวจเบื้องต้นและจัดทำรายการอาคารประวัติศาสตร์ที่อยู่ในเกณฑ์ที่ได้ทำการศึกษา เป็นอาคารที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยให้มีการใช้งานใหม่นั้น เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร พบว่าอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้ทำการศึกษาได้รับการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ โดยที่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละอาคารนั้นมีการใช้งานที่แตกต่างกันไป โดยที่สามารถแบ่งการใช้ประโยชน์ใหม่ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) การใช้ประโยชน์ใหม่เป็นพิพิธภัณฑ์

การใช้ประโยชน์ใหม่เป็นพิพิธภัณฑ์เป็นการใช้พื้นที่เพื่อนำมาจัดแสดงนิทรรศการ ทั้งแบบชั่วคราวและถาวรด้วยรูปแบบพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ในการสำรวจครั้งนี้พบว่า มีวชิยมสยาม นิทรรศน์สถานโกสินทร์ ศิริราชพิพิธสถาน พิพิธภัณฑ์บางลำพู อยู่ในการใช้งานประเภทนี้ เมื่อพิจารณาการใช้งานใหม่ทั้ง 6 อาคาร ทั้งลักษณะภายนอกและภายใน พบว่าการปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่เป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่จะคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพภายนอกของอาคารโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ส่วนภายในเป็นการปรับปรุงซ่อมแซม เพื่อให้สามารถจัดการพื้นที่ให้พอดีกับนิทรรศการในแต่ละประเภทได้ และในบางอาคารอาจจะมีการตัดแปลง หรือต่อเติมพื้นที่ภายในอาคารเพื่อให้สัมพันธ์กับเรื่องราวที่นำเสนอเท่านั้น

(2) การใช้ประโยชน์ใหม่เป็นหอศิลป์

การใช้ประโยชน์ใหม่เป็นหอศิลป์ เป็นการใช้พื้นที่เพื่อนำเสนอผลงานทางศิลปะของศิลปิน หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนินมีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารภายนอกอาคารยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบเดิมไว้ แต่ในส่วนภายในมีการต่อเติมพื้นที่ขึ้นระหว่างปล่องบันไดเพื่อรองรับงานระบบและโครงสร้างพื้นฐานของอาคาร พื้นที่จัดแสดงถูกเตรียมไว้เพื่อรองรับผลงาน และกิจกรรมหลายลักษณะ แต่ละชั้นมีความหลากหลาย ทั้งขนาด ความสูง ระบบแสงสว่าง และชนิดของผนัง โดยผู้ใช้สามารถเลือกใช้พื้นที่ และออกแบบวิธีการชมนิทรรศการเพื่อเชื่อมต่อห้องต่าง ๆ เหล่านั้น ให้เหมาะสมกับนิทรรศการได้หลายแบบ

(3) การใช้ประโยชน์ใหม่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

การใช้ประโยชน์ใหม่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ เป็นการใช้ประโยชน์ใหม่ที่มีพื้นที่ใช้สอยในลักษณะเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมด้านการส่งเสริมเรียนรู้ที่หลากหลาย พร้อมทั้งเป็นพื้นที่รองรับการทำงานร่วมกัน ในที่นี้ปรากฏการใช้งานประเภทนี้ให้เห็นในศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร โดยสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของอาคารทั้ง 3 โครงการ คือ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของการใช้งานเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่แสดงออกมาแตกต่างกันภายใต้อาคารในลักษณะเดียวกัน

3.4 การเลือกกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครที่ได้กล่าวมาในข้างต้น อาคารประวัติศาสตร์ที่ได้ทำการสำรวจและจัดทำรายการมีการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่หลากหลายรูปแบบ และสิ่งที่น่าสนใจที่ทำให้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาต่อไป คือ การปรับประโยชน์ใช้สอยที่มีการใช้งานใหม่เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่เป็นกระแสนิวที่กำลังเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2557 เป็นต้นมา ซึ่งกระแสนี้เริ่มจากกระแสที่จะพัฒนาย่านเมืองเก่าให้กลายเป็นย่านที่มีความสร้างสรรค์และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทำให้มีแผนการที่จะปรับปรุงอาคารเพื่อตอบสนองวิสัยทัศน์นั้น และด้วยกระแสที่เกิดขึ้นใหม่นี้จึงทำให้ผู้วิจัยคิดว่าการศึกษาลึกลงในอาคารกรณีศึกษาที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์นี้จะเป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษาที่น่าสนใจและเป็นประเด็นใหม่สำหรับการอนุรักษ์ด้วยวิธีการปรับประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างไปจากเดิมมาพิจารณาเพื่อเลือกกรณีศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งไปที่การทำการศึกษาลึกลงในประเด็นของการปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ โดยจะต้องเป็นอาคารประวัติศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ในลักษณะที่เป็นศูนย์รวมความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์สำหรับการเรียนรู้และเป็นพื้นที่รองรับการทำงานในยุคปัจจุบัน โดยมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้งานที่เป็นไปตามนิยามของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ซึ่งอาคารที่เข้าเกณฑ์สำหรับเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด 3 อาคาร ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 20 (ซ้าย) ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (กลาง) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย

(ขวา) หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

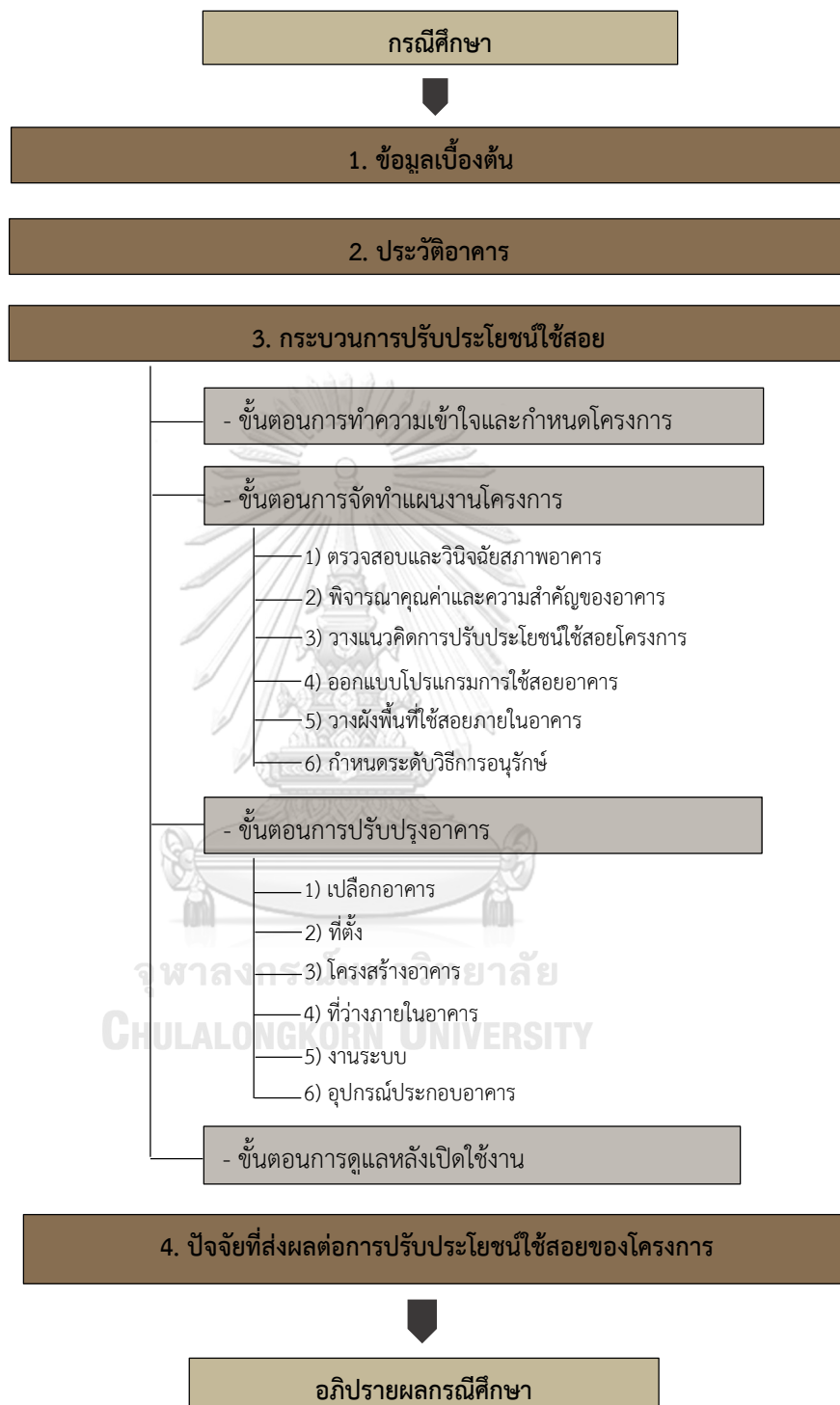
ที่มา: ผู้วิจัย

บทที่ 4 วิเคราะห์กรณีศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของอาคารประวัติศาสตร์ที่ปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ
ของกรุงเทพมหานคร และเลือกอาคารกรณีศึกษามาแล้ว ในบทนี้จะเป็นการศึกษาเชิงลึกใน
กระบวนการของปรับประโยชน์ใช้สอย โดยจะทำการศึกษาในประเด็นเรื่องกระบวนการปรับ
ประโยชน์ใช้สอยอาคาร โดยเริ่มจากขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ ขั้นตอนการ
จัดทำแผนงานโครงการ ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร และขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งานรวมถึงสรุป
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอย (ดูภาพที่ 21) โดยจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3
กรณีศึกษา เพื่อนำไปสู่การเปรียบเทียบและหาข้อสรุปของวิจัยต่อไป

ภาพที่ 21 แผนภาพแสดงประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์กรณีศึกษา

ที่มา: ผู้วิจัย

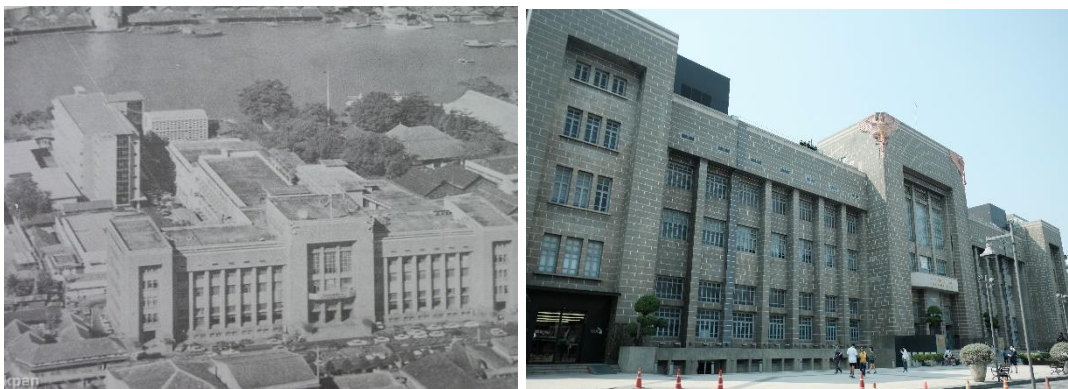
4.1 ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ

4.1.1 ข้อมูลเบื้องต้น

- ที่ตั้งอาคาร 1160 ถนนเจริญกรุง แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
- ปีที่สร้าง พ.ศ.2478
- ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (รูปแบบอาคารสำนักงาน)
- การใช้งานเดิม สถานที่รับฝากบริการไปรษณีย์และโทรเลข
- ปีที่ดำเนินการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอย พ.ศ. 2559 - 2560
- เจ้าของโครงการ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมมหาชน)
- การใช้งานปัจจุบัน อาคารไปรษณีย์กลางบางรักมีการใช้งาน 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ยังเป็นสถานที่รับฝากบริการไปรษณีย์ซึ่งเป็นการใช้งานเดิม และศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ

4.1.2 ประวัติอาคาร

อาคารไปรษณีย์กลางบางรักเดิมทั้งอาคารมีการใช้งานเป็นสถานที่รับฝากบริการไปรษณีย์และโทรเลข และที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของกรมไปรษณีย์โทรเลข สร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2478 - 2483 ตัวอาคารเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่ออกแบบโดยนายหมีว อภัยวงศ์ อาคารไปรษณีย์กลางทำหน้าที่บริการไปรษณีย์และโทรเลขเป็นเวลาหลายสิบปี ซึ่งภายหลังมีการย้ายไปอยู่ ณ สถานที่แห่งอื่น พื้นที่ตรงนี้จึงใช้เพียงแคเป็นสถานที่รับฝากไปรษณีย์เท่านั้น ซึ่งสภาพอาคารเสื่อมโทรมลงไปตามลำดับ ต่อมาเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2547 กรมศิลปากรได้ประกาศให้อาคารที่ทำการไปรษณีย์กลาง เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หลังจากนั้นได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณาการบูรณะอาคารใหม่ทั้งหมดเพื่อทำเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ให้ความรู้เรื่องของไปรษณีย์และโทรเลข เมื่อปีพ.ศ. 2548 ต่อมาพ.ศ. 2556 ก็มีการทำเป็นสถานที่จัดเลี้ยงสำหรับงานต่าง ๆ จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2559 สำนักงานสร้างสรรค์องค์ความรู้ ได้เห็นศักยภาพของอาคารหลังนี้ จึงได้เช่าพื้นที่อาคารส่วนหนึ่งมาดำเนินงานภายใต้ชื่อ “ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ” เพื่อรองรับกิจกรรมของคนยุคใหม่ และเป็นศูนย์กลางความรู้ในการขับเคลื่อนย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานครด้วย

ภาพที่ 22 (ซ้าย) อาคารไปรษณีย์กลางบางรักในอดีต (ขวา) อาคารไปรษณีย์กลางบางรักในปัจจุบัน
ที่มา: (ซ้าย) <https://www.thairath.co.th/content/93138> และ (ขวา) ผู้วิจัย

4.1.3 กระบวนการปรับเปลี่ยนใช้สอยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ

สำหรับกระบวนการในแต่ละขั้นตอนของการปรับเปลี่ยนใช้สอยอาคารศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ มาจากการสัมภาษณ์สถาปนิกผู้ดูแลโครงการ โดยสถาปนิกได้อธิบายภาพรวมและเจาะลึกไปในแต่ละขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และตามที่สถาปนิกได้อธิบายรายละเอียดไว้ในแต่ละขั้นตอนนี้ สามารถนำมาแจกแจงเป็นลำดับขั้นตอนตามกรอบแนวคิด ได้ดังนี้

4.1.3.1 ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ

ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกของการปรับเปลี่ยนใช้สอย คุณทวิติย์ วัชรภักย์ เทพาคำ สถาปนิกผู้ดูแลโครงการได้เล่าว่า โครงการนี้เริ่มต้นมาจากที่ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) เจ้าของโครงการมีความต้องการจัดการประกวดแบบสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาสถาปนิกที่มีแนวคิดการออกแบบตรงกับโครงการมาร่วมดำเนินงาน พร้อมทั้งศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) มีความต้องการที่จะสานต่อโครงการศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบขึ้นในสถานที่แห่งใหม่ จึงตัดสินใจเช่าอาคารไปรษณีย์กลางบางรักในย่านเจริญกรุงมาปรับเปลี่ยนใช้สอยเพื่อเป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบแห่งใหม่ จึงมุ่งหวังให้โครงการนี้เป็นสถานที่สำหรับสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึง “ความรู้” เพื่อที่จะเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ภายใต้บริบทแห่งการสร้างสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ สำนักงานศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) จึงได้กำหนดกรอบและรายละเอียดของโครงการให้เป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เชื่อมคนเข้าด้วยกัน และเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีสภาพแวดล้อมของความคิดสร้างสรรค์

“เริ่มแรกศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ เกิดจากการที่รัฐบาลมีความคิดที่จะต่อยอดองค์ความรู้ทางการออกแบบเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายในประเทศไทยขึ้น

จากเดิมที่ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบอยู่ในศูนย์การค้าเอ็มโพเรียมมาเป็นเวลากว่า 10 ปี เมื่อหมดสัญญาเจ้าของโครงการก็พยายามหาพื้นที่ประมาณ 10,000 ตารางเมตร เพื่อที่จะใหญ่พอกับบริการของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบทั้งหมด TCDC จึงได้หาพื้นที่เช่าใหม่ที่เหมาะสมกับบริการของโครงการที่มีขนาดใหญ่ เลย์นิกถึงตึกไปรษณีย์กลาง บางรักขึ้นมาเนื่องจากอาคารมีพื้นที่ใช้สอยขนาดใหญ่เพียงพอต่อการใช้งาน TCDC จึงได้ทำการเช่าตึกไปรษณีย์กลางบางรักมาเพื่อที่จะปรับปรุงโดยเอาบริการสมัยใหม่ของโครงการเข้าไปใส่ไว้กับตัวอาคารเก่า แล้วใช้พื้นที่นั้นให้เต็มประสิทธิภาพ โดยกำหนดไว้ว่า TCDC แห่งใหม่จะต้องเป็นพื้นที่ที่รองรับคนหลากหลายไม่เพียงแต่ดีไซน์เนอร์เท่านั้น อาจจะมีผู้ประกอบการหรือชาวบ้านเข้ามาใน TCDC ดังนั้นมันจึงต้องมีบรรยากาศที่ต้อนรับพร้อมกัน มีความเป็นมิตร ซึ่งโครงการนี้ทางบริษัทได้มาจากการกำหนดประกวดแบบสถาปัตยกรรมเพื่อหาสถาปนิกที่มีความครีเอทีฟโครงการตามความต้องการของเจ้าของโครงการได้”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า เจ้าของโครงการได้จัดประกวดแบบสถาปัตยกรรมขึ้นมาเพื่อหาผู้ออกแบบที่สามารถนำเสนอแนวคิดตามข้อกำหนดและวัตถุประสงค์ของโครงการที่มีความต้องการปรับปรุงอาคารไปรษณีย์กลางบางรักโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์รวมความรู้ด้านงานออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ของกรุงเทพมหานครได้ โดยโครงการนี้บริษัทที่ทำหน้าที่ออกแบบและปรับปรุงอาคารได้แก่ บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด

4.1.3.2 ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ

1) ตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร

สำหรับขั้นตอนของการตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร สถาปนิกได้เข้าไปทำการสำรวจ ตรวจสอบ และประเมินสภาพอาคาร พบว่า สภาพเบื้องต้นของตัวอาคารของไปรษณีย์กลางยังมีความคงทนแข็งแรงในทุกองค์ประกอบ เนื่องจากอาคารไปรษณีย์กลางยังเป็นอาคารที่มีการใช้งานอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เจ้าของอาคารมีการตรวจสอบสภาพและปรับปรุงอาคารมาโดยตลอด ซึ่งจากการปรับปรุงอาคารส่งผลให้ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ดั้งเดิมของอาคารสูญหายไปบ้างเล็กน้อย

“ก่อนเข้าไปสำรวจคิดว่าอาคารยังคงความคลาสสิก สัมกับเป็นอาคารเก่า ที่มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์และความขลังของอาคาร แต่พอไปถึงอาคารหลังนี้ได้รับการซ่อมแซมโดยไปรษณีย์กลางไปแล้ว โดยที่ทางไปรษณีย์เขาได้ทำการซ่อมแซมทั้งส่วนฐานราก พื้นที่ภายใน ประตู หน้าต่าง และปัญหาน้ำรั่วซึม ซึ่งข้อดีของการซ่อมครั้งนั้นคือ

อาคารกลับมาคงความแข็งแรงครบถ้วนในทุกส่วนของอาคาร แต่สำหรับภายในทางไปรษณีย์ได้ทำการซ่อมใหม่หมด มีการใช้วัสดุใหม่ในการซ่อมแซม ไม่ว่าจะพื้นผนัง ที่เป็นพื้นผิวใหม่ จนรู้สึกถึงความใหม่เอี่ยมไม่เข้ากับยุคสมัยของอาคาร ในข้อนี้ทำให้รู้สึกได้ว่าอาคารสูญเสียความแท้และความดั้งเดิมไป”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่า ตัวอาคารของไปรษณีย์กลางยังมีความคงทนแข็งแรง ครบถ้วนทั้งพื้นผิว โครงสร้าง และองค์ประกอบที่สำคัญของอาคาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอาคารยังคงได้รับการใช้งานอย่างต่อเนื่องจึงทำให้อาคารได้รับการตรวจสอบสภาพและปรับปรุงอาคารมาโดยตลอด

2) พิจารณาคคุณค่าและความสำคัญของอาคาร

ในขั้นตอนนี้พิจารณาคคุณค่าและความสำคัญของอาคาร ในเริ่มแรกสถาปนิกผู้เพียงว่าอาคารหลังนี้เป็นอาคารที่มีความเก่าแก่และมีความสำคัญในแง่ของสถาปัตยกรรม โดยที่ไม่ทราบรายละเอียดเชิงลึก จนกระทั่งสถาปนิกได้ไปขอคำปรึกษาจากกรมศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยงานที่เชี่ยวชาญทางด้านอนุรักษณ์อาคาร จึงทำให้ทราบว่า **คุณค่าและความสำคัญของอาคารไปรษณีย์กลางบางรัก** ไม่ได้มีเพียงแต่ความเก่าแก่ของตัวอาคารเพียงเท่านั้น แต่อาคารหลังนี้หากพิจารณาคคุณค่าตามหลักการอนุรักษณ์โดยละเอียดแล้วยัง สามารถสรุปได้ว่า อาคารไปรษณีย์กลางบางรักมี **คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม** เป็นสำคัญ ด้วยรูปลักษณะของตัวอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นที่เน้นแนวแกนอาคารและความสมมาตรของรูปด้านหน้าอาคาร ตัวอาคารมีการลดทอนรายละเอียดของสถาปัตยกรรมให้เรียบง่ายขึ้นตามแบบอย่างสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ อีกทั้งอาคารหลังนี้มีประติมากรรมรูปครุฑขนาดใหญ่ ขนาด 2 เท่าตัวคน ประดับตกแต่งอยู่ 2 ข้าง เน้นรูปร่างและสัดส่วนมนุษย์แบบเหมือนจริง ออกแบบโดยอาจารย์ศิลป์ พีระศรี

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาต่อไปแล้วอาคารยังมีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ จากการที่อาคารไปรษณีย์กลางบางรักมีประวัติศาสตร์กับประเทศไทยมาอย่างยาวนานกว่า 80 ปี ด้วยการเป็นที่ว่าการกรมไปรษณีย์โทรเลข และเป็นที่กำบังภัยในช่วงช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และ **คุณค่าด้านการใช้งาน** ที่สะท้อนให้เห็นจากสถานการณ์ในปัจจุบันอาคารก็ยังทำหน้าที่เป็นที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขเพื่อรองรับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของบริการไปรษณีย์และโทรเลขในประเทศไทยให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้งาน เป็นคุณค่าและความสำคัญที่สอดคล้องกับคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมด้วย

“ก่อนที่จะดำเนินการ ได้มีการเข้าไปคุยกับกรมศิลปากร ในประเด็นของเรื่อง ความสำคัญของอาคารและการปรับปรุงอาคารว่าอาคารหลังนี้อะไรที่สำคัญ อะไรปรับได้หรือ ปรับไม่ได้ ซึ่งกรมศิลปากรก็ให้คำแนะนำมาว่า การปรับปรุงอาคารต้องให้ความสำคัญกับตัวอาคาร ดูความเหมาะสมของตัวตึก คนที่เป็นสถาปนิกต้องสามารถแยกแยะให้ได้ว่าส่วนใดของตึกสำคัญมากหรือสำคัญน้อยเพื่อที่จะดูว่าควรเก็บส่วนใดไว้ และควรปรับปรุงส่วนใด สิ่งที่สำคัญสำหรับอาคารหลังนี้คือคาแรคเตอร์ของตัวตึก วิธีการก่อสร้าง และเรื่องราวของตึก ซึ่งสิ่งนี้คือสิ่งสำคัญที่สุด ส่วนรองลงมาคือพื้นที่ใช้งาน งานระบบต่าง ๆ อันนี้สามารถเปลี่ยนได้ ส่วนสำคัญคือการปรับปรุงอาคารควรจะต้องแยกแยะให้ออกระหว่างของเก่าและของใหม่ ”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่า อาคารไปรษณีย์กลางบางรักมีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาต่อไปแล้วอาคารยังมีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และคุณค่าด้านการใช้งาน

3) วางแนวความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการ

ในการวางแผนความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารไปรษณีย์กลางมาเป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบนี้ ผู้ออกแบบได้นำแนวคิดมาจากสองส่วน โดยส่วนแรกมาจากข้อกำหนดและวัตถุประสงค์ภายใต้เงื่อนไขที่เจ้าของโครงการกำหนดไว้ว่าต้องเป็นศูนย์กลางด้านงานออกแบบที่เป็นสถานที่เรียนรู้และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งเอเชีย และส่วนที่สองผู้ออกแบบได้กำหนดแนวคิดโดยใช้กรอบทฤษฎีของการออกแบบพื้นที่ที่เปรียบเสมือนแหล่งรวมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการตีโจทย์และทำความเข้าใจเพิ่มขึ้นมาจากข้อกำหนดที่มีของโครงการ จึงทำให้ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบนำเสนอแนวความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยในแง่มุมของการออกแบบพื้นที่สมัยใหม่ให้สามารถตั้งอยู่บนรากฐานของอาคารประวัติศาสตร์ได้อย่างลงตัวในรูปแบบของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ด้วยแนวคิด "โอบกอดความใหม่ในความเก่า" และนำเสนอผ่านการใช้วัสดุที่มีความชุ่มในการห่อหุ้มพื้นที่โดยรอบไว้กับชั้นวางหนังสือที่จะวางล้อมรอบไปตามผนังของอาคารและโอบอุ้มพื้นที่ทำงานไว้ ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกถึงความผ่อนคลาย โดยสิ่งที่สำคัญของการใช้วัสดุสมัยใหม่จะไม่ออกแบบให้ยึดติดกับตัวอาคารเก่าโดยตรง ซึ่งส่วนนี้เป็นการนำเสนอในมุมมองของการรักษาตัวอาคารที่เป็นของเก่าและสอดแทรกพื้นที่การใช้งานที่เป็นของใหม่เข้าด้วยกัน

“แนวคิดหลักของโปรเจกต์นี้มาจากความขัดแย้งระหว่างตัวอาคารเก่าและความต้องการพื้นที่ใช้งานรูปแบบใหม่ ทางเราเลยคิดว่ามีแนวคิดอะไรที่เข้ากับโครงการ ทั้งการให้

ความสำคัญอาคารเก่าแก่อายุประมาณ 80 ปี และการสร้างการใช้สอยใหม่ที่สามารถทำให้ผู้ใช้งานเกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น โดยแนวคิดนั้นจะต้องทำให้คนที่เข้ามาใช้งานในพื้นที่เกิดความคิดที่นอกกรอบ มีความสร้างสรรค์ โดยที่ไม่ก่อให้เกิดความอึดอัดระหว่างใช้งาน จนท้ายสุดโปรเจกต์นี้วางแนวความคิดโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการออกแบบพื้นที่ใหม่ที่คำนึงถึงความสำคัญของอาคารเก่า โดยใช้วัสดุที่มีชนห่อหุ้มพื้นที่ใช้งานไว้ ซึ่งวัสดุนั้นจะสร้างพื้นที่ที่จะเป็นส่วนช่วยในการสร้างแรงบันดาลใจในการใช้งาน”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่าสิ่งที่สำคัญของการวางแผนความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ เน้นไปที่การเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้านงานออกแบบพร้อมทั้งเป็นพื้นที่ที่ไว้รองรับการทำงานร่วมกัน โดยพื้นที่จะต้องเป็นเสมือนเครื่องมือที่ทำให้คนที่เข้ามาใช้งานเกิดความคิดสร้างสรรค์ และจะต้องเป็นพื้นที่ที่ไม่ทำให้ผู้ที่เข้ามาใช้งานรู้สึกเกร็งหรือส่งผลแง่ลบ

4) ออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร

สำหรับขั้นตอนออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร สถาปนิกได้วางโปรแกรมที่จะใช้สอยภายในอาคารให้มีจุดเด่นคือพื้นที่ภายในเน้นเป็นพื้นที่สำหรับทำงานร่วมกัน ที่มีลักษณะเป็นทั้งเป็นห้องสมุด พื้นที่พักผ่อน พื้นที่คุยงาน หรือพื้นที่ที่สร้างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อื่น ๆ โดยที่โปรแกรมการใช้สอยอาคารของโครงการมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจสำหรับผู้ใช้งาน เชื่อเชิญให้ผู้คนมาเจอกัน พบปะพูดคุย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน หรือเพื่อให้ผู้ใช้งานได้รับประสบการณ์จากทรัพยากรในพื้นที่ให้ได้มากที่สุด สำหรับโปรแกรมที่ได้ออกแบบนั้นสถาปนิกมุ่งเน้นให้มีการจัดวางอยู่ในพื้นที่โล่งที่มีขนาดใหญ่ มีความโอโง่ง เปิดรับแสงธรรมชาติรวมถึงบริบทภายนอก โดยโปรแกรมการใช้สอยแต่ละส่วนจะต้องเชื่อมต่อกันได้ เพื่อให้การใช้สอยภายในโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

“พื้นที่ภายในมีการใช้สอยรูปแบบ co-working space และเป็นห้องสมุด โดยโปรแกรมนี้เหมาะสำหรับให้คนมานั่งทำงาน ค้นคว้าข้อมูล พบปะพูดคุย โดยใช้ทรัพยากรภายในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งโปรแกรมที่ได้ออกแบบไม่ได้เป็นแค่พื้นที่ภายในสวย ๆ เพียงเท่านั้น แต่โปรแกรมที่ได้ออกแบบนี้มีความสอดคล้องกับสถาปัตยกรรมในการเป็นเครื่องมือเพื่อที่จะให้คนเข้ามาแล้วเกิดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งแรงบันดาลใจอาจจะไม่ได้เกิดจาก

สิ่งของเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะเกิดจากการที่รู้จักคนใหม่ ซึ่งการออกแบบจะต้องตอบ
โจทย์พวกนี้ โดยใช้สถาปัตยกรรมทำให้นั้นเด่นชัดมากที่สุด”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่าโปรแกรมการใช้สอยอาคารเป็นการใช้งานที่
ผสมผสานระหว่างพื้นที่สำหรับเรียนรู้ (learning space) และพื้นที่ทำงานร่วมกัน (co-working
space) เพื่อที่จะให้ผู้คนเข้ามาทำกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทำงาน เรียนรู้ และสร้างปฏิสัมพันธ์
ระหว่างการทำงานด้วยกัน

5) วางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ในขั้นตอนการวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ สถาปนิกได้
อธิบายขั้นตอนนี้ไว้ว่าการวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารไปรษณีย์กลางในตอนแรกเป็นไปอย่าง
ยากลำบาก เนื่องจากพื้นที่อาคารที่ทางบริษัทไปรษณีย์ปล่อยให้เข้ามาเป็นพื้นที่ที่ไม่ต่อเนื่องกัน
ได้แก่ ส่วนด้านหลังและปีกด้านขวาของอาคาร ทำให้ไม่สามารถจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยให้เป็นไป
ตามแนวคิดและโปรแกรมที่ได้กำหนดไว้ได้ อีกทั้งข้อกำหนดของโปรแกรมที่เจ้าของโครงการได้ให้มา
ในตอนแรกนั้นเป็นการใช้งานที่ต้องการพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ซึ่งใหญ่กว่าพื้นที่ที่ได้เข้ามา สถาปนิกจึง
แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการวางแผนต่อเติมอาคารส่วนดาดฟ้า และเจาะพื้นอาคารเพื่อให้สามารถจัด
วางผังพื้นที่ใช้สอยที่เหมาะสมกับแนวคิดและโปรแกรมการใช้สอยอาคารได้

“พื้นที่ที่ได้เข้ามาไม่ใช่พื้นที่ที่สามารถสร้างโปรแกรมของการเรียนรู้ได้ ทำให้มีความ
ยากในการจัดการทางสัญจรภายในอาคารที่พื้นที่ในของแต่ละชั้นไม่เชื่อมต่อกัน จึงทำให้ต้อง
ออกแบบทางสัญจรหลักเพื่อหาวิธีเชื่อมต่อพื้นที่ของอาคาร โดยการเจาะพื้นและใช้บันได
เลื่อน เป็นจุดเชื่อมต่อของทุกชั้น และด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ชั้น 1 ที่ไม่สามารถรองรับการใช้
งานจำนวนมากได้จึงได้ทำการออกแบบพื้นที่หลักที่มีพื้นที่ใช้สอยขนาดใหญ่ถูกจัดไว้ในส่วน
ชั้น 5 ที่เป็นชั้นบนสุดของอาคารที่เป็นพื้นที่ต่อเติม และใช้พื้นที่ชั้น 1 เป็นพื้นที่ตั้งผู้ใช้งานไป
ยังส่วนหลักของโครงการ สำหรับพื้นที่ใช้สอยของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ มี
ทั้งหมด 5 ชั้น โดยพื้นที่ใช้สอยหลักจะถูกเรียงจากชั้นบนสุดลงมายังชั้นล่างสุด”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

การวางผังพื้นที่ใช้สอยของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบเริ่มจากส่วนต้อนรับที่อยู่
ทางปีกขวาชั้น 1 ของอาคาร ซึ่งพื้นที่ส่วนนี้เปรียบเสมือนหน้าบ้านของศูนย์สร้างสรรค์การ
ออกแบบ ทำหน้าที่ให้ข้อมูลโครงการและนำผู้ใช้งานขึ้นไปยังพื้นที่ใช้งานหลักที่อยู่ชั้น 5 และชั้นของ

พื้นที่อเนกประสงค์ โครงการพื้นที่ใช้งานหลักเริ่มจากส่วนต้อนรับที่ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าชั้น 1 รวมถึงส่วนต้อนรับและลงทะเบียนของชั้น 5 ที่เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าใช้บริการได้โดยไม่เสียเงิน ถัดไปจากพื้นที่ต้อนรับและลงทะเบียนเป็นพื้นที่สำหรับนั่งทำงานและค้นคว้าข้อมูลในลักษณะพื้นที่เปิด (free plan) โดยพื้นที่ส่วนนี้เชื่อมระหว่างชั้น 5 ลงไปยังชั้น 4 ถัดไปในส่วนของชั้น 3 เป็นห้องปฏิบัติการที่จัดไว้สำหรับให้ผู้ใช้สอยได้เข้าไปลงมือทำกิจกรรมนันทนาการของโครงการ ถัดไปส่วนชั้น 2 จัดให้เป็นห้องวัสดุด้านการออกแบบเพื่อเป็นฐานข้อมูลในด้านวัสดุและผลิตภัณฑ์ และส่วนชั้น 1 จัดให้เป็นส่วนนิทรรศการชั่วคราวที่สามารถใช้บริการได้แบบไม่เสียเงินและเป็นส่วนทางออกของโครงการอีกหนึ่งทาง สำหรับการจัดการพื้นที่ใช้สอยวิธีนี้ทำให้ในทุกครั้งที่ไปยังพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของโครงการต้องผ่านพื้นที่แต่ละชั้นและเห็นกิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งวิธีนี้ทำให้พื้นที่ภายในเชื่อมต่อถึงกันผ่านการใช้งานได้

ส่วนพื้นที่ทางปีกขวาที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับพื้นที่หลักสถาปนิกออกแบบให้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ สำหรับเป็นพื้นที่นำเสนอผลงานในด้านต่าง ๆ แทนการใช้งานหลัก ซึ่งเหตุผลที่ใช้พื้นที่บริเวณปีกขวามาเป็นพื้นที่อเนกประสงค์นี้มาจากกิจกรรมการนำเสนอผลงานไม่จำเป็นต้องใช้งานเชื่อมต่อของพื้นที่เท่ากับกิจกรรมการใช้งานประเภทอื่น พื้นที่บริเวณนี้จึงตอบสนองการใช้งานประเภทนี้ได้มากกว่า

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่าจากที่สถาปนิกได้อธิบายการจัดผังพื้นที่ใช้สอยของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบไปในข้างต้น สามารถแจกแจงรายละเอียดพื้นที่ใช้สอยภายในโครงการได้เป็น 5 ส่วน ได้แก่ **ส่วนพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ ส่วนพื้นที่บริการ ส่วนพื้นที่ธุรกิจ และส่วนสำนักงาน** (ดูภาพที่ 23) โดยแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดการจัดพื้นที่ใช้สอย ดังนี้

(ก) พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของโครงการนี้มักถูกเรียกว่า “ห้องสมุด” หรือ “co-working space” เป็นพื้นที่หลักของโครงการโดยลักษณะพิเศษที่แสดงถึงพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของโครงการนี้คือพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่โอโถง มีความปลอดโปร่ง เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติ เพื่อให้ผู้ใช้งานรู้สึกผ่อนคลาย และมีความเชื่อมต่อของพื้นที่ภายในที่เป็นหนึ่งเดียวกัน อีกทั้งยังมีฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบไว้เป็นทรัพยากรให้กับผู้ที่เข้ามาใช้งานภายในพื้นที่ได้ สำหรับการวางผังพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์จัดวางถัดมาจากส่วนต้อนรับของชั้น 5 ที่เป็นพื้นที่ต่อเนื่องครอบคลุมไปจนถึงชั้น 1 ซึ่งจะมีส่วนสำหรับทำงาน เรียนรู้ รวมไปถึงใช้สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับมีฐานข้อมูลประเภทต่าง ๆ ทั้งหนังสือ วัสดุอุปกรณ์ นิทรรศการ ห้องปฏิบัติการ ที่จัดวางอยู่ในพื้นที่ส่วนนี้ โดยที่การใช้งานหลักจะเน้นให้อยู่ในโถงขนาดใหญ่

ใหญ่ของชั้น 4 และชั้น 5 เป็นหลัก และมีการจัดผังการใช้งานเพื่อให้เกิดพื้นที่สำหรับการใช้งานที่หลากหลายภายใต้บริบทเดียวกัน (ดูภาพที่ 24) โดยที่เน้นส่วนกลางโถงเป็นพื้นที่ทำงานแบบส่วนตัวที่รายล้อมไปด้วยชั้นหนังสือที่เป็นฐานข้อมูลสำหรับผู้ใช้งาน รอบนอกถัดไปจัดให้เป็นพื้นที่ทำงานกลุ่มและที่นั่งพักผ่อนส่วนภายนอกอาคารจัดให้เป็นพื้นที่สวนบนหลังคาถัดลงไปชั้น 3 จะเป็นห้องปฏิบัติการ และชั้น 2 เป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุประเภทต่าง ๆ ในการออกแบบเป็นหลัก โดยพื้นที่ทั้งสองชั้นนี้จะมีพื้นที่ตรงกลางที่จะสามารถปรับเปลี่ยนการใช้สอยให้เป็นการจัดนิทรรศการได้ และชั้น 1 เป็นชั้นสุดท้ายโดยมีการจัดให้เป็นส่วนนิทรรศการ สำหรับพื้นที่เรียนรู้สามารถแจกแจงรายละเอียด ดังนี้

- พื้นที่ทำงานส่วนตัว

พื้นที่ทำงานส่วนตัวถือเป็นส่วนหลักของโครงการ ที่ถูกจัดวางไว้ในบริเวณชั้น 5 และ ชั้น 4 ของอาคาร พื้นที่ส่วนนี้มีการจัดการพื้นที่ใช้สอย 2 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ การจัดวางที่นั่งสำหรับทำงานไว้ตรงโถงส่วนกลางและตามทางเดินซึ่งอยู่บริเวณชั้น 5 พื้นที่รูปแบบแรกนี้ได้รับการจัดให้มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดที่เป็นโต๊ะไม้ยาวตั้งอยู่ในส่วนสัญจรหลักของโครงการ ซึ่งจะมีผู้ใช้งานเดินผ่านตลอดเวลา ทำให้ในบางครั้งอาจจะไม่รู้สึกรถึงความเป็นส่วนตัวเท่ากับชั้น 4 ที่มีการจัดพื้นที่ทำงานส่วนตัวอีกหนึ่งรูปแบบที่ให้ความสำคัญเป็นส่วนตัวมากกว่าชั้น 5 โดยจัดในลักษณะที่เป็นห้องโถงขนาดใหญ่และไม่มีทางสัญจรหลักผ่านเข้ามาใน และมีการจัดพื้นที่ใช้งานเป็นโต๊ะที่มีแผงกันแบบส่วนตัว (ดูภาพที่ 24-43)

- พื้นที่กลุ่ม

พื้นที่กลุ่มเป็นพื้นที่สำหรับทำงานที่จัดไว้สำหรับผู้ใช้งานที่เป็นหมู่คณะ โดยพื้นที่สถาปนิกมีการออกแบบ และจัดวางพื้นที่ใช้สอยในรูปแบบของห้องทำงานขนาดเล็ก โดยจัดวางไว้ในบริเวณพื้นที่รอบนอกของพื้นที่ทำงานส่วนตัวบริเวณชั้น 5 เพื่อให้มีความเป็นส่วนตัวและไม่เป็นการรบกวนผู้ใช้งานคนอื่น (ดูภาพที่ 24-43)

- พื้นที่พักผ่อน

พื้นที่พักผ่อนถูกจัดวางแทรกไปตามพื้นที่ทำงานที่ถูกจัดไว้ในลักษณะของโซฟาหรือโต๊ะเก้าอี้ และพื้นที่พักผ่อนบริเวณที่ถูกจัดไว้เป็นส่วนแดดฟ้าบริเวณชั้น 4 และชั้น 5 สำหรับรองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ของผู้ใช้งานโดยจะเน้นเป็นที่ชมวิวกรุงเทพมหานครเป็นหลัก (ดูภาพที่ 24-43)

- พื้นที่นำเสนอผลงาน

พื้นที่นำเสนอผลงานเสนอปรากฏให้เห็นชัดเจนบริเวณส่วนนิทรรศการของชั้น 1 และส่วนทางเดินของชั้นต่าง ๆ โดยพื้นที่ส่วนนี้ถูกจัดให้มีการใช้งานด้วยการนำเสนอผลงานประเภทนิทรรศการเป็นหลัก (ดูภาพที่ 24-43)

- พื้นที่ปฏิบัติการ

พื้นที่ปฏิบัติการของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบมีการจัดการพื้นที่ใช้สอยในรูปแบบของห้องปฏิบัติการ (Maker Space) สำหรับนักออกแบบ โดยภายในจะมีเครื่องมือและอุปกรณ์ อาทิเช่น เครื่องพิมพ์ 3D เครื่องเลเซอร์ เครื่องเย็บ เครื่องพิมพ์ต่าง ๆ ไว้ให้ผู้ใช้งานได้เข้าไปลงมือทดลองใช้งาน (ดูภาพที่ 24-43)

- พื้นฐานข้อมูล

พื้นฐานข้อมูลถูกจัดไว้เป็นฐานข้อมูลประเภทหนังสือ นิตยสาร เครื่องมือวัสดุ ที่เกี่ยวกับงานออกแบบ โดยจัดไว้ในรูปแบบของชั้นหนังสือที่ติดตั้งไว้ล้อมรอบพื้นที่ทำงานส่วนตัว และส่วนห้องวัสดุงานออกแบบเป็นอีกหนึ่งฐานข้อมูลแต่ถูกจัดแยกไว้บริเวณชั้น 2 โดยที่มีการจัดเรียงไว้ตามหมวดหมู่ของวัสดุอย่างชัดเจน (ดูภาพที่ 24-43)

(ข) พื้นที่อเนกประสงค์

พื้นที่อเนกประสงค์เป็นห้องโถงขนาดใหญ่ที่ถูกจัดให้เป็นพื้นที่สำหรับนำเสนอผลงานในรูปแบบของการสัมมนา หรือประชุมวิชาการต่าง ๆ แต่เนื่องจากพื้นที่ส่วนนี้ไม่ได้มีความจำเป็นต้องเชื่อมต่อกับส่วนหลักของโครงการ สถาปนิกจึงออกแบบให้พื้นที่อเนกประสงค์อยู่ในบริเวณส่วนปีกขวาของอาคารตั้งแต่ชั้น M ถึงชั้น 4 ที่แยกออกจากการใช้งานหลักโดยสิ้นเชิง (ดูภาพที่ 24-43)

(ค) พื้นที่บริการ

พื้นที่บริการเป็นส่วนบริการข้อมูลตั้งอยู่บริเวณปีกอาคารชั้น 1 พื้นที่บริเวณนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาใช้งานภายในโครงการ โดยจะเป็นทางสัญจรหลักที่จะนำผู้ใช้งานไปยังพื้นที่ต้อนรับบริเวณชั้น 5 เพื่อทำการลงทะเบียนก่อนเข้าใช้งานพื้นที่เรียนรู้ภายในโครงการ (ดูภาพที่ 24-43)

(ง) พื้นที่ธุรกิจ

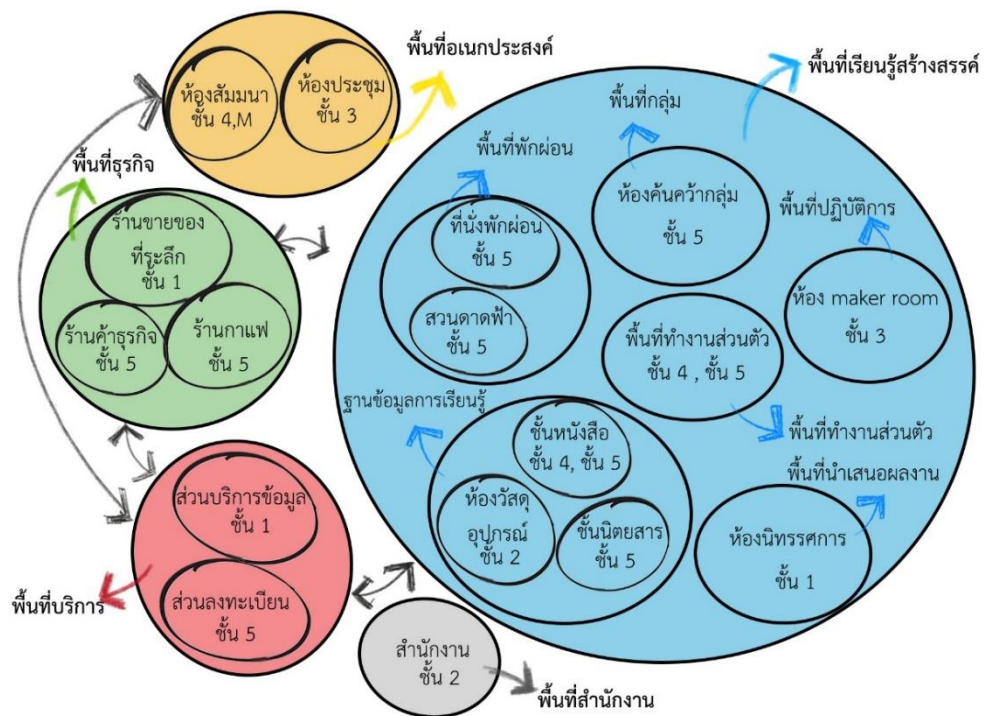
พื้นที่ขายของเป็นพื้นที่ธุรกิจรูปแบบหนึ่งที่ตั้งอยู่ชั้น 1 และส่วนรอบนอกของพื้นที่เรียนรู้ พื้นที่ขายของจะแบ่งออกเป็นร้านขายของที่ระลึกเกี่ยวกับงานออกแบบบริเวณใกล้กับส่วนบริการข้อมูลชั้น 1 ส่วนร้านกาแฟและร้านค้าธุรกิจจะอยู่บริเวณชั้น 5 ก่อนเข้าไปยังพื้นที่ภายใน (ดูภาพที่ 24-43)

(จ) สำนักงาน

พื้นที่ของสำนักงานเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ประชาชนภายนอกไม่สามารถเข้าไปใช้งานได้ ตั้งอยู่บริเวณชั้น 2 ของอาคารประชานิยมกลางบางรัก (ดูภาพที่ 24-43)

จากการจัดผังพื้นที่ใช้สอยหลักของโครงการทั้ง 5 ส่วน แสดงให้เห็นว่าหัวใจหลักของโครงการคือส่วนที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ที่ภายในมีโปรแกรมการใช้สอยประกอบไปด้วย **พื้นที่ทำงานส่วนตัว**บริเวณชั้น 4 และชั้น 5 **พื้นที่กลุ่ม**ที่จัดไว้เป็นห้องค้นคว้ากลุ่มบริเวณชั้น 5 **พื้นที่ปฏิบัติการ**ที่จัดไว้เป็นห้องmaker room บริเวณชั้น 3 **พื้นที่นำเสนอผลงาน** ที่จัดไว้เป็นส่วนนิทรรศการบริเวณชั้น 1 **พื้นที่พักผ่อน**ที่จัดไว้เป็นที่นั่งพักผ่อนและสวนคาเฟ่บริเวณชั้น 4 และชั้น 5 และ**พื้นที่ฐานข้อมูล**ที่จัดไว้ชั้นหนังสือและนิตยสารบริเวณชั้น 4 และชั้น 5 จะเห็นได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการจัดการพื้นที่ให้ได้คุณภาพตามกรอบแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยมีส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ พื้นที่ธุรกิจ พื้นที่บริการ และสำนักงาน ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการใช้งานให้เป็นไปตามข้อกำหนดโครงการมากขึ้น

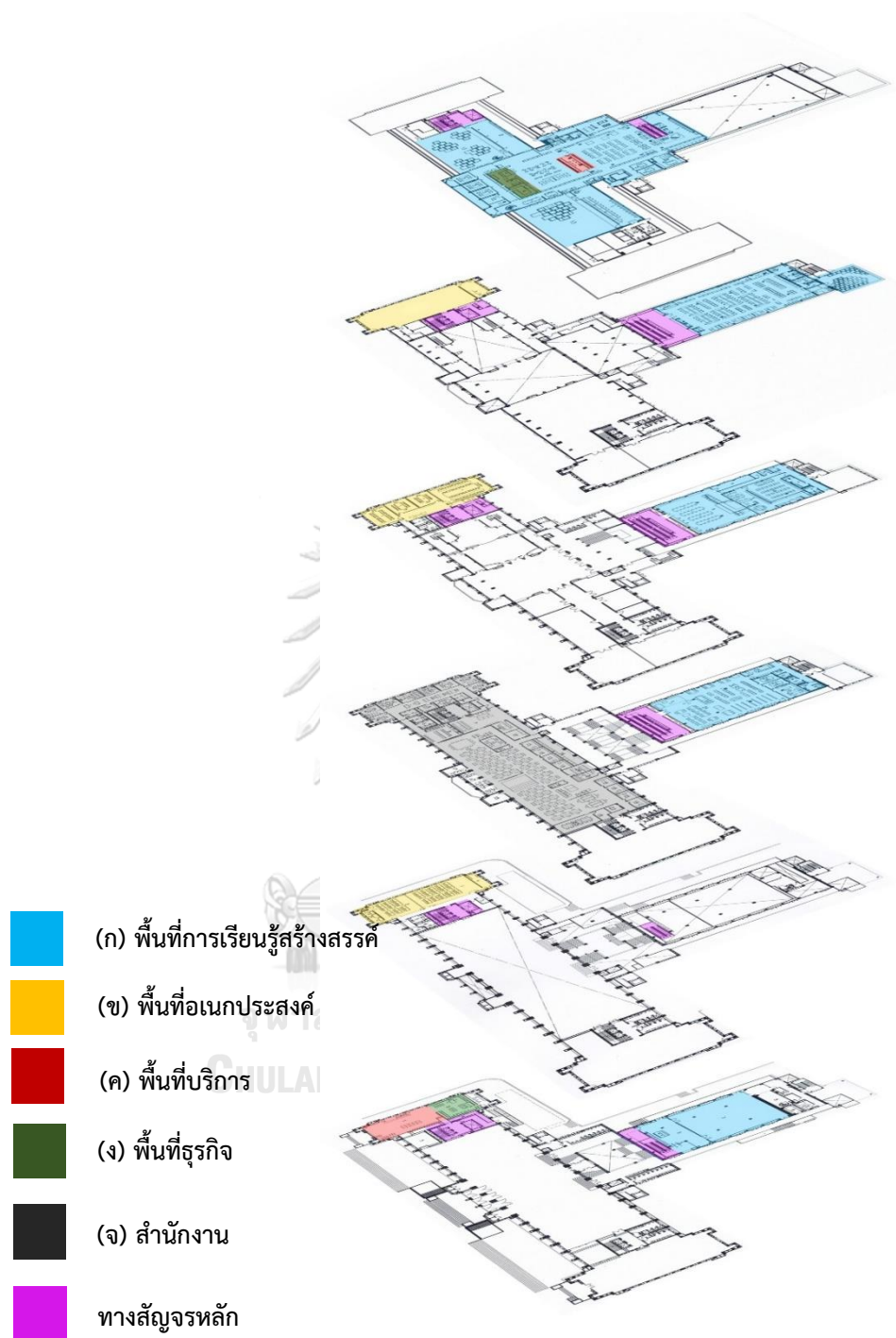
สังเกตได้ว่าการจัดผังการใช้สอยในรูปแบบนี้ ทำให้ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบกลายเป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ที่ตอบโจทย์ความต้องการของการเป็นแหล่งพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่สำคัญ และเป็นประโยชน์สำหรับบุคลากรสร้างสรรค์หรือประชาชนทั่วไปที่ต้องการพื้นที่ทำงานที่สร้างแรงบันดาลใจได้เป็นอย่างดี

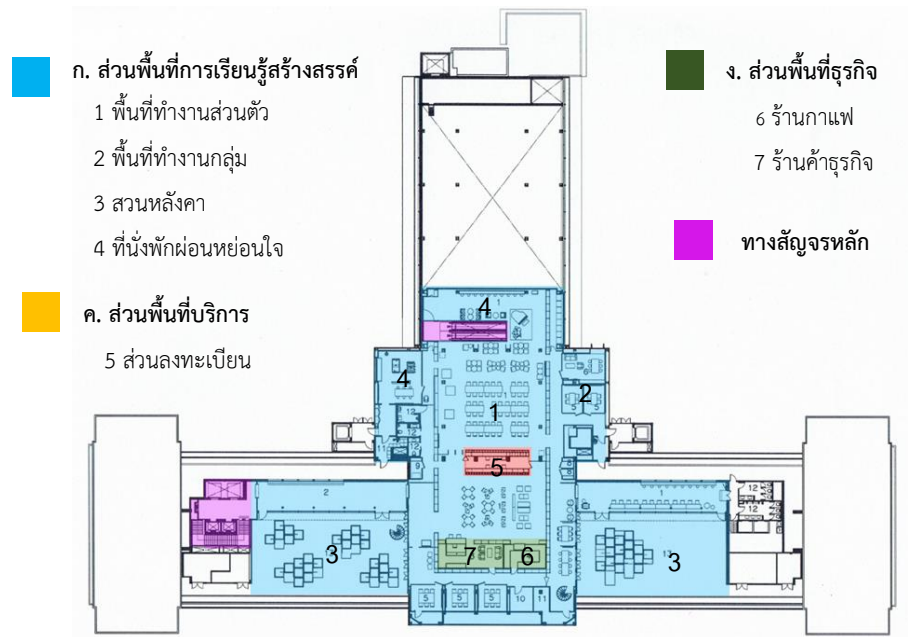
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 23 วิเคราะห์แนวคิดการออกแบบโปรแกรมและการจัดวางผังการใช้สอยที่สอดคล้องกับแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ

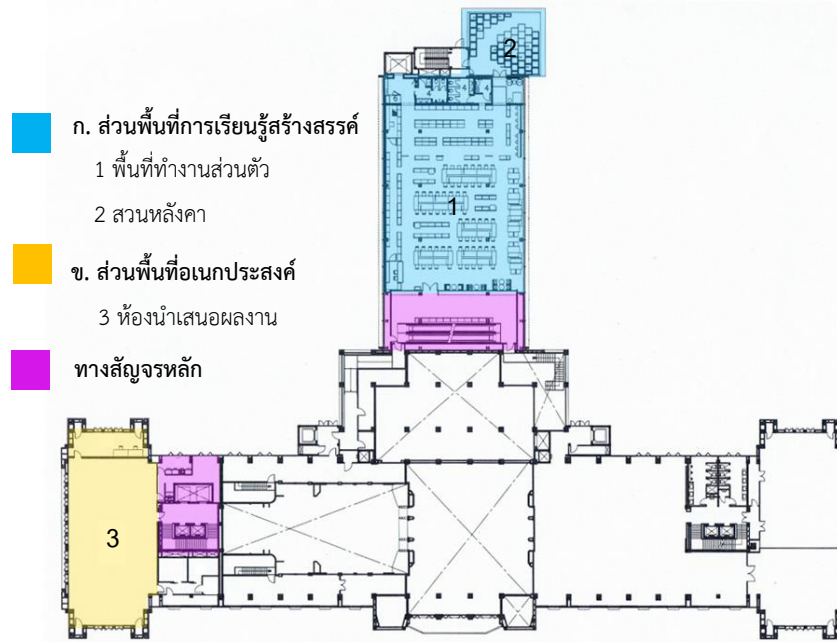
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 24 แสดงความสัมพันธ์ของโปรแกรมและการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยอาคารของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ
ที่มา: บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

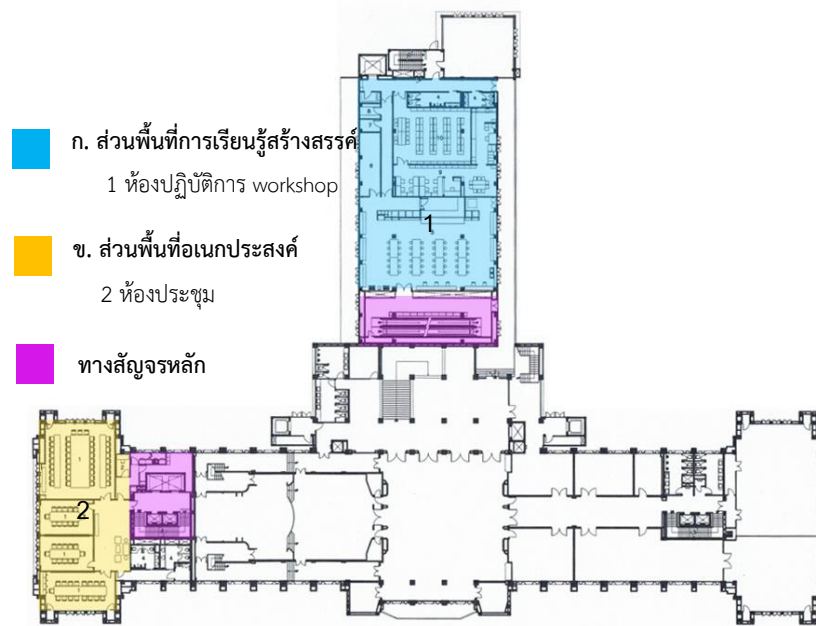

ภาพที่ 25 ผังพื้นชั้น 5 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม ชั้นหนังสือ สวนคาเฟ่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่บริการ พื้นที่ธุรกิจที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
ที่มา: บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

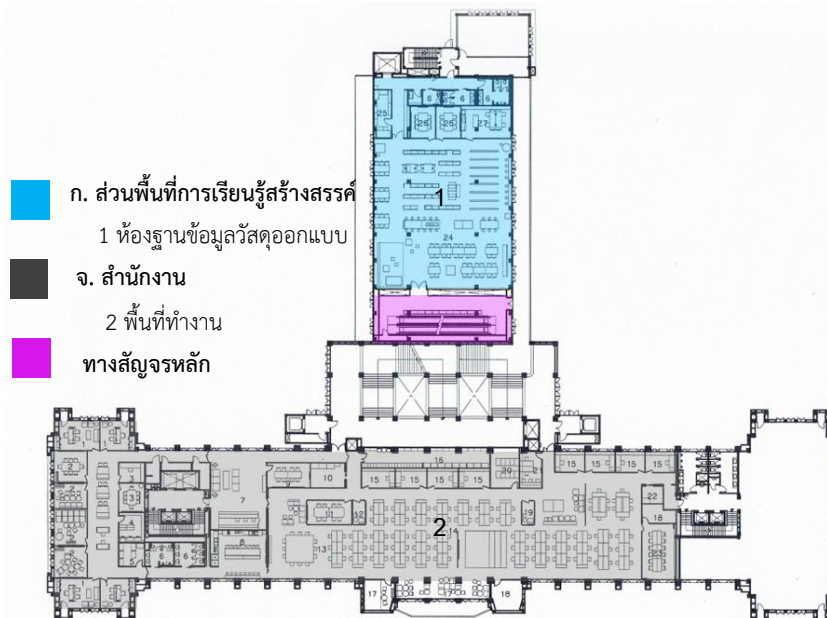

ภาพที่ 26 ผังพื้นชั้น 4 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัว ชั้นหนังสือ สวนคาเฟ่ และมีพื้นที่อเนกประสงค์ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
ที่มา: บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

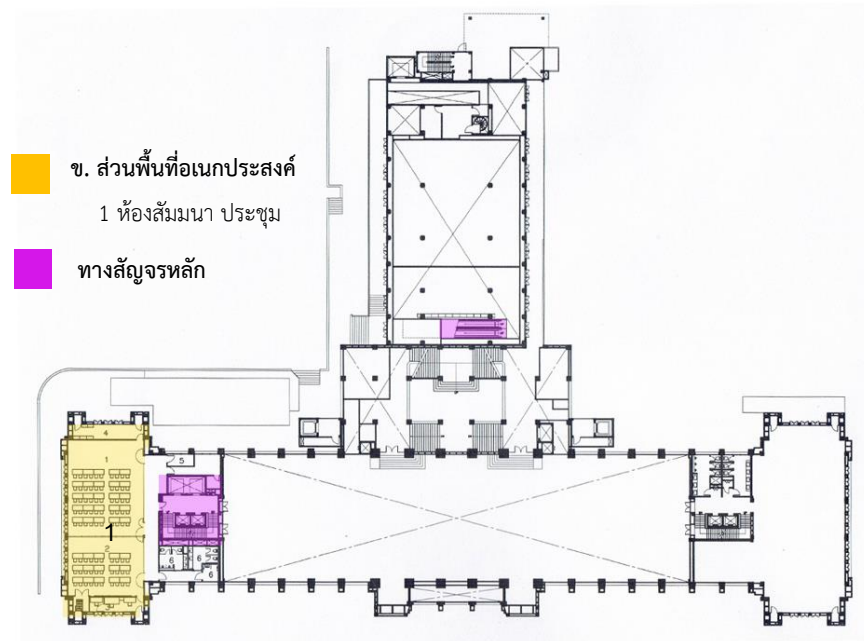

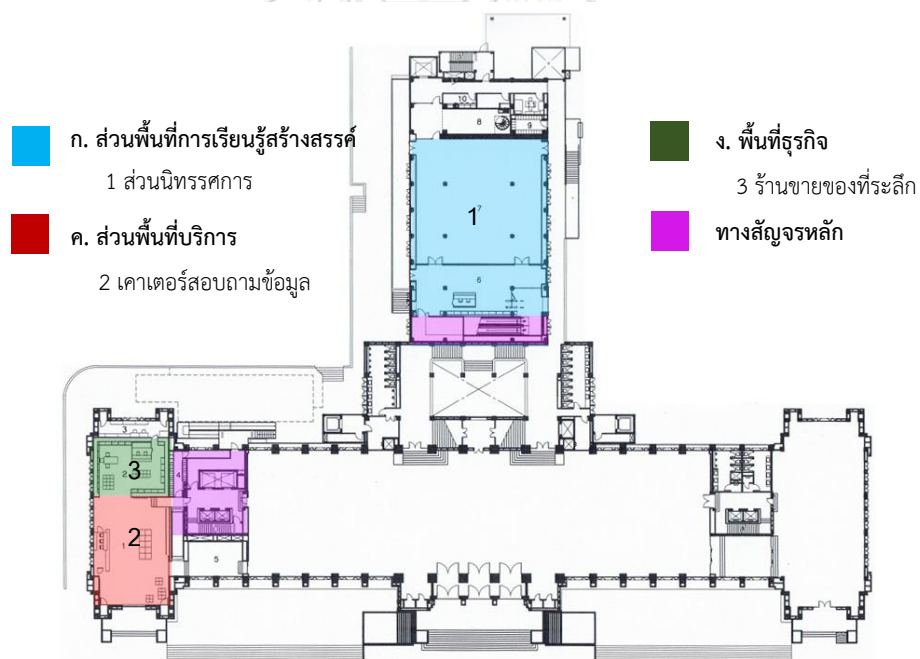
ภาพที่ 27 ผังพื้นที่ชั้น 3 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ห้องปฏิบัติการ และมีพื้นที่อเนกประสงค์ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
ที่มา: บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ภาพที่ 28 ผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ห้องวัสดุ และมีส่วนสำนักงานที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
ที่มา: บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ภาพที่ 29 ผังพื้นที่ชั้น m แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
ที่มา: บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ภาพที่ 30 ผังพื้นที่ชั้น 1 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนต้อนรับที่เป็นส่วนหลักในการดึงผู้ใช้งานขึ้นไปยัง
พื้นที่หลักที่อยู่ชั้น 5 โดยใช้ลิฟต์เป็นทางสัญจรหลัก และส่วนของห้องนิทรรศการที่เป็นส่วนหนึ่งของ
ส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์

ที่มา: บริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

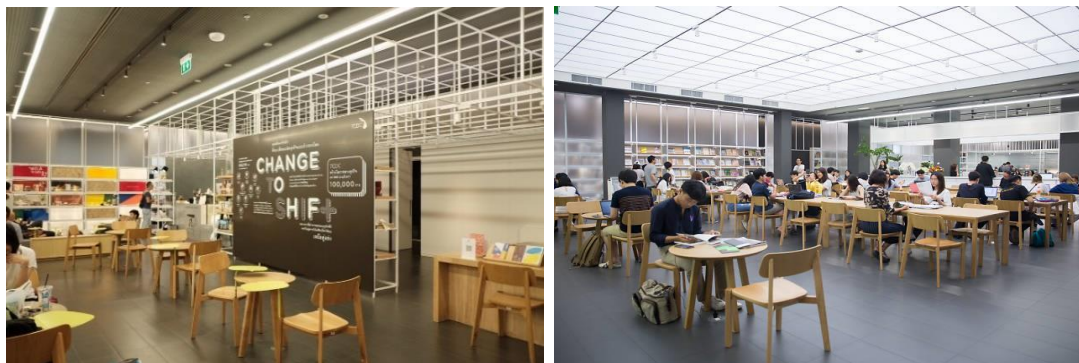
ภาพที่ 31 ส่วนต้อนรับชั้น 1 ที่เป็นส่วนหลักในการดึงผู้ใช้งานขึ้นไปยังพื้นที่หลักที่อยู่ชั้น 5 โดยใช้ลิฟต์เป็นทางสัญจรหลัก

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 32 ส่วนต้อนรับเป็นพื้นที่หลักส่วนแรกของชั้น 5 โดยพื้นที่ส่วนนี้จะเป็นส่วนลงทะเบียนเพื่อเข้าไปใช้งานภายในพื้นที่อื่น ๆ ของโครงการ ซึ่งถัดจากจุดลงทะเบียนจะเป็นร้านค้าแฟและร้านค้าธุรกิจที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 33 ร้านกาแฟและร้านค้าธุรกิจที่อยู่ในบริเวณเดียวกันกับส่วนลงทะเบียนบริเวณชั้น 5

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 34 พื้นที่ทำงานส่วนตัว ที่สามารถเอื้อเพื่อนั่งทำงานร่วมกันได้ โดยเน้นความเรียบง่ายในการใช้พื้นที่ พร้อมด้วยชั้นหนังสือและนิตยสารที่จัดวางไว้บริการรอบพื้นที่ บริเวณชั้น 5

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 35 พื้นที่สำหรับทำงานกลุ่มบริเวณชั้น 5 จัดในรูปแบบห้องคันทันคว่ำและห้องประชุมขนาดเล็ก

ที่มา: ผู้วิจัย

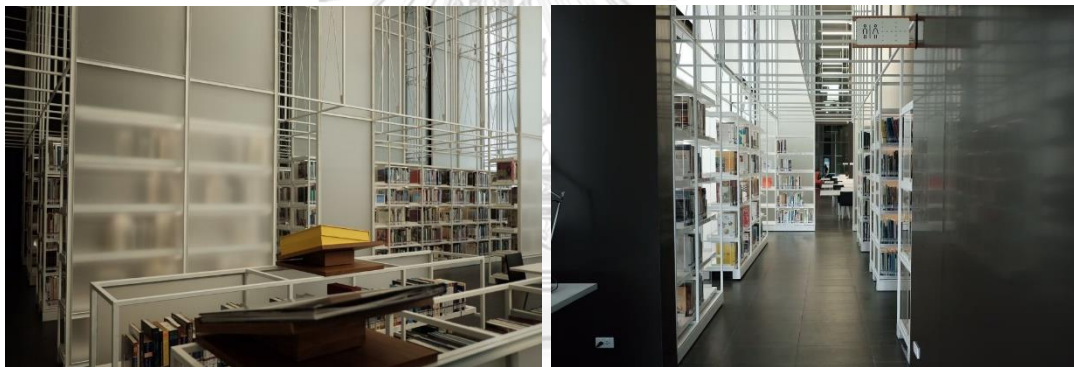

ภาพที่ 36 พื้นที่สวนหลังคาบริเวณชั้น 5 ที่เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อน มีการจัดภูมิทัศน์เป็นสวนขนาดเล็ก

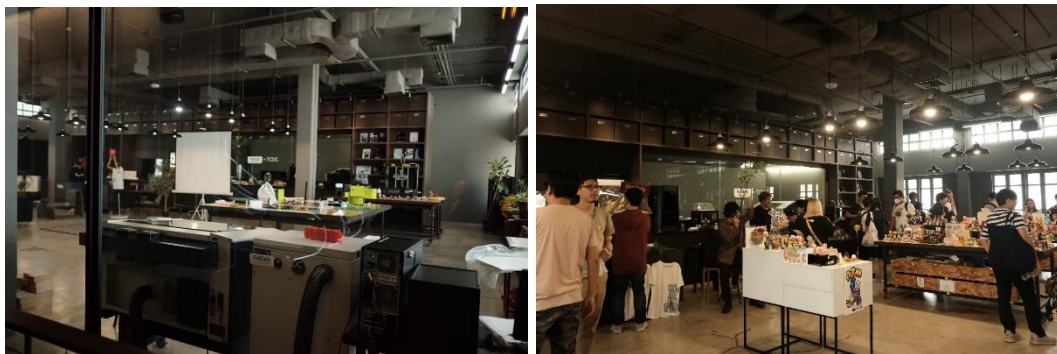
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 37 พื้นที่ทำงานส่วนตัวบริเวณชั้น 4 มีลักษณะเป็นโถงสูงขนาดใหญ่ เน้นเปิดรับแสงจากธรรมชาติและเปิดมุมมองกับบริบทโดยรอบอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 38 ชั้นหนังสือบริเวณพื้นที่ทำงานส่วนตัวชั้น 4
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 39 พื้นที่ใช้สอยของห้องปฏิบัติการบริเวณชั้น 3 พื้นที่บริเวณนี้ไว้สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 40 ห้องวัสดุ (material room) บริเวณชั้น 2 เป็นห้องที่จัดไว้สำหรับให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้สำหรับงานด้านออกแบบแขนงต่าง ๆ โดยพื้นที่ส่วนนี้สามารถปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ทำงานและพื้นที่นิทรรศการได้

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 41 ส่วนนิทรรศการชั่วคราวบริเวณชั้น 1 เป็นพื้นที่นำเสนอผลงานที่ภายในมีการผลัดเปลี่ยนนิทรรศการไปตามกิจกรรมของโครงการ

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 42 ห้องประชุม ห้องสัมมนา ที่เป็นส่วนหนึ่งของส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ บริเวณปีกขวาของอาคาร

ที่มา: TCDC, 2017

6) กำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์

ในการกำหนดระดับของการอนุรักษ์ของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารไปรษณีย์กลางเพื่อเป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ สถาปนิกได้อธิบายถึงวิธีการกำหนดระดับการอนุรักษ์ว่าก่อนที่จะดำเนินการปรับปรุงตัวอาคารได้มีการเข้าไปปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญของกองสถาปัตยกรรมกรมศิลปากร โดยทางผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำอธิบายกับผู้ออกแบบว่าหลักการในการปรับปรุงอาคารอยู่ที่มุมมองของสถาปนิกในการแยกแยะว่าอะไรสำคัญมากที่สุดไปจนถึงอะไรสำคัญน้อยสุดในการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับปรุงโดยมุมมองนี้ต้องพิจารณาจากคุณค่าอาคารและการใช้งานใหม่ที่จะเกิดขึ้น

“ก่อนที่จะดำเนินการ ทางเราก็ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญด้านการทำงานอนุรักษ์มาก่อน จึงได้มีการเข้าไปปรึกษากับคนในกรมศิลปากร โดยผู้ที่ให้คำปรึกษาได้บอกว่าการปรับปรุงอาคารนั้นมีหลายวิธีการ ซึ่งสถาปนิกแต่ละคนจะมีความคิดที่ไม่เหมือนกัน สิ่งที่สำคัญในการดูว่าควรจะปรับปรุงอะไรคือการชั่งน้ำหนักว่าอะไรสำคัญที่สุดนั่นคืออาจจะไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ ไปจนถึงอะไรสำคัญน้อยที่สุดนั่นคือสามารถปรับได้ ซึ่งทั้งหมดก็อยู่ที่การมองคุณค่าอาคาร”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ดังนั้นเพื่อให้การใช้งานตรงตามแนวทางการออกแบบและโปรแกรมที่ได้วางไว้ ,จึง สถาปนิกจึงขออนุญาตตัดแปลงพื้นที่อาคารเพื่อให้โครงการมีพื้นที่ที่สามารถรองรับการใช้งานที่วางไว้ได้ โครงการนี้จึงมีระดับของการปรับประโยชน์ใช้สอยหลายระดับ ได้แก่ การรักษาสภาพ การปรับปรุงและซ่อมแซม การต่อเติม ซึ่งรายละเอียดของการซ่อมแซมจะไปอธิบายในหัวข้อวิธีการอนุรักษ์และการปรับปรุงอาคารต่อไป

4.1.2.3 ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร

สำหรับขั้นตอนการปรับปรุงอาคารสถาปนิกได้มีการอธิบายวิธีการในการปรับปรุงซ่อมแซมตัวอาคารในแต่ละส่วน โดยภาพรวมกล่าวได้ว่าภายนอกไม่เน้นการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์อาคาร แต่จะไปเน้นการปรับปรุงภายในอาคารเป็นหลัก (ทวีติย์ เทพาคำ, 2562) ซึ่งรายละเอียดของการปรับปรุงอาคารในแต่ละส่วนเมื่อพิจารณาตามลำดับขั้นขององค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคารสามารถแจกแจงรายละเอียดเป็นสัดส่วน ได้ดังนี้

1) เปลือกอาคาร

จากการพิจารณาคุณค่าและความสำคัญของตัวอาคารไปรษณีย์กลางบางรัก ทำให้สถาปนิกเห็นว่า ภาพรวมของภายนอกอาคารยังคงมีความดั้งเดิมของวัสดุพื้นผิวและองค์ประกอบ ตกแต่งอาคารทั้งหมดได้แก่ พื้นผิวอาคารที่เป็นทรายล้าง และครุฑที่ปั้นโดยอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของอาคารตั้งแต่ต้นและยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและความสำคัญของอาคารไปรษณีย์กลางบางรัก ดังนั้นในการปรับปรุงส่วนเปลือกอาคาร โดยภาพรวมเป็นการรักษาสภาพของรูปลักษณ์ภายนอกอาคารไว้คงเดิม ส่วนพื้นที่เข้าบริเวณด้านหน้าโครงการสถาปนิกเลือกปรับปรุงเฉพาะทางเข้า ด้วยการแก้ไของค์ประกอบของประตูทางเข้าด้วยวัสดุสมัยใหม่ เพื่อให้มีความทันสมัยดึงดูดผู้คนและสอดคล้องกับพื้นที่ใช้สอยภายในโครงการ

ภาพที่ 43 (ซ้าย) รูปลักษณ์อาคารทางด้านหน้ามีการรักษาสภาพความดั้งเดิมของวัสดุพื้นผิวและองค์ประกอบ ตกแต่งเปลือกอาคารไว้ในสภาพเดิม และ (ขวา) ทางเข้าด้านหน้าปรับปรุงด้วยการแก้ไของค์ประกอบของประตูให้มี ความทันสมัยสอดคล้องกับพื้นที่ภายใน

ที่มา: ผู้วิจัย

2) ที่ตั้ง

สถาปนิกได้อธิบายว่าพื้นที่บริเวณนี้ทางไปรษณีย์ไม่ได้มีการให้เช่าเพื่อปรับปรุง พร้อมกับพื้นที่ส่วนอื่น ดังนั้นสถาปนิกจึงไม่ได้ดำเนินการปรับปรุงในส่วนนี้ แต่เมื่อมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการทางบริษัทไปรษณีย์ก็จะอนุญาตให้ใช้พื้นที่บริเวณส่วนที่ตั้งในการเป็น จุดศูนย์รวมของกิจกรรมสำหรับผู้ผ่านไปมาในงานและย่านเจริญกรุงบางรัก

ภาพที่ 44 ที่ตั้งอาคารที่มีการใช้งานเป็นส่วนหนึ่งของงาน Bangkok design week ซึ่งการปรับประโยชน์ใช้สอยพื้นที่บริเวณนี้เป็นของไปรษณีย์และไม่ได้ให้เช่าเพื่อปรับปรุง ดังนั้นในการปรับประโยชน์ใช้สอยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบจึงไม่ได้ดำเนินการปรับปรุงในส่วนนี้

ที่มา: ผู้วิจัย

3) โครงสร้าง

- ต่อเติมโครงสร้างด้านหลังอาคาร

ในส่วนของการต่อเติมโครงสร้างอาคาร สถาปนิกได้อธิบายว่าการต่อเติมโครงสร้างด้านหลังอาคารเกิดขึ้นมาจากปัญหาด้านการเช่าอาคารที่เจ้าของให้มาเป็นพื้นที่ที่ไม่เชื่อมต่อกัน จึงทำให้สถาปนิกไม่สามารถออกแบบพื้นที่ให้ตอบสนองการใช้งานใหม่ได้ จึงทำให้เกิดการแก้ปัญหาในส่วนนี้ด้วยการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยหลักไว้บนดาดฟ้าด้านหลังอาคารให้เป็นพื้นที่โถงขนาดใหญ่ ตั้งแต่บริเวณดาดฟ้าของชั้น 4 ไปจนถึงชั้น 5 ให้เชื่อมต่อการใช้งานกัน ซึ่งการต่อเติมโครงสร้างอาคารในส่วนนี้สถาปนิกได้ใช้เหล็กเป็นวัสดุหลักในการต่อเติมโครงสร้างอาคาร

สำหรับการต่อเติมโครงสร้างด้านหลังอาคารสถาปนิกได้กล่าวว่า การต่อเติมมีข้อพิจารณาสำคัญคือเรื่องการรับน้ำหนักของอาคารทั้งในส่วนที่เป็นพื้นที่ฐานข้อมูลจะมีน้ำหนักมากกว่าปกติจากหนังสือ นิตยสาร จึงเป็นสิ่งที่ต้องให้วิศวกรมาคำนวณความสามารถในการรับน้ำหนักของอาคาร และในส่วนดาดฟ้าของอาคารเดิมมีลักษณะเป็นหลังเต่า ซึ่งหากทำการเทพื้นให้อยู่ในระดับเดียวกันจะทำให้อาคารรับน้ำหนักมากขึ้น ดังนั้นวิธีแก้ในส่วนนี้คือการปล่อยให้พื้นเอียงไปตามธรรมชาติของอาคารเพื่อตัวอาคารรับน้ำหนักมากขึ้น

“ในตอนแรกพยายามจะสร้างพื้นที่ชั้น 5 เป็นพื้นที่ใช้งานหลัก แต่มีปัญหาเรื่องความยากของพื้นที่ที่เป็นข้อจำกัดและไม่สามารถใช้งานได้ ฉะนั้นสิ่งที่ทำได้คือต่อเติมโครงสร้างครอบอาคารไปให้หมด เพื่อให้เกิดพื้นที่ขนาดใหญ่พอที่จะเกิดกิจกรรมตามที่ออกแบบไว้ได้”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ภาพที่ 45 พื้นที่หลักของโครงการที่เกิดจากการต่อเติมโครงสร้างเหล็ก โดยพื้นที่ส่วนนี้ใช้เป็นส่วนพื้นที่เรียนรู้
สร้างสรรค์ของโครงการ
ที่มา: ผู้วิจัย

- เจาะพื้นอาคารเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่

เนื่องจากพื้นที่ภายในอาคารที่ได้เข้ามาแยกกันเป็นสองส่วนและไม่สามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ ทำให้สถาปนิกแก้ไขข้อจำกัดของพื้นที่ใช้สอยด้วยการเจาะพื้นอาคารและเพิ่มบันไดเลื่อนเข้าไประหว่างชั้นของอาคารเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ในแต่ละชั้นให้สามารถเชื่อมถึงกันได้

“พื้นที่ตัวตึกที่ได้เข้าแยกกันเป็นสองส่วนในแต่ละชั้นไม่เชื่อมแต่และไม่เห็นอะไรเลยทางเราจึงได้ทำการเจาะพื้นอาคารส่วนหลังและออกแบบทางสัญจรหลักเข้าไปเป็นบันไดเลื่อน”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

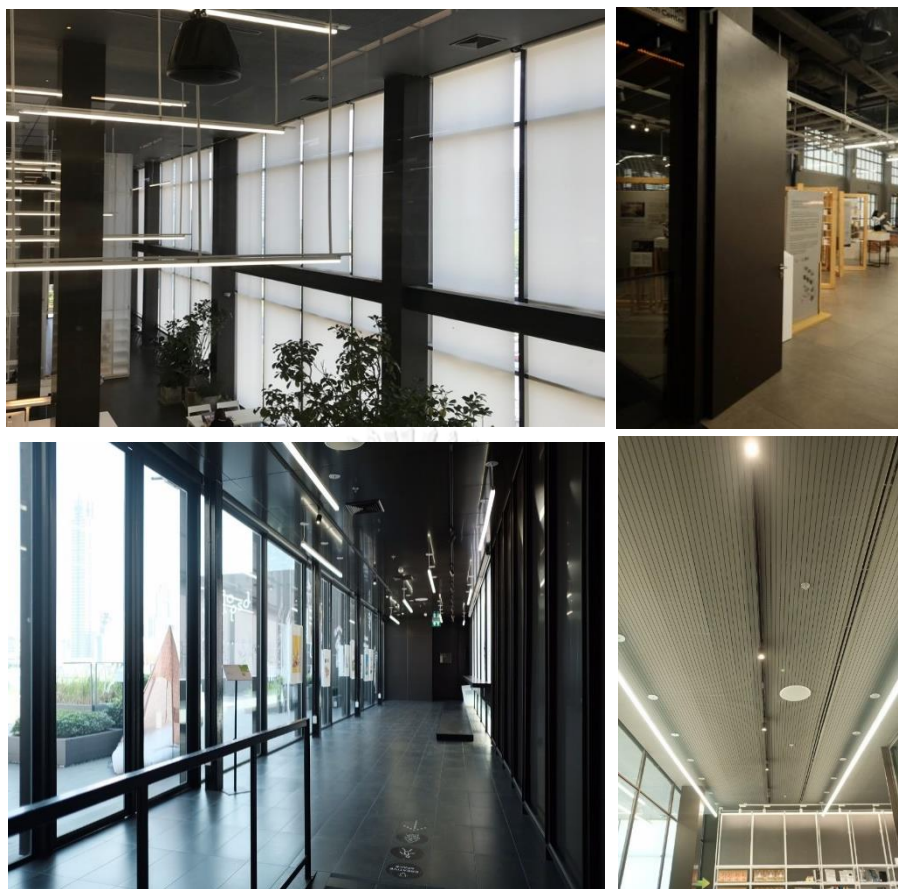
ภาพที่ 46 พื้นที่ภายในส่วนที่ได้รับการเจาะพื้นอาคารเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ในแต่ละชั้นของโครงการ
ที่มา: ผู้วิจัย

4) ที่ว่างภายในอาคาร

การปรับปรุงและซ่อมแซมที่ว่างภายในอาคารสถาปนิกได้มีการแก้ไขวัสดุปิดผิวโดยเปลี่ยนไปใช้วัสดุใหม่ทั้งหมดตามแนวคิดที่สถาปนิกได้วางไว้ โดยส่วนพื้นมีการเปลี่ยนวัสดุปูพื้นเป็น กระเบื้องสีเทาเข้ม ส่วนผนังทิศตะวันตกที่เป็นพื้นที่ต่อเติมโครงสร้างจะใช้วัสดุกระจกเพื่อเพิ่ม การรับแสงจากธรรมชาติและเปิดมุมมองให้กับพื้นที่ภายในอาคาร ส่วนผนังด้านอื่นและผนังที่เป็นตัว อาคารเดิมจะทาสีเทาเข้ม และส่วนเพดานบริเวณพื้นที่ทำงานและอ่านหนังสือมีการบุฝ้าเพดานใหม่ เพื่อดูดซับเสียงขณะใช้งาน ส่วนเพดานบริเวณพื้นที่อื่น ๆ ไม่มีการบุฝ้าเพดานแต่ใช้เป็นการทาสีเทาที่ เป็นสีเดียวกันกับสีของผนัง ซึ่งสถาปนิกได้อธิบายโดยรวมว่าการปรับปรุงและซ่อมแซมส่วนที่ว่าง ภายในเป็นการซ่อมแซมและต่อเติมมาที่เน้นการใช้วัสดุใหม่เพื่อให้แตกต่างจากตัวอาคารเดิมเป็นหลัก พร้อมทั้งใช้สีเทาในการสื่อความหมายถึงความหนักแน่นและแตกต่างจากวัสดุเดิม

“ที่ว่างภายในอาคารทางเรามีความต้องการให้ความเก่ากับความใหม่อยู่รวมกันได้ ก็ เลยปรับปรุงและเปลี่ยนวัสดุให้เป็นวัสดุใหม่ เบาบาง เช่น เหล็ก และมีความโปร่งแสงซึ่งมัน จะมีความตรงข้ามกับอาคาร ได้ความรู้สึกเก่ากับใหม่ในทุก ๆ พื้นที่ และจะเปิดให้เห็น ของเดิมทั้งหมด โดยสีหลักที่ใช้เป็นสีเทาเข้ม”

(ทวีติย์ เทพาคำ, 2562)

ภาพที่ 47 องค์ประกอบภายในอาคารที่ได้ปรับปรุงด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวทั้งส่วนพื้น ผนัง ฝ้าเพดาน ประตูและหน้าต่าง โดยการปรับปรุงและซ่อมแซมจะเน้นการใช้วัสดุใหม่เพื่อให้เข้ากับการใช้สอย

ที่มา: ผู้วิจัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

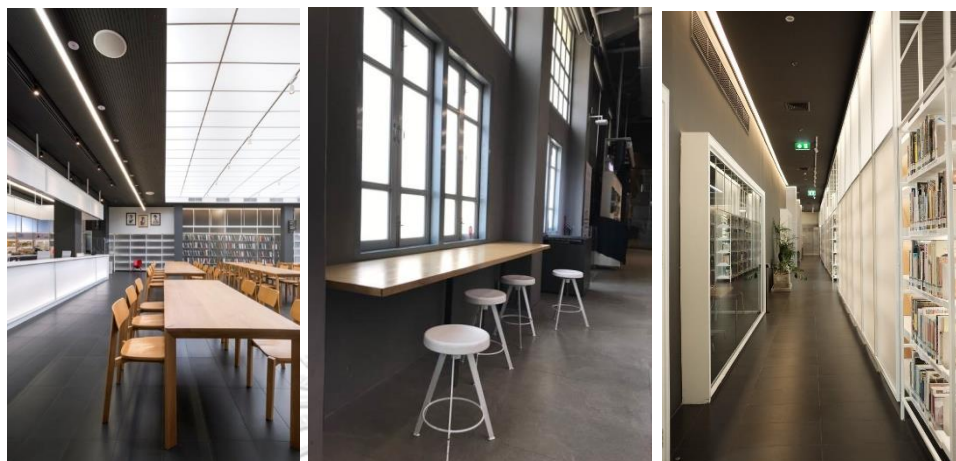
5) งานระบบ

เนื่องจากโครงการที่เกิดขึ้นนี้เป็นโครงการขนาดใหญ่และมีการใช้งานที่แตกต่างไปจากการใช้งานเดิมของตัวอาคาร ดังนั้นในส่วนนี้สถาปนิกจึงได้มีการวางระบบภายในพื้นที่โครงการใหม่ทั้งหมด ทั้งระบบไฟฟ้า ระบบปรับอากาศ ระบบขนส่ง ระบบสุขาภิบาล

6) อุปกรณ์ประกอบอาคาร

สำหรับอุปกรณ์อาคารที่ได้รับการตกแต่งเข้าไปคือเครื่องเรือนทั้งที่เป็นแบบลอยตัวและแบบติดตั้งถาวร โดยสถาปนิกให้ความสำคัญกับการติดตั้งอุปกรณ์ใหม่กับตัวอาคารเก่า จึงทำให้เห็นว่าอุปกรณ์ที่ติดตั้งในตัวอาคารที่เป็นอุปกรณ์ใหม่จะแบ่งแยกกันชัดเจน และติดตั้งโดยเว้นห่างจาก

พื้นผิวเดิมของอาคาร โดยเครื่องเรือนที่ติดตั้งเข้าไปไม่ว่าจะเป็นโต๊ะทำงาน เก้าอี้ ชั้นวางหนังสือ จะใช้วัสดุที่รู้สึกเบาบางเพื่อที่จะทำให้ผู้ใช้งานไม่รู้สึกถึงความอึดอัดในการใช้งาน

ภาพที่ 48 อุปกรณ์ภายในอาคารที่ได้รับการปรับปรุงให้เป็นเครื่องเรือนใหม่ เช่น โต๊ะเก้าอี้ ชั้นวางหนังสือ เป็นต้น
ที่มา: ผู้วิจัย

4.1.3.4 ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งาน

ในส่วนเรื่องการดูแลหลังเปิดใช้งานผู้ออกแบบได้มีการติดตามดูแลโครงการหลังการเปิดใช้งานอยู่เสมอ โดยพบปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาในส่วนของตัวอาคาร เช่น การรั่วซึมของหลังคา ระบบปรับอากาศไม่ทำงาน ทางสัญญาณคนพิการ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขและดูแลตามระยะเวลาที่ผู้ใช้สอยได้ตกลงไว้กับเจ้าของโครงการด้วยการเข้าไปดำเนินการแก้ไขปรับปรุง

4.1.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยของโครงการ

จากการศึกษากระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ จะเห็นว่าในการดำเนินการปรับปรุงอาคารตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนเปิดใช้งานมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วปัจจัยที่สำคัญในการปรับประโยชน์ใช้สอยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบประกอบด้วยปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปัจจัยที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ปัจจัยที่เกี่ยวกับบริบทที่ตั้ง และปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ โดยแต่ละปัจจัยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1.4.1 ปัจจัยทางด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การปรับประโยชน์ใช้สอยไปรษณีย์กลางบางรักเพื่อเป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ในครั้งนี้ ได้รับการดูแลและดำเนินการจากศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาล ในการเป็นเจ้าของโครงการในการเริ่มต้นการปรับประโยชน์ใช้สอย อาคารไปรษณีย์กลางบางรักเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่เป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ โดยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) มีหน้าที่หลักคือการวางเป้าหมายและกำหนดโครงการ ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อเป็นศูนย์กลางงานออกแบบ การเลือกสถานที่โครงการด้วยการสำรวจพื้นที่ย่านเจริญกรุงเป็นเวลากว่า 5 ปี เพื่อให้แน่ใจว่าบริเวณนี้เหมาะสม สำหรับการทำให้เป็นศูนย์กลางของการออกแบบ การค้นหาสถาปนิกที่เหมาะสมกับโครงการ ด้วยการ จัดประกวดแบบสถาปัตยกรรม ทำให้บทบาทหน้าที่ของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) ที่เป็นเจ้าของโครงการถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร นอกจากนี้ ยังมีบริษัท ดีพาร์ทเมนท์ ออฟ อาร์คิเทคเจอร์ โดยคุณทวีติย์ เทพาคำ เป็นอีกหนึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญของโครงการ ที่ทำหน้าที่ในการออกแบบและปรับปรุงอาคารให้เป็นไปตามกรอบที่เจ้าของโครงการได้วางไว้ให้ประสบผลสำเร็จ และตรงตามเป้าหมาย อีกทั้งยังมีกรมศิลปากรที่ทำหน้าที่ให้ คำปรึกษากับสถาปนิกเกี่ยวกับความสำคัญของตัวอาคาร โครงสร้างอาคาร และขอบเขตของการ ปรับปรุงอาคารตามหลักการอนุรักษ์

4.1.3.2 ปัจจัยทางด้านสถาปัตยกรรม

อาคารไปรษณีย์กลางบางรักมีลักษณะเฉพาะทางด้านกายภาพ โครงสร้างอาคาร และพื้นที่ภายในที่มีขนาดใหญ่และมีความแข็งแรงจากความเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ใช้สอย เดิมเป็นอาคารสำนักงานที่รองรับผู้ใช้สอยและทรัพยากรภายในอาคารจำนวนมาก จากที่ได้กล่าวมานั้น ทำให้ศักยภาพของอาคารส่งผลในด้านดีต่อการปรับปรุงและการใช้ประโยชน์ใหม่เพื่อเป็น ศูนย์กลางงานออกแบบ กล่าวคือศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบเป็นโครงการที่มีความต้องการพื้นที่ ขนาดใหญ่ โอบอ้อม เพื่อช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานใหม่ที่เกิดขึ้นได้ และด้วยลักษณะ พิเศษของอาคารทำให้สถาปนิกถึงลักษณะเฉพาะของอาคารออกมาใช้เพื่อให้มีการใช้งานได้อย่าง เต็มที่ โดยการปรับประโยชน์ใช้สอยในโครงการนี้ได้ใช้วิธีการอนุรักษ์ทั้งการต่อเติม ซ่อมแซม และ เชื่อมต่อพื้นที่ที่ในบริเวณที่เป็นข้อจำกัดให้มีการใช้งานที่เป็นไปตามความต้องการได้ โดยที่อาคาร ยังคงลักษณะพิเศษของความเป็นอาคารเดิมและส่งเสริมการใช้งานใหม่ที่ตั้งอยู่ในอาคาร

4.1.4.3 ปัจจัยทางด้านบริบทที่ตั้ง

สำหรับบริบทโดยรอบอาคารถือว่าเป็นอีกหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่คอยส่งเสริมการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารไปรษณีย์กลางบางรักให้เป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบเป็นอย่างมาก เนื่องจากย่านเจริญกรุงบางรักเป็นย่านหนึ่งที่มีพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในด้านการค้า สังคม และวิถีชีวิต ที่ตอบสนองคนทุกยุคทุกสมัย ในปัจจุบันย่านเจริญกรุงบางรักเป็นย่านที่ได้รับความสนใจจากผู้คนหลากหลายสาขาอาชีพ โดยเฉพาะศิลปิน นักออกแบบ ฯลฯ ทำให้ไม่กี่ปีที่ผ่านมาพื้นที่บริเวณนี้ได้เป็นศูนย์กลางของความเป็นย่านสร้างสรรค์ และถูกนำมาจัดงานทางศิลปะต่าง ๆ มากมายทั้งงานออกแบบ งานศิลปะ งานประติมากรรม มากมายทำให้เป็นหนึ่งสิ่งที่จะช่วยตัดสินใจได้ว่าการเกิดศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบในย่านเจริญกรุงบางรักขึ้น เป็นหนึ่งโครงการที่สามารถช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของย่านให้ดำเนินต่อไปได้อย่างรวดเร็ว

4.1.4.4 ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารไปรษณีย์กลางบางรักเป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ มาจากวิสัยทัศน์และพันธกิจของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) ที่มีความต้องการที่จะขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในประเทศไทย อีกทั้งประชาชนยังมีความต้องการสถานที่สำหรับทำงานที่มีประสิทธิภาพควบคู่ไปกับการพักผ่อนและเรียนรู้ จึงทำให้ความต้องการดังกล่าวเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงการศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบแห่งนี้ขึ้น เพื่อรองรับการใช้งานจากบุคลากรสร้างสรรค์และประชาชน

4.1.5 ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานและการใช้งานอาคาร

จากการวิเคราะห์กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยที่ได้จากการสัมภาษณ์สถาปนิกผู้ออกแบบในกรณีของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยแล้วนั้น พบว่ามีข้อจำกัดและปัญหาที่ทำให้การปรับประโยชน์ใช้สอย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

4.1.5.1 ปัญหาในด้านข้อกำหนดโครงการกับการปรับอาคารประวัติศาสตร์เพื่อประโยชน์ใหม่

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบมีข้อกำหนดการปรับปรุงอาคารที่ตั้งไว้ว่าต้องการสานต่อโครงการเดิมของการเป็นศูนย์รวมด้านงานออกแบบจากพื้นที่เช่าเก่าที่เคยอยู่ในห้างสรรพสินค้า ซึ่งข้อกำหนดนั้นมีรายละเอียดที่ค่อนข้างเยาะเย้ยกว่าพื้นที่เช่าของอาคารไปรษณีย์กลาง จึงทำให้ตัวอาคารไม่สามารถรองรับโปรแกรมการใช้งานใหม่ได้ โดยโปรแกรมหลักของโครงการต้องการพื้นที่

ขนาดใหญ่แต่อาคารที่เข้ามาเป็นพื้นที่เล็กจึงทำให้เมื่อจัดวางโปรแกรมและพื้นที่ใช้สอยลงไปจะไม่สามารถใช้งานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในการวางแผนโครงการผู้ออกแบบจึงได้แก้ปัญหาด้วยการต่อเติมพื้นที่จากตัวอาคารเดิมเพื่อรองรับโปรแกรมการใช้สอยใหม่ของโครงการ ในการนี้การแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่อเติมตัวอาคารเพื่อรองรับการใช้สอยใหม่ต่างมีทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นกับตัวอาคารประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องส่งผลกระทบต่อตัวอาคารในระยะยาวได้

4.1.5.2 ปัญหาในด้านการวางแผนแนวคิด การออกแบบโปรแกรม และการวางผังพื้นที่ใช้สอยกับข้อจำกัดอาคารประวัติศาสตร์

อย่างที่ทราบกันว่าอาคารไปรษณีย์กลางบางรักเป็นอาคารในยุคโมเดิร์นที่มีวิธีการก่อสร้างอาคารด้วยเทคนิคสมัยใหม่ที่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ทำให้ลักษณะทางกายภาพอาคารมีความแข็งแรงมากกว่าอาคารในยุคก่อนหน้า ซึ่งเมื่อนำอาคารมาปรับการใช้งานใหม่ก็สามารถทำได้มากกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตามตัวอาคารไปรษณีย์กลางบางรักถูกออกแบบเพื่อการใช้งานเดิมเป็นอาคารสำนักงานที่เป็นการใช้งานประเภทเดียวคือเพื่อประโยชน์ทางกิจการไปรษณีย์ ซึ่งไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับกิจกรรมสาธารณะมาก่อน จึงทำให้อาคารแต่ละชั้นมีระยะความสูงไม่มากพอที่จะใช้งานเป็นพื้นที่ใช้สอยหลักตามกรอบแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์⁵ อีกทั้งพื้นที่เช่าของโครงการเป็นไปอย่างจำกัดคือบริเวณส่วนด้านข้างและด้านหลังซึ่งในแต่ละส่วนของพื้นที่แต่ละชั้นไม่เชื่อมต่อกัน จึงทำให้ส่วนนี้เป็นข้อจำกัดของตัวอาคารเท่ากับประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่เกิดขึ้นสำหรับโครงการนี้

จากการศึกษาการวางแผนแนวคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยทำให้เห็นว่าประเด็นข้อนี้สถาปนิกผู้ออกแบบได้แก้ไขข้อจำกัดของอาคารกับการใช้งานใหม่โดยใช้พื้นที่ที่มีอยู่ตามศักยภาพ กล่าวคือ พื้นที่ในแต่ละส่วนที่ได้เข้ามามีการวางโปรแกรมและการใช้สอยพื้นที่ตามความเหมาะสม คือพื้นที่ทั้งหมดส่วนปีกขวาที่ได้เข้ามาออกแบบหน้าที่หลักคือการเป็นส่วนทางเข้าและการเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ โดยพื้นที่ทางเข้าเป็นส่วนต้อนรับและบริการที่เชื่อมต่อกับลิฟต์เพื่อนำไปสู่พื้นที่ใช้สอยที่จัดวางไว้ด้านบนสุดของอาคาร โดยพื้นที่ส่วนนี้มาจากการต่อเติมโครงสร้างกรอบอาคาร 4 ชั้น และชั้น 5 รวมไปถึงด้านหลังอาคารเพื่อสร้างให้เป็นพื้นที่ใช้งานหลัก ซึ่งการต่อเติมพื้นที่ส่วนนี้เป็นผลมาจากกรณีที่ตัวอาคารสำนักงานไปรษณีย์ไม่ตอบสนองต่อการใช้งานใหม่ในลักษณะของพื้นที่เปิดที่มีความโอโล่ง จึงจำเป็นต้องสร้างพื้นที่ส่วนนี้ขึ้นมาเพื่อให้การใช้สอยเป็นไปตามแนวคิดและโปรแกรม

⁵ คู่มือที่ 2 หน้าที่ 23-27

ที่ได้วางไว้ ซึ่งส่งผลต่อศักยภาพของการใช้งานใหม่ที่ก่อให้เกิดสถานะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามกรอบทฤษฎี

จากปัญหาและวิธีการแก้ไขที่ในช่วงต้นส่งผลมาถึงการใช้งานอาคาร แสดงให้เห็นถึงการจัดการพื้นที่ใช้สอยค่อนข้างเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ตั้งแต่ทางเข้าโครงการ ทางสัญจรภายใน ไปจนถึงพื้นที่ใช้งานที่มีความซับซ้อนอันเกิดจากตัวอาคารและการวางพื้นที่ใช้สอย ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากข้อจำกัดประเด็นนี้คือการใช้งานโครงการมีการรับรู้การเข้าถึงและการใช้งานในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ที่ไม่สะดวกและไม่มีความชัดเจน ทำให้ผู้ที่ต้องการเข้ามาใช้งานโครงการมีความสับสน

4.1.5.3 ปัญหาในด้านการปรับปรุงอาคารกับการใช้งานใหม่

จากการที่ผู้ออกแบบได้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม ส่งผลให้การปรับปรุงอาคารมีการกำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมตั้งแต่การรักษาสภาพขององค์ประกอบอาคารที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม การปรับปรุงและซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมสภาพ จนไปถึงการต่อเติมและดัดแปลงตัวอาคารเพื่อการใช้งานใหม่ ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์การปรับปรุงตามลำดับชั้นอาคาร จะเห็นได้ว่าอาคารไปรษณีย์กลางบางรักมีการปรับปรุงองค์ประกอบตามลำดับชั้นโดยที่แต่ละส่วนมีระดับวิธีที่แตกต่างกันไป และเมื่อพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม พบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปรับปรุงองค์ประกอบอาคารในหลายส่วน โดยใจความหลักอยู่ที่ส่วนโครงสร้าง ที่วางภายใน และงานระบบ

ส่วนโครงสร้างอาคารที่ถือได้ว่าเป็นหนึ่งองค์ประกอบอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดของการปรับปรุงอาคารไปรษณีย์กลางบางรัก กล่าวคือตัวอาคารเดิมมีการต่อเติมโครงสร้างใหม่ด้วยโครงสร้างเหล็กเพื่อเป็นโถงขนาดใหญ่ อีกทั้งยังมีการดัดแปลงโครงสร้างเดิมส่วนพื้นด้วยการเจาะให้เป็นช่องสำหรับวางบันไดเลื่อน หากพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์ที่ต้องคำนึงถึงการรักษาอาคารไว้ให้ได้มากที่สุดก็อาจจะมองได้ว่าเป็นการทำร้ายตัวอาคารประวัติศาสตร์ แต่ในการนี้ผู้ออกแบบได้ตระหนักถึงความสำคัญของตัวอาคารค่อนข้างมาก จึงได้ให้วิศวกรมาคำนวณความสามารถในการรับน้ำหนักของตัวอาคารไม่ให้เกินขีดจำกัดที่สามารถรับได้ แต่ถึงกระนั้นการต่อเติมและดัดแปลงถือเป็นการเพิ่มภาระในการรับน้ำหนักของอาคารประวัติศาสตร์ ที่เมื่อเวลาผ่านไปอีกหลายปีข้างหน้าการรับน้ำหนักของอาคารหลังนี้อาจจะเสื่อมสภาพลงและสามารถรับน้ำหนักได้น้อยลง ซึ่งถ้าหากไม่มีการพิจารณาอย่างรอบครอบก็อาจจะทำให้เกิดผลเสียตามมาในระยะยาวได้

นอกจากนั้นที่วางภายในอาคารก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีการปรับปรุงอย่างชัดเจนด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวใหม่ทั้งหมด ตั้งแต่วัสดุปูพื้นที่มีการเปลี่ยนเป็นกระเบื้องใหม่ ผนังทึบ ตะวันตกใช้กระจกเพื่อเพิ่มการรับแสงจากธรรมชาติ ผนังด้านอื่นทาสีใหม่ เพดานมีทั้งส่วนที่บุฝ้าใหม่

และไม่มีการบุผ้าและทาสีเดียวกับผนัง ซึ่งข้อดีของการปรับปรุงและซ่อมแซมที่ว่างภายในคือการทำให้พื้นที่ใช้สอยเป็นไปตามโปรแกรมที่ได้ออกแบบตามแนวคิดโครงการและทำให้การใช้งานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการปรับปรุงองค์ประกอบส่วนนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ทุก 3 ปี ตามกรอบแนวคิดเรื่องลำดับชั้นอาคาร ทำให้ในทุครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดความไม่ใส่ใจและการละเลยในเรื่องคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ภายในอาคาร และอาจทำให้ความดั้งเดิมของพื้นที่ว่างภายในเลือนหายไปในทุครั้งทีปรับปรุงตัวอาคาร

งานระบบภายในโครงการศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบเป็นการออกแบบและติดตั้งใหม่ทั้งหมดตั้งแต่ระบบไฟฟ้า ระบบปรับอากาศ ระบบลิฟต์ ระบบสุขาภิบาล ซึ่งปัญหาที่พบสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดของอาคาร ทำให้ผู้ออกแบบมีการจัดการในส่วนงานระบบของโครงการที่ค่อนข้างจำกัดและเมื่อมีการใช้งานข้อจำกัดส่วนนี้มักจะเป็นปัญหาที่พบได้บ่อย อาทิเช่น ส่วนของทางสัญจรภายในอาคาร ได้แก่ ระบบลิฟต์ขนส่ง ซึ่งลิฟต์ที่ถูกออกแบบเพื่อใช้งานเข้าถึงได้ยาก ส่งผลให้ยากต่อการรับรู้และสร้างความสับสนให้กับผู้ใช้งานบางส่วน อีกทั้งในการออกแบบทางสำหรับผู้พิการพบปัญหาเรื่องระดับที่ไม่เชื่อมต่อกันทำให้อาจจะเกิดความไม่ปลอดภัยต่อการใช้งานได้ นอกจากนี้ยังมีเรื่องระบบปรับอากาศภายในอาคาร เนื่องจากอาคารมีพื้นที่ใช้งานที่มีขนาดใหญ่และตัวอาคารเดิมมีผนังที่หนา เมื่อวางระบบปรับอากาศลงไปในพื้นที่ทำให้ระบบปรับอากาศทำงานได้ไม่เต็มที่เหตุเพราะอาคารมีการอมความชื้นไว้จำนวนมาก จึงทำให้ต้องเปิดระบบปรับอากาศต่อเนื่องไว้เป็นเวลานาน ซึ่งในระยะยาวการกระทำแบบนี้หากไม่มีการจัดการระบบที่ดีอาจจะทำให้ตัวอาคารเดิมมีการอมความชื้นของตัวอาคารและทำให้อาคารเกิดความเสียหายจากส่วนนี้ได้

ส่วนลำดับชั้นขององค์ประกอบอาคารในส่วนอื่นที่ไม่ได้กล่าวมานั้นเมื่อพิจารณาแล้วการปรับปรุงอยู่ในระดับที่ไม่เป็นการทำลายคุณค่าเดิมของอาคาร อาทิเช่น เปลือกอาคารด้านหน้าที่ยังคงเก็บรักษาเอกลักษณ์เดิมไว้เป็นอย่างดี หรือในส่วนอุปกรณ์ประกอบอาคารที่โดยส่วนใหญ่จะเป็นการติดตั้งที่ระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบกับตัวอาคาร

4.2 ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย

4.2.1 ข้อมูลเบื้องต้น

- ที่ตั้งอาคาร ถนน สามเสน แขวง วัดสามพระยา เขต พระนคร กรุงเทพมหานคร
- ปีที่สร้าง พ.ศ.2506
- ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (รูปแบบอาคารอุตสาหกรรม)
- ปีที่ดำเนินการปรับปรุงโยชนี่ใช้สอย พ.ศ. 2559 - 2561
- เจ้าของโครงการ ธนาคารแห่งประเทศไทย
- การใช้งานเดิม โรงพิมพ์ธนบัตร
- การใช้งานปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สำนักงานของธนาคารแห่งประเทศไทย และ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย

4.2.2 ประวัติอาคาร

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย เดิมทีอาคารแห่งนี้เคยเป็นโรงพิมพ์ธนบัตรแห่งแรกของชาติ ออกแบบโดยออกแบบโดยสำนักงานสถาปนิก หม่อมหลวง สันธยา อิศรเสนา แต่เดิมอาคาร ก. หลังนี้มีหน้าที่ผลิตธนบัตรเพื่อใช้หมุนเวียนใช้ภายในประเทศตลอดจนการดูแลป้องกันการปลอมแปลงธนบัตรที่เป็นหนึ่งในความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ การจัดตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้เองภายในประเทศเป็นแนวคิดมาต่อเนื่องตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีปรากฏในบันทึกว่า “การต่อไปนั้นคิดจะทำในนี้และทำทั้งแสดมภ์ต่าง ๆ ด้วยมีเครื่องตั้งแต่กระดาษจนตีพิมพ์สำเร็จ” แต่กว่าแนวคิดการตั้งโรงพิมพ์เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2506 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2512 และกำหนดให้โรงเรียนธนบัตรแห่งแรกก่อตั้งขึ้นภายในบริเวณเดียวกันกับธนาคารแห่งประเทศไทย ต่อมาเมื่อความต้องการใช้ธนบัตรมีเพิ่มขึ้นจำนวนการผลิตธนบัตรแต่เดิมไม่เพียงพอ จำเป็นต้องย้ายโรงพิมพ์ไปยังสถานที่แห่งใหม่บนเนื้อที่กว่า 151 ไร่ ณ ตำบลขุนแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทำให้อาคารก. ซึ่งเคยใช้เป็นอาคารโรงพิมพ์เดิมที่ยังมีสภาพสมบูรณ์แข็งแรงจึงได้รับการบูรณะปรับปรุงให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ โดยจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 49 (บน) อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรก่อนการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอย และ (ล่าง) อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรหลังการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยเป็นศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย
ที่มา: (บน) ธนาคารแห่งประเทศไทย และ (ล่าง) ผู้วิจัย

4.2.3 กระบวนการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย

สำหรับกระบวนการของการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยอาคารศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย สถาปนิกได้อธิบายรายละเอียดไว้ในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่การได้มาของโครงการไปจนถึงการดูแลปัญหาที่เกิดขึ้นหลังการเปิดใช้งาน โดยสามารถนำมาแจกแจงเป็นรายละเอียดตามกรอบแนวคิด ได้ดังนี้

4.2.3.1 ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ

ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกของการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอย คุณชัญเกียรติ สุขะธรรมโม สถาปนิกผู้ดูแลโครงการ ได้อธิบายจุดเริ่มต้นของโครงการว่าก่อนที่ บริษัท ครีเอทีฟครุส์ จำกัด จะมาร่วมออกแบบและปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยอาคารอย่างเป็นทางการนั้น เจ้าของโครงการ ได้จัดประกวดแบบเพื่อจัดหาสถาปนิกที่สามารถออกแบบตรงตามความต้องการของโครงการ ซึ่งบริษัทครีเอทีฟครุส์ จำกัด ก็เป็นหนึ่งในบริษัทที่เข้าประกวดแบบและได้รับสิทธิ์ร่วมงานกับทางธนาคารแห่งประเทศไทย สำหรับวัตถุประสงค์ของโครงการนี้ทางธนาคารแห่งประเทศไทยมีความต้องการ

ที่จะนำอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรมาปรับปรุงและเปลี่ยนการใช้งานใหม่ ซึ่งได้อาจารย์ต้นข้าว ปาณินท์ มาเป็นที่ปรึกษา โดยทางธนาคารแห่งประเทศไทย และอาจารย์ต้นข้าว ปาณินท์ได้ร่วมกำหนดการจัดจ้างออกแบบ และปรับปรุงอาคาร โดยทางธนาคารแห่งประเทศไทยมุ่งหวังให้โครงการนี้เป็นสถานที่การเรียนรู้ และเป็นพื้นที่สาธารณะริมน้ำเจ้าพระยาให้ประชาชนที่ผ่านไปมาเข้ามาพักผ่อน และทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโครงการรองรับไว้

“ธปท.เห็นว่าอาคารโรงพิมพ์ฯ เป็นอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมอันโดดเด่นแต่ถูกปิดทิ้งร้างมานาน จึงมีความคิดที่จะนำอาคารโรงพิมพ์ฯ มาอนุรักษ์ด้วยการนำอาคารมาปรับใช้งานใหม่ โดยการกำหนดโครงการทาง ธปท. ได้เชิญอาจารย์ต้นข้าว ปาณินท์ มาร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการร่วมกัน โดยโครงการมีวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นคือต้องการปรับปรุงอาคารโรงพิมพ์เพื่อเปิดใช้งานเป็นพื้นที่การเรียนรู้และเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับประชาชน ส่วนทางบริษัทครีเอทีฟครุสได้รับงานออกแบบปรับปรุงโครงการนี้มาจากการชนะการประกวดแบบของทางธปท.”

(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปภาพรวมได้ว่าเจ้าของโครงการได้จัดประกวดแบบสถาปัตยกรรมขึ้นมา เพื่อหาผู้ออกแบบที่สามารถนำเสนอแนวคิดตามข้อกำหนดและวัตถุประสงค์ของโครงการ ที่มีความต้องการปรับปรุงอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรและที่ตั้งโดยรอบอาคาร ให้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์และนันทนาการ ที่เปรียบเสมือน “Innovative Living Hub” ด้วยการเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะไว้รองรับประชาชนที่ต้องการตีความค่ากับการทำงานและการเรียนรู้แบบดิริรมแม่น้ำเจ้าพระยา

4.2.3.2 ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ

1) การตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร

สำหรับขั้นตอนของการตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร สถาปนิกได้เข้าไปเข้าไปตรวจสอบ ประเมินคุณค่า และความสำคัญของอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรในเบื้องต้นก่อนเนื่องจากอาคารหลังนี้เป็นอีกหนึ่งอาคารในยุคโมเดิร์นที่แสดงลักษณะเฉพาะของตัวอาคารกับการใช้งาน เมื่อสถาปนิกเข้าไปตรวจสอบอาคารในเบื้องต้นก่อนการปฏิบัติงานแล้วนั้น พบว่าสภาพทั่วไปของตัวอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรยังคงสภาพทางสถาปัตยกรรมที่สมบูรณ์แบบ อีกทั้งโครงสร้างยังคงความแข็งแรง โดยส่วนที่

เสียหายมักพบแค่บริเวณพื้นที่ภายในอาคารที่เกิดจากการใช้งานเดิม และการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรขนาดใหญ่จนทำให้ห้องโถงภายในอาคารมีสภาพที่ทรุดโทรมและสกปรก

“ตัวอาคารมีความแข็งแรง แต่พื้นที่ภายในตอนที่เข้าไปสำรวจมีสภาพที่ค่อนข้างสกปรก เพราะตอนย้ายเครื่องจักรออกไปก็ไม่ได้ทำความสะอาดอะไร แต่โดยรวมส่วนหลักของอาคารยังแข็งแรง”

(ชัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่า ตัวอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรยังมีความคงทนแข็งแรง ทั้งตัวอาคาร โครงสร้าง และองค์ประกอบอาคาร โดยส่วนที่มีการเสื่อมสภาพจะอยู่บริเวณพื้นที่ที่เคยมีการใช้งานและได้รับผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรเพียงเท่านั้น

2) การพิจารณาคคุณค่าและความสำคัญของอาคาร

จากการตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคารเบื้องต้น สถาปนิกได้พิจารณาคคุณค่าของอาคารครอบคลุมทั้งในคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ จากการที่อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเก่าถือเป็นอาคารที่มีคุณค่าที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์ของอดีตผู้ว่า ในการริเริ่มให้ประเทศไทยสร้าง โรงพิมพ์ธนบัตรเป็นของตนเอง” และคุณค่าทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากอาคารแห่งนี้มีเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

“อาคารหลังนี้เป็นอาคารที่ ธปท. บอกไว้ว่า ตอนเข้าไปดูก็รู้สึกเสียดาย เพราะอาคารโรงพิมพ์ในอาคารก็พบว่าภายในอาคารยังสมบูรณ์ และเป็นอาคารเก่าที่ถือได้ว่าเป็นอาคารที่มีเรื่องราวความเป็นมาที่สำคัญเป็นอย่างมาก เพราะอาคารแห่งนี้สะท้อนถึงการเริ่มก่อตั้งอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรของประเทศไทย และพอเข้าไปสำรวจก็พบว่าอาคารยังดูดี ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของอาคารในยุคสมัยนี้”

(ชัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ในขั้นตอนนี้กล่าวได้ว่าคุณค่าและความสำคัญของอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรไม่ได้มีเพียงความโดดเด่นของตัวอาคารที่มีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมในยุคโมเดิร์นเพียงเท่านั้น แต่อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรยังมีคุณค่าที่สำคัญจากเรื่องราวของตัวอาคารด้วย จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่าอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรมีคุณค่าทั้งในด้านประวัติศาสตร์และด้านสถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ

3) การวางแผนความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการ

ในขั้นตอนนี้สถาปนิกมีการวางแผนความคิดตามคำจำกัดความที่เจ้าของโครงการได้กำหนดไว้นั้นคือคำว่า “เปิด” สถาปนิกจึงได้นำเสนอแนวคิดที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับบริบทที่ตั้งให้เชื่อมถึงกัน เพื่อให้ผู้ใช้สอยได้ใกล้ชิดกับริมแม่น้ำเจ้าพระยามากยิ่งขึ้น โดยภาพรวมของโครงการต้องทำให้ประชาชนที่เข้ามาใช้งานรู้สึกได้ว่าตนเองกำลังเข้ามาใช้ “พื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำ” โดยที่จะเน้นการเชื่อมต่อพื้นที่แต่ละส่วนให้เชื่อมถึงกันด้วยความสัมพันธ์กันระหว่างอาคารและบริบทโดยรอบ พร้อมทั้งเน้นใช้แสงจากธรรมชาติภายในอาคารเพื่อให้สอดคล้องกับโปรแกรมที่จะออกแบบภายในพื้นที่

“ ความต้องการหลักของธนาคาร ประการแรกคือ ธนาคารมีความคิดที่จะลดภาพลักษณ์ที่คนทั่วไปมองว่าธนาคารเป็นสถานที่ที่เข้าถึงยากด้วยการสร้างพื้นที่สาธารณะที่สามารถให้ทุกคนเข้ามาได้ โดยใช้อาคารโรงพิมพ์มาปรับให้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่ให้คนทั่วไปสามารถเข้ามาใช้งานได้ ประการที่สองคือเนื่องจากกรุงเทพมหานครไม่ค่อยมีพื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำที่เปิดให้คนเข้าไปใช้งานแบบจริงจัง โดยส่วนใหญ่พื้นที่ติดริมน้ำจะเป็นบ้านพักอาศัย อาคารของเอกชน จึงเกิดเป็นความต้องการที่จะทำโครงการนี้ขึ้นมา ”

(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่าสิ่งที่สำคัญในการวางแผนความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย จะเน้นไปที่การนำอาคารมาปรับการใช้งานเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และส่งต่อเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญเกี่ยวกับการเงินของประเทศไทยที่เป็นประโยชน์และตอบโจทย์ความต้องการของคนรุ่นใหม่ ในรูปแบบพื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำเจ้าพระยา

4) ออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร

สำหรับขั้นตอนนี้สถาปนิกได้ทำการออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคารภายในอาคาร โดยเน้นการใช้งานเป็นพื้นที่ทำงานไปพร้อมกับพื้นที่การเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นที่ในการสร้างแรงบันดาลใจ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านโปรแกรมการใช้สอยอาคาร อีกทั้งยังเป็นพื้นที่พักผ่อนที่เชิญให้ผู้คนมาพบปะกัน สำหรับโปรแกรมที่ได้ออกแบบนั้นสถาปนิกมุ่งเน้นให้มีการจัดวางอยู่ในพื้นที่ขนาดใหญ่ มีความโอโง่ง และต้องเชื่อมต่อกันได้ทั้งห้องสมุดและโถงกิจกรรมติดกับริมแม่น้ำ เพื่อให้ผู้ใช้สอยได้มีปฏิสัมพันธ์กับบริบทของแม่น้ำเจ้าพระยา

“โปรแกรมการใช้สอยอาคารเป็นการออกแบบเพื่อให้คนเข้าถึงได้มากที่สุด โดยมี ทิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โถงกิจกรรมที่เพิ่มเข้าไปพิเศษ โดยทุกโปรแกรมจะพยายามเอามา ตัดริมน้ำ พยายามดึงคนเข้าไปที่ชั้น 2 เป็นหลัก เพื่อให้คนเข้ามาและได้สัมผัสบริบทของ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาก่อน”

(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ในชั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่าโปรแกรมการใช้สอยที่ได้รับการออกแบบจาก สถาปนิกเป็นโปรแกรมใช้งานที่ผสมผสานระหว่างพื้นที่สำหรับเรียนรู้ (learning space) และ พื้นที่ทำงานร่วมกัน (co-working space) ในฐานะการเป็นสถานที่แห่งใหม่ที่รองรับกิจกรรม สร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบทั้งนั่งทำงาน พักผ่อน เรียนรู้ หรือทำกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้าง ปฏิสัมพันธ์ สร้างแรงบันดาลใจในการทำงานให้เพิ่มมากขึ้น

5) วางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

สำหรับการวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร สถาปนิกได้เน้นการจัดวางผังตาม โปรแกรมการใช้งาน โดยกำหนดให้พื้นที่บริเวณชั้น 2 ของอาคารโรงพิมพ์เป็นส่วนต้อนรับของ โครงการก่อนที่จะกระจายการใช้งานไปยังพื้นที่ชั้นอื่น ซึ่งส่วนต้อนรับจะทำหน้าที่ให้ข้อมูลโครงการ แนะนำผู้ใช้งาน และคัดกรองผู้ใช้งาน และเนื่องจากทางเจ้าของอาคารมีความกังวลในเรื่องความปลอดภัยของหน่วยงาน จึงทำให้ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยนี้มีข้อจำกัดด้านการใช้งาน โดยให้ประชาชนใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารได้เฉพาะชั้น 1 ถึงชั้น 3 ที่เป็นพื้นที่ใช้สอยหลักของ โครงการเพียงเท่านั้น

การวางผังพื้นที่ใช้สอยโครงการเริ่มจากพื้นที่บริเวณชั้น 2 ที่เป็นจุดให้บริการหลัก ของโครงการ ภายในประกอบด้วยส่วนต้อนรับที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลการใช้งานในแต่ละส่วนของอาคาร ถัดออกไปเป็นห้องสมุดพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ตั้งอยู่บริเวณริมซ้ายของชั้น 2 และชั้น 3 พื้นที่บริเวณนี้ ถูกจัดไว้เป็นส่วนฐานข้อมูลที่รวบรวมหนังสือทั้งไทยและต่างประเทศ รวมถึงเอกสารสำคัญทางการเงิน ที่หายากและทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งพื้นที่ภายในมีการจัดวางพื้นที่ไว้สำหรับทำงาน ทั้งพื้นที่นั่งงานส่วนตัว ห้องประชุม และห้องค้นคว้าขนาดเล็ก ซึ่งสภาพรวมของพื้นที่ภายใน มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิด (free plan) มีความโอโล่ง ความโปร่งโล่งซึ่งแสดงถึงบรรยากาศที่ผ่อนคลาย นอกจากนั้นพื้นที่ภายในยังสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้หลายรูปแบบ ถัดมาอีกฝั่งด้านขวาของโครงการ เป็นพื้นที่ส่วนโถงกิจกรรมกึ่งภายนอกอาคารมีไว้รองรับการใช้งานหลากหลายรูปแบบ โดยพื้นที่ส่วนนี้ จะเชื่อมต่อลงไปยังชั้น 1 ของโครงการที่เป็นพื้นที่พักผ่อนอีกจุดหนึ่ง ซึ่งพื้นที่บริเวณชั้น 1 ยังใช้เป็น

ส่วนจัดนิทรรศการหมุนเวียน และพื้นที่ธุรกิจที่ให้บริการเป็นร้านกาแฟ ถัดมาบริเวณโถงกลาง และห้องมั่นคงมีการจัดวางพื้นที่ใช้สอยให้เป็นส่วนพิพิธภัณฑ์ ที่ภายในมีการจัดแสดงเกี่ยวกับโรงพิมพ์ ธนบัตรในแง่มุมต่าง ๆ เรื่องราวประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเงินของประเทศ ผ่านนิทรรศการ และสื่อมัลติมีเดียต่าง ๆ ที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้รับชมครอบคลุมบริเวณชั้น 1 ถึงชั้น 3 ของอาคาร และส่วนสุดท้ายพื้นที่ใช้งานอเนกประสงค์จัดให้เป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณชั้น 5

“สำหรับคอนเซปต์ที่ทำพยายามเอาพื้นที่ใช้สอยที่เป็นสาธารณะทั้งหมดไปติดริมน้ำ โดยให้ชั้น 2 เป็นพื้นที่ทางเข้าหลัก เพื่อให้คนเข้ามารับรู้ถึงมุมมองของแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนที่จะไปยังพื้นที่อื่น ๆ โดยการใช้งานมีการจัดวางส่วนห้องสมุดที่ภายในเป็นพื้นที่นั่งทำงานให้ติดริมน้ำและมองเห็นวิวภายนอก และบางส่วนก็จัดไว้รอบ ๆ พื้นที่ตรงนั้น มีทั้งชั้น 2 และชั้น 3 ส่วนอีกฝั่งทางเราได้นำเสนอไปเป็นโถงกิจกรรม แล้วทาง ธปท. ก็สนใจเลยได้ออกแบบ ซึ่งส่วนนี้อะไรทางกิจกรรมต่าง ๆ แบบเวิร์คชอป แล้วตรงที่เป็นห้องมั่นคงรวมไปถึงส่วนกลางอาคารก็ออกแบบคั่นให้เป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งทางออกจะอยู่ชั้น 1 ที่สามารถเชื่อมต่อกับส่วนจัดนิทรรศการ พื้นที่พักผ่อนที่เป็นร้านกาแฟได้ ส่วนชั้น 5 ก็ออกแบบให้เป็นห้องประชุมขนาดใหญ่แล้วก็สามารถชมวิวได้ ”

(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ในขั้นตอนนี้สรุปได้ว่าจากที่สถาปนิกได้อธิบายการจัดผังพื้นที่ใช้สอยของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยไปในข้างต้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ส่วน ได้แก่ **ส่วนพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ส่วนพิพิธภัณฑ์ ส่วนพื้นที่บริการ ส่วนพื้นที่ธุรกิจ ส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ และส่วนสำนักงาน** (ดูภาพที่ 50) โดยแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดการจัดพื้นที่ใช้สอยดังนี้

(ก) พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ถือเป็นพื้นที่หลักของโครงการ ซึ่งครอบคลุมในส่วนห้องสมุดต่อเนื่องไปโถงกิจกรรมและส่วนนิทรรศการ โดยภายในจัดวางพื้นที่ใช้สอยเป็นพื้นที่สำหรับทำงานหลากหลายรูปแบบ พร้อมกับเป็นพื้นที่เรียนรู้ที่มีฐานข้อมูลประเภทต่าง ๆ ทั้งหนังสือ นิตยสาร และอินเทอร์เน็ตไว้ให้บริการ **พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์** เน้นการวางผังพื้นที่ภายในเป็นโถงสูง มีความปลอดภัย เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติ สร้างความเชื่อมต่อกันของพื้นที่ทั้งที่เชื่อมต่อกันโดยการใช้งานและเชื่อมต่อกันด้วยมุมมองทั้งภายนอกและภายในอาคารเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ซึ่งสามารถแจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

- พื้นที่ทำงานส่วนตัว

พื้นที่ทำงานส่วนตัวเป็นพื้นที่ใช้งานหลักของโครงการที่อยู่ในบริเวณชั้น 2 และชั้น 3 ของห้องสมุดพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย พื้นที่ส่วนนี้มีการจัดวางการใช้งานไว้สำหรับนั่งทำงาน และอ่านหนังสือที่เน้นความเป็นส่วนตัวภายใต้ห้องสมุด โดยที่จัดให้มีลักษณะการใช้งานเป็นพื้นที่เปิด และจัดให้พื้นที่ส่วนใหญ่ใกล้ชิดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อให้ผู้ใช้งานรู้สึกได้ถึงความเชื่อมต่อกันระหว่างพื้นที่ภายในและบริบทที่ตั้งของอาคาร โดยเครื่องเรือนที่ใช้เป็นเครื่องเรือนประเภทโต๊ะยาวที่จัดไว้ริมอาคาร และโต๊ะเก้าอี้ทรงโค้งที่จัดไว้บริเวณโถงกลางอาคาร (ดูภาพที่ 51-66)

- พื้นที่กลุ่ม

พื้นที่กลุ่มของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นการออกแบบและจัดวางการใช้สอยในรูปแบบห้องค้นคว้ากลุ่มขนาดเล็ก เรียกว่า “multimedia room” และห้องประชุมกลุ่ม เรียกว่า “idea box” เพื่อใช้สำหรับพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันแบบกลุ่มที่ไม่เป็นการรบกวนการใช้งานของผู้อื่น ในโครงการนี้ได้มีการจัดวางพื้นที่ทำงานกลุ่มไว้ในบริเวณชั้น 3 ของโครงการเป็นหลัก (ดูภาพที่ 51-66)

- พื้นที่พักผ่อน

พื้นที่พักผ่อนของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยถูกจัดวางไว้บริเวณชั้น 1 ติดกับริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยออกแบบให้เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อนในอิริยาบถต่าง ๆ พื้นที่ส่วนนี้อยู่ภายใต้บริบทพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับส่วนภายนอกอาคาร รวมถึงส่วนนำเสนอผลงานที่เป็นนิทรรศการชั่วคราวและร้านค้าแฟรนไชส์ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่พักผ่อนที่แทรกไปตามจุดต่าง ๆ ของพื้นที่ทำงานอีกด้วย (ดูภาพที่ 51-66)

- พื้นที่นำเสนอผลงาน

พื้นที่นำเสนอผลงานถูกจัดไว้ในรูปแบบของส่วนนิทรรศการชั่วคราว โดยพื้นที่ส่วนนี้เป็นการออกแบบและจัดวางการใช้สอยไว้สำหรับนำเสนอผลงานจากกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการที่ผลัดเปลี่ยนกันไป สำหรับพื้นที่นำเสนอผลงานถูกจัดไว้บริเวณชั้น 1 ติดกับทางออกของพิพิธภัณฑ์ และพื้นที่พักผ่อนที่สามารถเชื่อมต่อกับโถงกิจกรรม (ดูภาพที่ 51-66)

- พื้นที่ปฏิบัติการ

สำหรับโครงการนี้พื้นที่ปฏิบัติการจะเน้นความเป็นอิสระด้านการใช้งานของพื้นที่ โดยใช้โถงกิจกรรมที่เป็นพื้นที่กึ่งภายนอกบริเวณชั้น 2 เป็นพื้นที่ใช้งานหลัก การจัดกิจกรรมของพื้นที่ส่วนนี้เป็นไปในรูปแบบของกิจกรรมอเนกประสงค์ เพื่อให้ผู้ใช้งานได้เข้ามาจัดกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ไปพร้อมกับการลงมือทำกิจกรรมตามที่โครงการสนับสนุนและจัดทำขึ้นมา (ดูภาพที่ 51-66)

- พื้นฐานข้อมูล

พื้นฐานข้อมูลถูกจัดขึ้นในรูปแบบของฐานข้อมูลประเภทหนังสือ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต โดยฐานข้อมูลประเภทหนังสือจะจัดวางไว้บนชั้นวางหนังสือแทรกไปกับพื้นที่ทำงาน บริเวณชั้น 2 และบริเวณชั้น 3 ของพื้นที่ทำงาน โดยมีการจัดวางเป็นชั้นหนังสือที่ใช้เป็นฐานข้อมูลให้กับผู้ที่เข้ามานั่งทำงานหรือผู้ที่ต้องการอ่านหนังสือได้ (ดูภาพที่ 51-66)

(ข) พิพิธภัณฑ

พิพิธภัณฑศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นส่วนพิเศษที่หน่วยงานเจ้าของโครงการต้องการจัดแสดงประวัติความเป็นมาของธนาคารและเงินตรา รวมถึงเศรษฐกิจในยุคต่าง ๆ ของไทย พื้นที่ใช้สอยของพิพิธภัณฑได้รับการจัดวางผังพื้นที่ไว้บริเวณห้องมั่นคงและพื้นที่โถงกลางชั้น 2 ที่ติดกับห้องมั่นคงเป็นส่วนหลัก (ดูภาพที่ 51-66)

(ค) พื้นที่บริการ

พื้นที่บริการของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นส่วนบริการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเข้าใช้งานโครงการ รวมถึงการให้คำแนะนำการเดินทางชมพิพิธภัณฑ โดยส่วนบริการอยู่บริเวณพื้นที่โถงชั้น 2 ที่เดียว (ดูภาพที่ 51-66)

(ง) พื้นที่ธุรกิจ

สำหรับส่วนพื้นที่ธุรกิจของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้มีการจัดพื้นที่เป็นร้านค้าแพที่อยู่ที่ติดกับส่วนพักผ่อนและส่วนนิทรรศการชั้น 1 ซึ่งสามารถเข้ามาใช้บริการไปพร้อมกับการชมวิวแม่น้ำเจ้าพระยาได้ โดยพื้นที่ส่วนนี้เป็นพื้นที่ที่เข้าใช้งานได้โดยไม่ต้องผ่านส่วนบริการชั้น 2 (ดูภาพที่ 51-66)

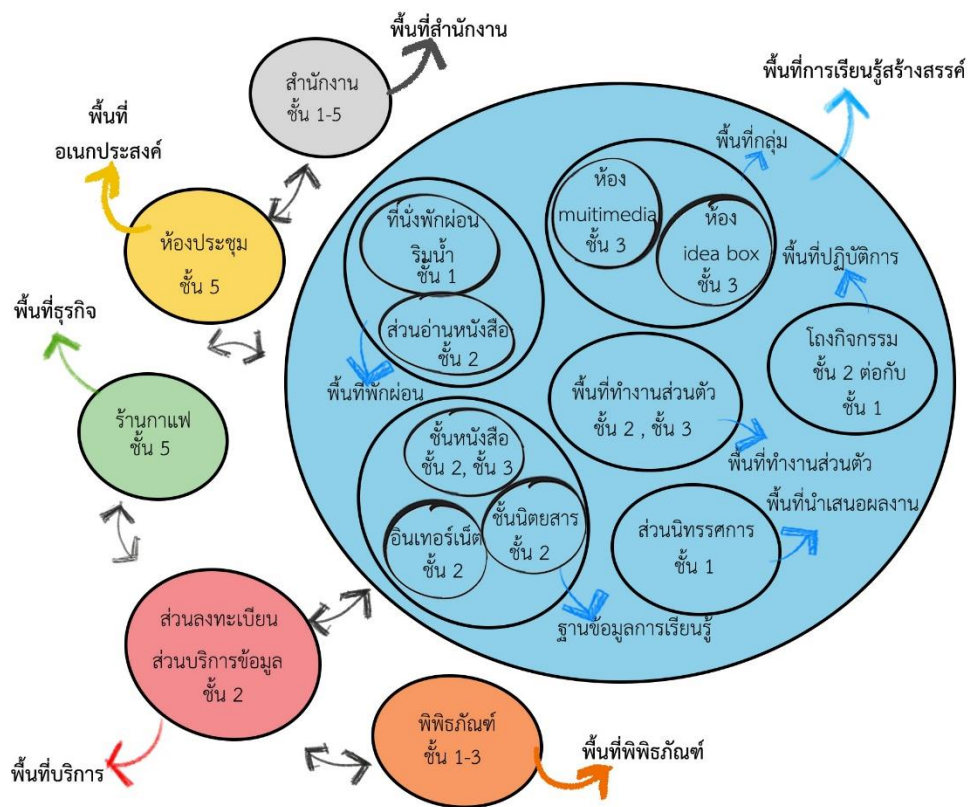
(จ) พื้นที่อเนกประสงค์

พื้นที่อเนกประสงค์ เป็นพื้นที่ส่วนที่ต่อเติมจากอาคารด้านหลัง ออกแบบโครงสร้างทั้งหมดให้ถ่ายแรงลงบนห้องมั่นคงของโรงพิมพ์ธนบัตร สำหรับพื้นที่ใช้สอยในส่วนนี้ออกแบบให้เป็นพื้นที่ห้องประชุมขนาดใหญ่รองรับผู้ใช้งาน 500 คน ซึ่งสามารถเข้าไปใช้งานด้วยบันไดเลื่อนจากอาคารทางด้านหลัง สำหรับพื้นที่ส่วนนี้ไม่อนุญาตให้ประชาชนเข้าไปใช้บริการได้อย่างอิสระ เว้นแต่มีกิจกรรมที่เป็นการประชุมและสัมมนาที่เปิดเป็นสาธารณะ (ดูภาพที่ 51-66)

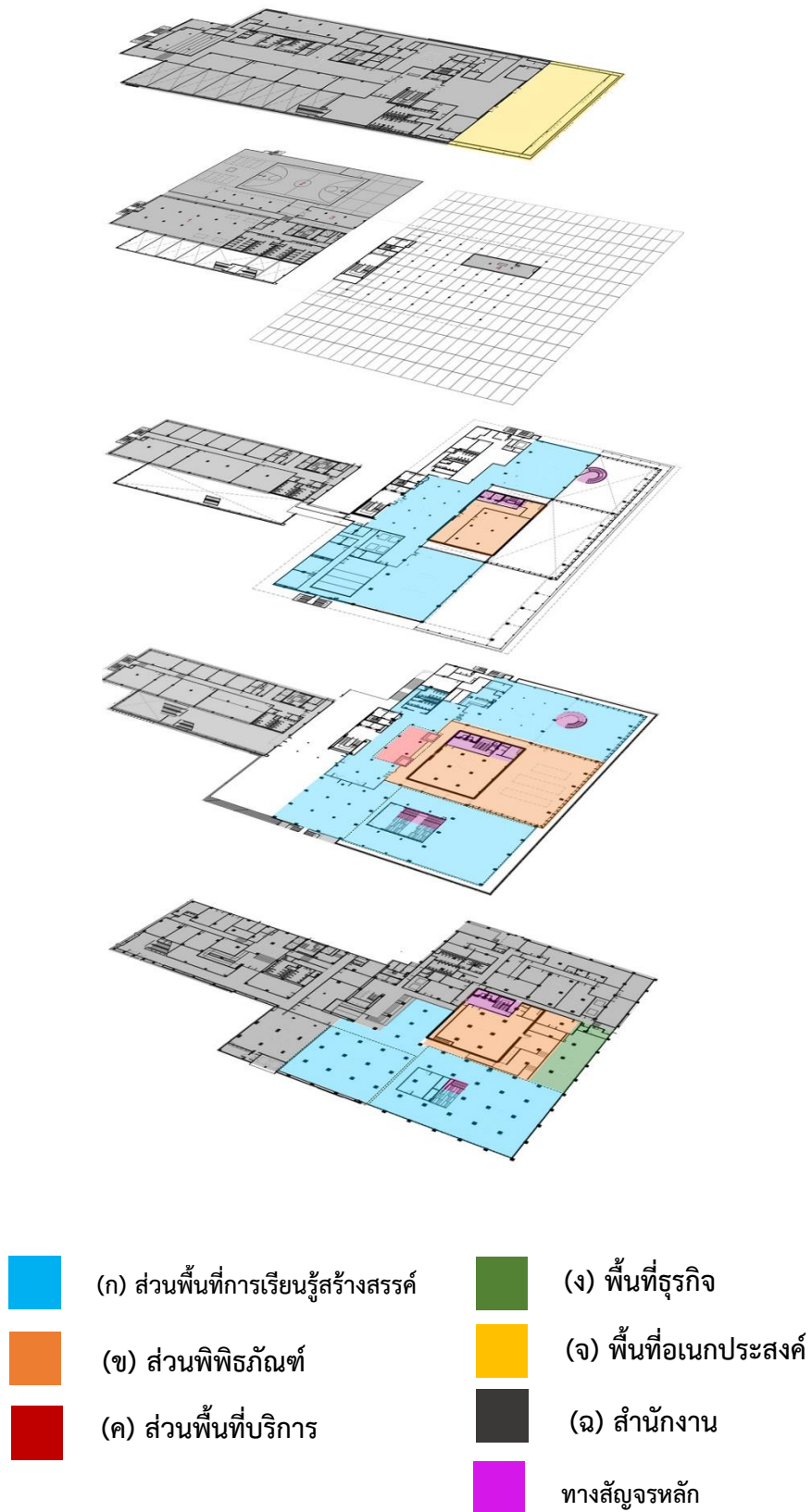
(ฉ) สำนักงาน

สำนักงานเป็นพื้นที่ส่วนตัวของหน่วยงานธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ตั้งอยู่บริเวณชั้น 1 จนถึงชั้น 5 ของอาคาร ข. โดยส่วนสำนักงานจะเชื่อมต่อถึงศูนย์การเรียนรู้ได้ แต่พื้นที่ส่วนนี้ประชาชนภายนอกไม่สามารถเข้าไปใช้งานได้ (ดูภาพที่ 51-66)

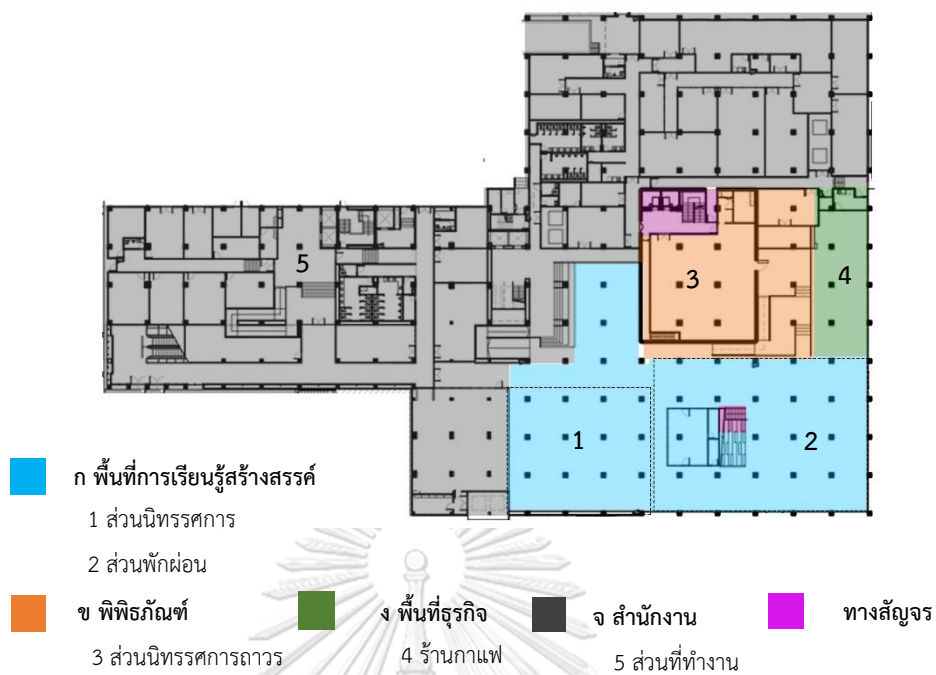
จากการจัดผังพื้นที่ใช้สอยหลักของโครงการทั้ง 6 ส่วน แสดงให้เห็นว่าหัวใจหลักของโครงการจะอยู่บริเวณส่วนที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ที่ภายในมีโปรแกรมการใช้สอยประกอบไปด้วย **พื้นที่ทำงานส่วนตัว** **พื้นที่กลุ่ม**ที่เป็นห้องมัลติมีเดียและห้องประชุม “Idea Box” **พื้นที่ปฏิบัติการ**ที่เป็นโถงกิจกรรม **พื้นที่นำเสนอผลงาน**ที่เป็นส่วนนิทรรศการ **พื้นที่พักผ่อน**ที่เป็นที่นั่งริมน้ำ และ**พื้นที่ฐานข้อมูล**ประเภทหนังสือ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต โดยมีพิพิธภัณฑ์ พื้นที่บริการ พื้นที่ธุรกิจ พื้นที่อเนกประสงค์ และสำนักงานเป็นส่วนที่คอยสนับสนุนและส่งเสริมให้พื้นที่เรียนรู้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่เด่นชัดและสนใจมากขึ้น สังเกตได้ว่าการจัดผังการใช้สอยในรูปแบบนี้ ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ที่ตอบโจทย์ความต้องการของการเป็นแหล่งพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่สำคัญ และเป็นประโยชน์สำหรับบุคลากรสร้างสรรค์หรือประชาชนทั่วไปที่ต้องการพื้นที่ทำงานที่สร้างแรงบันดาลใจได้เป็นอย่างดี

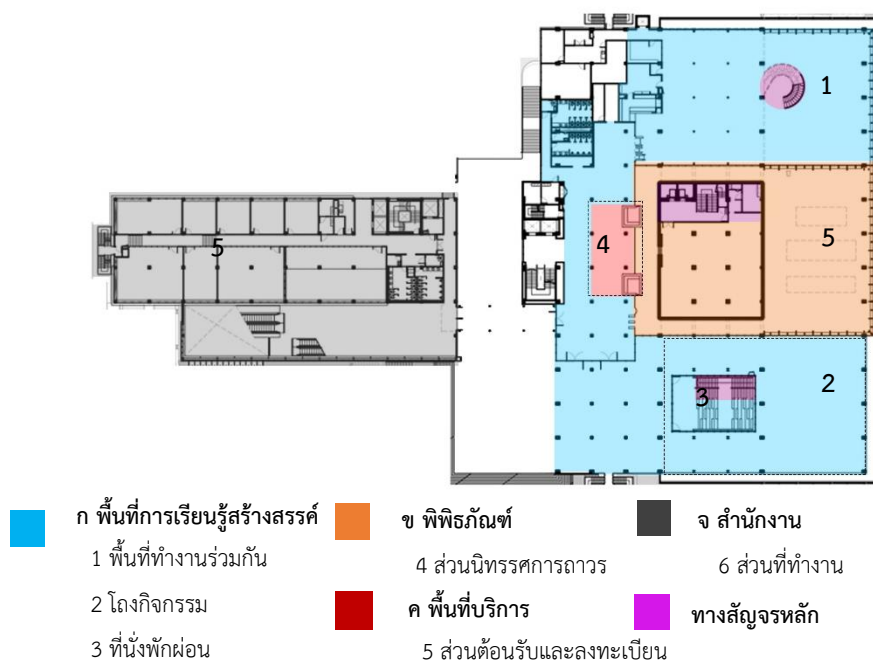
ภาพที่ 50 วิเคราะห์แนวคิดการออกแบบโปรแกรมและการจัดวางผังการใช้สอยที่สอดคล้องกับแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 51 แสดงความสัมพันธ์ของโปรแกรมและการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยอาคารของ
ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย
ที่มา: บริษัท ครีเอทีฟกรุ๊ป จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

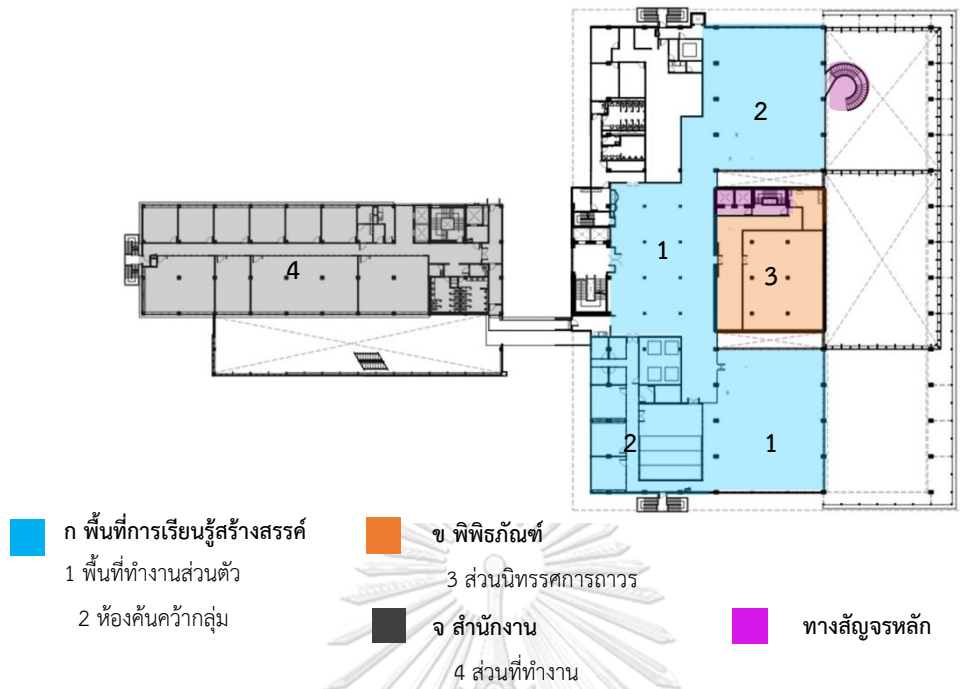

ภาพที่ 52 ผังพื้นที่ชั้น 1 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วย ส่วนนิทรรศการ และส่วนพักผ่อน นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ และพื้นที่ธุรกิจที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
ที่มา: บริษัท ศรีเอทีพีกรุ๊ป จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

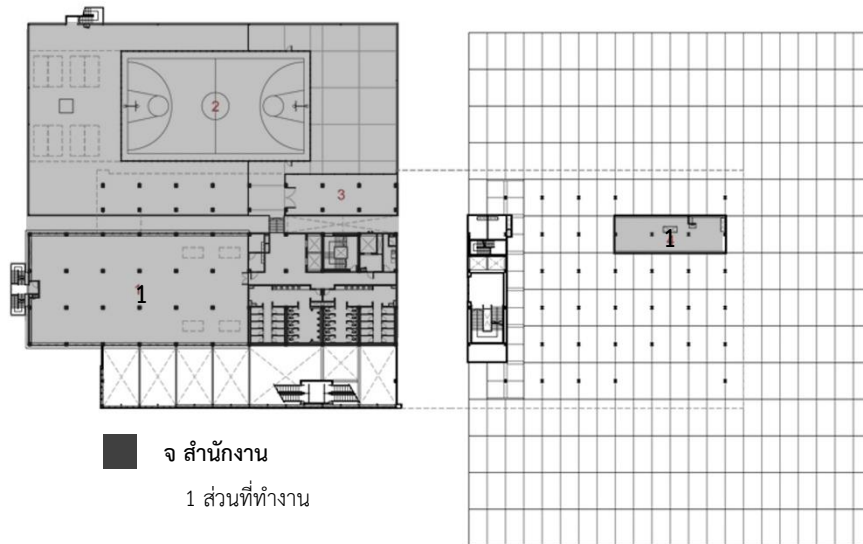

ภาพที่ 53 ผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงาน ส่วนตัวและพื้นที่กลุ่ม โถงกิจกรรม ที่นั่งพักผ่อน นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑและพื้นที่บริการ
ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ

ที่มา: บริษัท ศรีเอทีพีกรุ๊ป จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

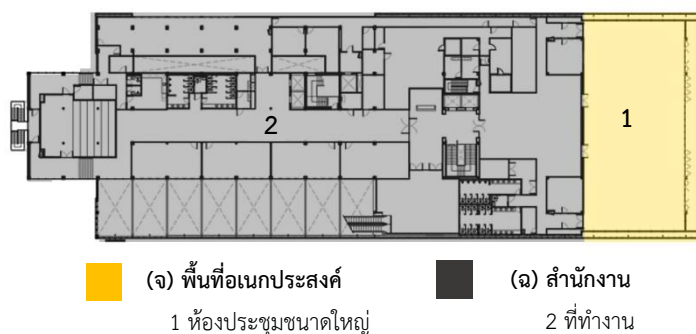

ภาพที่ 54 ผังพื้นที่ชั้น 3 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและห้องคั่นคว่ำกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑและสำนักงานที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
 ที่มา: บริษัท ครีเอทีฟกรุ๊ป จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ภาพที่ 55 ผังพื้นที่ชั้น 4 แสดงการวางผังพื้นที่สำนักงานซึ่งประชาชนทั่วไปไม่สามารถใช้งานได้
 ที่มา: ผู้วิจัย

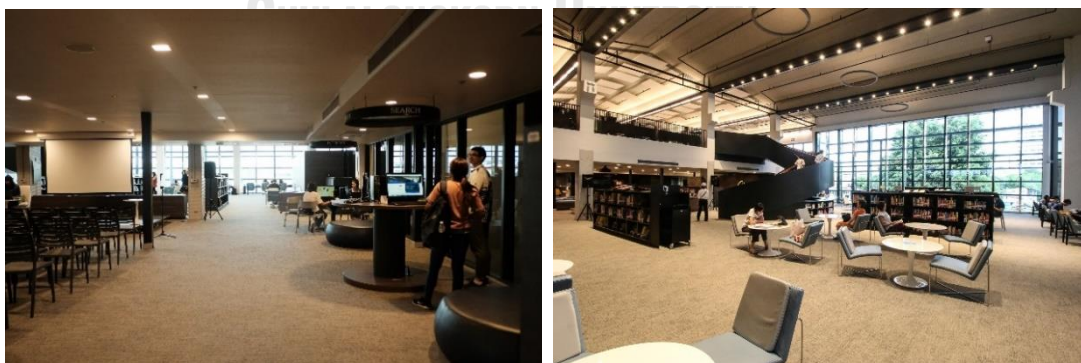

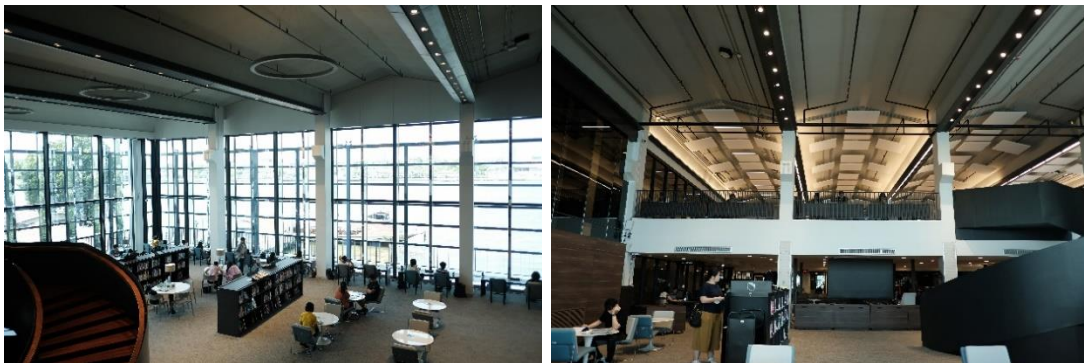
ภาพที่ 56 ผังพื้นที่ชั้น 5 แสดงการวางผังพื้นที่ห้องประชุมที่ในตอนแรกจะให้ประชาชนเข้าใช้งาน แต่เนื่องจากความปลอดภัย พื้นที่บริเวณนี้จึงไม่สามารถใช้งานแบบสาธารณะได้ ซึ่งพื้นที่ส่วนนี้เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ
ที่มา: บริษัท ครีเอทีฟกรุ๊ป จำกัด ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

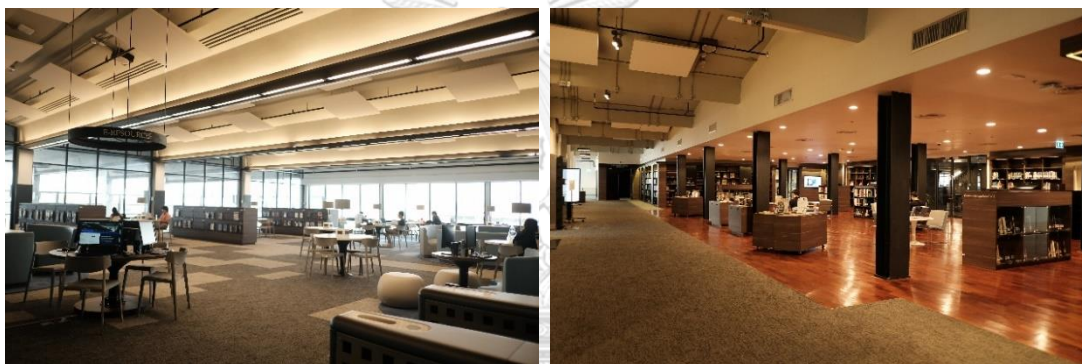
ภาพที่ 57 ส่วนต้อนรับชั้น 2 โดยพื้นที่บริเวณนี้ให้บริการสอบถามข้อมูล ลงทะเบียนเข้าพิพิธภัณฑ์
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 58 พื้นที่ใช้งานชั้น 2 มีลักษณะเป็นโถงสูงเชื่อมต่อกับชั้น 3 พื้นที่ภายในประกอบไปด้วย
พื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม พื้นที่นั่งพักผ่อน ที่ติตริมน้ำเจ้าพระยา
ที่มา: ผู้วิจัย

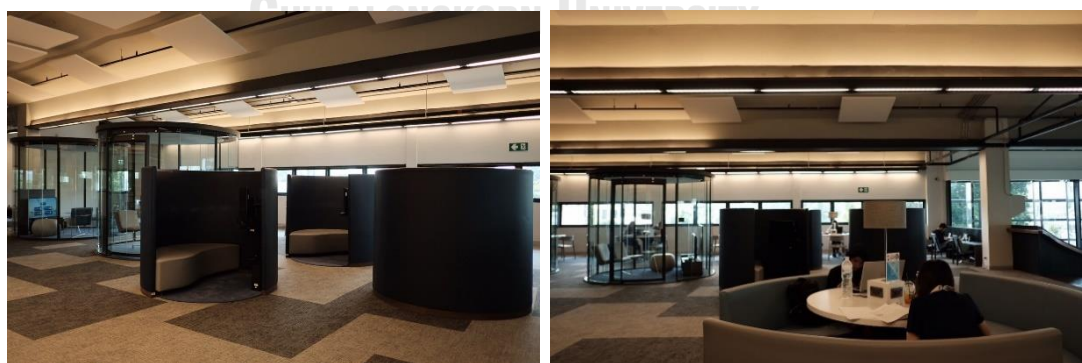

ภาพที่ 59 การเชื่อมต่อกันของพื้นที่ภายใน ชั้น 2 และชั้น 3 เน้นการจัดวางพื้นที่ใช้สอยให้ติดริมแม่น้ำ
ที่มา: ผู้วิจัย

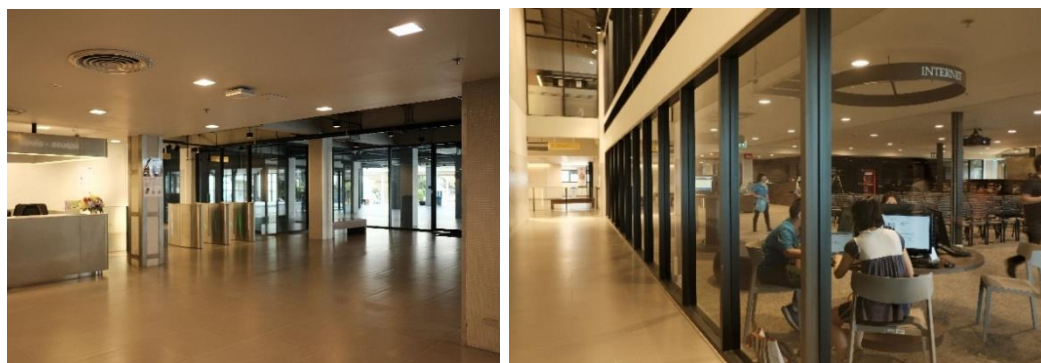

ภาพที่ 60 พื้นที่ใช้งานชั้น 3 ที่ภายในประกอบไปด้วย พื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม พื้นที่นั่งพักผ่อน
ที่สามารถมองเห็นแม่น้ำเจ้าพระยา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

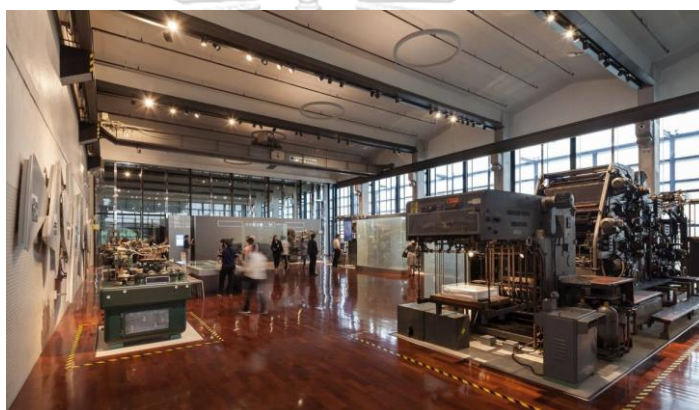

ภาพที่ 61 พื้นที่กลุ่มที่อยู่บริเวณ ชั้น 3 จัดไว้ในรูปแบบห้องคันทันคว่ำกลุ่มแบบมัลติมีเดีย
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 62 ทางเข้าส่วนพิพิธภัณฑ์ ชั้น 2 และแสดงการเชื่อมต่อระหว่างห้องสมุดกับพิพิธภัณฑ์
ผ่านมุมมองทางสายตาของผู้ใช้บริการ

ที่มา: ผู้วิจัย

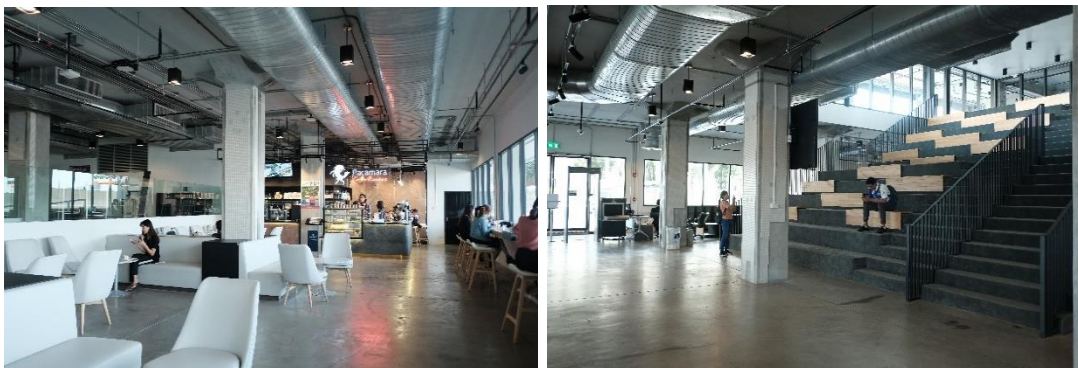
ภาพที่ 63 พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ ชั้น 2

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 64 (ซ้าย) พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ ชั้น 3 และ (ขวา) พิพิธภัณฑ์ ชั้น 1 และเป็นทางออกของพิพิธภัณฑ์

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 65 พื้นที่พักผ่อน และพื้นที่ธุรกิจร้านกาแฟ บริเวณชั้น 1สามารถเชื่อมกับ
โถงกิจกรรมอเนกประสงค์ของชั้น 2 ได้

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 66 โถงกิจกรรมอเนกประสงค์ของชั้น 2 ที่ใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ มีลักษณะพื้นที่กึ่งภายนอกอาคาร

ที่มา: ผู้วิจัย

6) กำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์

ในการกำหนดระดับของการอนุรักษ์ สถาปนิกพิจารณาจากสภาพทั่วไปของอาคาร บริบทโดยรอบ รวมทั้งพิจารณาถึงคุณค่าของตัวอาคาร จึงได้กำหนดวิธีการอนุรักษ์ที่ใช้ในการปรับปรุงโยชนใช้สอยอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรตั้งแต่ระดับการรักษาสัญลักษณ์อาคาร การปรับปรุงและซ่อมแซม การต่อเติม ไปจนถึงการรื้อถอนอาคารซึ่งรายละเอียดของการซ่อมแซมจะไปอธิบายในหัวข้อวิธีการอนุรักษ์และการปรับปรุงอาคารต่อไป

4.2.3.3 ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร

สำหรับขั้นตอนการปรับปรุงอาคารสถาปนิกได้มีการอธิบายวิธีการในการปรับปรุงซ่อมแซมตัวอาคารในแต่ละส่วน ดังนั้นขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการอย่างรอบคอบซึ่งมีการพิจารณาพร้อมไปกับตัวอาคารเพื่อให้ตรงกับเป้าหมายที่ได้วางไว้เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายกับตัวอาคาร (ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562) ซึ่งรายละเอียดของการปรับปรุงอาคารในแต่ละส่วน เมื่อพิจารณาตามลำดับชั้นขององค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคาร สามารถแจกแจงรายละเอียดแต่ละส่วน ได้ดังนี้

1) เลือกอาคาร

เนื่องจากอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรไม่ได้ใช้พิมพ์ธนบัตรเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่จัดเก็บทรัพย์สินเกี่ยวกับการพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็นกระดาษที่ใช้พิมพ์ธนบัตร ธนบัตรที่พิมพ์พร้อมออกใช้ และทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เก็บไว้ในห้องมั่นคง อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรจึงถูกออกแบบมาเป็นอย่างดีและมีแข็งแรงเป็นพื้นที่ความปลอดภัยขั้นสูงสุด ด้วยเลือกอาคารที่เป็นผนังทึบทั้ง 4 ด้านซึ่งโดยภาพรวมของการปรับปรุงส่วนเลือกอาคารนี้แม้ว่าจะรื้อผนังเดิมออกและใช้วัสดุใหม่เข้ามาแทนที่ ก็ยังสามารถระบุลักษณะโดยรวมของอาคารเดิมไว้ได้ และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้งานให้กับผู้คนที่เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่ได้ สังเกตได้จาก ผู้คนเลือกที่จะใช้พื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำเพื่อนั่งทำงานมากกว่าพื้นที่ด้านในสุดของอาคาร ดังนั้นอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรจึงมีการปรับปรุงอาคารในส่วนของการเลือกอาคารด้วยวิธีการปรับปรุงด้วยการแก้ไขและปรับเปลี่ยนวัสดุปิดผิวโดยมีรายละเอียดดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

- รื้อถอนผนังคอนกรีตเป็นผนังกระจก

จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้นถึงหน้าที่เดิมของอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรที่ใช้เป็นสถานที่พิมพ์ธนบัตรซึ่งถือได้ว่าเป็นอาคารที่ต้องมีระดับความปลอดภัยสูงสุด จึงทำให้ผนังของอาคารเป็นผนังทึบ เมื่อทำการปรับปรุงอาคารในส่วนเลือกอาคารที่เป็นผนังทึบทั้ง 4 ด้านได้ถูกรื้อถอนออกและแก้ไขวัสดุผนังเป็นวัสดุกระจกให้มีความสูงตลอดแนวพื้นจนถึงหลังคาแทนผนังเดิมเพื่อให้แสงธรรมชาติได้เข้ามาภายในอาคารได้อย่างเต็มที่

“แต่เดิมเป็นโรงพิมพ์เป็นผนังทึบหมดทั้งสิ้นด้าน ทำให้ไม่สามารถใช้งานได้เต็มที่
จึงทำการทุบผนังด้านข้างออกหมดเพื่อเปิดมุมมองให้กับการใช้งานภายในอาคารได้เป็นอย่างดี
อย่างเต็มที่”

ภาพที่ 67 เปลือกอาคารผนังกระจกที่มาจากรีดลอนผนังคอนกรีตเดิมของอาคารโรงพิมพ์ออกเพื่อเปิดมุมมองให้
เชื่อมต่อกับภายนอกและรับแสงธรรมชาติเข้าภายในอาคาร

ที่มา: ผู้วิจัย

- ติดตั้งแผงกันแดด

นอกจากจะทำการรีดผนังเดิมทั้ง 4 ด้านออกเพื่อใส่ผนังกระจกแล้ว ในการปรับปรุง
ส่วนเปลือกอาคารยังได้ติดตั้งแผงกันแดดเข้าไปด้วย เหตุผลที่ต้องการให้อาคารหลังนี้มีแนวคิด
ทางด้านการอนุรักษ์พลังงาน โดยแผงกันแดดที่ได้ติดตั้งเข้าไปนั้นมีความกว้าง ขนาด 1 เมตร โดยติด
ไปล้อมรอบผนังกระจก

“อาคารนี้มีแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์พลังงานเข้ามาด้วย โดยการติดตั้งแผงกันแดดใหญ่
ขนาด 1 เมตรรอบผนังกระจก”

CHULALONGKORN UNIVERSITY

(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

- ติดตั้งแผงอะลูมิเนียม

นอกจากอาคารโรงพิมพ์ธนบัตร หรืออาคารก. แล้ว ศูนย์การเรียนรู้ธนาคาร
แห่งประเทศไทย ยังมีในส่วนของอาคาร ข. อีกหนึ่งอาคารที่ทำการปรับปรุงไปพร้อมกัน โดยอาคาร ข.
เป็นส่วนของห้องประชุมขนาดใหญ่ โดยส่วนใหญ่จะไม่เปิดให้คนทั่วไปเข้างาน สำหรับการปรับปรุง
อาคารหลังนี้มีการติดตั้งผนังอะลูมิเนียมครอบเปลือกอาคารเดิมไว้ โดยผนังมีแนวคิดมาจากโครงสร้าง
หลังคารูปไข่ของโรงพิมพ์ธนบัตร ซึ่งการติดตั้งผนังในส่วนอาคาร ข. นี้ใช้แผงอะลูมิเนียมที่มีขนาดไม่
เท่ากัน เนื่องจากถ้าเป็นขนาดใหญ่จะมีราคาสูง ดังนั้นสถาปนิกจึงเลือกใช้ผนังอะลูมิเนียมให้มีหลาย
ขนาดและจัดวางอย่างเหมาะสม

“สำหรับอาคาร ข.ที่อยู่ใกล้อาคารโรงพิมพ์ เป็นอีกหนึ่งอาคารที่ต้องปรับปรุงพร้อม
กับอาคารโรงพิมพ์ การปรับปรุงอาคารหลังนี้มีความคิดว่าจะเก็บตัวอาคารไว้ให้ได้มากที่สุด
โดยใช้ติดแผ่นอะลูมิเนียมเป็นฟาซาดแทน คือติดของใหม่รอบของเก่า”

(ชัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ภาพที่ 68 การติดตั้งแผงอะลูมิเนียม และแผงกันแดดที่มาจากแนวทางการอนุรักษ์พลังงาน
ที่มา: ผู้วิจัย

2) ที่ตั้ง

พื้นที่โดยรอบอาคารมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ใหม่ทั้งหมดเพื่อให้เข้ากับอาคารโดยใช้
ลายจากหลังคามากแบบ นอกเหนือจากนั้นอาคารหลังนี้ยังพยายามที่จะเชื่อมพื้นที่รอบ ๆ
ให้เป็นผืนเดียวกับวังบางขุนพรหมและสะพานพระราม 8 ด้วย แต่เนื่องจากธนาคารแห่งประเทศไทย
กังวลเรื่องความปลอดภัยเป็นหลักเลยทำให้ไม่สามารถจัดการพื้นที่ส่วนนี้ได้อย่างเต็มที่ตามที่ได้
คาดหวังไว้

- รื้ออาคารริมถนนเพื่อเปิดมุมมองสู่อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร

เดิมที่อาคารของธนาคารแห่งประเทศไทยในพื้นที่ที่ตั้งตรงนี้มีทั้งหมด 4 ส่วน ได้แก่
อาคารโรงพิมพ์ (อาคาร ก.) อาคารสำนักงานตรงกลาง (อาคาร ข.) อาคารสำนักงานติดถนน
(อาคาร ค.) และอาคารงานระบบ (อาคาร ง.) แต่เมื่อมีโครงการที่จะปรับปรุงอาคารโรงพิมพ์เพื่อให้
เป็นศูนย์การเรียนรู้ธนาคารฯ ทำให้อาคาร ค. จึงถูกรื้อถอนออกเพื่อเปิดมุมมองทางเข้าให้กับอาคาร
อื่น ๆ ในพื้นที่

“ทูปอาคาร ค เนื่องจากบังมุมมองทำให้ไม่เห็นอาคาร ก (อาคารโรงพิมพ์) เก็บอาคารด้านหลังไว้ (อาคาร ข) เพราะเป็นสถาปัตยกรรมเดียวกัน โดยพยายามเก็บทุกอย่างไว้เหมือนเดิม”

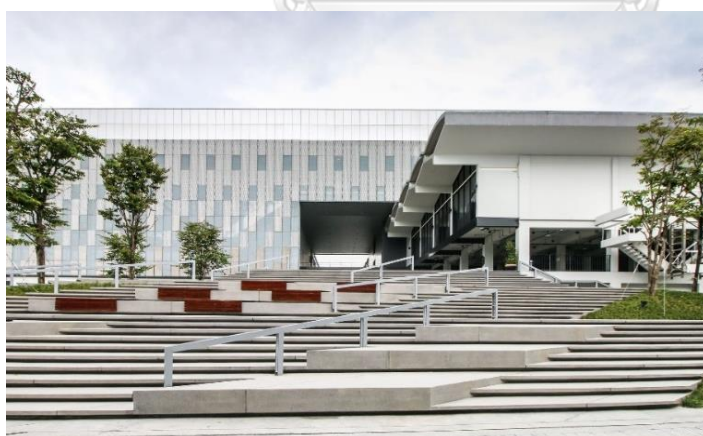
(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

- ปรับปรุงภูมิทัศน์

เมื่อรื้อถอนอาคาร ค.ที่อยู่ติดถนนไปแล้ว สถาปนิกได้ทำการปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นลานโล่งด้วยการจัดภูมิทัศน์ไว้สำหรับเป็นจุดที่นำสายตาและดึงผู้ใช้งานให้ไปยังส่วนชั้น 2 ของโครงการ สำหรับการปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นการนำองค์ประกอบของอาคารโรงพิมพ์ที่เป็นส่วนหลังคามาเป็นแนวคิดในการออกแบบลวดลายบนพื้นและลานบันได พร้อมทั้งออกแบบเป็นที่นั่งให้ได้ใช้งาน

“การปรับปรุงภูมิทัศน์ก็พยายามเชื่อมพื้นที่เข้ากับวังบางขุนพรหม มีการวางแผนเชื่อมต่อกับบริบทโดยรอบ ปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อให้ต่อเนื่องกับพื้นที่ริมน้ำส่วนด้านหน้าเป็นการออกแบบโดยให้เชื่อมโยงกับลายจากหลังคา ลานบันไดมีการทำให้นั่งได้”

(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

ภาพที่ 69 การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายนอกอาคารของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่มา: ผู้วิจัย

3) โครงสร้าง

ในส่วนของโครงสร้างอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรนั้นโดยภาพรวมแล้ว หากพิจารณาว่าโครงสร้างเดิม แสดงให้เห็นว่าในโครงสร้างหลักยังคงความแข็งแรงและรองรับน้ำหนักที่เกิดจากการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยได้ แต่มีเพียงจุดเล็ก ๆ ในแต่ละชั้นที่ต้องแก้ปัญหาเฉพาะ โดยรายละเอียดของการปรับปรุงโครงสร้าง มีดังนี้

- เสริมโครงสร้างเหล็กรับน้ำหนักชั้น 3

เนื่องจากพื้นที่ชั้น 3 เป็นพื้นที่ที่มีการต่อเติมด้วยแผ่นพื้นสำเร็จรูปจึงทำให้ไม่สามารถรับน้ำหนักของชั้นหนังสือและหนังสือประเภทต่าง ๆ ที่จะถูกจัดวางได้ ทำให้เกิดปัญหาการรับน้ำหนักของพื้นที่ชั้นนี้ ทางสถาปนิกจึงได้ทำการเสริมเสาและคานเหล็กเพื่อเพิ่มความสามารถในการรับน้ำหนักที่เกิดจากการใช้งานใหม่และเพื่อความปลอดภัยในอนาคต

“พื้นที่ชั้น 3 ที่เดิมเป็นพื้นสำเร็จรูปพีแอสแบบโบราณทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการรับน้ำหนักบรรทุกจรที่จะทำเป็นห้องสมุดที่รับเยอะกว่าโครงสร้างเดิมจะรับได้ จึงต้องแก้ปัญหาด้วยการเสริมเสาและเสริมคานเหล็ก ”

(ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม, 2562)

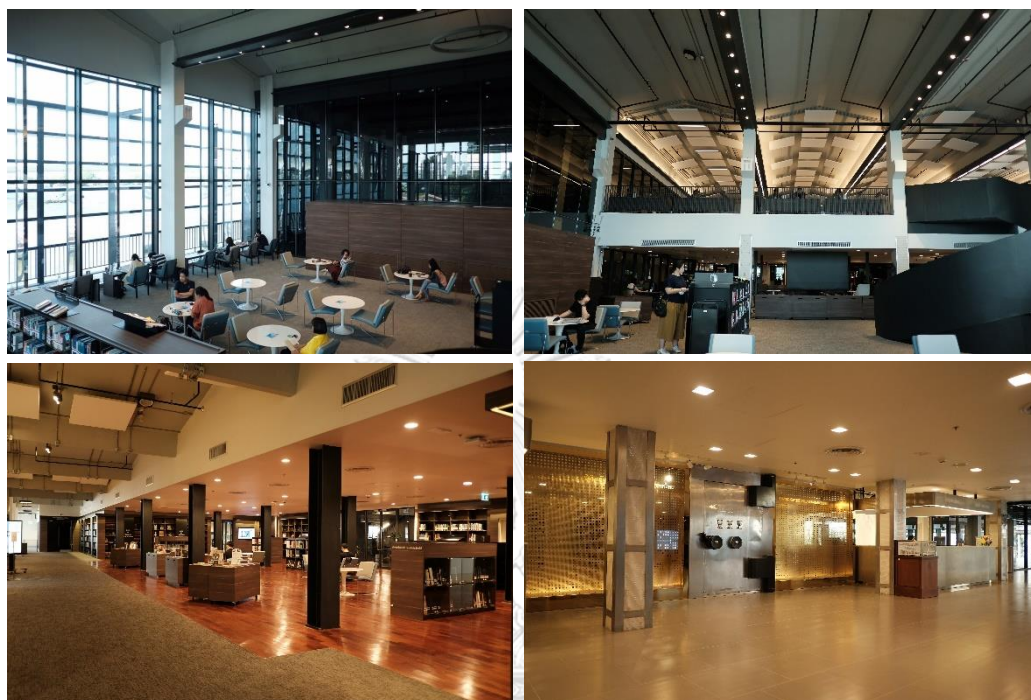
- ต่อเติมโครงสร้างห้องประชุมชั้น 5

ถึงแม้ว่าพื้นที่บริเวณชั้น 5 จะไม่ได้เปิดให้บริการสำหรับประชาชนทั่วไป แต่ในการปรับปรุงอาคาร พื้นที่ในส่วนของห้องประชุมชั้น 5 ก็ได้รับการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยให้รองรับการประชุมขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นไปด้วย ซึ่งทำการต่อเติมให้มีพื้นที่ขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อรองรับคน 500 คน โดยโครงสร้างส่วนนี้จะถูกถ่ายแรงทั้งหมดลงห้องมั่นคง

4) ที่ว่างภายในอาคาร

สำหรับการปรับปรุงในส่วนของพื้นที่ภายใน ได้ทำการซ่อมแซมและปูพื้นใหม่โดยส่วนด้านหน้าจะปูด้วยกระเบื้อง และด้านในใช้พรมเพื่อไม่ให้เกิดเสียงดังรบกวนผู้ใช้งาน ส่วนผนังนอกจากผนังที่ได้ทำการรื้อของเดิมและใช้วัสดุใหม่ที่เป็นกระจกในส่วนที่ติดริมแม่น้ำนั้น เพื่อที่จะให้มีความโปร่ง โล่ง เปิดรับแสงธรรมชาติ พร้อมทั้งเปิดมุมมองริมแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับผนังด้านอื่นได้รับการปรับปรุงและซ่อมแซมด้วยการทาสีใหม่ และมีบางส่วนที่เปลี่ยนเป็นกระจกเพื่อให้สามารถมองเห็น

กิจกรรมในพื้นที่ข้างเคียงได้ ฝ่าเพดานมีการทาสีใหม่พร้อมกับบุวัสดุดูดซับเสียงเพื่อให้การใช้งานพื้นที่ภายในเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และประตุมีการเปลี่ยนไปใช้ประตูบานเลื่อนเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งาน

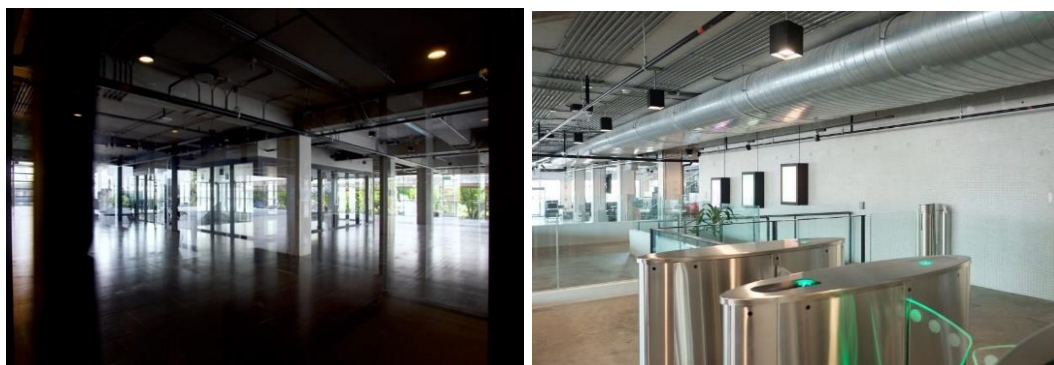

ภาพที่ 70 พื้นที่ภายในส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงและซ่อมแซม ด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวใหม่ในการปรับปรุง อาทิเช่น พื้นมีการปูกระเบื้องใหม่พร้อมปูพรมทับ ปูพื้นปาเก้ใหม่ ผนังเปลี่ยนเป็นกระจกหรือทาสีใหม่ ฝ่าเพดานทาสี พร้อมบุวัสดุดูดซับเสียง และส่วนในบางองค์ประกอบ เช่น กระจกผนังของอาคารที่ยังมีสภาพดี และแสดงถึงความแท้ของตัวอาคารก็มีการเก็บรักษาไว้

ที่มา: ผู้วิจัย

5) งานระบบ

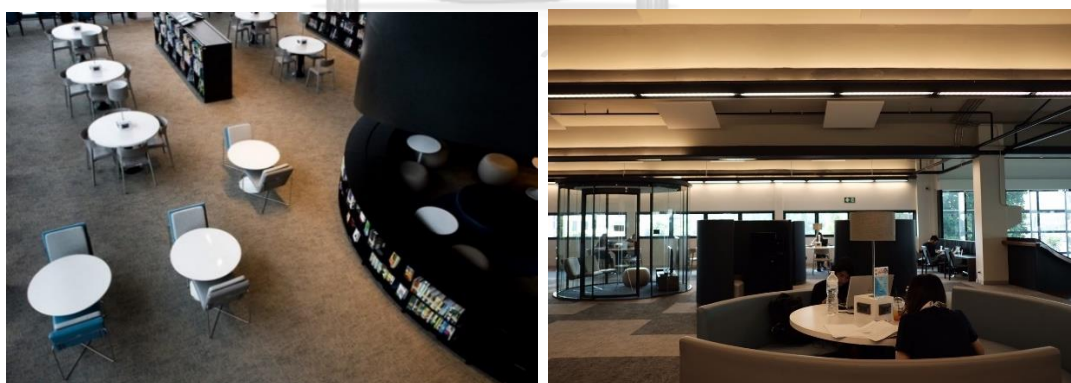
จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่าอาคารแห่งนี้เดิมทีเคยเป็นโรงพิมพ์ธนบัตร ที่การใช้งานหลักคือการพิมพ์เงินตราธนบัตรภายในประเทศ ดังนั้นในการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ก็ที่ไม่ได้มีการใช้งานในลักษณะเดิม ส่งผลให้งานระบบในอาคารแห่งนี้จะต้องปรับเปลี่ยนใหม่ทั้งหมด เพื่อให้รองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่นั้น ในส่วนระบบขนส่งมีการทบทวนคอกลิฟต์เดิมออกและทำใหม่ เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระบบไฟฟ้ามีการวางระบบไฟใหม่เพื่อให้เพียงพอต่อการใช้งาน พร้อมทั้งมีการออกแบบระบบแสงสว่างของอาคารที่สัมพันธ์กับสะพานพระราม 8 และวังบางขุนพรหม นอกจากนี้ระบบปรับอากาศ ระบบสุขาภิบาลก็ปรับปรุงใหม่ทั้งหมด

ภาพที่ 71 งานระบบที่ได้รับการออกแบบและจัดการใหม่ของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย
ที่มา: ผู้วิจัย

6) อุปกรณ์ประกอบอาคาร

อุปกรณ์ที่อยู่ภายในอาคารมีการออกแบบโดยใช้แรงบันดาลใจมาจากองค์ประกอบบางส่วนของอาคารเช่น หลังคารูปไข่ ลายบนธนบัตร ทำให้เครื่องเรือนส่วนใหญ่ของอาคารหลังนี้ถูกคิดและออกแบบเพื่อการใช้งานในสถานที่แห่งนี้ โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะโค้งมนเป็นหลัก และในส่วนของการจัดวางจะจัดให้ไม่เหมือนกัน บางพื้นที่สามารถเคลื่อนย้ายปรับเปลี่ยนได้ตามอเนกประสงค์ และบางพื้นที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายอุปกรณ์อาคารเหล่านั้นได้เนื่องจากทุกอย่างถูกจัดวางไว้ตามแนวคิดของโปรแกรมและพื้นที่อาคาร

ภาพที่ 72 อุปกรณ์ภายในอาคารมีการออกแบบให้เข้ากับโครงการ
โดยส่วนใหญ่จะใช้เป็นเครื่องเรือนที่มีลักษณะโค้งมน
ที่มา: ผู้วิจัย

4.2.3.4 ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งานและในอนาคต

ในส่วนเรื่องการดูแลหลังเปิดใช้งานผู้ออกแบบได้ติดตามดูแลโครงการหลังการเปิดใช้งานอยู่เสมอ โดยปัญหาที่พบได้จากโครงการนี้คือปัญหาในส่วนของตัวอาคารที่ได้รับผลกระทบมาจากสภาพแวดล้อม เช่น ฝนสาดเข้าอาคาร ลมแรง เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไข และดูแลตามระยะเวลาที่ผู้ใช้สอยได้ตกลงไว้กับเจ้าของโครงการ

4.2.4 สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยของโครงการ

จากการศึกษากระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ขั้นตอนแรกไปจนถึงเปิดใช้งานพบว่าปัจจัยทางด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปัจจัยทางด้านสถาปัตยกรรม ปัจจัยทางด้านบริบทที่ตั้ง และปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการนำอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรที่เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มาปรับประโยชน์ใช้สอย โดยแต่ละปัจจัยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.4.1 ปัจจัยทางด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยในครั้งนี้ ได้รับการดูแลและดำเนินการจากธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในการเป็นเจ้าของโครงการและเจ้าของอาคาร โดยธนาคารแห่งประเทศไทยมีหน้าที่หลักคือการวางแผนเป้าหมายและกำหนดโครงการ แต่เนื่องจากธนาคารไม่ได้มีความรู้ในด้านงานออกแบบและปรับปรุงอาคารจึงได้ให้ อาจารย์ต้นข้าว ปาณินท์ มาเป็นที่ปรึกษาในการวางแผนและกำหนดโครงการร่วมกัน ถึงแม้ว่าโครงการนี้จะมีที่ปรึกษาเป็นบุคลากรภายนอกองค์กรแต่บทบาทหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทยก็ยังถือเป็นหน่วยงานที่เสมือนร่วมใหญ่ที่จะคอยดูแลภาพรวมในการดำเนินการปรับประโยชน์ใช้สอย สำหรับในด้านสถาปัตยกรรม การออกแบบและปรับปรุงอาคาร ทางธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีการประกวดแบบเพื่อหาหน่วยงานที่เชี่ยวชาญเข้ามาดูแลในด้านนี้ ปรากฏว่า บริษัท ครีเอทีฟครุส จำกัด เป็นหน่วยงานที่ชนะการประกวดแบบและได้ทำหน้าที่ในการออกแบบและปรับปรุงอาคาร สำหรับศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย จากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้เห็นว่า “ เจ้าของโครงการ ที่ปรึกษา และ สถาปนิก ” เป็นกลุ่มสำคัญที่ทำให้การปรับประโยชน์ใช้สอยศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย ดำเนินการไปได้ตามกระบวนการที่ได้วางไว้

4.2.4.2 ปัจจัยทางด้านสถาปัตยกรรม

อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเป็นอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในช่วงปลายก่อนจะเข้าสู่ยุคโพสโมเดิร์น ซึ่งข้อดีของอาคารในยุคสมัยนี้คือตัวอาคารมีการใช้เทคนิคก่อสร้างแบบสมัยใหม่ ด้วยโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ที่มีช่วงพาดกว้าง เพดานสูง พื้นที่ภายในเป็นโถงสูงขนาดใหญ่ ทำให้อาคารมีความแข็งแรงและสามารถรองรับเครื่องจักรหรือการใช้งานที่มีได้จำนวนมากได้ ซึ่งเมื่อมีการนำอาคารกลับมาใช้งานใหม่อีกครั้งศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของอาคารจึงเป็นกรอบในการวางแผนคิดและการสร้างโปรแกรมการใช้งานใหม่ได้อย่างเต็มที่

4.2.4.3 ปัจจัยทางด้านบริบทที่ตั้ง

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา และอยู่ใกล้กับสะพานพระราม 8 โดยพื้นที่บริเวณนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของโครงการ ดังนั้นเมื่อเจ้าของโครงการเห็นถึงความสำคัญและศักยภาพของที่ตั้ง พร้อมกับเล็งเห็นว่าประเทศไทยไม่ค่อยมีพื้นที่สาธารณะดีริมน้ำ จึงทำให้ปัจจัยส่วนนี้เป็นหนึ่งในแนวคิดการออกแบบ ด้วยการทำให้การใช้งานภายในอาคารมีความสัมพันธ์เชื่อมต่อไปกับบริบทที่ตั้ง

4.2.4.4 ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

สำหรับปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย กล่าวคือทางธนาคารแห่งประเทศไทยได้เล็งเห็นถึงความต้องการของสังคมปัจจุบันในเรื่องพื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่เปิดให้ประชาชนเข้ามาใช้งานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย จึงส่งผลให้ทางธนาคารได้จัดทำโครงการที่นำเอาอาคารประวัติศาสตร์ภายใต้การดูแลของหน่วยงานมาปรับการให้สอยเป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อรองรับความต้องการดังกล่าว โดยทางธนาคารแห่งประเทศไทยเน้นให้ความรู้ทางด้านเศรษฐกิจและเงินตราไปพร้อมกับความสร้างสรรค์ภายในพื้นที่เป็นสำคัญ

4.2.5 ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานและการใช้งานอาคาร

จากการวิเคราะห์กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยที่ได้จากการสัมภาษณ์สถาปนิกผู้ออกแบบในกรณีของศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยแล้วนั้น พบว่ามีข้อจำกัดและปัญหาที่ทำให้การปรับประโยชน์ใช้สอย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

4.2.5.1 ปัญหาในด้านข้อกำหนดโครงการกับการปรับอาคารประวัติศาสตร์เพื่อประโยชน์ใหม่

จากข้อกำหนดโครงการที่ทางธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดไว้ในเบื้องต้น เป็นมาจากความต้องการแรกที่จะปรับปรุงอาคารโรงพิมพ์และนำกลับมาใช้งานใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้สร้างสรรค์และนันทนาการเพื่อเป็นพื้นที่รองรับการใช้งานสำหรับประชาชน และพนักงาน ธปท. ที่เปรียบเสมือน “Innovative Living Hub” ซึ่งได้กำหนดให้ปรับปรุงเฉพาะอาคาร ก (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) อาคาร ข และอาคาร ค ส่วนอาคาร ง ให้รื้อถอนออกเพื่อเป็นพื้นที่นันทนาการภายนอก ซึ่งอาคาร ทั้ง 4 หลังนี้เป็นกลุ่มอาคารภายในบริบทเดียวกัน และแต่ละอาคารมีลักษณะพิเศษและเอกลักษณ์แตกต่างกันไป จากข้อกำหนดการออกแบบและปรับปรุงจะเห็นได้ว่าเจ้าของโครงการให้ความสำคัญกับอาคารแต่ละหลังไม่เท่ากัน ทำให้มีการตัดสินใจที่จะรักษาอาคารแต่ละหลังมีความแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์ฯ การร่างข้อกำหนดการออกแบบและปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์อาจจะต้องคำนึงถึงบริบทอาคารโดยรอบ เนื่องจากกลุ่มอาคารชุดนี้มีความเป็นลักษณะเฉพาะ และการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับประโยชน์ใช้สอยจึงทำเป็นต้องยึดหลักการอนุรักษ์ตั้งแต่การจัดทำข้อกำหนดโครงการ

4.2.5.2 ปัญหาในด้านการวางแนวคิด การออกแบบโปรแกรม และการวางผังพื้นที่ใช้สอยกับข้อกำหนดอาคารประวัติศาสตร์

จากการศึกษาการวางแนวคิด โปรแกรม และการจัดผังพื้นที่ใช้สอย ผู้ออกแบบได้วางโปรแกรมการใช้งานใหม่ที่จัดวางผังพื้นที่ใช้สอยครอบคลุมตัวอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรทั้งหมด โดยใช้ศักยภาพจากตัวอาคารโรงพิมพ์ที่มีความโอเอียง เพดานสูง เพื่อออกแบบให้เป็นพื้นที่เปิดขนาดใหญ่เพื่อรองรับการใช้งานใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่งการออกแบบและจัดการพื้นที่ใช้สอยในส่วนนี้ถือได้ว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้ โดยพื้นที่ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการจัดการพื้นที่ให้ได้คุณภาพตามกรอบแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ การสร้างพื้นที่ที่ก่อให้เกิดสภาวะการทำงานที่มีประสิทธิภาพตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่และเอื้อต่อการเรียนรู้ได้อย่างสร้างสรรค์ คือการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งในอาคารให้มีความโอเอียง โดยเน้นการดึงแสงจากธรรมชาติเข้ามาภายในอาคาร และการเชื่อมต่อพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน แต่ทว่าการออกแบบการใช้สอยเพิ่มเติมในส่วนชั้น 5 ที่มาจากการต่อเติมโครงสร้างอาคารนั้น เมื่อมีการเปิดการใช้งานพบว่าการใช้งานบางส่วนไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างอิสระเนื่องจากพื้นที่บางส่วนของโครงการต้องการความปลอดภัย จึงเกิดการบังคับการใช้งานเกิดขึ้นทำให้การใช้งานมีการกำหนดให้ประชาชนทั่วไปเข้าใช้งานได้แค่ชั้น 1 ถึงชั้น 3 เพียงเท่านั้น

ในข้างต้นการจัดการพื้นที่ใช้สอยพบปัญหาเฉพาะเรื่องการจัดการการเข้าถึงและทางสัญจรเพียงเท่านั้น เนื่องจากอาคารบริบทเดียวกันยังมีการใช้งานเป็นสำนักงานของธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในส่วนที่เป็นสำนักก็จำเป็นต้องมีมาตรการความปลอดภัย จึงทำให้การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยและการใช้งานโครงการบางส่วนไม่ต่อเนื่องหรือไม่สามารถใช้งานได้ทั้งหมด

4.2.5.2 ปัญหาในด้านการปรับปรุงอาคารกับอาคารประวัติศาสตร์

อย่างที่ทราบกันว่าอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเป็นอาคารประเภทอุตสาหกรรมในยุคโมเดิร์นที่มีความแข็งแรงอันเนื่องมาจากศักยภาพของตัวอาคารที่ต้องรองรับเครื่องจักรที่มีน้ำหนักมหาศาล ดังนั้นมีวิธีการก่อสร้างอาคารจึงมีความก้าวหน้ามากกว่าอาคารในยุคเดียวกัน ซึ่งข้อดีของอาคารประเภทอุตสาหกรรมที่รับรู้ได้คือการที่ตัวอาคารมีลักษณะเป็นโถงขนาดใหญ่ จึงทำให้สามารถนำมาปรับการใช้งานได้หลากหลายการใช้สอย แต่อย่างไรเมื่อพิจารณาแล้วตัวอาคารเดิมเป็นอาคารที่มีการใช้งานเดิมมีลักษณะเป็นโรงงานที่เป็นการใช้งานประเภทเดียว และไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับกิจกรรมสาธารณะมาก่อน อีกทั้งอาคารที่ตั้งอยู่ในบริบทที่ตั้งเดียวกันก็ยังคงมีการใช้สอยอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรจึงมีข้อจำกัดจากทั้งตัวอาคารและบริบทที่ตั้งร่วมด้วย

การปรับปรุงอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรมีการกำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมตั้งแต่การรักษาสภาพขององค์ประกอบอาคารที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม การปรับปรุงและซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมสภาพ การต่อเติมและดัดแปลงตัวอาคารเพื่อการใช้งานใหม่ ไปจนถึงการรื้อถอนอาคารข้างเคียงเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่บริเวณนั้น ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์การปรับปรุงตามลำดับชั้นอาคาร จะเห็นได้ว่าอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรมีการปรับปรุงองค์ประกอบตามลำดับชั้นโดยที่แต่ละส่วนมีระดับวิธีที่แตกต่างกันไป และเมื่อพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปรับปรุงองค์ประกอบอาคารในหลายส่วน โดยใจความหลักของข้อจำกัดและปัญหาที่พบในการปรับปรุงอยู่ที่ส่วนเปลือกอาคาร ที่ตั้ง โครงสร้าง ที่ว่างภายใน และงานระบบ ซึ่งการปรับปรุงแต่ละส่วนนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ส่งผลกับอาคารประวัติศาสตร์ตามหลักการอนุรักษ์สากล

สำหรับในส่วนเปลือกอาคารอย่างที่ทราบกันว่าอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเป็นอาคารที่เคยจัดเก็บทรัพย์สินทางการเงิน อาคารโรงพิมพ์ธนบัตรจึงถูกออกแบบมาเป็นอย่างดีและมีแข็งแรงเป็นพื้นที่ความปลอดภัยขั้นสูงสุดด้วยเปลือกอาคารที่เป็นผนังทึบ และมีหลังคาลอนรูปไข่ที่ดูดซับเสียงขณะทำงาน จะเห็นได้ว่าลักษณะพิเศษเฉพาะของอาคารมีเรื่องราวที่สร้างคุณค่าทั้งด้านสถาปัตยกรรมและด้านประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี แต่ในการปรับปรุงการใช้งานใหม่ผู้ออกแบบได้เลือกที่จะนำ

ลักษณะเฉพาะส่วนผนังเดิมออกไปและแทนที่ด้วยวัสดุใหม่ อันเนื่องมาจากเปลือกอาคารเดิมไม่สามารถตอบโจทย์พื้นที่ใช้สอยตามโปรแกรมการใช้งานได้ จึงทำให้ต้องมีการรื้อผนังคอนกรีตเดิมออก และเปลี่ยนเป็นผนังกระจกเข้าไปแทนที่ผนังเดิม เมื่อพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์แล้วการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบที่ถือเป็นลักษณะเฉพาะของตัวอาคารออกไป ก็อาจจะทำให้อาคารสูญเสียคุณค่าในบางประการไป แต่อย่างไรก็ตามการปรับปรุงส่วนนี้น่าจะเป็นการที่ผู้ออกแบบได้พิจารณาแล้วว่า การปรับเปลี่ยนเปลือกอาคารเป็นการดีที่สุดต่อตัวอาคารและโปรแกรมการใช้งาน โดยเลือกที่จะกระทำกับผนังที่ผู้ออกแบบคิดว่ามีความสำคัญน้อยกว่าส่วนอื่นและเมื่อปรับแล้วจะสามารถส่งเสริมทั้งการใช้งานและตัวอาคารได้ ซึ่งผลที่ได้อาจจะทำให้ตัวอาคารแปลกตาไป แต่โดยภาพรวมก็ยังคงรูปลักษณะไว้ได้

สำหรับที่ตั้งอาคาร หากพิจารณาจากบริบทที่ตั้งจะพบว่าบริบทโดยรอบของอาคาร โรงพิมพ์ธนบัตรมีลักษณะเป็นหมู่หรือกลุ่มอาคารทั้งหมด 4 หลัง โดยที่อาคารโรงพิมพ์อยู่ติดริมแม่น้ำ และมีอาคารหลังอื่นบดบังอยู่จากริมฝั่งถนน ในการนี้เจ้าของโครงการและผู้ออกแบบเล็งเห็นว่าการบดบังทัศนียภาพและทางสัญจรที่จะเข้าไปยังอาคารหลังเป็นปัญหา จึงมีการเสนอให้รื้อถอนอาคารบางช่วงออกเพื่อเปิดมุมมอง และทางสัญจรเพื่อให้อาคารหลักเป็นจุดเด่น จึงได้เลือกอาคารที่เล็กที่สุดที่อยู่ติดสะพานเพื่อรื้อถอนออก ในการนี้หากมีระดับรื้อถอนอาคารอาจจะเกิดปัญหาในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างอาคาร ซึ่งในการอนุรักษ์ก็ควรที่จะคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาคาร และบริบทที่ตั้ง ซึ่งจะต้องรักษาความสัมพันธ์และคงความเชื่อมโยงของบริบทที่ตั้งและมุมมองของอาคารไว้ให้ได้ด้วย

ในส่วนโครงสร้างอาคารก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของอาคารโรงพิมพ์ ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์จากขั้นตอนการปรับปรุงอาคารทำให้เห็นว่าโครงสร้างหลักของอาคารหลังนี้ ยังคงสภาพเดิมทั้งหมดเนื่องจากข้อกำหนดของโครงการมีการกำหนดไว้ว่าต้องรักษาสภาพของโครงสร้างหลักเอาไว้ ดังนั้นจึงส่งผลมาถึงการปรับปรุงทำให้ไม่มีการตัดแปลง เว้นแต่การเสริมโครงสร้างพื้นที่สำเร็จรูปที่มีความเก่าแก่ให้รับน้ำหนักได้มากขึ้นเพียงเท่านั้น ซึ่งในส่วนนี้ถือว่าเป็นผลดีกับตัวอาคาร โดยเฉพาะโครงสร้างเป็นอย่างมากเนื่องจากเมื่อไม่มีการดำเนินการส่วนหลักก็จะทำให้อาคารสามารถรักษาความแข็งแรงไว้ได้ และสำหรับการต่อเติมห้องประชุมผู้ออกแบบได้นำเสนอแนวคิดเพิ่มไปจากข้อกำหนดเดิมนั้นเพื่อที่จะใช้ศักยภาพของอาคารโรงพิมพ์ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในการต่อเติมดังกล่าวเป็นการใช้เทคนิคของถ้ำน้ำหนักลงบนกำแพงของห้องมั่นคง ในการนี้เมื่อพิจารณาแล้วสิ่งที่อาจจะเกิดปัญหาคือความสามารถในการรับน้ำหนักของผนังอาคาร ซึ่งในการนี้ก็ได้รับการคำนวณการรับน้ำหนักจากวิศวกรก่อนการต่อเติม สำหรับส่วนโครงสร้างที่ได้รับการต่อเติมนี้เมื่อพิจารณาแล้วอาจจะส่งผลในเรื่องของมุมมองทำให้มุมมองตัวอาคารจากทางแม่น้ำเปลี่ยนไปเพียงเท่านั้น

สำหรับที่ว่างภายในอาคารก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีการปรับปรุงอย่างชัดเจน ด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวใหม่ทั้งงานสถาปัตยกรรม งานระบบ ตกแต่งภายใน อาทิเช่น พื้นมีการปูกระเบื้องใหม่พร้อมปูพรมทับ พื้นปาเก้ใหม่ ผนังเปลี่ยนเป็นกระจกหรือทาสีใหม่ ฝ้าเพดานทาสีพร้อมวัสดุดูดซับเสียง และในบางส่วนที่สามารถคงสภาพเดิมไว้ได้ก็เก็บรักษาองค์ประกอบเหล่านั้นไว้ เช่น กระจกโมเสคผนัง เสาอาคาร ที่ยังมีสภาพดีและแสดงถึงความแท้ของตัวอาคารก็มีการเก็บรักษาไว้ ซึ่งการปรับปรุงและซ่อมแซมให้พื้นที่ใช้สอยตามโปรแกรมที่ได้วางไว้นั้นส่งผลทำให้การใช้งานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามที่ว่างภายในอาคารสามารถปรับเปลี่ยนได้ทุก 3 ปี ตามกรอบแนวคิดเรื่องลำดับขั้นอาคาร สิ่งที่ต้องคำนึงในทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงคือเรื่องการรักษาเอกลักษณ์ของตัวอาคารซึ่งหากมีการปรับเปลี่ยนบ่อยครั้งอาจจะทำให้เกิดการละเลยในเรื่องคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ภายในอาคาร และส่งผลให้ลักษณะเฉพาะของที่ว่างภายในเลือนหายไป

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกแบบใหม่ทั้งระบบไฟฟ้า ระบบปรับอากาศ ระบบขนส่ง ระบบประปา รวมถึงอุปกรณ์ประกอบอาคารที่ได้รับการตกแต่งเข้าไปคือเครื่องเรือนแบบลอยตัว โดยพบปัญหาที่พบได้จากงานระบบเป็นปัญหาในเรื่องของระบบไฟฟ้าที่ส่งผลต่อการเขียนอ่านหนังสือที่เกิดเป็นเงาสะท้อนระหว่างการทำงาน ซึ่งปัญหาส่วนนี้หากมีการแก้ไขได้ก็จะทำให้การใช้สอยภายในอาคารมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาสืบเนื่องมาจากการปรับปรุงอาคารส่วนอื่น ๆ เช่น การต่อเติมแผงกันแดดของตัวอาคารที่ไม่สามารถกันฝนสาดเข้าตัวอาคารได้ หากพิจารณาส่วนนี้แล้วหากไม่มีการจัดการระบบที่ดีอาจจะทำให้ตัวอาคารเดิมเกิดความเสียหายได้

4.3 หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

4.3.1 ข้อมูลเบื้องต้น

- ที่ตั้งอาคาร ถนนราชดำเนินกลาง สีแยกคอกวัว
- ปีที่สร้าง พ.ศ.2480
- ลักษณะทางสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (รูปแบบอาคารสำนักงาน)
- ปีที่ดำเนินการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอย พ.ศ.2559 - 2561
- เจ้าของโครงการ กรุงเทพมหานคร
- การใช้งานเดิม ศูนย์บริการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์
- การใช้งานปัจจุบัน มีการใช้งานเป็นหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

4.3.2 ประวัติอาคาร

อาคารราชดำเนินเป็นอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ที่ได้รับการออกแบบจากนายจิตรเสน อภัยวงศ์ สถาปนิกที่จบการศึกษามาจากประเทศฝรั่งเศส สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2478 สถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินเป็นไปตามอิทธิพลของสถาปัตยกรรมยุคใหม่ (Modern Architecture) ซึ่งให้ความสำคัญกับรูปทรงเรขาคณิต คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยไม่เน้นการประดับประดาอาคารในยุคนี้จึงมีลักษณะของการนำกล่องมาเรียงกัน รูปทรงภายนอกแสดงให้เห็นถึงความตรงไปตรงมาของการออกแบบ จนเห็นผิวผนังตึกหยาบ หลังคาตัดไม่มีจั่ว สำหรับการใช้งานเดิมของกลุ่มอาคารราชดำเนินโดยวัตถุประสงค์แรกเพื่อการใช้งานในเชิงพาณิชย์ และเป็นสำนักงานเป็นหลัก ซึ่งการใช้งานในเริ่มแรกของอาคารชุดที่กำลังศึกษาเดิมที่เคยถูกใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานค้าและเป็นศูนย์บริการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ก่อนที่จะถูกปิดไป ต่อมาเมื่อมีโครงการที่จะทำหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครจึงได้มีการนำอาคารส่วนนี้มาทำการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยใหม่ เพื่อเป็นห้องสมุดที่อยู่ในย่านประวัติศาสตร์ที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 73 (ซ้าย) อาคารราชดำเนินก่อนการปรับประโยชน์ใช้สอย และ(ขวา)หลังการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็น
หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

ที่มา: (ซ้าย) <https://www.dek-d.com/board/view/2759674/> และ (ขวา) ผู้วิจัย

4.3.3 กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

คุณโบราณี ธนโกเศศ สถาปนิกผู้ดูแลโครงการ (โบราณี ธนโกเศศ, 2562) ได้อธิบายกระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครตามที่ทางบริษัทไรท์แมนจำกัด ได้เข้าไปดำเนินการไว้เป็นลำดับขั้นตอนตามแผนงานตั้งแต่การกำหนดโครงการไปจนถึงการดูแลหลังการใช้งาน เมื่อพิจารณาร่วมกับกรอบแนวคิดของการปรับประโยชน์ใช้สอยสามารถแจกแจงรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ได้ดังนี้

4.3.3.1 ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ

ในขั้นตอนของการกำหนดรายละเอียดและวัตถุประสงค์โครงการหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร เริ่มต้นมาจากที่กรุงเทพมหานคร (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ) มีความต้องการที่จะสานต่อนโยบายจากที่ยูเนสโกได้คัดเลือกให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหนังสือโลกเมื่อปี พ.ศ. 2556 จึงมีข้อกำหนดการวางแผนจะทำการปรับปรุงศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร (เสาชิงช้า) เป็นพิพิธภัณฑ์เมืองและหอสมุดเมือง ซึ่งจะดำเนินการหลังย้ายไปยังศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร (ดินแดง) แต่เนื่องจากยังไม่สามารถย้ายไปได้ ณ ขณะนั้นจึงทำให้ต้องมีการหาพื้นที่ใหม่ ที่รองรับโปรแกรมการใช้งานภายใต้ข้อกำหนดเดิม จึงทำให้กรุงเทพมหานครตัดสินใจเช่าอาคารราชดำเนินจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นเวลา 30 ปีเพื่อนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นห้องสมุดใจกลางเมืองสำหรับประชาชน โดยได้ว่าจ้างให้ บริษัทไรท์แมน จำกัด มาออกแบบและปรับปรุงอาคาร ซึ่งสัญญาเริ่มตั้งแต่ ธันวาคม พ.ศ. 2558 กำหนด

สิ้นสุดสัญญา มิถุนายน ปี พ.ศ. 2560 หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครจะเป็นห้องสมุดแห่งแรกของ กรุงเทพมหานครที่รวบรวมความเป็นกรุงเทพฯไว้ให้ได้มากที่สุด

“ทางกทม. ต้องการที่จะสร้างห้องสมุดเมืองไว้เป็นจุดรวมความรู้และปัญญา ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นกรุงเทพมหานคร โดยจะรวบรวมหนังสือประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรุงเทพฯ จึงได้ทำการเช่าตึกจากสำนักงานทรัพย์สินฯมาเพื่อทำการปรับปรุงให้เป็นห้องสมุดฯ และได้ให้ทางเรา (บริษัท ไรท์แมน จำกัด) เป็นผู้ดำเนินการปรับปรุงอาคาร”

(โบราณิ ธนโกเศศ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่าเจ้าของโครงการได้ว่าจ้างให้บริษัทสถาปนิกที่เคยได้ร่วมกันมาในโครงการอื่นมาออกแบบและปรับปรุงอาคาร โดยกรุงเทพมหานครตัดสินใจเช่าอาคารราชดำเนินจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นเวลา 30 ปีเพื่อนำมาปรับปรุงโยชนใช้สอยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นห้องสมุดใจกลางเมืองสำหรับประชาชน โดยได้ว่าจ้างให้ บริษัทไรท์แมน จำกัด มาออกแบบและปรับปรุงอาคาร

4.3.3.2 ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ

1) ตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร

สำหรับขั้นตอนของการตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร สถาปนิกได้เข้าไปสำรวจ ตรวจสอบ และประเมินสภาพอาคาร ก่อนการทำการปรับปรุง พบว่า อาคารถูกทิ้งร้าง มีสภาพเก่า และเสื่อมสภาพจากอายุอาคารและการใช้งานเดิมเป็นอย่างมาก อาทิเช่น เกิดรอยแตกร้าวของอาคาร และคราบสกปรกภายในอาคารจากการใช้งานเดิม ด้วยเหตุที่อาคารมีความเสื่อมโทรมเป็นอย่างมากนี้จึงทำให้เกิดแนวคิดแรกที่จะปรับปรุงโยชนใช้สอยที่อยู่ในระดับของการเปลี่ยนแปลงทั้งกายภาพอาคารและการใช้งาน

“สภาพก่อนที่จะมีการปรับปรุง อาคารมีความเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ทั้งร้างและเก่า บางจุดก็เสื่อมสภาพเนื่องจากการใช้งานเดิม”

(โบราณิ ธนโกเศศ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สรุปได้ว่าสภาพของอาคารราชดำเนินก่อนการปรับปรุง พบว่าอาคารถูกปิดทิ้งร้าง มีสภาพเก่า และเสื่อมสภาพจากอายุอาคารและการใช้งานเดิม

2) พิจารณาคคุณค่าและความสำคัญของอาคาร

ในขั้นตอนพิจารณาคคุณค่าและความสำคัญ อาคารราชดำเนินเป็นอาคารเก่าแก่ และสำคัญอีกแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร สถาปนิกได้พิจารณาคคุณค่าของอาคารครอบคลุม ทั้งคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ด้วยนัยยะที่สำคัญในทางการเมือง คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม ที่อาคารราชดำเนินเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในช่วงแรก que แสดงถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรม ยุคโมเดิร์นที่ก้าวสู่การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยผสมกับการก่อสร้างแบบไทยทำให้อาคารมีความใหญ่โต และแข็งแรงขึ้น และ คุณค่าทางด้านจิตใจ สิ่งสำคัญสำหรับการนำอาคารราชดำเนินมาปรับเปลี่ยน การใช้สอยจะต้องไม่ทำให้อาคารคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม และคุณค่าทางด้านจิตใจสูญหายไป

3) วางแนวความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการ

สำหรับแนวความคิดของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ผู้ออกแบบได้แนวคิดแรกมาจากข้อกำหนดของกรุงเทพมหานครที่กำหนดไว้ว่าต้องเป็นห้องสมุดใจกลางเมืองสำหรับประชาชน ที่เป็นจุดรวมความรู้และจุดรวมปัญญา พร้อมทั้งผู้ออกแบบได้นำข้อกำหนดของโครงการมาตีโจทย์ให้เป็นรูปธรรมที่เข้ากันได้กับตัวอาคารมากขึ้นและเสนอแนวคิด “แสงแห่งปัญญา” โดยออกแบบและปรับพื้นที่ให้มีควมโอโลง โปร่ง โล่ง สบาย มีการคุมแสงให้อยู่ในระดับสบายตาในทอนสีที่ร่วมสมัย ซึ่งแนวคิดนี้อยู่ภายใต้การอนุรักษ์และเคารพในคุณค่าของสถาปัตยกรรมเดิม

“การปรับปรุงหอสมุดเมืองฯ ได้ใช้แนวคิดแสงแห่งปัญญาที่หมายถึงจุดรวมแห่ง ปัญญาและความรู้มาเป็นแนวทางในการออกแบบหอสมุดแห่งนี้ โดยทางสถาปนิกเน้น การนำแสงจากภายนอกเข้ามาในอาคาร ให้ได้มากที่สุด และเน้นให้ออกแบบให้อาคารมีความ โอโลง และปลอดโปร่ง เพื่อให้ผู้ใช้งานเข้ามาใช้แล้วรู้สึกว่ามีชีวิต”

(โบราณิ ฌนโกเศศ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่าสิ่งที่สำคัญของการวางแนวความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยโครงการหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร จะเน้นไปที่การเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้าน ทรัพยากรความรู้ในฐานะเป็นห้องสมุด พร้อมทั้งรองรับการเป็นพื้นที่สำหรับทำงาน และเป็นพื้นที่ เชื่อมต่อที่สำคัญให้กับย่านราชดำเนิน

4) ออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร

สำหรับขั้นตอนออกแบบโปรแกรมการใช้สอยอาคาร สถาปนิกได้วางโปรแกรมการใช้สอยภายในอาคารให้ใช้งานในรูปแบบโดยภาพรวมเป็นห้องสมุดที่มีพื้นที่สำหรับทำงานเป็นส่วนหลักเพื่อให้เป็นสถานที่สำหรับรองรับการใช้งานได้หลากหลายมากขึ้น โดยสถาปนิกได้ทำการจัดโปรแกรมการใช้งานทั้งหมดเป็นพื้นที่เปิดที่สามารถใช้งานได้อย่างอิสระ โดยที่การใช้สอยทั้งหมดสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ในทุกชั้นของโครงการ

“โปรแกรมของการใช้งานอาคารหลังนี้คือการจัดให้มีพื้นที่ใช้สอยหลากหลายประเภทรวมกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยจะเน้นความเป็น co-working space มากกว่าห้องสมุด เพื่อให้ผู้ใช้งานรู้สึกถึงความผ่อนคลาย และสามารถใช้งานได้อย่างมีอิสระกว่าห้องสมุดในแบบเดิม”

(โบราณี ธนโกเศศ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ในเบื้องต้นว่าโปรแกรมการใช้สอยอาคารเป็นการใช้งานที่ผสมผสานระหว่างพื้นที่สำหรับเรียนรู้ (learning space) และพื้นที่ทำงานร่วมกัน (co-working space) ด้วยแนวคิดของการนำเสนอในรูปแบบห้องสมุดสมัยใหม่เพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเข้าถึงการอ่านได้ง่ายด้วยเทคโนโลยีการเรียนรู้ที่ทันสมัยครบวงจร และการทำงานที่เป็นอิสระ

5) วางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ในขั้นตอนการวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ สถาปนิกได้อธิบายขั้นตอนนี้ไว้ว่าการวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารว่าการวางผังพื้นที่ใช้สอยของแต่ละชั้นจะมีการจัดวางด้วยรูปแบบที่คล้ายคลึงกันเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งาน ผู้ออกแบบจึงได้จัดวางผังการใช้สอยพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของอาคาร โดยมีลำดับการเข้าถึงจากชั้น 1 ถึงชั้น 3 ตามลำดับ

การวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารเริ่มจากพื้นที่บริเวณชั้น 1 ที่ผู้ใช้งานจะเข้ามาเจอกับส่วนบริการข้อมูลที่ตั้งอยู่หน้าโถงทางเข้าเพื่อลงทะเบียนและเข้าใช้งานพื้นที่ภายใน ถัดไปขวามือเป็นส่วนจัดนิทรรศการหมุนเวียน (ปัจจุบันกทม.ปรับพื้นที่เอง เอาของมาวางเอง ไม่เหมือนกับตอนแรกที่จัดพื้นที่ไว้) ส่วนต่อมามีถัดจากพื้นที่ส่วนบริการจะพบกับพื้นที่ทำงานและอ่านหนังสือร่วมกัน โดยพื้นที่บริเวณนี้ถูกจัดให้เป็นพื้นที่เข้าถึงง่าย รายรอบด้วยหนังสือ และพื้นที่ค้นหาข้อมูลตรงกลาง

โถงจะเป็นพื้นที่จัดนิทรรศการชั่วคราวที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ได้ด้วยบานผนัง นอกจากนั้นอีกฝั่งของโครงการ ได้จัดทำเป็นห้องภาพยนตร์และร้านกาแฟไว้บริการ นอกจากนั้นพื้นที่ด้านหลังของชั้น 1 ยังถูกจัดวางส่วนสำนักงานของหอสมุดเข้าไปด้วย ส่วนพื้นที่ชั้นลอยจะเน้นการใช้งานเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ที่เน้นกิจกรรมสำหรับเด็ก พร้อมทั้งมีห้องปฏิบัติการไว้สำหรับกิจกรรมประจำสัปดาห์ที่จัดไว้สำหรับผู้สนใจ ถัดไปชั้น 2 พื้นที่ใช้สอยถูกจัดวางไว้เหมือนกับบริเวณชั้น 1 คือเน้นพื้นที่สำหรับนั่งทำงานส่วนตัว อ่านหนังสือ นั่งพักผ่อน ตรงกลางโถงสามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยได้ด้วยบานผนัง แต่ที่เพิ่มขึ้นมาของชั้น 2 คือพื้นที่กลุ่ม ที่เป็นห้องประชุมขนาดเล็ก เพื่อให้ประชาชนที่ต้องการใช้งานเป็นกลุ่มได้เข้าไปใช้บริการโดยไม่รบกวนผู้ใช้งานคนอื่น ถัดไปบริเวณชั้น 3 การใช้งานยังคงเหมือนกับพื้นที่ชั้นอื่น คือการเน้นพื้นที่ไว้สำหรับนั่งทำงานส่วนตัว อ่านหนังสือ นั่งพักผ่อน แต่สิ่งสำคัญที่เพิ่มขึ้นมาของพื้นที่ชั้น 3 คือ ส่วนนิทรรศการถาวรตรงกลางโถงที่มีการใช้แสงธรรมชาติเป็นองค์ประกอบหลักของการสร้างพื้นที่นำเสนอบริเวณนี้

“ชั้น 1 เข้ามาจะเจอกับส่วนต้อนรับเป็นอันดับแรก ถัดมาข้างในจะเป็นพื้นที่ใช้งานหลักที่จัดให้เป็น co- working space สำหรับนั่งทำงาน อ่านหนังสือ จัดให้เป็นพื้นที่เข้าถึงง่าย และรายรอบด้วยหนังสือที่เป็นแหล่งข้อมูล และนิทรรศการ ชั้น 2 มีการจัดพื้นที่ co- working space ที่ไว้สำหรับนั่งทำงาน นั่งอ่านหนังสือ พร้อมกับแทรกชั้นหนังสือเพื่อให้คนเข้าถึงง่าย และมีห้องกลุ่มคล้าย TCDC ส่วนชั้น 3 มีการจัดพื้นที่ co- working space และมีการปรับเปลี่ยนการใช้งานตรงกลางเป็นส่วนนิทรรศการถาวร และอีกส่วนหนึ่งจัดเป็นส่วนนิทรรศการชั่วคราว แล้วก็ยังมีพื้นที่ทางด้านหลังที่จัดเป็นห้องประชุม สำนักงาน อีกส่วนหนึ่งก็จัดให้”

(โบราณิ ธนโกเศศ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สรุปได้ว่าจากที่สถาปนิกได้อธิบายการจัดผังพื้นที่ใช้สอยของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครไปในข้างต้น สามารถจัดกลุ่มรายละเอียดพื้นที่ใช้สอยภายในโครงการได้ โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ **ส่วนพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ส่วนพื้นที่อเนกประสงค์ ส่วนพื้นที่บริการ ส่วนพื้นที่ธุรกิจ และส่วนสำนักงาน** (ดูภาพที่ 74) โดยแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดการจัดพื้นที่ใช้สอย ดังนี้

(ก) พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์เป็นหัวใจหลักของโครงการ โดยพื้นที่ส่วนนี้มีลักษณะพิเศษทางด้านการใช้งานที่ไว้สำหรับรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยพื้นที่จะถูกออกแบบให้เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ โอโถง รู้สึกได้ถึงความปลอดภัย เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติ เพื่อให้ผู้ใช้งานรู้สึกถึงความผ่อนคลาย อีกทั้งยังเป็นการสร้างบรรยากาศที่เชื่อมต่อกันทางกิจกรรม มุมมองทางสายตาจากที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้วว่าพื้นที่หลักของโครงการหอสมุดเมืองจะมีลักษณะเดียวกันทั้งหมด ในบริเวณชั้น 1 จนถึงชั้น 3 โดยจะแยกพื้นที่ส่วนนี้ออกเป็น

- พื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ

พื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือครอบคลุมพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของอาคาร เป็นพื้นที่ใช้งานที่มีขนาดมากที่สุด จัดวางไว้ตั้งแต่ ชั้น 1จนถึงชั้น 3 มีการเชื่อมต่อพื้นที่ผ่านโถงขนาดใหญ่ทางด้านหน้าอาคารและส่วนที่เป็นช่องแสงทั้ง 2 ฝั่งของอาคาร การใช้งานพื้นที่ส่วนนี้เป็นการใช้งานแบบผสมผสานกิจกรรมสร้างสรรค์ระหว่างที่นั่งสำหรับทำงาน และอ่านหนังสือที่มีการจัดโต๊ะและเก้าอี้ ไว้รองรับการใช้งานหลากหลายรูปแบบทั้งโต๊ะยาว โต๊ะเล็ก โซฟา โดยในทุกชั้น และมีการจัดชั้นหนังสือที่เป็นทรัพยากรหลักเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ภายในโครงการ ส่วนมากแล้วพื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือจะเน้นการออกแบบจัดวางเฟอร์นิเจอร์ให้เชื่อมต่อกับบริบทโดยรอบอาคาร (ดูภาพที่ 75-91)

- พื้นที่กลุ่ม

เนื่องจากหอสมุดเมืองเป็นห้องสมุดที่ต้องการความเงียบสงบในการใช้งาน ดังนั้นเพื่อให้รองรับกับผู้ใช้สอยเป็นหมู่คณะ จึงได้มีการออกแบบพื้นที่กลุ่มหรือห้องทำงานกลุ่มภายในหอสมุดเมืองขึ้นมา โดยพื้นที่ส่วนนี้จะถูกจัดวางไว้บริเวณชั้น 2 เพียงชั้นเดียวเท่านั้น ซึ่งพื้นที่กลุ่มจะมีลักษณะเป็นห้องประชุมขนาดเล็กสามารถเก็บเสียงได้ (ดูภาพที่ 75-91)

- พื้นที่ปฏิบัติการ

พื้นที่ปฏิบัติการภายในหอสมุดเมืองเป็นห้องที่ถูกออกแบบไว้บริเวณชั้น m เป็นห้องกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป (ดูภาพที่ 75-91)

- พื้นที่นำเสนอผลงาน

พื้นที่นำเสนอผลงานจัดไว้ 2 รูปแบบ คือ ส่วนที่เป็นนิทรรศการถาวร และนิทรรศการชั่วคราว บริเวณชั้น 3 สำหรับในส่วนนิทรรศการถาวรจะจัดในบริเวณส่วนกลางของโถงอาคาร เน้นการใช้แสงจากหลังคาส่องเข้ามาบริเวณพื้นที่โดยตรง เพื่อเน้นพื้นที่นำเสนอส่วนนี้ ส่วนนิทรรศการชั่วคราว อยู่ถัดออกไปบริเวณริมสุดของอาคารเป็นพื้นที่ที่เน้นการแสดงผลงานนักศึกษา วิทยานิพนธ์ของสถาบันต่าง ๆ นอกจากนี้พื้นที่บริเวณกลางโถงของชั้น 1 และชั้น 2 ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้จากผนังบานเลื่อนให้เป็นส่วนจัดนิทรรศการชั่วคราวได้เช่นกัน (ดูภาพที่ 75-91)

- พื้นที่พักผ่อน

พื้นที่พักผ่อนภายในโครงการหอสมุดเมืองฯ มีการจัดวางไว้หลากหลายรูปแบบที่แทรกไปกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของโครงในลักษณะของเครื่องเรือนที่เป็นโซฟา หรือโต๊ะเก้าอี้ขนาดเล็ก โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณชั้น M ที่ต่อเติมมาเพื่อวัตถุประสงค์นี้โดยเฉพาะ หรือจะเป็นห้องภาพยนตร์ที่อยู่บริเวณชั้น 1 ก็สามารถเข้าไปใช้ได้เช่นกัน (ดูภาพที่ 75-91)

- พื้นฐานข้อมูล

เนื่องจากหอสมุดเมืองฯ มีวัตถุประสงค์หลักที่ต้องการเป็นห้องสมุดกลางเมืองของกรุงเทพฯ ฯ ที่ประชาชนสามารถใช้บริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ดังนั้นฐานข้อมูลหลักส่วนใหญ่จะครอบคลุมทั้งหนังสือ และนิตยสารเป็นสำคัญ ซึ่งชั้นวางหนังสือจะถูกจัดวางเรียงรายไปตามโถงของแต่ละชั้น ส่วนนิตยสารจะจัดไว้บริเวณโถงตรงกลาง 2 ส่วนของชั้น 1 นอกจากนี้ยังมีส่วนบริการเสริมจะมีอินเทอร์เน็ตไวร์รองรับอยู่บริเวณชั้น 1 เช่นกัน (ดูภาพที่ 75-91)

(ข) พื้นที่อเนกประสงค์

พื้นที่อเนกประสงค์จะอยู่ในรูปแบบของห้องประชุมขนาดใหญ่ทางด้านหลังของชั้น 2 และชั้น 3 โดยพื้นที่ส่วนนี้จะใช้สำหรับจัดสัมมนา หรือจัดประชุมตามโอกาสต่าง ๆ (ดูภาพที่ 75-91)

(ค) พื้นที่บริการ

พื้นที่บริการของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครมีบทบาทสำคัญด้วยหน้าที่ของการให้บริการข้อมูล และลงทะเบียนสำหรับเข้าใช้สอยพื้นที่ภายในอาคาร โดยพื้นที่ส่วนนี้ตั้งอยู่ด้านหน้าของโถงชั้น 1 (ดูภาพที่ 75-91)

(ง) พื้นที่ธุรกิจ

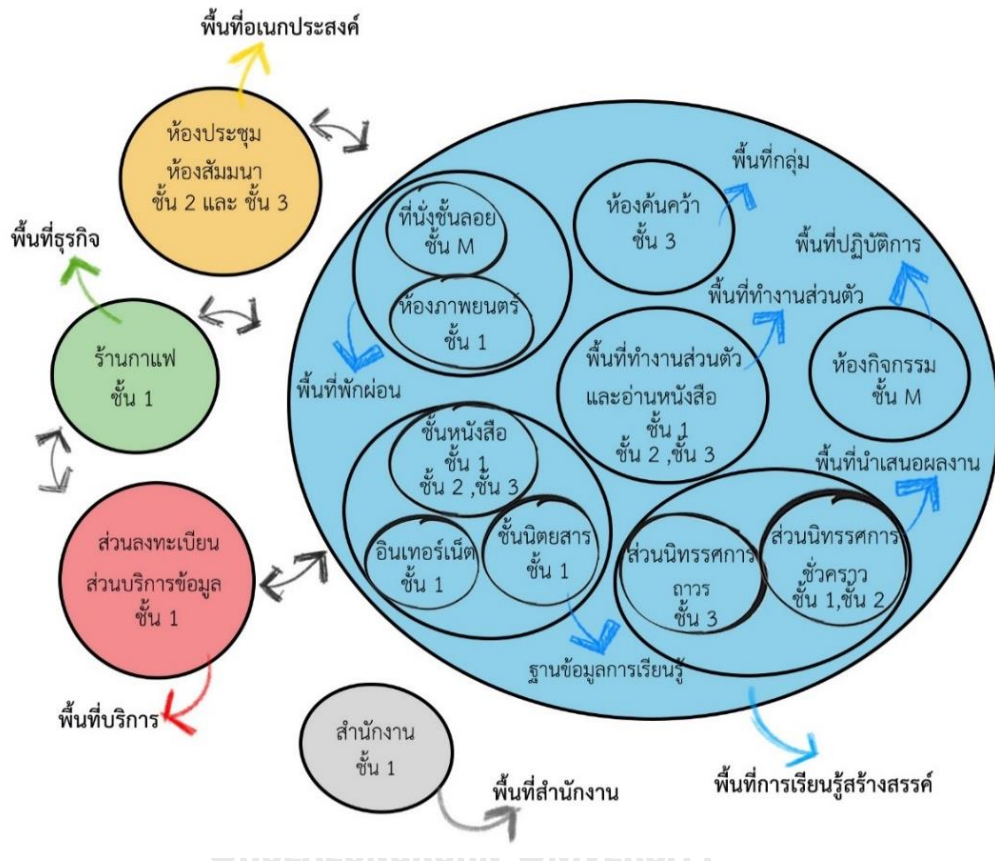
พื้นที่ธุรกิจของหอสมุดเมือง ฯ เป็นพื้นที่ในส่วนของร้านขายกาแฟบริเวณชั้น 1 ทางริมซ้ายสุดของโครงการ โดยพื้นที่ส่วนนี้เป็นพื้นที่ภายในอาคารเดียวกัน และต่อเนื่องมาจากพื้นที่ใช้สอยหลัก (ดูภาพที่ 75-91)

(จ) สำนักงาน

พื้นที่ของสำนักงานเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ประชาชนภายนอกไม่สามารถเข้าไปใช้งานได้ ตั้งอยู่บริเวณชั้น 1 ทางด้านหลังสุดของโครงการติดกับส่วนงานระบบภายในอาคาร (ดูภาพที่ 75-91)

จากการจัดผังพื้นที่ใช้สอยหลักของโครงการทั้ง 5 ส่วน แสดงให้เห็นว่าหัวใจหลักของโครงการที่แสดงถึงพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวที่เป็นทั้งพื้นที่ทำงานและพื้นที่อ่านหนังสือ **พื้นที่กลุ่มที่จัดไว้เป็นห้องค้นคว้า** **พื้นที่ปฏิบัติการที่จัดไว้เป็นห้องกิจกรรม** **พื้นที่นำเสนอผลงาน** ที่จัดไว้เป็นส่วนนิทรรศการ **พื้นที่พักผ่อนที่จัดไว้เป็นที่นั่งพักผ่อน** และ**พื้นที่ฐานข้อมูล** ที่เป็นชั้นหนังสือ ซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยภายในมีการจัดผังให้สอดคล้องกับโปรแกรมการใช้งานที่เป็นไปตามองค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ โดยมีพื้นที่ส่วนอื่น ๆ เป็นส่วนสนับสนุนให้โครงการที่สมบูรณ์แบบมากขึ้น

สังเกตได้ว่าการจัดผังการใช้สอยในรูปแบบนี้ ทำให้หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครกลายเป็นพื้นที่สาธารณะหรือห้องสมุดใจกลางเมืองที่ตอบโจทย์ความต้องการของการใช้งานในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่สำคัญอีกโครงการหนึ่ง ที่มีไว้สำหรับบุคลากรสร้างสรรค์ หรือประชาชนทั่วไปที่ต้องการพื้นที่สำหรับอ่านหนังสือและทำงานได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 74 วิเคราะห์แนวคิดการออกแบบโปรแกรมและการจัดวางผังการใช้สอยที่สอดคล้องกับแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

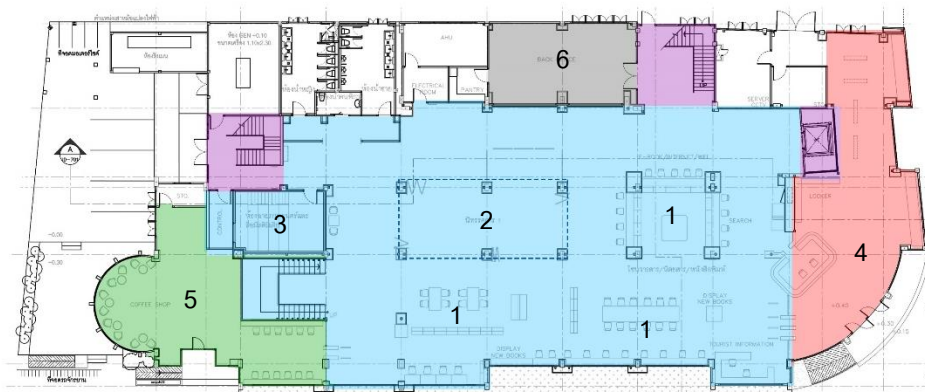
ที่มา: ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	(ก) พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์		(ง) พื้นที่ธุรกิจ
	(ข) พื้นที่เนกประสงค์		(จ) สำนักงาน
	(ค) พื้นที่บริการ		ทางสัญจรหลัก

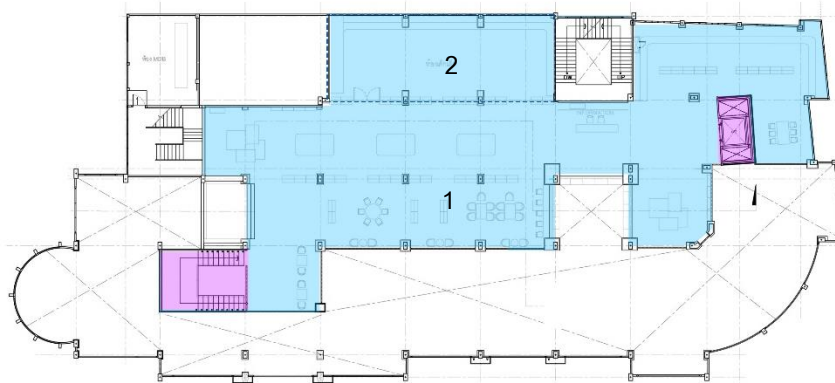
ภาพที่ 75 แสดงความสัมพันธ์ของโปรแกรมและการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยอาคารของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร
ที่มา: สำนักออกแบบกรุงเทพมหานคร ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ก. พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ 1 พื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ 2 ส่วนนิทรรศการ 3 ห้องภาพยนตร์	ค. พื้นที่บริการ 4 ส่วนต้อนรับและลงทะเบียน จ. สำนักงาน 6 ส่วนที่ทำงาน	ง. พื้นที่ธุรกิจ 5 ร้านอาหาร ทางสัญจรหลัก

ภาพที่ 76 ผังพื้นชั้น 1 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ ส่วนนิทรรศการ ห้องภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังมีส่วนต้อนรับและลงทะเบียน และร้านอาหาร ที่เป็นส่วนสนับสนุนโครงการ

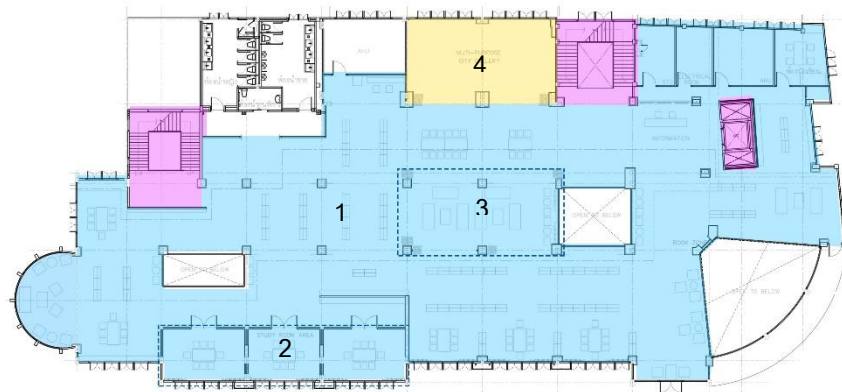
ที่มา: สำนักออกแบบกรุงเทพมหานคร ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ก. พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ 1 ที่นั่งพักผ่อน 2 ห้องปฏิบัติการ (workshop)	ทางสัญจรหลัก

ภาพที่ 77 ผังพื้นชั้น M แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่พักผ่อน และห้องปฏิบัติการ

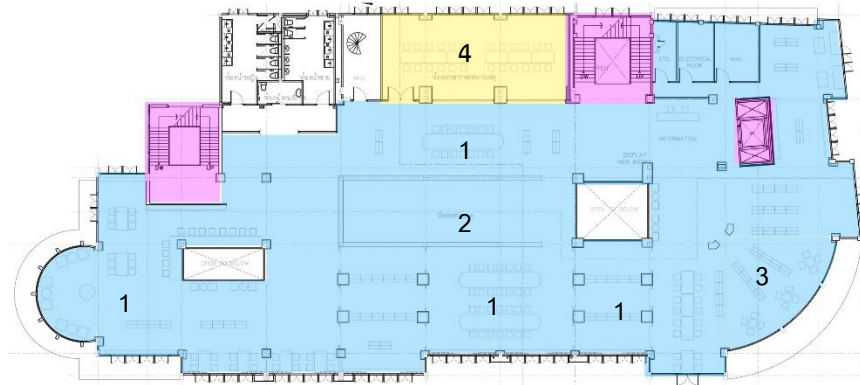
ที่มา: สำนักออกแบบกรุงเทพมหานคร ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ก. พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ 1 พื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ 2 ห้องค้นคว้า 3 ส่วนนิทรรศการ	ข. พื้นที่อเนกประสงค์ 4 ห้องประชุมและสัมมนา ทางสัญจรหลัก

ภาพที่ 78 ผังพื้นที่ชั้น 2 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ ส่วนนิทรรศการชั่วคราว นอกจากนี้ยังมีพื้นที่อเนกประสงค์ได้แก่ห้องประชุมและสัมมนาเป็นส่วนสนับสนุนโครงการ

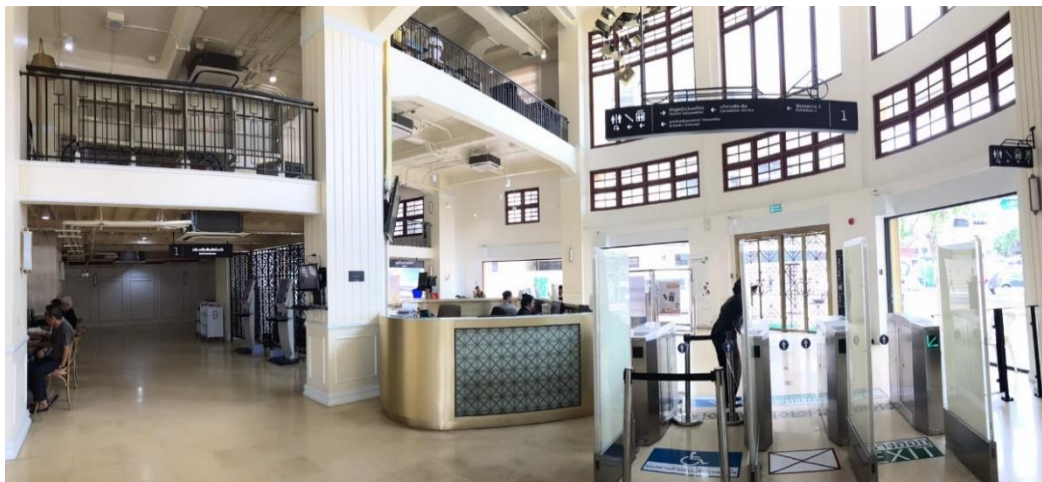
ที่มา: สำนักออกแบบกรุงเทพมหานคร ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ก. พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ 1 พื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ 2 ส่วนนิทรรศการถาวร 3 ส่วนนิทรรศการชั่วคราว	ข. พื้นที่อเนกประสงค์ 4 ห้องประชุมและสัมมนา ทางสัญจรหลัก

ภาพที่ 79 ผังพื้นที่ชั้น 3 แสดงการวางผังพื้นที่ใช้สอยของส่วนพื้นที่เรียนรู้สร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทำงานส่วนตัวและอ่านหนังสือ ส่วนนิทรรศการชั่วคราวและถาวร นอกจากนี้ยังมีพื้นที่อเนกประสงค์ได้แก่ห้องประชุมและสัมมนาเป็นส่วนสนับสนุนโครงการ

ที่มา: สำนักออกแบบกรุงเทพมหานคร ดัดแปลงโดย ผู้วิจัย

ภาพที่ 80 ส่วนโถงต้อนรับชั้น 1 มีลักษณะเป็นโถงสูงเชื่อมต่อกับชั้น M และชั้น 2 ผ่านมุมมองทางสายตา
ที่มา: ผู้วิจัย

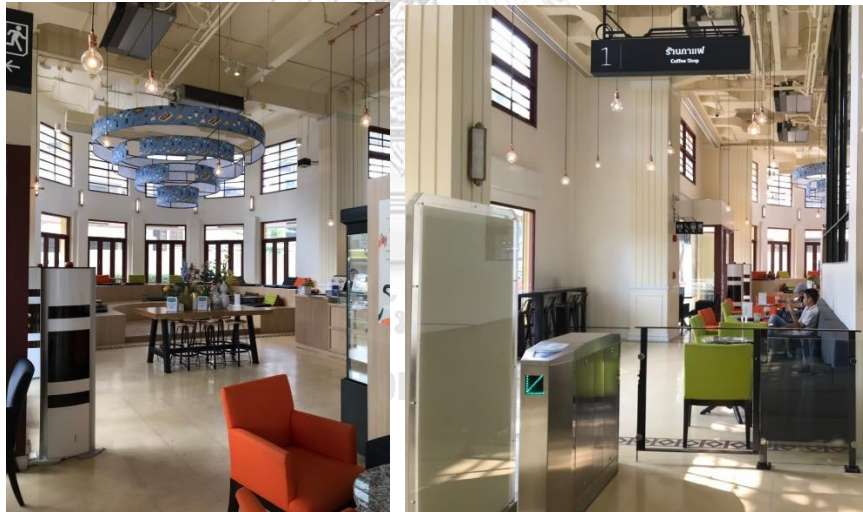

ภาพที่ 81 พื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ ที่ต้องใช้ความเงียบในการใช้งาน บริเวณชั้น 1 โดยพื้นที่
บริเวณนี้เน้นการจัดที่นั่งไว้ติดกับริมอาคาร เพื่อนำแสงจากธรรมชาติเข้ามาภายในตัวอาคารให้ได้มากที่สุด และส่วน
ที่ไม่ติดกับกระจกเป็นส่วนนิทรรศการชั่วคราว

ที่มา: ผู้วิจัย

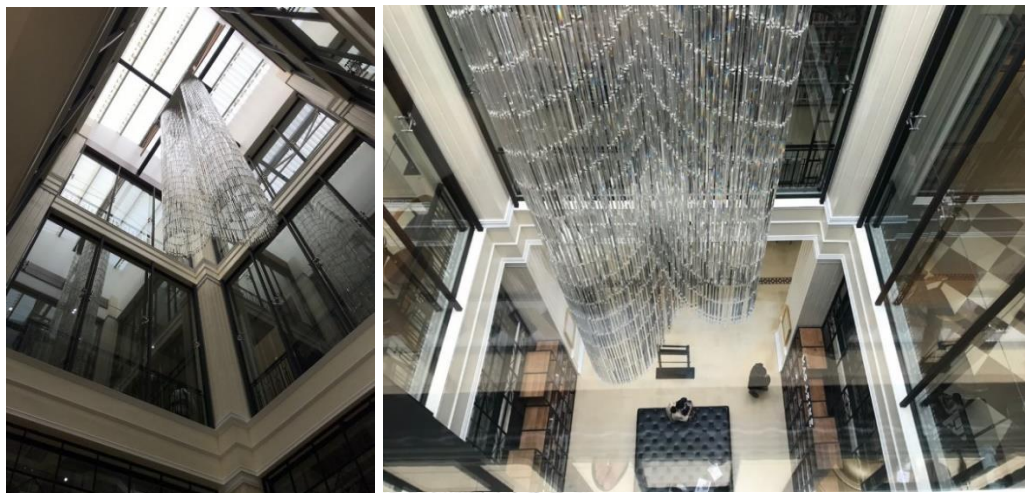

ภาพที่ 82 ส่วนพื้นที่จัดนิทรรศการ ที่อยู่ถัดจากพื้นที่นั่งทำงานเข้ามาภายในอาคาร พื้นที่ส่วนนี้สามารถปรับเปลี่ยน
ผนังให้สามารถเปิด ปิด ไปตามการใช้งานได้ด้วย
ที่มา: ผู้วิจัย

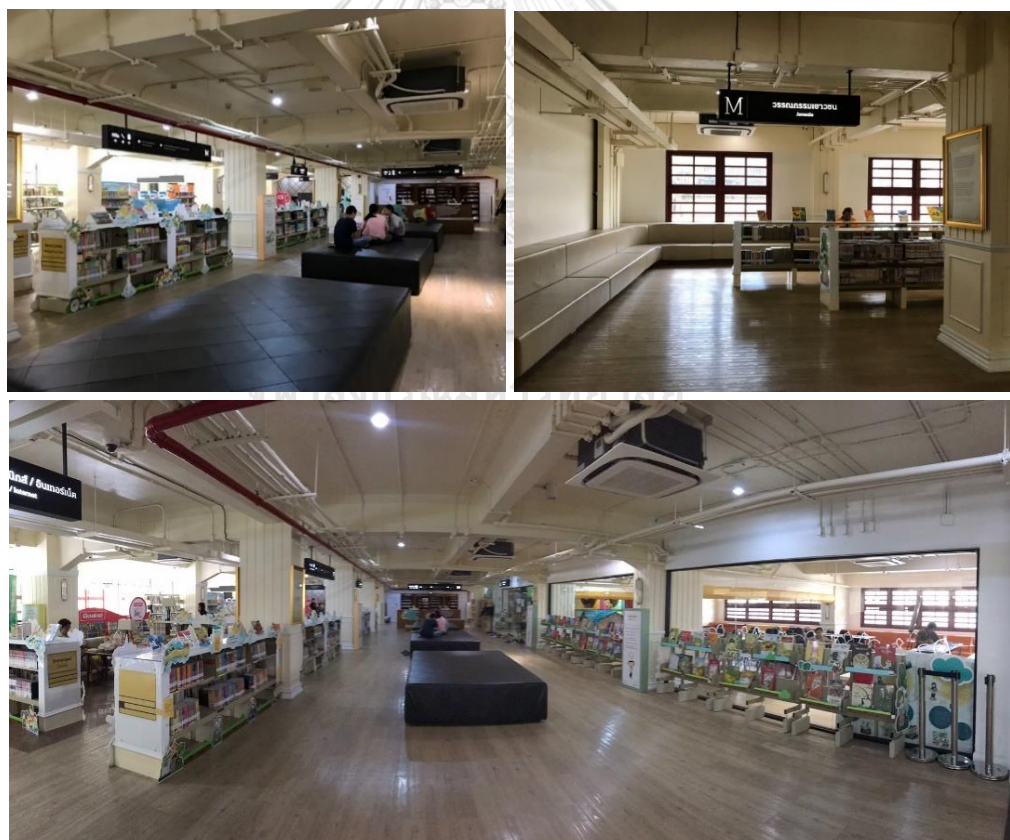

ภาพที่ 83 ร้านกาแฟ บริเวณอาคารด้านซ้ายของชั้น 1
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 84 การเจาะช่องแสงภายในตัวอาคารตั้งแต่ชั้น 1 ถึงชั้น 3 เพื่อดึงแสงจากธรรมชาติเข้ามาภายในอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย

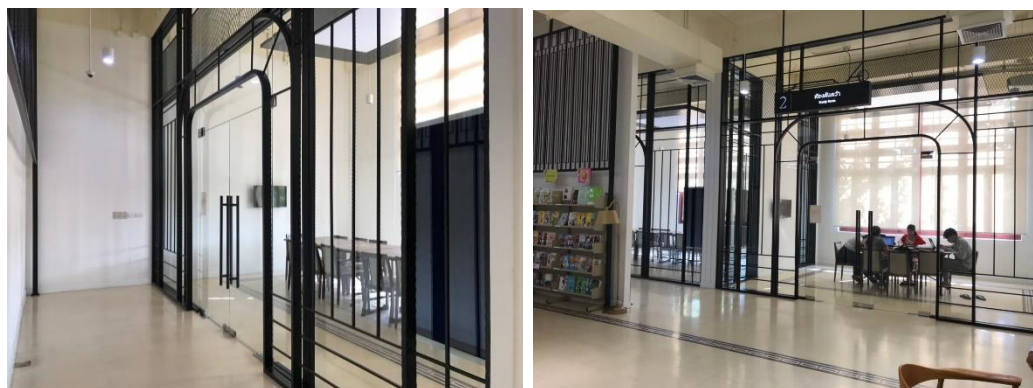
ภาพที่ 85 พื้นที่พักผ่อนในส่วนชั้น M เป็นการจัดพื้นที่ที่เน้นการใช้งานสำหรับเด็ก ถัดไปเป็นห้องปฏิบัติการไว้
สำหรับกิจกรรม workshop
ที่มา: ผู้วิจัย

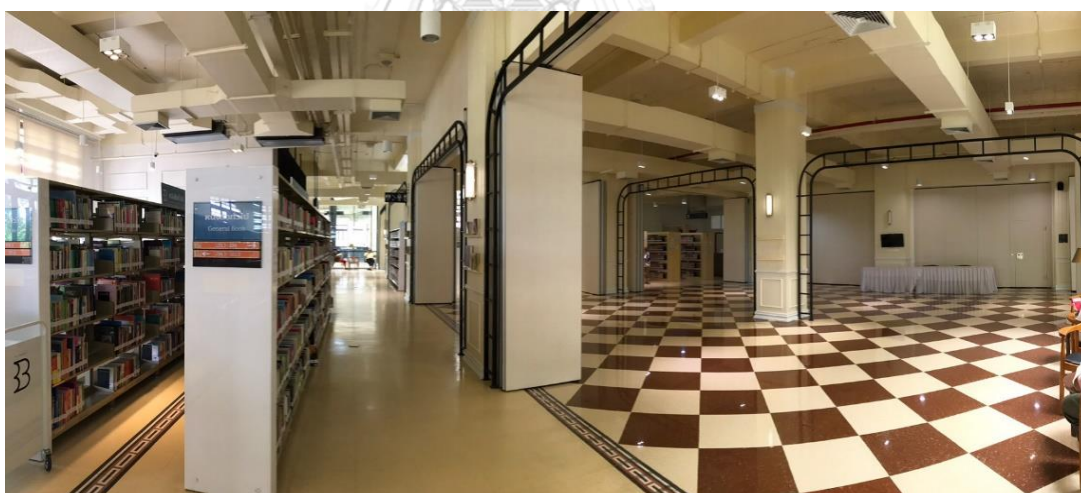
ภาพที่ 86 กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในห้องปฏิบัติการมีหลายรูปแบบ โดยที่จะเน้นการลงมือปฏิบัติการเป็นหลัก
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 87 พื้นที่ใช้สอยบริเวณชั้น 2 ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 88 พื้นที่กลุ่มบริเวณชั้น 2 จัดไว้ในลักษณะห้องคั่นคว่ำกลุ่มสำหรับให้ผู้ใช้งานแสดงความเห็นซึ่งกันและกันได้
โดยไม่รบกวนผู้ใช้งานคนอื่น
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 89 โถงพื้นที่อเนกประสงค์ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เป็นห้องประชุม ห้องสัมมนา
จากการเปิด-ปิดผนังบานเลื่อน
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 90 พื้นที่ใช้สอยบริเวณชั้น 3 ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ ที่ต้องใช้ความเงียบใน
การใช้งาน และส่วนนิทรรศการถาวร
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 91 พื้นที่ใช้สอยบริเวณชั้น 3 ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับทำงานส่วนตัว นั่งอ่านหนังสือ
ที่มา: ผู้วิจัย

6) กำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์

เมื่อได้กำหนดแนวคิดและโปรแกรมการใช้สอยโครงการในเบื้องต้น พร้อมทั้งได้ทำการประเมินสภาพอาคารเป็นที่เรียบร้อย ทำให้เห็นว่าตัวอาคารเดิมแทบจะมีส่วนน้อยที่สามารถใช้งานต่อไปได้เนื่องจากตัวอาคารมีความเสื่อมสภาพจากการใช้งานเดิมและการถูกปิดทิ้งร้าง ดังนั้นในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารราชดำเนินเพื่อการใช้งานใหม่ สถาปนิกที่ดูแลโครงการจึงวางแผนที่จะปรับปรุงอาคารด้วยการไม่ปรับปรุงรูปลักษณะภายนอกอาคารเนื่องจากตัวอาคารมีความสำคัญทางด้านสถาปัตยกรรมที่ต้องรักษาไว้ และไปเน้นการปรับปรุง ต่อเติม และซ่อมแซมภายในอาคารเป็นหลัก ด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวภายในอาคารเพื่อให้ตรงตามแนวคิดที่ได้ออกแบบ

“ทางเราคิดว่าจะต้องรักษารูปลักษณ์ที่เป็นอาคารราชดำเนินไว้เป็นสิ่งแรก เนื่องจากทางเจ้าของโครงการต้องการคงความเก่าแก่ของอาคารเอาไว้ และไปเน้นปรับปรุงพื้นที่ภายใน โดยเปลี่ยนวัสดุเป็นของใหม่ทั้งหมด เพื่อให้ได้พื้นที่ที่ทันสมัยและตรงตามคอนเซ็ปที่ได้วางเอาไว้ตั้งแต่ต้น”

(โบราณี ฌนโกเศศ, 2562)

ในขั้นตอนนี้สามารถสรุปได้ว่า ระดับของการปรับประโยชน์ใช้สอยหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร มีระดับการปรับปรุงอาคาร ตั้งแต่การรักษาสภาพ การปรับปรุงและซ่อมแซม การต่อเติม ซึ่งรายละเอียดของการซ่อมแซมจะไปอธิบายในหัวข้อวิธีการอนุรักษ์และการปรับปรุงอาคารต่อไป

4.3.3.3 ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร

สำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร สถาปนิกได้อธิบายว่า การเข้าไปปรับปรุงอาคารหลังนี้จะต้องเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์อาคาร ซึ่งทำให้สามารถพิจารณาว่าองค์ประกอบในส่วนใดบ้างของอาคารที่มีคุณค่ามากที่สุดหรือสำคัญน้อยที่สุด เพื่อที่จะกำหนดขอบเขตของการดำเนินการได้ถึงระดับไหน (โบราณี ฌนโกเศศ, 2562) ซึ่งจุดนี้เป็นส่วนสำคัญ ถ้าหากสถาปนิกมีความรู้ก็จะทำให้การดำเนินการปรับปรุงเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยไม่ทำลายคุณค่าของอาคารที่มีอยู่เดิม สำหรับหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดของขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร มีดังนี้

1) เปลือกอาคาร

เนื่องจากเจ้าของโครงการได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของรูปลักษณ์อาคารที่มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมในยุคสมัย พ.ศ. 2475 ทำให้การปรับประประโยชน์ใช้สอยในส่วนภายนอกอาคารไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม แต่จะเป็นการดำเนินการภายใต้กรอบอาคารเดิม โดยการพิจารณาความเสียหายของเปลือกอาคาร ส่วนประดับตกแต่งและวัสดุ ที่เกิดขึ้นทั้งจากการใช้งานก่อน กาลเวลา และสภาพแวดล้อมที่ทำให้ตัวอาคารภายนอกทรุดโทรม เพื่อซ่อมแซมส่วนที่เสียหายนั้นให้กลับมาเหมือนเดิม หรือหากส่วนใดเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ภายใต้กรอบเดิมของตัวอาคาร ซึ่งการดำเนินการในรูปแบบนี้จะทำให้คงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม รวมทั้งสามารถกลมกลืนกับอาคารโดยรอบที่อยู่ภายในบริบทเดียวกัน โดยรายละเอียดการปรับปรุงรูปลักษณ์ภายนอกอาคาร มีดังนี้

- เปลี่ยนวัสดุประตูและหน้าต่าง

จากแนวคิด แสงแห่งปัญญา ที่ต้องการพื้นที่เปิดโล่งและแสงจากธรรมชาติเข้าถึงภายในอาคาร และจากการเสื่อมสภาพของวัสดุที่ใช้ทำประตูและหน้าต่าง ทำให้สถาปนิกทำการเปลี่ยนรูปแบบประตูและหน้าต่างใหม่ทั้งหมด โดยที่ยังยึดกรอบเดิมของประตูหน้าต่างไว้

- ทำผนังกระจกเพื่อเปิดมุมมอง

จากแนวคิดแสงแห่งปัญญา เป็นการออกแบบโดยนำแสงธรรมชาติจากภายนอกอาคารเข้ามาสู่ภายในอาคารทั้งจากส่วนหลังคาและด้านข้างอาคาร เพื่อให้รู้สึกว่ามีพื้นที่ภายในมีความโปร่งโล่งสบายเหมาะแก่เป็นพื้นที่เรียนรู้ ทำให้ในการปรับปรุงอาคารสถาปนิกได้ตัดสินใจเปิดมุมมองในพื้นที่ส่วนที่เป็นผนังติดกับถนนราชดำเนินด้วยการรื้อหน้าต่างเดิมออก และทำเป็นผนังกระจกเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กับบริบทและดึงแสงจากธรรมชาติมาใช้ภายในอาคาร

- ซ่อมแซมผนังเดิมจากการเสื่อมสภาพ

อาคารหอสมุดเมืองได้รับการซ่อมแซมผนังที่ไม่ได้ปรับเปลี่ยนการใช้งาน ด้วยการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดอันเนื่องมาจากการใช้งานและการถูกทิ้งร้างเป็นเวลานานโดยการทาสีใหม่ซึ่งสีอาคารที่ใช้สีอิงตามอาคารข้างเคียงในการทาสีใหม่ เพื่อให้กลมกลืนและเป็นหนึ่งเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการเติมบัวเชิงผนังตกแต่งตามขอบประตูและหน้าต่างเพื่อเน้นความเด่นชัดของกรอบอาคารให้คงงามมากยิ่งขึ้น

“รูปลักษณ์ภายนอกอาคารโดยภาพรวมอยากคงสภาพเดิมเอาไว้ และปรับปรุงรายละเอียดย่อย เช่นเปลี่ยนวัสดุหน้าต่าง ทำผนังกระจกให้เห็นวิวด้านข้าง ทำประตูทางเข้าหลักอยู่ติดแยก พร้อมทาสีใหม่ให้กับตัวอาคาร”

(โบราณี ธนโกเศศ, 2562)

ภาพที่ 92 ผังอาคารหลังจากการปรับปรุงโยชนใช้สอยด้วยการเปลี่ยนวัสดุประตูและหน้าต่าง ด้วยการรื้อหน้าต่างเดิมและทำเป็นผนังกระจกเพื่อเปิดมุมมอง ซ่อมแซมผนังเดิมจากการเสื่อมสภาพ
ที่มา: ผู้วิจัย

2) ที่ตั้ง

เนื่องจากอาคารราชดำเนินตั้งอยู่ใจกลางย่านประวัติศาสตร์ในเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร ที่ด้านหน้าอาคารติดถนนราชดำเนิน และแยกคอกวัว พร้อมทั้งยังมีอาคารอื่น ๆ ล้อมรอบ ทำให้อาคารนี้ไม่มีภูมิทัศน์ที่เป็นพื้นที่ของอาคาร ซึ่งในการทำการปรับปรุงจึงไม่สามารถดำเนินการส่วนที่ตั้งได้เต็มที่ แต่มีการปรับปรุงเพียงเล็กน้อยในส่วนที่จอดรถข้างอาคาร

3) โครงสร้าง

ในส่วนของการปรับปรุงโครงสร้างอาคาร มีทั้งการต่อเติมและการรื้อองค์ประกอบบางส่วนของอาคารออก เพื่อให้การปรับปรุงโยชนใช้สอยเป็นไปตามแนวคิดที่ได้วางไว้ โดยแบ่งการปรับปรุง ดังนี้

- เพิ่มโครงสร้างชั้นลอย

สถาปนิกได้ออกแบบพื้นที่ชั้นลอยเพื่อเพิ่มพื้นที่การใช้งานใหม่กับอาคารเนื่องจากชั้น 1 ถึงชั้น 2 ระดับพื้นค่อนข้างมีความสูงจึงสามารถเพิ่มพื้นที่ใช้สอยระหว่างชั้นได้ โดยโครงสร้างที่เพิ่ม

เข้าไปเป็นโครงสร้างเหล็กทั้งหมด โดยสามารถรื้อถอนได้สำหรับการปรับปรุงในอนาคตโดยทำลายอาคารเดิมน้อยที่สุด

- เจาะพื้นอาคารเพื่อเป็นช่องแสง

เนื่องจากพื้นที่ใช้งานภายในหอสมุดเมืองเน้นพื้นที่ทำงานและห้องสมุด ดังนั้นพื้นที่ภายในจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีความโปร่ง โล่ง มีแสงเพียงพอต่อกิจกรรมดังกล่าว สถาปนิกจึงใช้วิธีการเพิ่มแสงสว่างด้วยการเจาะช่องแสงตลอดแนวอาคารจากชั้น 1 จนถึงดาดฟ้าเพื่อนำแสงจากธรรมชาติเข้ามาใช้ในอาคาร โดยแบ่งเจาะเป็น 2 จุด คือ โถงบันได และโถงนิตยสารกลางอาคาร เพื่อให้แสงธรรมชาติเข้ามา

- เจาะพื้นอาคารเพื่อทำช่องลิฟต์

การเจาะช่องพื้นทำลิฟต์ขนส่ง ในส่วนนี้เป็นการเพิ่มส่วนอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่เข้ามาใช้งานภายในอาคาร ทั้งผู้ใช้งานทั่วไปและผู้ทุพพลภาพ

- ต่อเติมห้องงานระบบด้านหลังอาคาร

เนื่องจากพื้นที่ภายในอาคารราชดำเนินได้รับการออกแบบพื้นที่ใช้งานหลักไว้แล้ว ในส่วนงานระบบจึงถูกจัดวางไว้ส่วนหลังของอาคารแต่เนื่องจากมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อระบบ สถาปนิกจึงขออนุญาตต่อเติมห้องขนาดเล็กหลังอาคารสำหรับเป็นห้องเพื่อรองรับงานระบบ

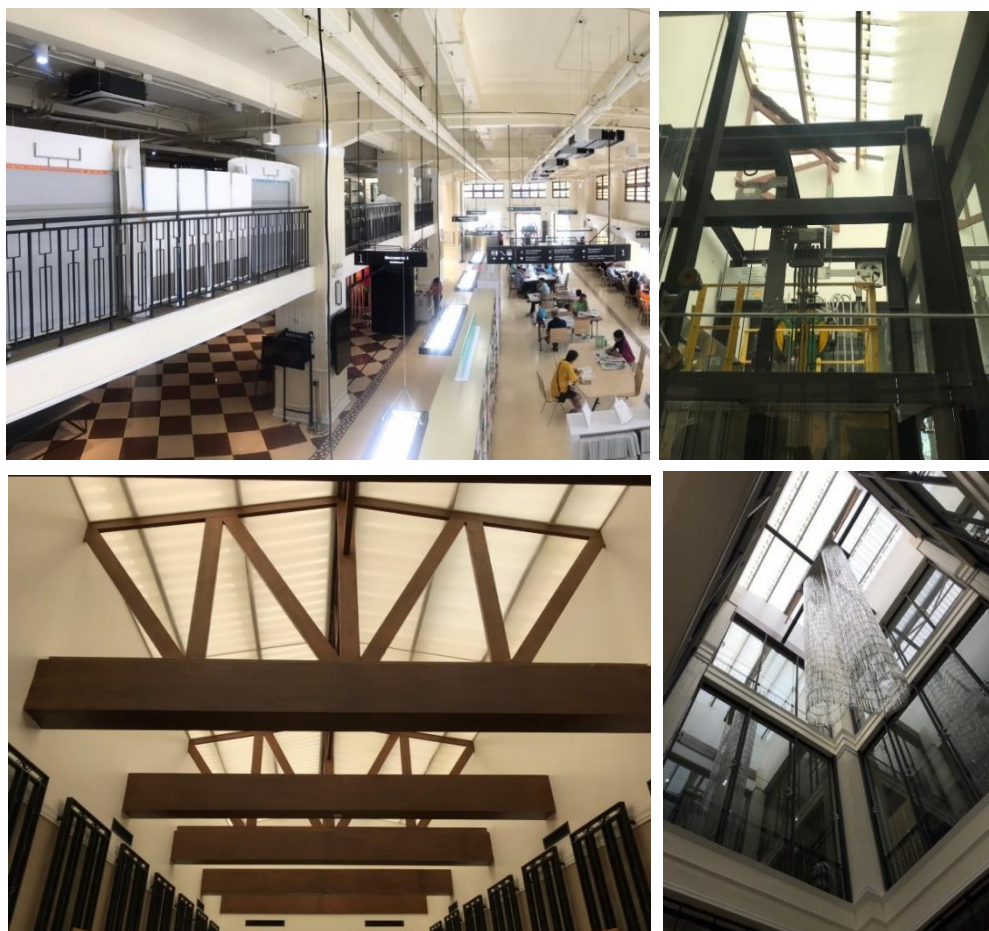
- ซ่อมแซมส่วนหลังคา

เนื่องจากหลังคาและโครงสร้างหลังคามีการเสียหายและเสื่อมสภาพ สถาปนิกจึงดำเนินการรื้อหลังคาเดิมออกทั้งหมดและเปลี่ยนไปใช้หลังคาใหม่ เพื่อรับแสงเข้ามาใช้ในอาคาร ส่วนโครงสร้างหลังคาในบางชั้นที่เสื่อมสภาพมีการซ่อมแซมโครงสร้างขึ้นดังกล่าวที่ชำรุดเพื่อเก็บวัสดุโครงสร้างเดิมไว้ พร้อมทั้งเสริมวัสดุขึ้นใหม่เป็นโครงหลังคาเหล็กในส่วนที่ไม่สามารถซ่อมแซมได้

“จากแนวคิดแสงแห่งปัญญาทำให้อาคารต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้วยการเจาะปล่อง เจาะหลังคา ตรงโถงกลางและโถงบันไดเพื่อนำแสงจากภายนอกเข้ามาภายในอาคารให้ได้มากที่สุด”

“จากชั้น 1 จนถึงชั้น 2 มีลักษณะเป็นโถงสูง ทางเราจึงได้ต่อเติมโครงสร้างชั้นลอยขึ้นมาเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร” (โบราณิ ธนโกเศศ, 2562)

ภาพที่ 93 การเจาะช่องแสดงและต่อเติมโครงสร้างหลังคาด้วยวัสดุใหม่เพื่อเน้นการนำแสงจากภายนอก
เข้าสู่พื้นที่ภายในอาคาร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

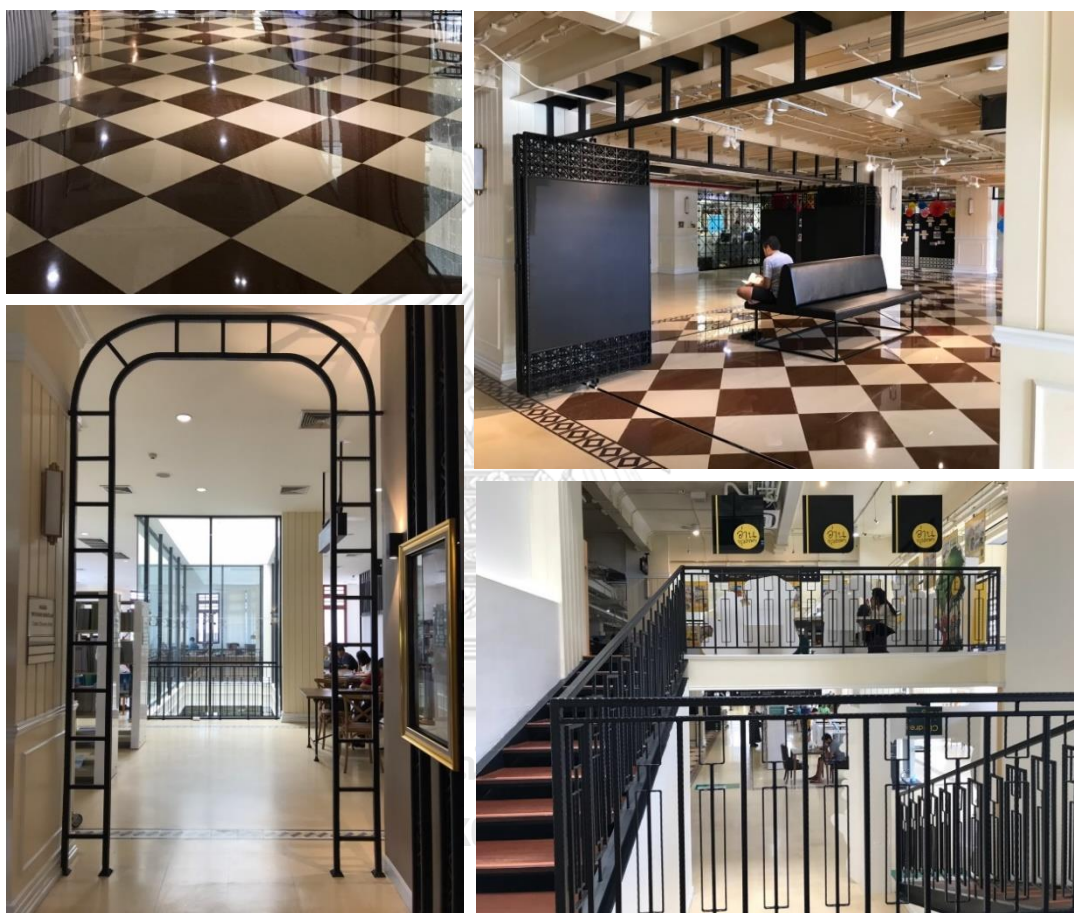
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4) ที่ว่างภายในอาคาร

สำหรับในส่วนที่ว่างภายในอาคารนี้ก็มีการปรับปรุงซ่อมแซมพื้นที่ภายในด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวใหม่ทั้งหมด ทั้งส่วนพื้นอาคารที่ทำการรื้อพื้นเดิมออก และสั่งทำลายกระเบื้องใหม่ที่เข้ากับอาคารยุคโมเดิร์นเพราะลายที่มีในท้องตลาดไม่ตรงตามความต้องการของสถาปนิก ส่วนผนังทาสีด้วยสีโทนอ่อนเพื่อให้อาคารดูมีความโปร่งและรู้สึกถึงความสบาย ส่วนฝ้าเพดานทำการรื้อฝ้าที่มีอยู่เป็นของเดิมออก และเดินระบบแอร์ โดยไม่ทำการปิดฝ้าเพดานในส่วนพื้นที่ชั้น 1 และชั้น 2 ส่วนในชั้น 3 มีการปิดฝ้าเพดาน และกั้นผนังเบาด้วยเหล็กดัดที่มีลวดลายสวยงาม พร้อมทั้งเปลี่ยนประตูและหน้าต่างให้มีความทันสมัยด้วยวัสดุใหม่ เมื่อมองภาพรวมถือได้ว่าที่ว่างอาคารในรูปแบบใหม่เป็นการส่งเสริมบรรยากาศการใช้งานภายในอาคารให้มีความสดใสและผ่อนคลายมากขึ้น

“การปรับปรุงซ่อมแซมส่วนภายในอาคารทางเราได้ใช้วัสดุใหม่ทั้งหมดเพราะของเดิมค่อนข้างโทรมมาก เช่นส่วนพื้นได้สั่งกระเบื้องใหม่ เพราะลายที่มีไม่เข้ากับตัวอาคารเลยสั่งทำใหม่ ส่วนผนังก็ทาสีใหม่ มีบางผนังสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ และเดิมงานระบบใหม่ทั้งหมด”

(โบราณิ ธนโกเศศ, 2562)

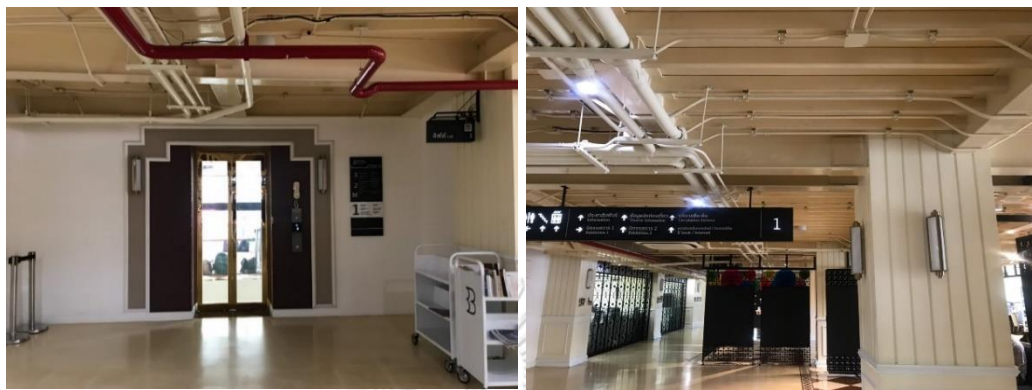

ภาพที่ 94 การซ่อมแซมและปรับปรุงองค์ประกอบพื้นที่ภายในอาคารให้เข้ากับโปรแกรมการใช้งานใหม่ ด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิวทั้งพื้น ผนัง เพดาน เนื่องจากของเดิมมีการเสียหายและเสื่อมสภาพไปมาก
ที่มา: ผู้วิจัย

5) งานระบบ

สำหรับอาคารหอสมุดเมืองมีการปรับเปลี่ยนงานระบบใหม่ทั้งหมดเนื่องจากการใช้งานใหม่มีความแตกต่างจากการใช้งานเดิมอย่างสิ้นเชิง ทำให้งานระบบต่าง ๆ ภายในอาคารหลังนี้ต้องถูกปรับเปลี่ยนตามไปด้วย โดยที่งานระบบของหอสมุดเมืองจะต้องรองรับการใช้งาน

ของพื้นที่ทำงานและห้องสมุด ในการปรับเปลี่ยนงานระบบของหอสมุดเองนี้มีการจัดวางไว้ในส่วนด้านหลังอาคาร ทั้งระบบไฟฟ้าที่ ระบบปรับอากาศ ระบบประปา และสำนักงาน ซึ่งมีการต่อเติมอาคารทางด้านหลังเพื่อซ่อนงานระบบอีกด้วยเนื่องจากพื้นที่ใช้งานไม่เพียงพอ

ภาพที่ 95 งานระบบใหม่ภายในอาคารที่ได้รับการปรับเปลี่ยนให้เป็นอุปกรณ์ใหม่ทั้งหมด
ที่มา: ผู้วิจัย

6) อุปกรณ์ประกอบอาคาร

จากการปรับปรุงอาคารและเปลี่ยนการใช้งานภายในใหม่ ทำให้อุปกรณ์ที่ใช้ภายในอาคาร ไม่ว่าจะเป็นเฟอร์นิเจอร์ของตกแต่งต่าง ๆ ล้วนเป็นของใหม่ทั้งหมด โดยที่อุปกรณ์ภายในพื้นที่มีทั้งที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้มักจะเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน และพื้นที่ทำงาน โดยเฟอร์นิเจอร์ในพื้นที่ดังกล่าวไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ และอุปกรณ์สามารถเคลื่อนย้ายได้โดยขึ้นอยู่กับกิจกรรมดังเช่น ส่วนโถงชั้นสองที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้งานได้หลายประเภท เป็นต้น

4.3.3.4 ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งาน

สถาปนิกได้ให้รายละเอียดในขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งานและในอนาคต ไว้ว่าในเบื้องต้น เมื่อเปิดทำการแล้ว สถาปนิกได้เข้าไปตรวจสอบโดยตลอด และเมื่ออาคารเกิดปัญหาไม่ว่าจะส่วนใดของอาคาร ทางบริษัทจะทำการเข้าไปดูแลและซ่อมแซมให้ฟรีในกรณีนี้จะต้องอยู่ในประกัน ส่วนถ้าหากหมดประกันไปแล้วก็ยังสามารถให้บริษัทโร้ทแมนเข้าไปดูแลได้เช่นเดิม แต่ต้องมีค่าใช้จ่ายในส่วนดังกล่าว

4.3.4 สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอย

จากการสัมภาษณ์คุณโบริณี ธนโกเศศ ในเรื่องกระบวนการในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร ทำให้พบข้อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร และทำให้ทราบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร ที่มีทั้งเรื่องผู้มีส่วนร่วมในโครงการ ลักษณะสถาปัตยกรรม บริบทที่ตั้ง สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งปัจจัยในข้างต้นสามารถจำแนกรายละเอียด (โบริณี ธนโกเศศ, 2562) ได้ดังนี้

4.3.4.1 ปัจจัยทางด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร จะเห็นได้ว่าในโครงการนี้ กรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานหลักที่เป็นเจ้าของโครงการ โดยมีหน้าที่หลักคือกำหนดกรอบและข้อจำกัดของการปรับประโยชน์ใช้สอย และดูแลความเหมาะสมของการปรับเปลี่ยนการใช้งาน โดยมีด้วยบริษัท ไรท์แมน จำกัด เป็นผู้ดำเนินการในส่วนของการออกแบบและปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารราชดำเนินเป็นหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งมีกรมศิลปากรเป็นที่ปรึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับตัวอาคาร โครงสร้างอาคาร ให้เป็นไปตามหลักการอนุรักษ์ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยหลักของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ เจ้าของโครงการ และสถาปนิก เนื่องจากทั้ง 2 หน่วยงานมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องใกล้ชิดกับตัวอาคารและโครงการมากที่สุด ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาก็จะเป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือในกระบวนการเล็กน้อยภายในโครงการเท่านั้น

4.3.4.2 ปัจจัยทางด้านสถาปัตยกรรม

หากพิจารณาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารราชดำเนิน นอกจากจะเป็นอาคารที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครมาเป็นเวลากว่า 60 ปี อาคารราชดำเนินยังเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุคเริ่มแรกที่มีการใช้คอนกรีตเสริมเหล็กในการก่อสร้างอาคาร ทำให้โครงสร้างมีความแข็งแรง พร้อมทั้งมีพื้นที่ใช้สอยภายในที่กว้างขวาง ซึ่งศักยภาพของอาคารที่กล่าวไปนี้ทำให้กลุ่มอาคารราชดำเนินเป็นอาคารที่นิยมนำมาปรับปรุงให้มีการใช้งานใหม่อยู่บ่อยครั้ง สังเกตได้จากการปรับประโยชน์ใช้สอยนิทรรศรัตนโกสินทร์ และหอศิลป์ราชดำเนิน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เป็นอีกหนึ่งอาคารที่สามารถรองรับการใช้งานเป็นพื้นที่สาธารณะและรองรับกิจกรรมที่หลากหลายได้เป็นอย่างดี

จึงส่งผลให้เจ้าของโครงการมองว่าอาคารในรูปแบบนี้มีศักยภาพที่จะนำมาปรับการใช้งานเพื่อรองรับกิจกรรมที่หลากหลายได้

4.3.4.3 ปัจจัยทางด้านบริบทที่ตั้ง

หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครตั้งอยู่บริเวณถนนราชดำเนิน ซึ่งบริบทที่ตั้งของตัวอาคารมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ในอดีตที่มีเรื่องราวมากมาย อีกทั้งในปัจจุบันย่านราชดำเนินถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้กำลังพัฒนาไปในแนวทางที่หลากหลายตามวิถีชีวิตยุคใหม่มากขึ้น เห็นได้จากการเกิดขึ้นของร้านงานฝีมือ ร้านอาหาร โรงแรมขนาดเล็ก จึงทำให้โครงการหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครได้นำเอาความเป็นย่านราชดำเนินและความเป็นกรุงเทพฯ มาใช้ในการออกแบบการใช้งานอาคาร ทั้งการออกแบบให้เป็นจุดศูนย์กลางของย่านในฐานะพื้นที่สาธารณะที่รองรับการใช้งานที่หลากหลายของย่านราชดำเนิน และการเป็นแหล่งรวมความรู้เกี่ยวกับกรุงเทพมหานครในฐานะห้องสมุดใจกลางย่านเมืองเก่า

4.3.4.4 ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

เนื่องจากกรุงเทพฯ ได้รับคัดเลือกให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหนังสือโลกเมื่อปี พ.ศ. 2556 จึงทำให้นโยบายนี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้หน่วยงานของกรุงเทพมหานครนำแนวคิดในการนำอาคารเก่ามาปรับปรุงเพื่อตอบสนองนโยบายนั้น และด้วยความพร้อมของสภาพเศรษฐกิจในย่านราชดำเนินและละแวกข้างเคียงมีการพัฒนาให้พื้นที่ในเชิงธุรกิจเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องไปในการทำงานเดียวกัน จึงทำให้อาคารราชดำเนินเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการปรับปรุงเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์นั้นและยังเป็นเสมือนการสร้างจุดศูนย์กลางของย่านเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาใช้งานได้ในรูปแบบห้องสมุดกลางเมือง

4.3.5 ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานและการใช้งานอาคาร

จากการวิเคราะห์กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยที่ได้จากการสัมภาษณ์สถาปนิกผู้ออกแบบในกรณีของหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยแล้วนั้น พบว่ามีข้อจำกัดและปัญหาที่ทำให้การปรับประโยชน์ใช้สอย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

4.3.5.1 ปัญหาในด้านข้อกำหนดโครงการกับการปรับอาคารประวัติศาสตร์เพื่อประโยชน์ใหม่

แรกเริ่มของโครงการหอสมุดเมืองมีข้อกำหนดการวางแผนจะทำการปรับปรุงศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร (เสาชิงช้า) เป็นพิพิธภัณฑ์เมืองและหอสมุดเมือง ซึ่งจะดำเนินการหลังย้ายไปยังศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร (ดินแดง) แต่เนื่องจากยังไม่สามารถย้ายไปได้ ณ ขณะนั้นจึงทำให้ต้องมีการหาพื้นที่ใหม่ที่รองรับโปรแกรมการใช้งานภายใต้ข้อกำหนดเดิมได้จึงได้มาซึ่งอาคารราชดำเนิน จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าโครงการนี้มีการร่างข้อกำหนดโครงการขึ้นมาก่อนในบริบทของสถานที่อื่น แต่สถานที่นั้นไม่สามารถตอบสนองการปรับประโยชน์ใช้สอยได้จึงทำให้ต้องมีการเปลี่ยนไปยังสถานที่ใหม่ที่พร้อมรองรับการใช้งาน ในที่นี้กรุงเทพมหานครก็ได้พิจารณาแล้วว่าอาคารราชดำเนินมีความพร้อมสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นหอสมุดเมือง ฯ ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์โดยแท้จริงแล้วข้อกำหนดการออกแบบและปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์อาจจะต้องคำนึงถึงตัวอาคารที่เข้ากับประโยชน์ใช้สอยใหม่เป็นสำคัญ เพราะแต่ละอาคารล้วนแต่มีศักยภาพที่จะรองรับการใช้งานที่แตกต่างกันไป ซึ่งหากข้อกำหนดไม่สัมพันธ์กับตัวอาคารแล้วก็อาจจะทำให้เมื่อปรับปรุงและใช้งานอาจจะทำให้ลดทอนคุณค่าและความแท้ของอาคารประวัติศาสตร์ไป แต่ในการนี้เมื่อเปิดใช้งานหอสมุดเมือง ฯ ถือได้ว่าการที่เลือกอาคารราชดำเนินมาปรับประโยชน์ใช้สอยถึงแม้จะไม่ใช่วิธีเลือกแรก แต่เมื่อมีการใช้งานถือได้ว่าประสบผลสำเร็จในการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ได้

4.3.5.2 ปัญหาในด้านการวางแผนแนวคิด การออกแบบโปรแกรม และการวางผังพื้นที่ใช้สอยกับข้อกำหนดอาคารประวัติศาสตร์

สำหรับปัญหาในด้านการวางแผนแนวคิด การออกแบบโปรแกรม และการวางผังพื้นที่ใช้สอยกับข้อกำหนดอาคารประวัติศาสตร์ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการจัดการพื้นที่ใช้สอย กล่าวคือ อาคารราชดำเนินหลังที่นำมาปรับการใช้งานเป็นหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครนี้ เป็นอาคารที่ไม่มีการใช้งาน ณ ปัจจุบัน ทำให้ตัวอาคารมีศักยภาพมากพอที่จะรองรับการใช้งานใหม่ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในการวางแผนแนวคิดการออกแบบ การวางโปรแกรม ไปจนถึงการจัดผังพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารราชดำเนิน ผู้ออกแบบได้จัดสรรพื้นที่ในแต่ละชั้นไปในลักษณะเดียวกัน คือการเป็นทั้งพื้นที่ทำงานร่วมกันและพื้นที่การเรียนรู้ โดยที่ในแต่ละชั้นก็จะมีการใช้งานบางโปรแกรมที่แตกต่างกันไป เช่น ชั้น 2 มีห้องค้นคว้ากลุ่ม ชั้น 3 มีนิทรรศการชั่วคราวและถาวร หรือชั้นลอยที่เป็นพื้นที่พักผ่อนและห้องทำกิจกรรมอเนกประสงค์ ซึ่งหากโดยภาพรวมก็จะเห็นถึงการใช้งานที่ครบถ้วน

แต่เมื่อมีการพิจารณาถึงการวางโปรแกรมและการวางผังในแต่ละชั้นแล้ว การใช้งานของหอสมุดเมือง ฯ พบปัญหาในส่วนของการนำประโยชน์จากตัวอาคารมาจัดสรรพื้นที่ใช้งานยังไม่

เด่นชัดเท่าที่ควร เห็นได้จากบางส่วนของตัวอาคารถึงแม้ว่าจะมีการการออกแบบโปรแกรม หรือจัดสรรพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเป็นพื้นที่ทำงานร่วมกัน แต่พื้นที่ส่วนนั้นก็ไม่ได้สัมพันธ์กับพื้นที่อื่น ๆ อาทิเช่น พื้นที่บริเวณด้านหลังของตัวอาคารที่ถูกทิ้งว่างไว้เป็นห้องขนาดเล็กหรือพื้นที่รวมอาคารที่เป็นส่วนจัดนิทรรศการชั่วคราวแต่ก็ไม่ได้ดึงดูดความสนใจจากผู้ใช้งานเท่ากับพื้นที่โถงกลาง ซึ่งในที่นี่อาจจะเกิดจากการที่ออกแบบระบบลิฟต์คั่นระหว่างพื้นที่ส่วนโถงและส่วนรวมอาคารจึงทำให้การใช้สอยด้านหลังลิฟต์ไม่ได้รับความสนใจ และเหมือนถูกแบ่งแยกออกไป

4.3.5.3 ปัญหาในด้านการปรับปรุงอาคารกับการใช้งานใหม่

อาคารราชดำเนินเป็นอาคารที่ก่อสร้างในช่วงต้นของยุคโมเดิร์นในประเทศไทย เป็นอาคารที่ใช้เทคนิคการก่อสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ซึ่งการก่อสร้างนี้ทำให้อาคารมีความแข็งแรงและพร้อมที่จะรองรับการใช้งานมากกว่าอาคารในยุคก่อนหน้า แต่อย่างไรก็ตามตัวอาคารราชดำเนินถูกออกแบบเพื่อการใช้งานเดิมเป็นอาคารสำนักงาน ที่ไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับกิจกรรมสาธารณะที่มีการใช้สอยจำนวนมากมาก่อน ในการนี้จึงทำให้ตัวอาคารค่อนข้างที่จะมีระยะความสูงจำกัด เมื่อมีการนำอาคารมาปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยทำให้อาคารไม่สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงต้องมีระดับวิธีการอนุรักษ์ที่หลากหลาย ซึ่งในการนี้อาจจะมีทั้งข้อดีและข้อเสียกับตัวอาคาร

การปรับปรุงอาคารราชดำเนินเป็นหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร มีการกำหนดระดับวิธีการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมตั้งแต่การรักษาสภาพขององค์ประกอบอาคารที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากอาคารราชดำเนินในกลุ่มอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนภายในเกาะรัตนโกสินทร์ทำให้จำเป็นต้องมีการให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการรักษารูปลักษณ์เดิมไว้ นอกเหนือจากนั้นก็มีการปรับปรุงและซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมสภาพภายนอกและภายใน จนไปถึงการต่อเติมและดัดแปลงตัวอาคารเพื่อการใช้งานใหม่ ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์การปรับปรุงตามลำดับชั้นอาคาร จะเห็นได้ว่าอาคารราชดำเนินมีการปรับองค์ประกอบตามลำดับชั้นโดยที่แต่ละส่วนมีระดับวิธีที่แตกต่างกันไป และเมื่อพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม พบสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปรับปรุงองค์ประกอบอาคารในหลายส่วน ซึ่งในความหลักอยู่ที่ส่วนโครงสร้าง และที่ว่างภายในเป็นหลัก

สำหรับโครงสร้างอาคารที่ถือได้ว่าเป็นหนึ่งองค์ประกอบหลักของอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด เนื่องจากโครงการนี้ผู้ออกแบบมีแนวคิดที่เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติเข้ามาสู่ภายใน แต่ตัวอาคารเดิมไม่ได้รับแสงธรรมชาติเพียงพอต่อความต้องการที่ได้วางแนวทางไว้ อีกทั้งผู้ออกแบบต้องการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยชั้นลอยขึ้นมาอีกส่วนหนึ่ง จึงทำให้ตัวอาคารมีทั้งการต่อเติมโครงสร้างพื้นภายในอาคารด้วยโครงสร้างเหล็ก และดัดแปลงตัวอาคารด้วยการเจาะพื้นและหลังคา

เพื่อเปิดเป็นช่องแสงในการนำแสงจากภายนอกเข้ามายังภายในอาคาร จากวิธีการต่อเติมและดัดแปลงโครงสร้างอาคารเดิม หากพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์ที่ต้องคำนึงถึงการรักษาอาคารไว้ให้ได้มากที่สุดก็อาจจะมองได้ว่าเป็นการทำร้ายตัวอาคารประวัติศาสตร์ แต่ในการนี้ผู้ออกแบบได้ตระหนักถึงความสำคัญของตัวอาคารค่อนข้างมาก โดยมีการตรวจสอบโครงสร้างก่อนการดำเนินการ

ในการนี้จะเห็นได้ว่าการต่อเติมในส่วนโครงสร้างอาคารในส่วนด้านบนกับด้านหลังถือได้ว่าเป็นผลดีกับตัวอาคารในแง่ของการรักษาความสำคัญของรูปลักษณ์ด้านหน้าไว้ให้เหมือนกับอาคารในกลุ่มเดียวกันเพื่อให้กลุ่มอาคารยังคงความเป็นอันหนึ่งอันเดียว ส่วนผลเสียที่เกิดขึ้นกับการต่อเติมหรือดัดแปลงโครงสร้างก็อาจจะเป็นเรื่องขอการรับน้ำหนัก หรือการเข้ากันของวัสดุใหม่และเก่าที่อาจจะส่งผลต่อปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวอาคาร เช่น การแตกร้าวจากการรับน้ำหนักที่เพิ่มมากขึ้นของอาคาร การรั่วซึมจากน้ำฝน ซึ่งในส่วนนี้อาจจะต้องคำนึงเป็นพิเศษในระยะยาว

นอกจากนั้นที่ว่างภายในอาคารก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบหนึ่งที่มีการปรับปรุงและซ่อมแซมในระดับที่เรียกว่าเป็นการแก้ไขวัสดุปิดผิวใหม่ทั้งหมด เนื่องจากผู้ออกแบบมีความต้องการที่จะให้พื้นที่ภายในมีรายละเอียดตกแต่งที่สอดคล้องไปกับยุคสมัยของตัวอาคาร โดยการแก้ไขมีตั้งแต่พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนเป็นกระเบื้องโดยออกแบบลวดลายใหม่ ผนังทาสีใหม่โดยใช้สีที่สบายตา นอกจากนี้ผู้ออกแบบยังมีการเพิ่มในส่วนของอุปกรณ์ประกอบอาคาร ด้วยการประดับตกแต่งที่ว่างภายในให้เป็นลวดลายของอาคารในยุคโมเดิร์นที่มาจากกรอบของสถาปนิก ในการนี้จะเห็นได้ว่าการปรับปรุงและซ่อมแซมที่ว่างภายใน เป็นการปรับในลักษณะที่พยายามทำให้พื้นที่กลมกลืนไปกับอาคารดั้งเดิม ซึ่งส่วนนี้อาจจะเป็นผลเสียกับตัวอาคารประวัติศาสตร์ได้กล่าวคือ การแก้ไขวัสดุใหม่ด้วยความไม่เข้าใจอาจจะทำให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับยุคสมัยของอาคารได้ นอกเหนือจากนั้นเมื่อมีการปรับปรุงองค์ที่ว่างภายใน อาจจะทำให้เกิดการละลายในเรื่องคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ภายในอาคาร และอาจทำให้ความดั้งเดิมของพื้นที่ว่างภายในเลือนหายไป

ส่วนลำดับขั้นขององค์ประกอบอาคารในส่วนอื่นที่ไม่ได้กล่าวมานั้นเมื่อพิจารณาแล้วการปรับปรุงอยู่ในระดับที่ไม่เป็นการทำลายคุณค่าเดิมของอาคาร อาทิเช่น เปลือกอาคารด้านหน้าที่ยังคงเก็บรักษาเอกลักษณ์เดิมไว้เป็นอย่างดี หรือในส่วนงานระบบและอุปกรณ์ประกอบอาคารก็มีการติดตั้งอย่างระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบกับตัวอาคาร

4.4 อภิปรายผลกรณีศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ไปจนถึงการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา เพื่อเลือกกรณีศึกษา และทำการสัมภาษณ์สถาปนิกของโครงการ เพื่อศึกษาลงลึกไปในประเด็นของ กระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอย การวางแผนคิด โปรแกรม และการจัดผังพื้นที่ภายในโครงการ และ รวมไปถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับการใช้งานอาคาร พบว่าแต่ละโครงการมีข้อเหมือนและข้อแตกต่างกันที่มีความน่าสนใจ ซึ่งสามารถอภิปรายผลกรณีศึกษาโดยเปรียบเทียบในแต่ละประเด็น ได้ดังนี้

4.4.1 อภิปรายผลด้านลักษณะเฉพาะของโครงการ

ผลของการปรับประโยชน์ใช้สอยที่ได้มาจากกรณีศึกษาสรุปได้ว่า ทั้ง 3 กรณีศึกษา เป็นโครงการที่นำเอาสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในอดีตเคยมีการใช้งานเป็นสำนักงานภายใต้หน่วยงาน ภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ และที่ตั้งอยู่ในบริบทย่านชุมชนเก่าและย่านประวัติศาสตร์ที่สำคัญของ กรุงเทพมหานครมาทำการปรับประโยชน์ใช้สอย โดยอาคารทั้ง 3 โครงการเป็นอาคารที่มีขนาดใหญ่ มีช่วงพาดอาคารกว้าง มีโถงสูง และมีการใช้งานแบบประเภทเดียว (single use) ซึ่งเมื่อนำมาปรับ การใช้งานใหม่ อาคารทั้ง 3 กรณีศึกษามีลักษณะเฉพาะโครงการที่เป็นการใช้ประโยชน์ใหม่เป็นพื้นที่ สาธารณะ

ตารางที่ 1 ตารางสรุปลักษณะเฉพาะของแต่ละโครงการ

ข้อมูลเบื้องต้น	กรณีศึกษา		
ชื่ออาคาร	อาคารไปรษณีย์กลาง บางรัก	โรงพิมพ์ธนบัตร	อาคารราชดำเนิน
ที่ตั้ง	ถนนเจริญกรุง บางรัก	สะพานพระราม 8 บางลำพู	ถนนราชดำเนิน
โครงการ	ศูนย์สร้างสรรค์งาน ออกแบบ	ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	หอสมุดเมือง กรุงเทพมหานคร
ย่านที่ตั้ง	ริมถนนเจริญกรุง	ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ย่านบางขุนพรหม	ริมถนนราชดำเนิน แยกคอกวัว
อายุอาคาร	อายุประมาณ 83 ปี สร้างปี พ.ศ. 2478	อายุประมาณ 55 ปี สร้างปี พ.ศ. 2506	อายุประมาณ 81 ปี สร้างปี พ.ศ. 2480
การใช้งานเดิม	สำนักงานไปรษณีย์	โรงพิมพ์ธนบัตร	ศูนย์บริการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ข้อมูลเบื้องต้น	กรณีศึกษา		
การใช้งานก่อนปรับปรุง	ใช้งานปีกขาของอาคาร ส่วนอื่นถูกปิดทิ้งไว้	ถูกปิดทิ้งไว้	ถูกปิดทิ้งไว้
รูปแบบสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมสมัยใหม่	สถาปัตยกรรมสมัยใหม่	สถาปัตยกรรมสมัยใหม่
ลักษณะสถาปัตยกรรม	โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก	โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก	โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก
เจ้าของโครงการ	ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์การมหาชน)	ธนาคารแห่งประเทศไทย (รัฐวิสาหกิจ)	กรุงเทพมหานคร (หน่วยงานปกครองท้องถิ่นพิเศษ)
เจ้าของอาคาร	ไปรษณีย์	ธนาคารแห่งประเทศไทย	สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
การถือครอง	เช่าอาคาร	เจ้าของอาคาร	เช่าอาคาร
ปรับปรุงใหม่	เปิดใช้งาน พ.ศ. 2560	เปิดใช้งาน พ.ศ. 2561	เปิดใช้งาน พ.ศ. 2561

ที่มา ผู้วิจัย

4.4.2 อภิปรายผลด้านกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอย

สำหรับผลสรุปของกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอย แต่ละกรณีศึกษามีขั้นตอนการดำเนินงานครอบคลุมกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอน โดยแต่ละโครงการมีข้อเหมือนและข้อแตกต่างในแต่ละขั้นตอนนี้

4.4.2.1 ขั้นตอนการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการ

จากขั้นการทำความเข้าใจและการกำหนดโครงการของกรณีศึกษาสามารถสรุปได้ว่ากรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการเจ้าของได้มีการกำหนดเป้าหมายของปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารเป็นพื้นที่สาธารณะ โดยที่ประโยชน์ใช้สอยใหม่ในแต่ละโครงการได้กำหนดตามนั้นมีความแตกต่างกันไปตามที่แต่ละโครงการได้วางไว้ คือ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์รวมความรู้ด้านงานออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์และนันทนาการเกี่ยวกับธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นห้องสมุดใจกลางเมืองสำหรับประชาชน ส่วนการกำหนดบริษัทที่ทำหน้าที่ออกแบบและปรับปรุงอาคารแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือโครงการที่ได้ผู้ออกแบบมาจากการประกวดแบบ อันได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ และศูนย์การเรียนรู้

ธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนโครงการที่ได้ผู้ออกแบบมาจากการว่าจ้าง ได้แก่ หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร

4.4.2.2 ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ

สำหรับผลสรุปที่ได้จากการจัดทำแผนงานโครงการตามหลักการอนุรักษ์ของทั้ง 3 โครงการ สามารถสรุปได้ว่า ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร มีการตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร พร้อมด้วยการพิจารณาคุณค่าความสำคัญของตัวอาคารตามหลักการของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมก่อนที่จะดำเนินการขั้นตอนต่อไป

1) ตรวจสอบและวินิจฉัยสภาพอาคาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของการสำรวจและประเมินสภาพอาคารของโครงการทั้ง 3 กรณีศึกษา พบว่าในแต่ละกรณีศึกษามีวิธีการสำรวจและประเมินสภาพอาคารที่เหมือนกัน ซึ่งผลที่ได้จากการสำรวจอาคารก่อนการปรับปรุงนี้พบว่า อาคารกรณีศึกษามีสภาพปัจจุบัน 2 แบบ ดังนี้

- อาคารที่ถูกปิดทิ้งร้างและไม่มีการใช้งาน

อาคารที่ถูกปิดทิ้งร้างและไม่มีการใช้งาน ได้แก่ หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร(อาคารราชดำเนิน)และ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) ซึ่งเมื่อทำการสำรวจพบว่าทั้งสองอาคารมีสภาพที่เสื่อมโทรมจากการงานเดิมในส่วนภายในอาคาร และการเสื่อมโทรมจากกาลเวลาและสภาพแวดล้อมในส่วนภายนอกอาคาร

- อาคารที่มีการใช้งานบางส่วน

อาคารที่มีการใช้งานบางส่วน ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไพบรณีย์กลางบางรัก) ซึ่งเมื่อทำการสำรวจพบว่าอาคารหลังนี้ในส่วนปีกซ้ายของอาคารยังคงมีการใช้งานเป็นที่ทำการไพบรณีย์ตามปกติ และในส่วนพื้นที่อื่นภายในอาคารมีการซ่อมแซมไปแล้วก่อนที่โครงการศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบจะเข้าไปใช้พื้นที่ ทำให้สภาพโดยรวมของอาคารยังคงสภาพใหม่และพร้อมใช้งานได้ทันที

2) พิจารณาคุณค่าอาคาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของการพิจารณาคุณค่าอาคารของโครงการทั้ง 3 กรณีศึกษา พบว่าในแต่ละกรณีศึกษามีการพิจารณาคุณค่าที่มีลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของแต่ละโครงการ ตามปัจจัยที่เกิดขึ้น โดยสามารถแบ่งการพิจารณาคุณค่าของทั้ง 3 กรณีศึกษาได้ดังนี้

- คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์

กรณีศึกษาที่มีการพิจารณาคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์เป็นเรื่องสำคัญประกอบด้วย ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารโปรเซสซิย์กลางบางรัก) หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) และ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) เนื่องจากทั้ง 3 กรณีศึกษานี้เป็นอาคารที่มีเรื่องราวสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของประเทศไทยในแต่ละแง่มุมที่แตกต่างกันไป

- คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม

กรณีศึกษาที่มีการพิจารณาคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมเป็นเรื่องสำคัญประกอบด้วย ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารโปรเซสซิย์กลางบางรัก) หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) และ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) เนื่องจากทั้ง 3 กรณีศึกษานี้ใช้สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ หรือ อาคารโมเดิร์น มาปรับปรุงการใช้งาน ซึ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในยุคนี้ถือได้ว่ามีคุณค่าในแง่สถาปัตยกรรมในแง่ของการเป็นตัวแทนของยุคสมัยที่เข้าสู่ยุคใหม่ มีเทคนิคการก่อสร้างอาคารแบบสมัยใหม่ ทำให้อาคารมีความแข็งแรง และอาคารมีพื้นที่ใช้สอยที่มีขนาดใหญ่ พร้อมทั้งรองรับการใช้งานเครื่องจักร ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาแล้วอาคารทั้ง 3 หลังนี้จึงมีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญ

- คุณค่าด้านการใช้งาน

กรณีศึกษาที่มีการพิจารณาคุณค่าด้านการใช้งานเป็นเรื่องสำคัญ ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารโปรเซสซิย์กลางบางรัก) เนื่องจากอาคารโปรเซสซิย์กลาง ยังคงมีการใช้งานอยู่ทางปีกอาคารด้านซ้ายเป็นสำนักงานโปรเซสซิย์

- คุณค่าทางจิตใจ

กรณีศึกษาที่มีการพิจารณาคุณค่าทางด้านการใช้งานเป็นเรื่องสำคัญ ได้แก่ **หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน)** เนื่องจากอาคารหลังนี้มีความทรงจำของคนในย่านและคนทั่วไปที่สะท้อนความสำคัญเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของไทยบริเวณถนนราชดำเนิน

3) การออกแบบแนวคิดโครงการ

กรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการมีแนวคิดการออกแบบที่แตกต่างกันไปตามข้อกำหนดของโครงการ กล่าวคือ **ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ** ได้นำเสนอแนวคิด “**โอบกอดความใหม่ในความเก่า**” ด้วยการออกแบบพื้นที่ใช้งานใหม่ภายใต้อาคารประวัติศาสตร์อายุกว่า 80 ปี ภายใต้การออกแบบพื้นที่สำหรับก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่เปิดกว้างให้ผู้คนสามารถเข้าถึงและจับต้องได้ผ่านการใช้งานของพื้นที่ในโครงการ ส่วน**ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย** ได้นำเสนอแนวคิดจากคำจำกัดความที่เจ้าของโครงการได้กำหนดไว้ว่า “เปิด” ผู้ออกแบบจึงได้นำเสนอแนวคิดที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับบริบทที่ตั้งให้เชื่อมถึงกัน โดยต้องทำให้ผู้ที่เข้ามาใช้งานรู้สึกได้ว่าตนเองกำลังเข้ามาใช้ “พื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำ” และ**หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร** ได้นำเสนอแนวคิด “**แสงแห่งปัญญา**” ด้วยการออกแบบและปรับพื้นที่ให้มีความโอโถง โปร่ง โล่ง สบาย โดยมีการคุมแสงให้อยู่ในระดับสบายตาในโทนสีที่ร่วมสมัย

4) การออกแบบโปรแกรมการใช้สอย

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการ สามารถสรุปได้ว่า ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร มีการจัดโปรแกรมการใช้งานพื้นที่ของอาคารประวัติศาสตร์ให้เป็นในรูปแบบของ “**พื้นที่ทำงานร่วมกัน**” (co-working space) และ “**พื้นที่การเรียนรู้**” (learning space) โดยออกแบบให้พื้นที่ใช้สอยของอาคารผสมผสานทั้ง 2 โปรแกรมหลักเข้าไปเป็นพื้นที่เปิดที่ภายในมีการใช้งานหลากหลายกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ทำงานในรูปแบบต่าง ๆ สอดแทรกไปกับพื้นที่การเรียนรู้ที่เป็นฐานข้อมูล หนังสือ คอมพิวเตอร์ นิตยสาร หรือวัสดุอุปกรณ์เฉพาะด้าน

5) การจัดผังพื้นที่ใช้สอยของโครงการ

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ มีข้อจำกัดของพื้นที่ต่อการจัดผังการใช้สอยของโครงการ เนื่องจากการให้เช่าพื้นที่อาคารไปรษณีย์กลางบางรักเป็นไปอย่างจำกัด ทำให้สถาปนิกต้องหาทางที่จะวางโปรแกรมลงไปภายในตัวอาคารให้ได้ จึงมีการวางแผนต่อเติมอาคารเพื่อสร้างพื้นที่ใช้สอยหลักและปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในเพื่อเชื่อมต่อทางสัญจรในการจัดผังของโครงการ ส่งผลให้ผังการใช้งานของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบจำเป็นต้องมีพื้นที่ใช้สอยหลักอยู่บริเวณชั้น 5 และชั้น 4 โดยไล่ลำดับการใช้งานลงไปจนถึงชั้น 1

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย เนื่องจากแนวคิดและโปรแกรมที่ได้ออกแบบไว้เน้นการเชื่อมต่อกับบริษัทโดยรอบอาคารโรงพิมพ์ธนบัตร พร้อมกับความต้องการที่จะสร้างพื้นที่สาธารณะ ดังนั้นศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงมีการออกแบบให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ในทุกชั้นของอาคาร โดยการใช้สอยหลักทั้งส่วนห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ลานกิจกรรม จะเริ่มบริเวณชั้น 2 ต่อเนื่องชั้น 3 เป็นหลัก ส่วนพื้นที่ประกอบอื่น ๆ จะใช้งานอยู่บริเวณชั้น 1 ส่วนพื้นที่ในบริเวณชั้น 5 จะใช้เป็นห้องประชุมและจุดชมวิว

หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นอาคารเดียวที่ไม่มีการใช้สอยภายในอาคาร ทำให้การจัดวางผังเป็นไปตามที่สถาปนิกได้ออกแบบไว้ตั้งแต่ต้น กล่าวคือการจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยของโครงการจะเน้นการใช้สอยที่เหมือนกันในทุกชั้นโดยการเน้นพื้นที่สำหรับอ่านหนังสือและทำงานเป็นหลัก แต่พื้นที่ของแต่ละชั้นจะมีการสอดแทรกการใช้สอยอื่นเข้าไปประกอบด้วย ซึ่งการใช้งานจะเริ่มตั้งแต่ ชั้น 1 ไปจนถึงชั้น 3

6) การเลือกระดับวิธีการอนุรักษ์อาคาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของการเลือกระดับการปรับประโยชน์ใช้สอยของอาคารกรณีศึกษาทั้ง 3 อาคาร พบว่าระดับที่ได้จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาในครั้งนี้มาจากวัตถุประสงค์ของการเปลี่ยนแปลงอาคาร พร้อมทั้งความเหมาะสมของลักษณะทางกายภาพอาคารลำดับชั้นอาคาร ซึ่งแต่ละกรณีศึกษามีการเลือกระดับของการปรับประโยชน์ใช้สอยที่มีความหลากหลายครอบคลุมตั้งแต่วิธีการอนุรักษ์ด้วยการรักษาสภาพ ปรับปรุงและซ่อมแซม ต่อเติมอาคาร รวมทั้งมีกรณีของการรื้อถอนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งสามารถแจกแจงรายละเอียดเปรียบเทียบได้ดังนี้

- การรักษาสภาพอาคาร

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) เป็นอาคารที่เน้นการคงสภาพกรอบอาคารไว้ทั้งหมด

- การปรับปรุงและซ่อมแซม

กรณีศึกษาที่ใช้วิธีการปรับปรุงโดยการแก้ไขวัสดุปิดผิว ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) และ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) เนื่องจากทั้ง 3 กรณีศึกษามีวัตถุประสงค์ที่จะปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ของอาคาร ดังนั้นจึงได้มีการแก้ไขวัสดุปิดผิวในส่วนต่าง ๆ ของอาคารเพื่อยกระดับความสามารถของอาคารให้สามารถรองรับการใช้งานใหม่ได้ โดยวิธีการนี้จะอยู่ภายใต้กรอบอาคารเดิม

- การต่อเติม

กรณีศึกษาที่ใช้วิธีการปรับเปลี่ยนในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) และ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) เนื่องจากการใช้งานใหม่ของทั้ง 3 กรณีศึกษาเป็นการใช้งานที่ต้องใช้พื้นที่ที่เป็นลักษณะเฉพาะ ซึ่งอาคารเดิมไม่สามารถตอบสนองการใช้งานในส่วนนี้ได้ ดังนั้นในแต่ละกรณีศึกษาจึงมีการต่อเติมอาคารโครงสร้าง เพื่อให้เกิดเป็นพื้นที่ใช้สอยที่ตรงตามความต้องการของการใช้ประโยชน์ใหม่

- รื้อถอน

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) เป็นกรณีศึกษาเดียวที่มีใช้วิธีการรื้อถอนอาคารในการทำการปรับประโยชน์ใช้สอย โดยเป็นการรื้อถอนอาคารในพื้นที่ที่ตั้งเดียวกันเพื่อเปิดมุมมองให้กับอาคารหลัก

4.4.2.3 ขั้นตอนการดำเนินงาน

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานเป็นการลงมือปฏิบัติงานปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในพื้นที่จริง โดยขั้นตอนนี้จะเป็นการดำเนินงานเพื่อให้ตรงตามเป้าหมายที่ได้วางไว้จาก 2 ขั้นตอนก่อนหน้า และสำหรับในโครงการทั้ง 3 กรณีศึกษาที่ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลมานี้ สามารถจำแนกขั้นตอนการดำเนินการ โดยแบ่งเป็น 6 ส่วนตามลำดับขั้นของอาคาร ดังนี้

1) เปลือกอาคาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษา พบว่า การดำเนินการปรับปรุงในส่วนของเปลือกอาคาร สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มที่มีการรักษารูปลักษณ์เดิม

เนื่องจากเปลือกอาคารเป็นการแสดงถึงคุณค่าและความสำคัญเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของยุคสมัยได้อย่างแท้จริง ดังนั้นในการดำเนินการจึงเป็นเพียงการซ่อมแซม เพื่อให้เปลือกอาคารสามารถคงสภาพเดิมไว้ได้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษาพบว่าอาคารที่ซ่อมแซมและรักษารูปลักษณ์เดิมของเปลือกอาคารมี 2 อาคาร ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) โดยโครงการนี้เป็นโครงการที่ไม่ได้มีการปรับปรุงในส่วนเปลือกอาคาร เนื่องจากอาคารหลังนี้ก่อนหน้าที่จะเช่าอาคารมานั้น อาคารหลังนี้ได้มีการปรับปรุงมาแล้วซึ่งการปรับปรุงก่อนหน้านั้นเป็นการปรับปรุงซ่อมแซมตามความเสื่อมสภาพของอาคารเพียงเท่านั้น และ หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) ในส่วนของโครงการนี้เป็นการซ่อมแซมเปลือกอาคารจากความเสื่อมสภาพของอาคารจากการถูกปิดทิ้งร้างที่ทำให้อาคารเกิดรอยร้าว และเกิดคราบสกปรก

- กลุ่มที่มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดของเปลือกอาคารใหม่

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) ได้เลือกวิธีการนี้สำหรับการปรับปรุงเปลือกอาคาร เนื่องจาก แต่เดิมอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเป็นอาคารที่มีผนังทึบทั้ง 4 ด้าน ซึ่งผนังดังกล่าวไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านประโยชน์ใช้สอยใหม่ได้ จึงมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดของเปลือกอาคารใหม่ทั้งหมดเพื่อให้ตรงกับการใช้งานปัจจุบัน

2) ที่ตั้ง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษา พบว่ามีการดำเนินการแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คืออาคารที่มีการปรับปรุงที่ตั้งและอาคารที่ไม่ได้มีการปรับปรุงที่ตั้ง

- กลุ่มที่ไม่มีการปรับปรุงที่ตั้ง

กรณีศึกษาที่ไม่มีการปรับปรุงที่ตั้ง ประกอบด้วย 2 กรณีศึกษา คือ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) เนื่องจากที่ตั้งของอาคารอยู่ในของไปรษณีย์กลางบางรักที่ยังคงมีการใช้งานอยู่ในปัจจุบัน ทำให้บริบทโดยรอบไม่สามารถทำการปรับปรุงได้ และหอสมุด

เมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) โดยภาพรวมจัดอยู่ในกลุ่มที่ได้มีการปรับปรุงที่ตั้ง เนื่องจากที่ตั้งอาคารที่ทำการปรับประโยชน์ใช้สอยมีข้อจำกัดของพื้นที่ที่ไม่สามารถขยายได้ อีกทั้งจึงทำให้บริบทโดยรอบอาคารไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

- กลุ่มที่มีการปรับปรุงที่ตั้ง

ในส่วนของการปรับปรุงที่ตั้ง เป็นการปรับภูมิทัศน์โดยรอบอาคาร ให้สามารถดึงดูดและส่งเสริมให้อาคารโดดเด่นขึ้นมาได้ ซึ่งกรณีศึกษาที่มีการปรับปรุงที่ตั้งอาคาร ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) ที่เป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อเปิดมุมมองอาคารด้วยการรื้อถอนอาคารข้างเคียงออก และปรับภูมิทัศน์ใหม่ให้กับพื้นที่ตั้ง

3) โครงสร้างอาคาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษา พบว่า การดำเนินการปรับปรุงในส่วนของโครงสร้างอาคารทั้ง 3 กรณีศึกษา ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน)

- การต่อเติมโครงสร้างอาคาร

ในส่วนของการต่อเติมโครงสร้างอาคารจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยของโครงการ เนื่องจากตัวอาคารมีข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ใช้งานเดิมที่ไม่เพียงพอต่อการใช้งานใหม่ จึงทำให้มีการต่อเติมเพื่อสร้างพื้นที่ให้เหมาะกับการใช้งาน ปรากฏให้เห็นใน ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบที่ต่อเติมพื้นที่ใช้งานชั้น 4 และชั้น 5 ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ต่อเติมพื้นที่ใช้งานห้องประชุมชั้น 5 และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครที่ต่อเติมพื้นที่ชั้นลอย

- การเจาะโครงสร้างอาคาร

ในส่วนของการเจาะโครงสร้างอาคารมีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมต่อพื้นที่ภายในให้เกิดพื้นที่ใช้สอยที่ชัดเจน เป็นทางสัญจรของโครงการ และนำแสงธรรมชาติเข้ามาภายในอาคาร เช่น ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ที่มีการเจาะพื้นอาคารเพื่อสร้างทางสัญจร และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ที่มีการเจาะพื้นเพื่อสร้างช่องแสงและเพิ่มทำลิฟต์ขนส่ง

- การเสริมความแข็งแรงโครงสร้างอาคาร

ในส่วนของ การเสริมความแข็งแรงโครงสร้างอาคารมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความแข็งแรงให้กับอาคารเนื่องจากการใช้งานใหม่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอาคารเดิม กรณีนี้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในโครงการศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทยที่มีการเสริมโครงสร้างพื้นที่ชั้น 3 เนื่องจากน้ำหนักสถุลมีค่าเกินกว่าพื้นอาคารเดิมจะรับได้

4) ที่ว่างภายในอาคาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษา พบว่า การดำเนินการปรับปรุงในส่วนของที่ว่างภายในอาคารทั้ง 3 กรณีศึกษา ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้งานและมีการปรับเปลี่ยนวัสดุใหม่เพื่อให้รองรับการใช้งานใหม่ได้

- แก้ไขวัสดุปิดผิว

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในอาคารคือการแก้ไขวัสดุปิดผิวให้เข้ากับพื้นที่การใช้อ้อยใหม่ ทั้งในส่วนพื้นที่ที่มีการปูใหม่ ผังที่มีการทาสีใหม่ ฝ้าเพดานที่มีการบุหรือเดินงานระบบใหม่ภายในที่ว่างภายในอาคาร

5) งานระบบ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษา พบว่า การดำเนินการปรับปรุงในส่วนองงานระบบอาคารทั้ง 3 กรณีศึกษา ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไปรษณีย์กลางบางรัก) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) มีการปรับเปลี่ยนงานระบบใหม่เนื่องจากงานระบบเดิมเป็นระบบที่ใช้เฉพาะองค์กรไม่สามารถรองรับประโยชน์ใช้อ้อยใหม่ได้ ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้อ้อยใหม่จึงทำให้งานระบบทั้งในส่วนองระบบไฟฟ้า ระบบสุขาภิบาล และระบบขนส่งสำหรับผู้พิการ ต้องสามารถทำเพิ่มขึ้นมารองรับการใช้งานของผู้ใช้อ้อยในแต่ละโครงการได้

6) อุปกรณ์ประกอบอาคาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษาพบว่า การดำเนินการปรับปรุงในส่วนของ อุปกรณ์ตกแต่งอาคารทั้ง 3 กรณีศึกษา ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไพบรณีย์กลาง บางรัก) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) และหอสมุดเมือง กรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) มีการใช้อุปกรณ์อาคารใหม่ทั้งหมด เพื่อรองรับการใช้งานใหม่ ที่เกิดขึ้น ซึ่งบางครั้งกรณีศึกษาจะออกแบบเฟอร์นิเจอร์ใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ใช้งาน

4.4.3.4 ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งานและในอนาคต

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งานและในอนาคต พบว่า อาคารกรณีศึกษาทั้ง 3 อาคาร ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไพบรณีย์กลาง บางรัก) ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) มีวิธีการในการปฏิบัติงานหลังจากปรับปรุงอาคารแล้วเสร็จ ดังนี้

- ปัญหาเกี่ยวกับตัวอาคาร

สำหรับด้านการดูแลหลังจากเปิดใช้งานนี้ทั้ง 3 กรณีศึกษา ผู้ออกแบบมีการตามงาน และตามปัญหาที่เกิดขึ้นของโครงการในทุกด้านที่เกี่ยวกับการปรับปรุงอาคาร ซึ่งเมื่อพบปัญหาต่าง ๆ แล้วก็ดำเนินการเข้าไปแก้ไข และซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจะเป็น ปัญหาที่พบบ่อยในงานอาคาร ระบบปรับอากาศมีปัญหา และการรั่วซึมของหลังคา เป็นต้น ส่วนการวางแผนในการซ่อมระยะยาวนั้นแต่ละโครงการจะได้รับการดูแลตามสัญญาของแต่ละโครงการ

- ปัญหาทางด้านการใช้งาน

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (อาคารไพบรณีย์กลาง บางรัก) จะพบปัญหาเกี่ยวกับ ลิฟต์ขนส่งที่ไม่เพียงพอต่อการใช้งานขณะที่มีผู้ต้องการขึ้นไปยังชั้น 5 เนื่องจากทางสัญจรหลักของโครงการเพื่อขึ้นไปยังพื้นที่ใช้สอยหลักจะต้องใช้ลิฟต์เพียงอย่างเดียว

ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย (อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร) สำหรับโครงการนี้ ในเริ่มแรกมีเป้าหมายที่จะทำให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถใช้งานได้ในทุกพื้นที่ใช้สอยที่ได้ออกแบบไว้ในโครงการ แต่เมื่อเปิดใช้งานทางเจ้าของอาคารกังวลเรื่องความปลอดภัยจึงได้จำกัดพื้นที่ใช้สอยให้กับประชาชนทั่วไปแค่ชั้น 1 ถึงชั้น 3 เท่านั้น ส่วนชั้น 5 จะใช้เป็นส่วนพื้นที่ภายในหน่วยงาน

หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร (อาคารราชดำเนิน) ปัญหาที่พบด้านการใช้สอย อาคารหลังเปิดใช้งานส่วนใหญ่คือการใช้ของปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในบางส่วนเอง ซึ่งบางพื้นที่ถูกออกแบบไว้อย่างมีศักยภาพต่อโปรแกรมการใช้งานเดิม

4.4.3 อภิปรายผลด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอย

จากการวิเคราะห์ปัจจัยและการอภิปรายผลด้านกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอย ของกรณีศึกษาทั้ง 3 อาคารสรุปได้ว่า สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญและนำไปสู่การปรับประโยชน์ใช้สอย อาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 4 ด้าน ดังนี้

4.4.3.1 ปัจจัยทางด้านผู้มีส่วนร่วมของโครงการ

สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมของศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานครที่เป็นอาคารกรณีศึกษาในการทำการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยผู้มีส่วนร่วมโครงการ อันได้แก่ เจ้าของโครงการ เจ้าของอาคาร ทีมผู้ออกแบบ และที่ปรึกษา ซึ่งผู้มีส่วนร่วมของโครงการทั้ง 4 กลุ่มนี้ ล้วนแต่มีบทบาทหน้าที่สำคัญแตกต่างกันไปตามลำดับ ซึ่งสามารถสรุปความเป็นลักษณะเฉพาะของผู้มีส่วนร่วมโครงการได้ ดังนี้

- เจ้าของโครงการ

เจ้าของโครงการเป็นหัวเรือหลักในการขับเคลื่อนโครงการให้ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้จนบรรลุผลสำเร็จ สำหรับในกรณีศึกษาศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร อยู่ภายใต้การดูแลจากหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ และจากการที่มีหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจเป็นเจ้าของโครงการทำให้เห็นถึงความต้องการที่จะทำเพื่อส่วนรวม โดยจุดประสงค์ก็เพื่อที่จะพัฒนาประเทศและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนเป็นหลัก เห็นได้จากนโยบายที่วางไว้ทั้ง 3 โครงการจะเป็นนโยบายเพื่อประชาชนโดยที่ไม่ได้คาดหวังถึงผลกำไรในเชิงธุรกิจ ทั้งนี้ในกระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยที่มีหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจเป็นเจ้าของโครงการยังแสดงถึงความรอบคอบและความแม่นยำในการดำเนินการโครงการแต่ละขั้นตอน

- เจ้าของอาคาร

เจ้าของอาคารเป็นองค์การที่เป็นเจ้าของหรือผู้ดูแลอาคาร มีหน้าที่เป็นผู้ปล่อยเช่า และทำการอนุญาตให้ปรับปรุงอาคาร โดยส่วนใหญ่อาคารประวัติศาสตร์ที่มีขนาดใหญ่หรือมีความสำคัญในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครก็จะมีเจ้าของอาคารที่เป็นหน่วยงานหรือองค์กร จากกรณีศึกษาทั้ง 3 พบว่าเจ้าของโครงการเป็นหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ ซึ่งการที่เจ้าของอาคารจะมีหน้าที่ในการตัดสินใจมากน้อยกันไปขึ้นอยู่กับปัจจัยของแต่ละโครงการ อาทิเช่นในบางโครงการ เจ้าของอาคารมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากอาคารที่ใช้ในการปรับปรุงยังคงมีการใช้งานอยู่ ขณะทำการปรับปรุง ทำให้เจ้าของต้องมีการกำหนดพื้นที่เช่าเพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนการใช้งานนั้น ซึ่งในกรณีนี้ทำให้การปรับประโยชน์ใช้สอยเกิดข้อจำกัดที่จากการเช่าอาคาร ส่วนในอีกกรณีหากอาคารนั้นไม่ได้มีการใช้งานแล้ว เจ้าของอาคารก็จะอนุญาตให้ทำการปรับปรุงโดยไม่มีกำหนดขอบเขตแต่อย่างใด ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเจ้าของอาคารมีส่วนร่วมกับการกำหนดพื้นที่เช่าอาคารเท่านั้น ส่วนการดำเนินการต่าง ๆ ก็อยู่ในวิจาร์ณญาณของผู้ดูแลโครงการและผู้ออกแบบที่ต้องพิจารณาต่อไป

- กลุ่มผู้ออกแบบ

ผู้ออกแบบถือได้ว่าเป็นบุคลากรสำคัญที่มีบทบาทหน้าที่ในการออกแบบโครงการ จากกรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการ อันได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ และศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย ผู้ออกแบบมากจากการจัดจ้างสถาปนิก 2 รูปแบบคือ **บริษัทที่ได้มาจากการประกวดแบบ และบริษัทที่มาจากการว่าจ้างโดยไม่ได้มาจากการประกวดแบบ** สำหรับข้อแตกต่างที่ถือได้ว่าเป็นข้อได้เปรียบซึ่งกันและกันระหว่างผู้ออกแบบทั้ง 2 ประเภทนี้คือ บริษัทออกแบบที่มาจากการว่าจ้างมักจะเป็นบริษัทที่เจ้าของโครงการมีความมั่นใจ เชื่อใจ จากการที่เคยร่วมกันทำงานมาก่อนหน้านี้ หรือบริษัทดังกล่าวมีความเชี่ยวชาญในด้านการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์ ส่วนบริษัทที่มาจากการประกวดแบบก็มีข้อได้เปรียบในแง่ของการมองเห็นข้อเปรียบเทียบจากแต่ละบริษัทที่นำเสนอแนวคิดอันหลากหลาย ซึ่งสามารถทำให้ผู้ว่าจ้างเลือกได้ว่าจะร่วมงานกับบริษัทใดจึงจะทำให้โครงการตอบโจทย์เป้าประสงค์มากที่สุด

- กลุ่มผู้ให้คำปรึกษา

กลุ่มผู้ให้คำปรึกษาเป็นหน่วยงานหรือบุคคลที่คอยให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์อาคารเพื่อให้การปรับปรุงเป็นไปอย่างเหมาะสมและอยู่ในขอบเขตของการอนุรักษ์ ซึ่งศูนย์สร้างสรรค์

การออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร ได้มีการปรึกษาหน่วยงานที่มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านการอนุรักษ์อาคาร และการออกแบบมาเป็นหนึ่งในที่ปรึกษาโครงการ เนื่องจากผู้ออกแบบไม่ได้มีความเชี่ยวชาญทางด้านการอนุรักษ์ หากมีผู้เชี่ยวชาญมาคอยให้คำปรึกษาก็จะทำให้การดำเนินงานของโครงการส่งผลกระทบต่อตัวอาคารประวัติศาสตร์น้อยที่สุด

4.4.3.2 ปัจจัยทางด้านสถาปัตยกรรม

จากกรณีศึกษาอาคารทั้ง 3 หลัง อันได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นว่าอาคารประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ เป็นอาคารที่มีลักษณะทางกายภาพเหมาะสมทั้งทางด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม โครงสร้าง และพื้นที่ภายใน ที่สามารถตอบสนองการใช้งานของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ได้ ดังนี้

- รูปแบบสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่เป็นอาคารในยุคโมเดิร์นที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ถึงประมาณปี พ.ศ. 2516 จากกรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการ จะเห็นได้ว่าแต่ละโครงการเป็นการนำอาคารที่เคยใช้เป็นสำนักงานในยุคโมเดิร์นมาปรับการใช้งาน สำหรับข้อดีและข้อได้เปรียบของตัวอาคารที่นำมาใช้ คือตัวอาคารมีรูปลักษณะที่มีความโดดเด่นและสวยงาม เมื่อนำมาปรับประโยชน์ใช้สอยจะทำให้สามารถดึงดูดผู้ใช้งานหรือประชาชนทั่วไปให้เข้ามาภายในสถานที่ได้

- เทคนิคการก่อสร้าง

เทคนิคการก่อสร้างของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุคนี้ เป็นยุคแรกของประเทศ ไทยที่มีการก่อสร้างอาคารด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ข้อดีของเทคนิคการก่อสร้างแบบนี้ทำให้อาคารมีความคงทนแข็งแรง และเมื่อนำมาปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างอาคาร อาทิเช่นการต่อเติมโครงสร้าง หรือรื้อถอนองค์ประกอบบางส่วนก็สามารถทำได้มากกว่าอาคารประวัติศาสตร์ประเภทอื่น

- พื้นที่ใช้สอยอาคาร

ผลจากการก่อสร้างอาคารด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กทำให้พื้นที่ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ที่เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีขนาดใหญ่ กว้างขวาง และมีลักษณะเป็นโถงสูง จึงทำให้เป็นข้อได้เปรียบของตัวอาคารที่สามารถรองรับการใช้สอยด้วยกิจกรรมที่หลากหลายและสามารถรองรับผู้ใช้งานจำนวนมากได้

4.4.3.3 ปัจจัยทางด้านบริบทที่ตั้ง

บริบทที่ตั้งในแต่ละกรณีศึกษาล้วนแต่เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยในแต่ละโครงการ จากการที่เจ้าของโครงการเล็งเห็นถึงศักยภาพของพื้นที่โดยรอบ และสามารถนำศักยภาพเหล่านั้นมาทำให้เกิดขึ้นกับโครงการที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปรับประโยชน์ใช้สอยของทั้ง 3 โครงการได้นำประโยชน์จากบริบทที่ตั้งมาใช้ในการออกแบบแนวคิด และจัดวางผังพื้นที่ใช้สอยภายในตัวอาคารเพื่อให้สอดคล้องและสัมพันธ์ไปกับบริบทโดยรอบ

4.4.3.4 ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์จำเป็นต้องมีปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจไว้คอยสนับสนุนและส่งเสริมให้การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ของแต่ละโครงการสามารถรองรับการใช้งานของผู้ใช้สอยในปัจจุบันได้ ทั้งการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

4.4.4 อภิปรายผลจากข้อจำกัดของการดำเนินงานและการใช้งานอาคารตามหลักทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

4.4.4.1 ข้อกำหนดโครงการกับการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับประโยชน์ใช้สอยตามหลักการอนุรักษ์สากล

จากกรณีศึกษาทั้ง 3 จะเห็นได้ว่าแต่ละโครงการได้วางข้อกำหนดสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยไว้ในเบื้องต้นแล้ว ซึ่งข้อกำหนดของแต่ละโครงการจะว่าด้วยรายละเอียดและเป้าหมายโดยภาพรวมของการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับการใช้งานใหม่เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป และเมื่อผู้ออกแบบเข้ามาดำเนินการต่อในส่วนของการออกแบบปรับปรุงอาคาร ก็จำเป็นต้องนำข้อกำหนดมาออกแบบแนวคิด โปรแกรมเพื่อจัดวางผังเพื่อที่ผู้ใช้สอยตามข้อกำหนดได้วางไว้ ซึ่งอาคารประวัติศาสตร์ที่นำมารองรับการใช้งานใหม่นั้นเป็นอาคารที่มาจาก การที่เจ้าของโครงการเล็งเห็นถึงความเหมาะสม เนื่องจากแต่ละอาคารมีลักษณะเฉพาะตัวที่มีความชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการออกแบบตัวอาคารเพื่อการใช้งานที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้อาคารแต่ละหลังมีความพิเศษทั้งด้านประวัติศาสตร์ ด้านสถาปัตยกรรม และการใช้งาน สะท้อนออกมาเป็นศักยภาพรวมทำให้ให้เจ้าของโครงการเล็งเห็นสมควรและคิดว่าสามารถนำอาคารทั้งสามหลังมาปรับการใช้งานตามข้อกำหนดได้

ในการนี้หากพิจารณาลงลึกไปถึงข้อกำหนดของแต่ละโครงการเป็นการจัดวางโปรแกรมในรูปแบบของพื้นที่เพื่อรองรับการใช้งานแบบสาธารณะซึ่งแน่นอนว่าต้องออกแบบเพื่อรองรับผู้ใช้งานจำนวนมาก และด้วยเหตุนี้อาจจะมีโปรแกรมการใช้งานขนาดใหญ่และซับซ้อน และเมื่อนำมาออกแบบร่วมกับอาคารประวัติศาสตร์ อาจจะทำให้ส่งผลให้ต้องมีการปรับเปลี่ยน หรือต่อเติมอาคารเพื่อรองรับการใช้งานนั้น ๆ ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการอนุรักษ์ที่ว่าด้วยการดำเนินงานนั้น จะต้องเคารพต่อความงาม บุรณภาพ ในด้านประวัติศาสตร์และกายภาพอาคาร เช่น การพยายามนำข้อกำหนดโครงการที่เป็นโปรแกรมต่าง ๆ ไปใส่ลงในตัวอาคาร อาจจะทำให้เกิดผลเสียต่ออาคารประวัติศาสตร์ในระยะยาว ซึ่งข้อนี้ควรได้รับการพิจารณาเป็นอย่างแรกโดยที่ในการกำหนดโครงการที่เกี่ยวข้องกับอาคารประวัติศาสตร์อาจจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างข้อกำหนดที่เน้นหลักการอนุรักษ์ที่สอดคล้องไปกับอาคารประวัติศาสตร์ เพื่อให้การปรับประโยชน์ใช้สอยส่งผลกระทบต่ออาคารให้น้อยที่สุด

4.4.4.2 การวางแนวคิด การออกแบบโปรแกรม และการวางผังพื้นที่ใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์กับข้อจำกัดอาคารประวัติศาสตร์

จากการศึกษากระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปได้ว่ากรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการเป็นการอนุรักษ์ที่มีการวางแนวคิด การออกแบบโปรแกรม และการวางผังพื้นที่ใช้สอยตามข้อกำหนด โดยภาพรวมเป็นการใช้งานใหม่ที่มีความสอดคล้องตามกรอบแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ซึ่งกรณีศึกษาทั้งสามโครงการเป็นการนำสถาปัตยกรรมสมัยใหม่กลับมาปรับการใช้งานในรูปของพื้นที่เรียนรู้ผนวกกับพื้นที่ทำงานร่วมกันภายใต้อาคารที่มีขนาดใหญ่ มีโครงสร้างแข็งแรง และมีรูปลักษณ์อาคารที่มีความโดดเด่น ซึ่งลักษณะร่วมดังกล่าวมีความสอดคล้องและสามารถออกแบบไปตามกรอบแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่ต้องการพื้นที่โอโถง เชื่อมต่อกัน รวมถึงการเปิดรับแสงจากภายนอกเข้ามาสู่ภายในอาคารได้ อีกทั้งการจัดผังพื้นที่ใช้สอยยังสัมพันธ์กับโปรแกรมอันประกอบด้วย พื้นที่ทำงานส่วนตัว พื้นที่กลุ่ม พื้นที่ปฏิบัติการ พื้นที่พักผ่อน พื้นที่นำเสนอผลงาน และพื้นที่ฐานข้อมูล พื้นที่ใช้สอยได้รับการออกแบบให้เกิดสภาวะในการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ทั้งสภาวะกระตุ้น สภาวะจดจ่อ สภาวะร่วมมือ สภาวะเล่นสนุก และสภาวะตกผลึก ที่สอดคล้องไปตามพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เหล่านั้น ทำให้พื้นที่ใช้สอยใหม่เกิดการสร้างสรรค์สภาวะที่กลมกลืนไปกับตัวอาคาร

จากที่กล่าวในข้างต้นข้อดีของการนำอาคารประวัติศาสตร์ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ทั้งที่เป็นรูปแบบที่เป็นอาคารสำนักงานและรูปแบบที่เป็นอาคารอุตสาหกรรมมาปรับการใช้งานนั้น เป็นเรื่องของอาคารที่มีเรื่องราวในแง่มุมต่าง ๆ ที่เมื่อนำมาปรับปรุงโดยที่การใช้งานใหม่

ตั้งอยู่บนฐานของการให้ความสำคัญกับตัวอาคาร และอีกหนึ่งข้อได้เปรียบของอาคารประวัติศาสตร์ในยุคโมเดิร์นคือลักษณะพิเศษของพื้นที่ภายในที่มีความโล่ง รวมถึงความใหญ่โตของตัวอาคาร ที่ถือได้ว่าเป็นศักยภาพที่สามารถปรับเป็นพื้นที่เปิดได้ง่าย แต่อย่างไรก็ตามลักษณะทางกายภาพของอาคารทั้ง 3 หลังถึงแม้จะสามารถออกแบบพื้นที่ได้ครอบคลุมกรอบแนวคิดที่วางไว้ได้ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดของอาคารที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้สอยได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้อาคารที่นำมาปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่แต่ละโครงการจึงต้องมีการปรับปรุง ซ่อมแซม ต่อเติม หรือดัดแปลงตัวอาคารให้เสมือนว่าเป็นการสร้างพื้นที่ภายในใหม่ที่ตรงตามศักยภาพของพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่และชัดเจนมากขึ้น ซึ่งหากสามารถทำในส่วนนี้ได้พื้นที่ต่าง ๆ ที่ออกแบบก็จะก่อให้เกิดสถานการณ์การทำงานที่มีประสิทธิภาพได้

4.4.4.3 ลักษณะทางกายภาพของอาคารประวัติศาสตร์กับการปรับปรุงตาม หลักการอนุรักษ์สากล

เมื่อพิจารณาจากลำดับชั้นขององค์ประกอบอาคาร พบว่าส่วนเปลือกอาคารมีทั้งโครงการที่เน้นการรักษารูปลักษณ์ภายนอกอาคารไว้ ได้แก่ อาคารไพรชนีย์กลางและอาคารราชดำเนิน และโครงการที่ปรับปรุงเปลือกอาคารให้เข้ากับการใช้สอยใหม่ คือ อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร ซึ่งหากพิจารณาในแง่มุมมองของการอนุรักษ์คุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมตามที่ถูกออกแบบทั้ง 3 โครงการได้พิจารณาไว้ว่าการรักษารูปลักษณ์อาคารให้คงเดิมไว้ถือได้ว่าเป็นการคงคุณค่าของตัวอาคารไว้มากกว่าการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบเดิมให้เป็นของใหม่ ซึ่งถือไปการทำลายคุณค่าเดิมของตัวอาคารเดิม แต่ในที่นี้ผู้ออกแบบที่ทำการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของเปลือกอาคารอาจจะพิจารณาแล้วว่าส่วนนี้มีความสำคัญน้อยกว่าองค์ประกอบอื่น จึงเลือกที่จะปรับเปลี่ยนเปลือกอาคารเพื่อคงไว้ซึ่งองค์ประกอบอื่น เช่น รูปลักษณ์ส่วนหลังคาหรือภาพรวมของตัวอาคาร ที่มีความสำคัญกว่าองค์ประกอบส่วนนี้

กรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการจะมีการต่อเติมและดัดแปลงโครงสร้าง เช่น การต่อเติมพื้นที่ใช้สอยของอาคารไพรชนีย์กลางบริเวณดาดฟ้าส่วนหลังอาคาร การต่อเติมโครงสร้างชั้นลอยของอาคารราชดำเนินเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยภายใน และการเสริมโครงสร้างอาคารเดิมของโรงพิมพ์ธนบัตร นอกจากนั้นยังมีการดัดแปลงโครงสร้างด้วยการเจาะพื้นเป็นช่องแสงของอาคารราชดำเนิน และเจาะโครงสร้างพื้นภายในอาคารไพรชนีย์กลางเพื่อเป็นทางสัญจรภายในโครงการ จะเห็นได้ว่าการต่อเติมเป็นการเพิ่มศักยภาพด้านการใช้งานของตัวอาคารให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่ต้องการพื้นที่ใช้งานหลักที่มีขนาดใหญ่และเชื่อมต่อกันเป็นพื้นที่แบบเปิด ทั้งนี้จะเห็นว่ากรณีศึกษาทั้ง 3 จะต่อเติมในลักษณะที่ไม่เป็นการบกรวนรูปลักษณ์ตัวอาคารด้านหน้า ซึ่งถือได้ว่า

วิธีนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ภายใต้ข้อจำกัดทั้งของตัวอาคารและที่ตั้ง อย่างไรก็ตามการต่อเติมโครงสร้างใหม่เข้าไปในตัวอาคารเก่า ถึงแม้ว่าอาจจะไม่ได้ทำลายรูปลักษณะภายนอกของตัวอาคาร แต่การต่อเติมหรือดัดแปลงอาจจะเป็นการลดคุณค่าของพื้นที่ภายในอาคารที่สัมพันธ์กับโครงสร้างและวัสดุ ซึ่งเป็นหนึ่งในลักษณะทางกายภาพที่ถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

ในเรื่องการออกแบบและการติดตั้งงานระบบและอุปกรณ์ประกอบอาคารพบว่ากรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการทำการเปลี่ยนวัสดุปิดผิวภายในตัวอาคาร ทำการติดตั้งงานระบบใหม่เพื่อให้ได้พื้นที่ใช้สอยและอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพตามการใช้งาน อย่างไรก็ตามพบประเด็นที่ควรระวังคือการเลือกใช้รูปแบบเครื่องเรือนและส่วนประดับตกแต่งที่อาจจะไม่สอดคล้องกับยุคสมัยของอาคาร ซึ่งในกรณีนี้อาจลดทอนคุณค่าความแท้ของอาคารได้ นอกจากนี้พบว่าในกรณีศึกษา มีการแยกองค์ประกอบใหม่ และจัดวางเครื่องเรือนให้บริเวณตัวอาคารน้อยที่สุด นอกจากนี้ในการปรับปรุงและซ่อมแซมที่เป็นการแก้ไขวัสดุปิดผิว หรือการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ประกอบอาคารควรคำนึงความจริงทางด้านรูปแบบของวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วย เนื่องจากในบางครั้งการใช้วัสดุที่ผู้ออกแบบพยายามแสดงถึงยุคสมัยอาคาร อาจจะทำให้เกิดความสับสนในด้านความแท้ หรือความสับสนในยุคสมัย ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไปอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดในองค์ประกอบเหล่านี้ได้

สำหรับภาพรวมของตัวอาคารประวัติศาสตร์ในแต่ละกรณีศึกษานำมาสู่ปัญหาและข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ทำให้ในการปรับประโยชน์ใช้สอยต้องมีวิธีการอนุรักษ์ที่หลากหลายระดับ ซึ่งแต่ละระดับก็ส่งผลดีและผลเสียกับตัวอาคารแตกต่างกันไปเช่นกัน ในที่นี้เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าสถาปนิกได้พยายามให้ความสำคัญกับการรักษาตัวอาคารเดิมไปพร้อมกับการใช้งานใหม่อย่างมากที่สุด ซึ่งหากมองโดยภาพรวมก็ถือได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญกับตัวอาคารในระดับที่ดี แต่ก็ควรระมัดระวังในเรื่องการรักษาคุณค่าและความแท้ของตัวอาคารประวัติศาสตร์ในทุกครั้งที่มีการปรับประโยชน์ใช้สอยด้วย

ตาราง 2 ตารางสรุปกระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยแต่ละกรณีศึกษา

กระบวนการ	ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ	ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร
ขั้นตอนการทำความเข้าใจและกำหนดโครงการ	ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (องค์กรมหาชน) ออกข้อกำหนดการจัดจ้างออกแบบและปรับปรุงอาคารไปรษณีย์กลางบางรัก พร้อมด้วยการจัดประกวดแบบสถาปัตยกรรม	ธนาคารแห่งประเทศไทยออกข้อกำหนดการจัดจ้างออกแบบและปรับปรุงอาคารอาคารโรงพิมพ์ธนบัตร ร่วมกับสถาบันการศึกษา และจัดประกวดแบบทางสถาปัตยกรรม	กรุงเทพมหานคร (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ) ออกข้อกำหนดการจัดจ้างออกแบบและปรับปรุงอาคาร และทำการว่าจ้างบริษัทออกแบบมาทำการออกแบบและปรับปรุงอาคาร
ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ	ตรวจสอบและวินิจฉัยอาคาร	จากการตรวจสอบอาคาร พบว่าตัวอาคารยังคงรูปลักษณะที่ยังคงความแข็งแรง ซึ่งส่วนที่เสียหายพบได้จากแคบบริเวณพื้นที่ภายในอาคารที่เกิดจากการใช้งานเดิมและการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรขนาดใหญ่	จากการตรวจสอบอาคาร พบว่าตัวอาคารถูกทิ้งร้าง มีสภาพเก่า และเสื่อมสภาพจากการใช้งานเดิมเป็นอย่างมาก แต่โดยรวมสภาพทั่วตัวอาคารยังคงความแข็งแรง
	พิจารณาคุณค่า	จากการประเมินคุณค่าอาคารพบว่า อาคารมีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านการใช้งาน	จากการประเมินคุณค่าอาคารพบว่า อาคารมีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านจิตใจ
	วางแผนความคิด	ผู้ออกแบบได้นำเสนอแนวคิด "โอบกอดความใหม่ในความเก่า" คือการออกแบบพื้นที่ใช้งานใหม่ภายใต้อาคารประวัติศาสตร์อายุกว่า 80 ปี ภายใต้การออกแบบพื้นที่สำหรับก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่เปิดกว้างให้คนเข้าถึงและจับต้องได้ผ่านการใช้งาน	ผู้ออกแบบได้นำเสนอแนวคิด "แสงแห่งปัญญา" โดยออกแบบและปรับพื้นที่ให้มีความโอโล่ง โปร่ง โล่ง สบาย มีการคุมแสงให้อยู่ในระดับสบายตาในโทนสีที่ร่วมสมัย
	ออกแบบโปรแกรม	โปรแกรมการใช้สอยให้อยู่ในลักษณะที่ผสมผสานระหว่างพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่ทำงานร่วมกัน	โปรแกรมการใช้สอยตามที่เจ้าของโครงการได้กำหนดไว้ให้อยู่ในลักษณะที่ผสมผสานระหว่างพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่ทำงานร่วมกัน

กระบวนการ		ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ	ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร
ขั้นตอนการจัดทำแผนงานโครงการ (ต่อ)	จัดตั้งพื้นที่ใช้สอยโครงการ	การจัดตั้งพื้นที่ใช้สอยหลักของโครงการแบ่งเป็นพื้นที่หลัก ได้แก่ พื้นที่การเรียนรู้ สร้างสรรค์ และพื้นที่สนับสนุน ได้แก่ พื้นที่บริการ พื้นที่อเนกประสงค์ พื้นที่ธุรกิจ และสำนักงาน	การจัดตั้งพื้นที่ใช้สอยหลักของโครงการแบ่งเป็นพื้นที่หลักได้แก่ พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ และพื้นที่สนับสนุน ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ พื้นที่อเนกประสงค์ พื้นที่ธุรกิจ และสำนักงาน	การจัดตั้งพื้นที่ใช้สอยหลักของโครงการแบ่งเป็นพื้นที่หลักได้แก่ พื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ และพื้นที่สนับสนุน ได้แก่ พื้นที่อเนกประสงค์ พื้นที่บริการ พื้นที่ธุรกิจ และสำนักงาน
	กำหนดระดับอนุรักษ์	การสงวนรักษา = รูปปลั๊กซ์ม์ อาคาร การปรับปรุง = ที่ว่างภายใน (พื้น ผนัง เพดาน) การต่อเติม = โครงสร้าง	การสงวนรักษา = รูปปลั๊กซ์ม์ อาคาร การปรับปรุง = เปลือกอาคาร ที่ตั้ง ที่ว่างภายใน การต่อเติม = โครงสร้าง	การสงวนรักษา = รูปปลั๊กซ์ม์ อาคาร การปรับปรุง = ที่ว่างภายใน (พื้น ผนัง เพดาน) การต่อเติม = โครงสร้าง
ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร	เปลือกอาคาร	- รักษารูปปลั๊กซ์ม์ด้านหน้าอาคาร - ปรับปรุงประตูทางเข้าให้เป็นองค์ประกอบที่มีความทันสมัย สอดคล้องกับพื้นที่ภายใน	- รื้อผนังคอนกรีตเป็นผนังกระจก - ติดตั้งแผงกันแดด - ติดตั้งแผงอะลูมิเนียม	- รักษารูปปลั๊กซ์ม์ด้านหน้าอาคาร - ซ่อมแซมผนังด้านนอก ทำคิ้วบัว และทาสีใหม่
	ที่ตั้ง	- ใช้เป็นสถานที่รองรับกิจกรรมภายในโครงการและย่านเจริญกรุง (ไม่ปรับปรุงภูมิทัศน์)	- รื้ออาคารริมถนนออกเพื่อเปิดมุมมองสู่อาคารโรงพิมพ์ธนบัตร - ปรับภูมิทัศน์	- เพิ่มที่จอดรถด้านข้างอาคาร - เพิ่มห้องงานระบบหลังอาคาร (ไม่ปรับปรุงภูมิทัศน์)
	โครงสร้าง	- ต่อเติมโครงสร้างบนดาดฟ้าด้านหลังของอาคารเพื่อทำเป็นพื้นที่ใช้สอยหลัก - เจาะพื้นอาคารเพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่	- เสริมโครงสร้างเหล็กรับน้ำหนักชั้น 3 - ต่อเติมโครงสร้างห้องประชุมชั้น 5	- เพิ่มโครงสร้างชั้นลอย - เจาะพื้นอาคารเพื่อเป็นช่องแสงและช่องลิฟต์ - ซ่อมแซมโครงสร้างหลังคาที่เสื่อมสภาพ
	ที่ว่างภายในอาคาร	ปรับปรุงและซ่อมแซมด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิว - เปลี่ยนพื้นกระเบื้องใหม่สีเทา - ทาสีผนังใหม่ด้วยสีเดียวกับพื้นอาคาร - รื้อฝ้าเพดานบางส่วนออก และบางส่วนทำฝ้าใหม่ทาสีเทา - เปลี่ยนวัสดุกรอบประตูและทำประตูเป็นบานเลื่อน	ปรับปรุงและซ่อมแซมด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิว - เปลี่ยนพื้นกระเบื้องใหม่ พื้นภายในบางส่วนบุพรมดูดซับเสียง - ทาสีผนังใหม่ - เพดานบุด้วยวัสดุซับเสียง - เปลี่ยนผนังทึบเป็นกระจกบานใหญ่	ปรับปรุงและซ่อมแซมด้วยการแก้ไขวัสดุปิดผิว - เปลี่ยนพื้นกระเบื้องใหม่ - ทาสีผนังใหม่ด้วยสีเดียวกับเปลือกอาคาร - รื้อฝ้าเพดาน และทาสีใหม่ - เปลี่ยนวัสดุประตูเป็นอะลูมิเนียม - เปลี่ยนหน้าต่างเป็นกระจกบานใหญ่

กระบวนการ		ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ	ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร
ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร (ต่อ)	งานระบบ	ปรับเปลี่ยนระบบใหม่ทั้งหมดให้เข้ากับการใช้งานใหม่	ปรับเปลี่ยนระบบใหม่ทั้งหมดให้เข้ากับการใช้งานใหม่	ปรับเปลี่ยนระบบใหม่ทั้งหมดให้เข้ากับการใช้งานใหม่
	อุปกรณ์ประกอบอาคาร	เพิ่มเครื่องเรือนแบบติดตั้งกับที่และแบบลอยตัวให้เข้ากับการใช้งาน เช่น โต๊ะยาว โต๊ะเดี่ยว โต๊ะแบบมีพนักก้น และโซฟา	อุปกรณ์ตกแต่งมีการออกแบบใหม่ให้เครื่องเรือนเป็นแบบโค้ง โดยมีทั้งแบบที่ติดตั้งถาวรและแบบลอยตัวทั้งโต๊ะ โซฟา	เพิ่มเครื่องเรือนแบบติดตั้งกับที่และแบบลอยตัวให้เข้ากับการใช้งาน เช่น โต๊ะยาว โต๊ะเดี่ยว โต๊ะแบบมีพนักก้น และโซฟา
ขั้นตอนการดูแลหลังเปิดใช้งาน	ติดตามดูแลโครงการหลังการเปิดใช้งานอยู่เสมอ โดยปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือปัญหาจากตัวอาคารและงานระบบภายใน เช่น ระบบปรับอากาศทำความเย็นไม่พอเนื่องจากอาคารมีขนาดใหญ่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขและดูแลตามระยะเวลาที่ผู้ใช้สอยได้ตกลงไว้กับเจ้าของโครงการ	ติดตามดูแลโครงการหลังการเปิดใช้งานอยู่เสมอ โดยปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือปัญหาจากตัวอาคารกับสภาพแวดล้อม เช่น ปัญหาจากฝนสาดและลมพัดแรงเข้าอาคารในช่วงหน้าฝน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขและดูแลตามระยะเวลาที่ผู้ใช้สอยได้ตกลงไว้กับเจ้าของโครงการ	ติดตามดูแลโครงการหลังการเปิดใช้งานอยู่เสมอ โดยปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือปัญหาจากตัวอาคารและการเปลี่ยนการใช้งานของเจ้าของโครงการ ซึ่งก็ไม่ได้ส่งผลเสียแต่อย่างใด ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขและดูแลตามระยะเวลาที่ผู้ใช้สอยได้ตกลงไว้กับเจ้าของโครงการ	

ที่มา: ผู้วิจัย

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

บทนี้จะเป็นการสรุปประเด็นสำคัญของงานวิจัยในเรื่องปัจจัย แนวความคิด และกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ และนำเสนอข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์และอภิปรายผล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ หรือประโยชน์ใช้สอยที่เป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบอื่น ๆ ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร และย่านเมืองเก่าแห่งอื่นต่อไป

5.1 ผลสรุป

5.1.1 สรุปภาพรวมและพัฒนาการแนวความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในกรุงเทพมหานคร

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร เป็นผลมาจากพัฒนาการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ของประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในบริบทของกรุงเทพมหานคร ตลอดจนความต้องการตามแนวนโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญในการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับการใช้งานใหม่ ทั้งนี้สิ่งที่พบจากการศึกษาโครงการปรับประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน คือ อาคารส่วนใหญ่ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นอาคารที่แต่เดิมเคยมีการใช้งานเป็นสถานที่ราชการ ต่อมาการใช้สอยดังกล่าวไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ จึงทำให้อาคารถูกนำมาปรับการใช้งานใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยโดยมากเป็นอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่มีรูปลักษณ์อาคารที่โดดเด่น สง่างาม และมีลักษณะทางกายภาพของอาคารร่วมกันคือมีความกว้างขวาง และมีโครงสร้างที่แข็งแรง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนิยมนำอาคารมาปรับใช้งานเป็นพิพิธภัณฑ์ และพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่เป็นพื้นที่สาธารณะ

เมื่อทำการศึกษาลงลึกไปยังกรณีศึกษาพบว่าแนวความคิดการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร เริ่มมีความชัดเจนในปี พ.ศ. 2557 จากนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่ถูกใช้เป็นแนวคิดหลักและนำมาสู่แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าในประเทศไทย ทั้งนี้จะเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐและ

รัฐวิสาหกิจหลายแห่งหันมาปรับใช้อาคารประวัติศาสตร์ที่อยู่ภายใต้การดูแล เพื่อให้ตอบสนองกับ ความนิยมและนโยบายในช่วงเวลานั้น ด้วยเหตุนี้อาคารต่าง ๆ จึงได้รับการปรับเป็นสถานที่รองรับ กิจกรรมหลากหลายประเภทภายใต้กรอบแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ อาทิเช่นเป็นพื้นที่ทำงาน พบปะพูดคุย ค้นคว้าหาความรู้ หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์

กรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการเป็นหนึ่งในกรอกแบบแนวคิดและโปรแกรมภายใต้ อาคารประวัติศาสตร์ โดยมีการนำองค์ประกอบเดิมและองค์ประกอบอาคารใหม่มาใช้ประกอบกันเพื่อ สร้างสภาวะแห่งการเรียนรู้และทำให้เกิดความสร้างสรรค์ ซึ่งในเรื่องนี้อาคารประวัติศาสตร์สามารถ รองรับความต้องการได้เป็นอย่างดี แต่ทว่าควรรักษาความสมดุลระหว่างการเก็บรักษาและการต่อเติม ของใหม่โดยผ่านการตัดสินใจอย่างรอบคอบภายใต้การทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการนี้กรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการได้แสดงให้เห็นว่า การปรับประโยชน์ใช้สอย อาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ไม่ได้เป็นวิธีการอนุรักษ์อาคารในลักษณะที่เป็น การแข่งชิงอาคารให้อยู่ในสภาพเดิม แต่แนวทางการอนุรักษ์รูปแบบนี้ให้ความสำคัญกับคุณค่า และความแท้ของอาคารประวัติศาสตร์ไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงการใช้งานที่มีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างอาคารเก่าและการใช้ งานใหม่

5.1.2 สรุปประเด็นสำคัญของโครงการที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้ สร้างสรรค์

จากกรณีศึกษาซึ่งเป็นอาคารที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานภาครัฐและ รัฐวิสาหกิจ มีการดำเนินการที่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารตาม มาตรฐานการอนุรักษ์ระดับสากล ซึ่งกรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการสามารถจำแนกเป็นประเด็นสำคัญที่ ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอย ได้ดังนี้

1) การทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าของโครงการกับผู้ออกแบบเป็นหัวใจสำคัญ ของกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอย

กรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการซึ่งเป็นโครงการที่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานภาครัฐ และรัฐวิสาหกิจ สะท้อนให้เห็นว่าการที่มีหน่วยงานรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจกำกับและคอยดูแลส่งผลให้ การดำเนินงานโครงการมีความชัดเจน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการที่จะอนุรักษ์อาคารเก่าและปรับ การใช้งานใหม่ เป็นพื้นที่สาธารณะที่รองรับกิจกรรมหลากหลายรูปแบบที่กำลังเป็นกระแสนิยมใน ปัจจุบันนั้น โดยในเรื่องของการออกแบบและปรับปรุงอาคารพบว่าทั้ง 3 โครงการมีการดำเนินงาน

โดยบริษัทผู้ออกแบบที่ได้รับการจดทะเบียนและมีชื่อเสียงด้านการออกแบบ โดยที่ผู้ออกแบบ 2 โครงการได้รับคัดเลือกมาจากการประกวดแบบสถาปัตยกรรม อีกโครงการหนึ่งเป็นการว่าจ้างบริษัทที่มีประสบการณ์ในการปรับปรุงอาคารในลักษณะที่คล้ายกันและเคยทำงานร่วมกันกับหน่วยงานผู้เป็นเจ้าของโครงการมาก่อน ซึ่งข้อแตกต่างระหว่างกันได้มาซึ่งผู้ออกแบบทั้ง 2 วิธีนี้ คือ หากผู้ออกแบบมาจากการประกวดแบบสิ่งที่ได้จากกระบวนการนี้ก็คือการได้เห็นแนวคิดจากบริษัทผู้ออกแบบหลายแห่งที่เข้าแข่งขันกันเพื่อให้ได้แนวทางที่ดีที่สุดในการดำเนินงาน ในขณะที่หากผู้ออกแบบมาจากบริษัทที่มีความเชี่ยวชาญและมีความคุ้นเคยกับหน่วยงานเจ้าของโครงการก็จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น

2) อาคารในรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีความสอดคล้องกับการใช้งานเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

กรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการซึ่งเป็นการนำอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ได้รับการสร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2475 - 2516 มาทำการปรับปรุงโยชน์ใช้สอย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าอาคารทั้ง 3 แห่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันไปกล่าวคืออาคารไปรษณีย์กลางบางรักมีรูปทรงอาคารเป็นลักษณะของงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ตามแนวทางของศิลปะในยุค Neo-Classicism ผสม Functionalism ส่วนอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรมีรูปทรงอาคารเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ประเภทอาคารอุตสาหกรรม และอาคารราชดำเนินมีรูปทรงอาคารได้รับอิทธิพลแนวนีโอ - พลาสติก ซึ่งกรณีศึกษาทั้ง 3 อาคารได้รับการออกแบบโดยที่รูปทรงและพื้นที่ใช้สอยเกิดขึ้นมาจากการใช้งานอาคาร ในกรณีอาคารไปรษณีย์กลางบางรักและอาคารราชดำเนินมีการก่อสร้างที่เป็นสำนักงาน ทำให้กายภาพภายในตัวอาคารมีลักษณะเป็นสัดส่วน พื้นที่ในแต่ละชั้นไม่สูงมากนัก โดยพื้นที่ที่โอโถงที่สุดจะอยู่บริเวณชั้นล่างสุดของอาคารในลักษณะเป็นโถงต้อนรับ ส่วนอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเป็นอาคารอุตสาหกรรมถูกออกแบบตามการใช้งานที่มีลักษณะเฉพาะ รวมถึงรูปทรงอาคารออกแบบเพื่อรองรับการใช้งานทั้งการรองรับเครื่องจักรขนาดใหญ่และการดูดซับเสียงระหว่างทำงาน จึงทำให้กายภาพภายในตัวอาคารมีลักษณะเป็นโถงสูง เพดานเป็นลอน

จากลักษณะเฉพาะตัวอาคารในช่วงต้นอาคารนอกจากจะมีการก่อสร้างด้วยเทคนิคสมัยใหม่ ที่ทำให้มีโครงสร้างที่แข็งแรง มีพื้นที่ใช้สอยขนาดใหญ่ รวมถึงมีรูปลักษณะที่แสดงถึงความสง่างามแล้ว ลักษณะร่วมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการใช้งานเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่ต้องการพื้นที่ขนาดใหญ่ และโอโถง ซึ่งอาคารทั้ง 3 หลังเมื่อนำมาปรับปรุงแล้วสามารถสร้างเป็นลักษณะของพื้นที่ที่ได้รับการออกแบบให้เกิดสถานะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้อย่างสร้างสรรค์ คือ อาคารที่มีความ

โอโงง เชื่อมต่อกันได้อย่างอิสระ ตลอดจนนำแสงจากธรรมชาติเข้ามาใช้งาน ซึ่งบริบทของตัวอาคารสามารถก่อให้เกิดสถานะในการทำงานและการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่สามารถปรับเปลี่ยน หรือดัดแปลงได้มากกว่าอาคารประวัติศาสตร์รูปแบบอื่น

3) บริบททางด้านที่ตั้งของอาคารเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดแนวทางการปรับ ประโยชน์ใช้สอย

จากกรณีศึกษาพบว่าบริบทในเรื่องที่ตั้งอาคารมีบทบาทสำคัญในการนำมากำหนดแนวทางการปรับประโยชน์ใช้สอย ซึ่งประเด็นสำคัญของบริบทที่ตั้งโดยรอบอาคารที่ถูกลำเอียงมาใช้เป็นแนวทางของโครงการ ได้แก่ (1) การนำอัตลักษณ์ของย่านชุมชนเก่ามาใช้ในการส่งเสริมการปรับประโยชน์ใช้สอย (2) การใช้ประโยชน์จากที่ตั้งอาคารซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของเมืองเก่า โดยนำมาส่งเสริมให้อาคารเปรียบเสมือนจุดรวมกิจกรรมสาธารณะแห่งใหม่ของย่านนั้น และ (3) การนำบริบทโดยรอบอาคารซึ่งเป็นมุมมองที่ดีมาใช้ในการออกแบบโดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ภายในและพื้นที่ภายนอกให้เชื่อมต่อกัน

4) การปรับประโยชน์ใช้สอยมีระดับวิธีการอนุรักษ์ที่เน้นการปรับปรุงพื้นที่ภายใน เป็นหลัก

จากการศึกษาภาพรวมของโครงการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานครและจากกรณีศึกษา พบว่าการอนุรักษ์ด้วยวิธีการปรับประโยชน์ใช้สอยส่วนใหญ่จะคงไว้ซึ่งรูปลักษณะภายนอกอาคารด้วยการดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ซึ่งหากกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงภายนอกอาคารก็มักจะเป็นการออกแบบให้องค์ประกอบใหม่ที่สอดคล้องไปกับตัวอาคารเดิมโดยที่ยังคงเค้าโครงของตัวอาคารไว้ และเน้นการปรับพื้นที่ภายในทั้งหมดเพื่อให้เข้ากับการใช้งานใหม่เป็นหลัก จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ภายในใช้วิธีการปรับปรุงและซ่อมแซม ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขวัสดุพื้นผนัง เพดานด้วยวัสดุใหม่ การต่อเติมโครงสร้างและการรื้อองค์ประกอบบางส่วนภายในอาคารเพื่อเพิ่มพื้นที่และเชื่อมต่อการใช้งานอาคาร รวมทั้งการปรับปรุงและเพิ่มเติมงานระบบและอุปกรณ์ประกอบอาคาร ทั้งนี้สิ่งที่เพิ่มเติมเข้าไปใหม่จะเป็นสิ่งที่ได้รับการออกแบบให้แตกต่างจากองค์ประกอบเดิมของอาคาร

5.1.3 สรุปประเด็นที่ได้จากแนวคิด โปรแกรม และการจัดผังพื้นที่ใช้สอย

การศึกษากรณีศึกษาที่ลึกลงไปถึงแนวคิดการออกแบบ การสร้างโปรแกรม และการจัดผังพื้นที่ใช้สอย พบว่าการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับการใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้ สร้างสรรค์ เปรียบเสมือนการนำสิ่งใหม่เข้ามาผสมผสานไปกับสถาปัตยกรรมเดิมได้อย่างลงตัว โดยที่มี “แนวคิดในการปรับใช้งานอาคารให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างให้คนเข้าถึงและใช้งานได้ง่าย” ด้วยการออกแบบให้พื้นที่ให้มีความโอเอียง พร้อมด้วยการนำแสงธรรมชาติเข้ามาสร้างบรรยากาศให้เกิดความน่าสบาย ด้วยการจัดพื้นที่ใช้สอยที่ผสมผสานระหว่างพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่ทำงานร่วมกัน โดยมีการจัดวางผังให้สามารถเชื่อมต่อการใช้งานได้ในลักษณะพื้นที่เปิดที่สามารถปรับเปลี่ยน ขยายพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ได้ ซึ่งผลที่ได้จากการจัดพื้นที่ลักษณะนี้จะทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกผ่อนคลายและไม่อึดอัดระหว่างใช้งาน นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ส่วนอื่น พบได้ว่าการจัดเป็นพื้นที่สนับสนุนโครงการไว้คอยบริการการสำหรับผู้ใช้งานอีกด้วย

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าแต่ละโครงการจะประสบผลดีด้านการใช้สอย แต่ทว่าการนำอาคารประวัติศาสตร์มาปรับประโยชน์ใช้สอยทุกครั้ง ก็ควรคำนึงถึงตัวอาคารเป็นหลัก โดยที่การกำหนดแนวคิด โปรแกรมการใช้สอย รวมถึงการวางผังพื้นที่ต้องเคารพความดั้งเดิมของอาคารประวัติศาสตร์ที่นำมาปรับปรุงด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อดีการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

สิ่งสำคัญที่พบในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร คือการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์อาคารประวัติศาสตร์ พร้อมกับการปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เข้ากับปัจจุบัน นอกจากนี้ยังทำให้ อาคารกลับมามีความสำคัญกับที่ตั้งโดยทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์กลางกิจกรรมที่เชื่อมต่อความสัมพันธ์กับอาคารต่าง ๆ ของย่านนั้น อีกทั้งยังดึงดูดผู้คนให้เข้ามาในพื้นที่ ส่งผลต่อเนื่องตามมาในเรื่องการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมภายในย่านเมืองเก่า ซึ่งข้อดีของการปรับประโยชน์ใช้สอยที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงอาคารในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไปได้

5.2.2 ข้อควรพิจารณาในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์นอกจากจะมีข้อดีดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้ว ยังมีข้อควรพิจารณาซึ่งมีความจำเป็นในการนำไปปรับใช้กับการปรับประโยชน์ใช้สอยในโครงการอื่น ๆ ข้อควรพิจารณานั้นคือประเด็นเรื่อง การนำอาคารที่เคยเป็นการใช้งานประเภทเดียว เช่น สำนักงาน โรงพิมพ์ มาปรับเปลี่ยนเป็นการใช้งานแบบสาธารณะ สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในประเด็นนี้ คือ การจัดการพื้นที่รองรับให้เพียงพอสำหรับรองรับผู้ใช้งานจำนวนมากและกลุ่มผู้ใช้งานที่หลากหลาย รวมถึงควรคำนึงถึงความปลอดภัยในเรื่องอาคารสาธารณะที่ต้องตรงตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด และควรสร้างการรับรู้ในการเข้าถึงและใช้งานพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ให้แก่คนทุกกลุ่มที่รวมไปถึงผู้พิการและผู้สูงอายุให้เกิดความสะดวกและเอื้อให้เกิดการจดจำเส้นทางและพื้นที่ภายในโครงการได้ และอีกหนึ่งประเด็นคือหากอาคารที่ยังมีการใช้งานเดิมอยู่ในอาคารหรือบริบทที่ตั้งเดิม ควรมีการทำความเข้าใจกับเจ้าของอาคาร เนื่องจากในบางครั้งอาจเกิดปัญหาที่เป็นข้อจำกัดการเข้าถึงพื้นที่โครงการ ทำให้ประโยชน์ใช้สอยใหม่ไม่สามารถใช้งานได้เต็มที่ตามที่ได้อ้างไว้

5.2.3 ข้อเสนอแนะในเรื่องการนำสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ รวมถึงมรดกสถาปัตยกรรมประเภทอุตสาหกรรมมาปรับใช้ประโยชน์ใหม่โดยเฉพาะการใช้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

การวิจัยนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าอาคารที่ได้รับการอนุรักษ์ในกรณีศึกษาทั้ง 3 โครงการเป็นอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ด้วยเทคนิคการก่อสร้างที่มีความคงทนแข็งแรงกว่าอาคารยุคก่อนหน้า โดยมีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ภายในขนาดใหญ่ ช่วงเสากว้าง บางอาคารมีลักษณะเป็นโถงสูง ที่สามารถรองรับการใช้งานและการปรับเปลี่ยนเพื่อกิจกรรมหลากหลายประเภทได้ นอกจากนี้อาคารที่ยังมีโครงสร้างแข็งแรง และมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์พร้อมสำหรับการนำไปปรับปรุง และต่อเติมองค์ประกอบและพื้นที่ที่เหมาะสมกับการใช้งานตามโปรแกรมการเรียนรู้สร้างสรรค์ที่วางไว้ จากกรณีศึกษาดังกล่าว ทำให้เห็นประโยชน์ของอาคารประวัติศาสตร์ในรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่ส่งผลไปถึงสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น มรดกสถาปัตยกรรมประเภทอุตสาหกรรม ที่ยังไม่ได้รับการให้คุณค่า และอาคารบางหลังถูกทิ้งร้าง ควรมีการพิจารณาให้ได้รับการนำกลับมาใช้งานใหม่มากขึ้น เนื่องจากอาคารประเภทนี้ล้วนแต่มีศักยภาพใกล้เคียงกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ทั้งรูปลักษณ์ โครงสร้าง และพื้นที่ใช้สอยภายใน โดยหนึ่งในการใช้สอยที่น่าจะมีความ

สอดคล้องไปกับรูปทรง พื้นที่ และรูปลักษณะอาคารเหล่านี้คือการใช้สอยเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ โดยเป็นอาคารที่เคยมีการใช้งานเพื่อประโยชน์ทางราชการมาก่อนหน้าที่จะนำมาปรับเป็นพื้นที่ใช้งานแบบสาธารณะ ซึ่งบทสรุปและข้อพิจารณา รวมทั้งข้อแนะนำที่ได้จากวิทยานิพนธ์นี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลศึกษาและเปรียบเทียบกับกรณีอื่น ๆ ได้ สำหรับประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาในงานวิจัยต่อไป คือ ควรมีการศึกษาการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ โดยศึกษาอาคารที่อยู่ภายใต้การดูแลของภาคเอกชน หรือจากผู้ประกอบการต่าง ๆ ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งน่าจะมีกระบวนการปรับประโยชน์ใช้สอย แนวคิด วิธีการ และปัจจัยในการดำเนินงานที่แตกต่างไปจากโครงการภายใต้การดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจที่ได้ศึกษาไว้แล้วในวิทยานิพนธ์นี้

บรรณานุกรม

- Boonprasong, P. (2016). The Development of Adaptive Use of Historic Building in Thailand. *International Conference on Research and Design in Architecture and Related Fields 2016*, 34-39.
- Brand, S. (1995). *How buildings learn: What happens after they're built*: Penguin.
- Britishcouncil. (2018). คู่มือสร้างศูนย์รวมความคิดสร้างสรรค์. Retrieved from https://www.britishcouncil.or.th/sites/default/files/creative-hubkit-thai_final.pdf
- Bullen, P. A., & Love, P. E. (2011). Adaptive reuse of heritage buildings. *Structural Survey*, 29(5), 411-421.
- CivilSpice. (2005). ที่นี่ ... สถานีธนบุรี. Retrieved from <http://portal.rotfaithai.com/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=19>
- Douglas, J. (2006). *Building adaptation*: Routledge.
- Feilden, B. (2007). *Conservation of historic buildings*: Routledge.
- Florida, R. (2003). Cities and the creative class. *City & community*, 2(1), 3-19.
- Grimmer, A. E. (2017). *The Secretary of the Interior's standards for the treatment of historic properties: With guidelines for preserving, rehabilitating, restoring & reconstructing historic buildings*: Government Printing Office.
- Office, N. S. W. H., Chapter, R. A. I. o. A. N. S. W., & Wales, H. C. o. N. S. (2008). *New Uses for Heritage Places: Guidelines for the Adaptation of Historic Buildings and Sites*: Heritage Office of NSW, NSW Department of Planning.
- Pratt, A. (2017). How can a city rely less on its past and make itself more creative? Retrieved from <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/how-can-city-make-itself-more-creative>
- Thoring, K., Mueller, R., Badke-Schaub, P., & Desmet, P. (2017). *A creative learning space development toolkit: Empirical evaluation of a novel design method*. Paper presented at the DS 87-9 Proceedings of the 21st International Conference on Engineering Design (ICED 17) Vol 9: Design Education, Vancouver, Canada, 21-25.08. 2017.

- wurkon. (2559). Creativity Workflow สภาวะการทำงานที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ Retrieved from <https://www.wurkon.com/research/15>
- ชลัญเกียรติ สุขะธรรมโม. (2562, 8 กุมภาพันธ์) การปรับปรุงอาคารโรงพิมพ์ธนบัตรเป็นศูนย์การเรียนรู้ ธนาคารแห่งประเทศไทย /Interviewer: ฎีรี อำพันสุข.
- ทวีติย์ เทพาคำ. (2562, 26 กุมภาพันธ์) การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารไปรษณีย์กลางบางรักเป็นศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ/Interviewer: ฎีรี อำพันสุข.
- ทัศนีย์ หงษ์สา. (2555). รีวิว นิทรรศน์รัตนโกสินทร์. Retrieved from <http://www.painaidii.com/review/57111/rattanakosin-exhibition-hall-10200/lang/th/>
- ไทยรัฐ. (2553). ย้อนรอยอดีตของ อาคารไปรษณีย์กลาง. Retrieved from <https://www.thairath.co.th/lifestyle/travel/93138>.
- ธีรพันธ์ สีสาวรณสุข. (2561). On the Bank ศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ Co-working Space ของแบงก์ชาติที่สร้างการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนระหว่างคนกับคน. Retrieved from <https://readthecloud.co/replace-6/>
- โบราณิ ธนโกเศศ. (2562, 6 กุมภาพันธ์ 2562) การปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารราชดำเนินเป็นหอสมุด กรุงเทพมหานคร/Interviewer: ฎีรี อำพันสุข.
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนรัชฎิ. (2552). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มิวเซียมสยาม (2553). กว่าจะเป็นมิวเซียมสยาม Retrieved from <https://www.facebook.com/museumsiamfan/>
- ยงนรินทร์ พิมลเสถียร. (2556). การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง. กรุงเทพมหานคร: ธรรมศาสตร์, สนพ. ม.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า, เล่ม 120 ตอนพิเศษ 37 ง, Stat. (2546).
- ลลิตา อัครสกุลฤชา. (2559). พิพิธภัณฑ์บางลำพู: ชุมชนร่วมสร้าง ธนาคารร่วมสรรค์. Retrieved from http://banglamphumuseum.treasury.go.th/en/news_view.php?nid=59
- วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. (2560a). การจัดทำแผนการอนุรักษ์กายภาพของสถาปัตยกรรม. เอกสารประกอบการสอนวิชา การวินิจฉัยสภาพอาคาร.
- วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. (2560b). แนวคิดและหลักการในการอนุรักษ์. เอกสารประกอบการสอนวิชา การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม.

- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2558). โครงการจัดทำผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า และการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านกะดีจีน-คลองสาน. Retrieved from <http://www.uddc.net/th/projects>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). ทำไมไทยต้องพัฒนาเมืองสร้างสรรค์. *Competitiveness Newsletter*, 2.
- สำนักงานผังเมืองกรุงเทพมหานคร. (2547). แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร. (2558). อาคารที่มีคุณค่า ในพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งตะวันออก. from โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร. (2559). หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร Bangkok City Library. Retrieved from <https://www.facebook.com/bangkokcitylibrary/posts/1186094378121804/>.
- อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2553). *Thailand's Creative Economy*. Paper presented at the กิจกรรม ปรับกระบวนทัศน์ของประเทศสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์, ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. https://www.nesdb.go.th/nesdb_en/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=4174&fbclid=IwAR0GAqxiALG6TTOOTbelkVTaly4MCBLAYQvosU9X4Eg0lyrzgqyCEoo8P0M

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์สถาปนิกโครงการ	วันที่ สัมภาษณ์ _____
<p>วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์</p> <p>เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับบทวิเคราะห์งานวิจัยดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศึกษากระบวนการของการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ - ศึกษาแนวความคิดในการออกแบบโครงการ การสร้างโปรแกรมโครงการ และการจัดการพื้นที่โครงการ จากอาคารที่ได้รับการปรับประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว - ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ - นำเสนอเป็นหนึ่งในแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์ ให้กับโครงการทั้งในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร และเมืองเก่าแห่งอื่นของประเทศไทยต่อไป 	
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์	
<p>ชื่อ - นามสกุล _____</p> <p>อายุ _____</p> <p>ตำแหน่ง _____</p> <p>ที่ทำงาน _____</p>	
ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของอาคาร	
<p>2.1 ท่านทราบประวัติความเป็นมาของอาคารที่ทำการปรับปรุงหรือไม่</p> <p>การใช้งานเดิมของอาคาร _____</p> <p>กรรมสิทธิ์ผู้ถือครองอาคาร _____</p> <p>ปีที่สร้าง _____ ปีที่ปรับปรุง _____</p> <p>งบประมาณในการลงทุนปรับปรุง _____</p>	

<p>ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารกรณีศึกษา เพื่อการวิเคราะห์เปรียบเทียบ</p>
<p>3.1 ท่านมีกระบวนการในการปรับประโยชน์ใช้สอยอย่างไร และขั้นตอนที่ท่านได้วางไว้เป็นไปตามหลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมหรือไม่</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.2 ในการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคาร..... หน่วยงานใดที่เข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทที่สำคัญต่อการปรับปรุงอาคารในครั้งนี้อย่างไรบ้าง</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.3 ในเริ่มแรกเมื่อสถาปนิกได้พูดคุยกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ เจ้าของโครงการมีมุมมองที่จะอนุรักษ์อาคารไปในทิศทางใด มีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.4 เมื่อสถาปนิกได้ทำความเข้าใจกับเจ้าของโครงการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในขั้นตอนต่อมาสถาปนิกมีการวางแผนขั้นตอนการปรับปรุงอาคารไว้อย่างไรบ้าง ก่อนไปสู่การลงมือปรับปรุงซ่อมแซม</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.5 สถาปนิกได้ใช้หลักเกณฑ์ แนวทางของการอนุรักษ์อาคาร ในการปรับปรุงอาคารครั้งนี้หรือไม่</p> <p>[ ] เข้าใจความสำคัญของอาคารประวัติศาสตร์ และบริบทโดยรอบ</p> <p>[ ] พิจารณาคุณค่าและความสำคัญของอาคารประวัติศาสตร์</p> <p>[ ] พิจารณาการใช้งานที่เหมาะสม กับอาคารประวัติศาสตร์</p> <p>[ ] กำหนดระดับการปรับประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสม กับอาคารประวัติศาสตร์</p> <p>และมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนการอนุรักษ์ใดบ้าง</p>

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.6 สถาปนิกแนวคิดในการออกแบบโครงการอย่างไร หลังจากได้รับโจทย์จากทางเจ้าของโครงการ (concept)</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.7 สถาปนิกแนวคิดการสร้างโปรแกรมการใช้สอยโครงการหรือการสร้างกิจกรรมการใช้งานในโครงการอย่างไร เพื่อให้ตรงตาม concept</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.8 ในขั้นตอนการดำเนินงานปรับปรุงอาคาร มีการปรับปรุง ซ่อมแซมอาคารในส่วนใดมากที่สุด หรือน้อยที่สุด และมีการจัดการพื้นที่โครงการอย่างไร เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดและโปรแกรมที่วางไว้</p> <p>[ ] เปลือกอาคาร(Skin)   [ ] โครงสร้าง (Structure)   [ ] ที่ว่างอาคาร (Space plan)</p> <p>[ ] งานระบบ (Services)   [ ] อุปกรณ์ประกอบอาคาร (Stuff)   [ ] ที่ตั้ง (site)</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

<p>3.9 ในระหว่างการดำเนินการปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น มีด้านใดบ้าง แล้วแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างไร</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.10 สถาบันมีการวางแผนดูแลหลังเปิดใช้งานและในอนาคต หรือไม่ อย่างไร</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.11 ท่านคิดว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์ ในความคิดของท่านเป็นอย่างไรในด้านการอนุรักษ์ (ระดับอาคาร ระดับย่าน ระดับเมือง)</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>3.12 ท่านคิดว่าการปรับประโยชน์ใช้สอยในโครงการนี้แตกต่างจากที่เคยมีการปรับปรุงในอาคารอื่น ๆ อย่างไร</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวณัฐรี อัมพันธ์สุข
วัน เดือน ปี เกิด	18 ธันวาคม พ.ศ. 2534
สถานที่เกิด	ชุมพร
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	48/13 คอนโดลุมพินีวิลล์ ลาดพร้าว-โชคชัย 4 แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY